Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
katedra trestního práva

Význam zásady veřejnosti v trestním procesu

Doktorand
JUDr. Ondřej Závodský

Školitel
prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Na tomto místě bych rád poděkoval prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za připomínky, odborné rady a laskavý přístup, jakož i všem, kteří mi pomáhali při obstarávání vědeckých materiálů pro tuto práci a v neposlední řadě svým blízkým za neocenitelnou pomoc a podporu. Závěrem bych rád věnoval vzpomínku a poděkování zesnulému prof. JUDr. Antonínu Růžkovi, CSc., jenž byl mým prvním školitelem a jenž mi poskytl nedocenitelné rady při vymezování tématu této disertační práce.

Abstrakt

Disertační práce s názvem „Význam zásady veřejnosti v trestním procesu" se zabývá zásadou veřejnosti v trestním řízení v nejširším slova smyslu. Práce vysvětluje, co se touto zásadou rozumí, jaké má funkce či jaké jsou důsledky jejího nedodržování orgány činnými v trestním řízení. Tím, že se práce zmiňuje i o aspektech informování veřejnosti o trestním řízení, jakož i o možnostech obrany při nedodržování uvedené zásady ze strany orgánů činných v trestním řízení, zasahuje vedle práva trestního hmotného i procesního i do práva ústavního, tiskového či práva na ochranu osobnosti.

Text disertační práce je rozdělen do devíti kapitol. V úvodní části je vymezen okruh témat, jimiž se zabývají následující kapitoly. V kapitole nazvané „Historie literatury o tématu" jsou zmíněny významné publikace, články ve vědeckých periodicích, jakož i absolventské práce, jež v minulosti nějakým způsobem zasáhly do zvoleného tématu. Třetí kapitola shrnuje vývoj legislativy o veřejnosti trestního procesu, jakož i o některých souvisejících aspektech, a to od počátku české státnosti do současnosti.

Počínaje čtvrtou kapitolou se práce věnuje platné právní úpravě zásady veřejnosti. Po shrnutí jejího významu jako právního principu civilizovaného právního státu jsou v této pasáži rozvedeny její jednotlivé funkce jako funkce transparentnosti, funkce kontrolní, funkce veřejné obhajoby a funkce osvětová. Následně je ve stejné části ozřejmen vztah dané zásady k jiným zásadám trestního procesu. Následující část pak rozebírá postavení veřejnosti v jednotlivých fázích trestního řízení. Pochopitelně největší pozornost upírá práce do fáze nalézacího řízení, tj. k hlavnímu líčení. Práce na tomto místě zmiňuje řadu konkrétních příkladů z praxe, jak bývá zásada veřejnosti porušována. Podle systematiky práce se samotnou realizací zásady veřejnosti před soudem

úzce souvisí právo veřejnosti, zejména sdělovacích prostředků, na informace o trestním řízení. Na tyto pasáže pak navazuje krátký exkurz do občanskoprávních a správněprávních procesních předpisů k srovnání uplatňování zásady veřejnosti v procesních předpisech těchto oblastí práva. Danou kapitolu pak dovršuje stať zvažující možnosti jednotlivých prostředků k obraně veřejnosti proti porušování zásady veřejnosti jednotlivým orgány činnými v trestním řízení.

Šestá kapitola rozebírá neuspokojivý stav informování o trestním řízení v České republice, snaží se nalézt příčiny (zejména v neexistující účinné seberegulaci novinářů i vydavatelů tisku a provozovatelů dalších médií) tohoto stavu. Dalším tématem této kapitoly je omezení penza informací o trestním řízení, ať předpisy občanského práva hmotného či předpisy sdružení novinářů, či etickými kodexy na úrovni konkrétní redakce. Práce se v následující pasáži snaží na druhou stranu upozornit na mimořádnou obtížnost kvalitní práce žurnalisty, který se snaží širokou veřejnost informovat o některých kriminálních jevech nejzávažnější povahy. Na závěr je pak pojednáno o možných následcích nesprávného informování o trestním stíhání určité osoby, a to postihu při spáchání správního deliktu či některého z vybraných trestných činů.

Následující pasáž práce se snaží stručně informovat o institutech ze zvoleného tématu práce ve třech vybraných právních řádech, a to Slovenska, Spolkové republiky Německo a Spojených států amerických. Ve všech třech případech je uvedeno ústavní zakotvení veřejnosti soudního procesu, rozvedeny některé instituty obecného práva a zmíněna zajímavá rozhodnutí soudů. Ve specifickém prostředí právního řádu USA je rovněž stručně nastíněna historie a vývoj v oblasti filmových přenosů z jednací síně porotních soudů a stručně nastíněny některé názory na tuto praxi. U každé ze tří podkapitol je uvedeno krátké shrnutí legislativy, praxe i zajímavých institutů, jež by mohly sloužit jako zajímavý podnět de lege ferenda v České republice. Na kapitolu o právních řádech těchto tří vybraných států navazuje stať o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a její aplikaci.

Kromě zakotvení práva na veřejné projednání určité věci v této mezinárodní smlouvě a některých výkladových aspektech vážících se k předmětnému ustanovení Úmluvy práce dále upozorňuje a stručně popisuje několik vybraných judikátů Evropského soudu pro lidská práva upřesňujících limity zásady veřejnosti v chápání Úmluvy. Za zcela zásadní podnět de lege ferenda je možné považovat Doporučení Rady Evropy Rec(2003)13, jímž se rovněž zabývá kapitola 8. Tato část obsahuje kromě překladu i několik obecných poznámek k jejímu dodržování v právním řádu ČR.

Myšlenky předchozích kapitol pak na závěr vyúsťují v devátou kapitolu, jež poznatky předchozích pasáží shrnuje, hodnotí zákonné a podzákonné normativní akty České republiky v oblasti zvoleného tématu disertační práce. Tato hodnotící část je pak dále dělena na šest podkapitol rozvíjejících tématiku jednotlivých, prací dotčených problematik.

První ze závěrečných pojednání nazvaných „Legislativa v oblasti informování veřejnosti o trestním řízení a právní obrany informacemi dotčených osob" hodnotí legislativu a praxi v oblasti informování veřejnosti a sdělovacích prostředků zejména o probíhajícím trestním řízení. Vzhledem k tomu, že byla tato oblast právní regulace ve velmi nedávné době dotčena zcela radikální právní změnou, upírá svou pozornost práce zejména na předmětnou novelizaci trestního řádu. K této novelizaci zaujímá práce velmi kritický postoj z dílčích, podrobně uvedených důvodů. Práce se však neomezuje jen na kritiku dílčích ustanovení, ale nastiňuje de lege ferenda zcela odlišné řešení inkriminované oblasti. Konkrétně práce zaujímá nesouhlasný postoj k široké škále možností orgánů činných v trestním řízení ztěžovat práci novinářům informujícím o projednávaných trestních případech. Za zásadní postoj práce lze rovněž považovat nesouhlas s legislativním preferováním správněprávního či trestněprávního postihu novináře, který zjevně poškozuje ve svých mediálních výstupech jiného. Skupinu těchto opatření je pak doporučováno nahradit efektivní občanskoprávní

ochranou. Nedokonalou regulaci množství informací o jednotlivých účastnících trestního řízení je možné podle uvedených závěrů nahradit závaznými etickými normami stavovských organizací novinářů a provozovatelů médií. Na stať o legislativním zakotvení navazuje kapitola o možnostech zlepšení praxe v oblasti spolupráce mezi médii a justicí.

V ostatních závěrečných pasážích práce jsou rozebírány aspekty ochrany osobnosti obviněného před vynesením případného odsuzujícího rozsudku, ochrany osobnosti mladistvých obviněných a dodržování zásady veřejnosti v trestním řízení. Práce se nevyhýbá ani návrhům de lege ferenda v jiných oblastech práva než trestní právo procesní, souvisejí-li tyto změny s tématem této práce.

Abstract

Dissertation thesis titled „Significance of principle of public in criminal trial" deals with the principle of public in criminal procedure in the widest sense of the word. The thesis explains what is meant by this principle, what its functions are or what the consequences of its non-compliance by authorities acting in criminal procedure can be found. By the fact that this work mentions also the aspects of informing the public about criminal procedure as well as about possibilities of defence in case of non-compliance of mentioned principle by authorities acting in criminal procedure, it also interferes, besides criminal substantive and procedural law, in constitutional, press or protection of personality laws.

The text of dissertation thesis is divided into nine chapters. In the introduction part the area of topics mentioned in following chapters is defined. In chapter titled „History of literature connected to the topic" there are important publications, articles from academic periodicals, as well as graduate theses which in the past somehow affected the chosen topic, mentioned. The third chapter summarizes development of legislation about publicity of criminal trial as well as some of the related aspects, from the beginning of the Czech statehood till present.

Beginning with the fourth chapter the work is focusing on current legal provisions of principle of public. After summarizing its significance as legal principle of civilised state based on rule of law there are its particular functions such as function of transparency, function of control, function of public defence and educational function specified. Consequently, in the same part, there is the relationship of the given principle to other principles of the criminal trial explained. The following part analyses the position of public in particular stages of the criminal procedure. Naturally the main focus of this work is given to the stage of

trial proceedings, i.e. on the main trial. At this point the work uses many concrete cases from practice how the principle of public is being violated. According to the systematics of work, the realisation of the principle of public itself in front of the court is closely connected to the right of public, especially the media, for information about criminal procedure. Linked to these passages there is a short excursion into civil and administrative procedural rules to compare the pursuing the principle of public in procedural provisions in these areas of law. This chapter is closed by the essay considering the possibility of using individual means for defending public against the violation of principle of public by particular authorities acting in criminal procedure.

Sixth chapter analyses unsatisfactory state of informing about criminal procedure in the Czech Republic, tries to find the causes (especially in non-existing effective self-regulation of journalists, newspaper publishers and licensors of other media) of this situation. Next topic of this chapter is the regulation of information quota about the criminal procedure by provisions of civil substantive law as well as regulations of journalist's association or ethical codices on the concrete newspaper editor's office level. On the other side in consequent part the work tries to draw the attention to exceptional difficulty of high-quality work of journalist, who tries to inform the general public about some criminal phenomenon of the most serious character. The conclusion is dedicated to possible consequences of incorrect information about criminal prosecution of particular person, i.e. sanctions for committing administrative tort or for some of selected crimes.

Next passage tries to briefly inform about legal institutes from chosen topic of the work in three selected countries (in Slovakia, Germany and the USA). In all three cases there is stated the constitutional formulation of publicity of court trial, detailed information about selected legal institutes of general law and also some interesting court decisions. In specific environment of law system of the USA there

is also briefly mentioned the history and development of the area of film broadcasting from the court room of jury courts followed by brief excursion to opinions on this practice. Each of the three sub-chapters includes short summaries of legislation, practice as well as interesting legal institutes, which could act as interesting impulse de lege ferenda in the Czech Republic. Subsequent to this chapter about law systems in these countries is essay about „Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms" and its application. Besides stating the right for public hearing of certain case in this international convention and some interpretation aspects connected to mentioned provisions of this convention the thesis further points out and briefly describes several selected decisions of the European Court of Human Rights specifying limits of principle of public in understanding of this convention. Recommendation of Council of Europe Rec(2003)13, also stated in chapter 8, can be considered as entirely fundamental impulse de lege ferenda. Besides translation this part also contains several general remarks to its observance in legal system of the Czech Republic'.

Findings from previous chapters then graduate in the ninth chapter, which summarizes conclusions from previous passages and also evaluates normative acts and decrees of the Czech Republic in the area of chosen topic of the dissertation thesis. This evaluation part is further divided into six sub-chapters elaborating further the particular issues mentioned in the thesis.

First of the closing sub-chapters evaluates legislation and practice in the area of Informing the public and, particularly, media about current criminal procedure. Due to the fact that this area of law regulation was recently affected by very radical law change, the thesis concentrates on these amendments of law of criminal procedure. The thesis holds very critical approach to these amendments from particular, in detail stated, reasons. The thesis does not concentrate only on critics of particular amendments; it also outlines de lege

ferenda completely different solution of affected area. The thesis concretely holds dissenting attitude to wide range of possibilities of authorities acting in criminal procedure to make the conditions for journalists informing about current criminal cases more difficult. As crucial approach of the thesis can be considered the disagreement with legislative preferences towards administrative or criminal law sanctions of journalist, who obviously harms someone else in his media outputs. Group of these measures is recommended to be replaced by effective civil law protection. Imperfect regulation of amount of information about particular participants of the criminal procedure is possible, according to the mentioned conclusions, to replace by mandatory ethical code of conducts of professional organizations of journalists and licensors of the media. Passage about legislative set-up is followed by the sub-chapter about possibilities of improvement of practice in the area of cooperation between media and justice.

In the rest of closing passages of the thesis there are analyses of aspects of protection of personality of the accused ahead of adjudging of eventual verdict of guilt, personality protection of accused juvenile and keeping of the principle of public in criminal procedure. The thesis does not avoid recommendations de lege ferenda in other areas of law besides criminal procedural law, if these changes correspond to the topic of this thesis.

1. Úvod

Zásada veřejnosti v soudním jednání, resp. v trestním řízení je zakotvena hned ve čtyřech normách nejvyšší právní síly. Tato práce by měla vysvětlit, co se touto zásadou rozumí, jaké má funkce či jaké jsou důsledky jejího nedodržování orgány činnými v trestním řízení. Na druhou stranu jsem se snažil zpracovat velmi složitý postup obrany proti jejímu nedodržování. Právo jakékoliv fyzické osoby zúčastnit se jednání před soudem a jiné právo opravňující tuto osobu jednání před soudem kupříkladu tiskem prezentovat širší veřejnosti je však omezeno právy jiných osob tak, aby nebyla znevažována jejich čest a důstojnost, proto jsem se pokusil o vyslovení několika tezí právní regulace na tomto poli. Důsledkem výše uvedeného je práce zasahující vedle práva trestního hmotného i procesního i do práva ústavního, tiskového či práva na ochranu osobnosti.

Hned na úvod své disertační práce by se, podle mého názoru, slušelo ve stručnosti vzpomenout starší vědecké práce zabývající se zvoleným tématem. V kapitole 2 bych rád uvedl i několik citací z děl autorů, kteří již sice zemřeli před desítkami let, avšak citované myšlenky týkající se nutnosti zpřístupnění soudního procesu širokému publiku a pozitivních důsledků informování o dění před soudem neztrácejí ani po velmi dlouhé době na své aktuálnosti, a které originalitou svého vyjádření dosud překonány nebyly.

Následující část práce se snaží stručně zrekapitulovat uplynulý legislativní vývoj zásady veřejnosti, možnosti obrany nositelů práv jejího užívání proti zamezování v jejím užívání v nejširším smyslu. Ve světle doby, v níž byla ona zásada potlačována či naopak uplatňována, se pak práce snaží přinést poučení z chyb našich předků.

V pasáži o funkci zásady veřejnosti a jejím vztahu k jiným zásadám trestního procesu jsem se snažil vydefinovat přesné cíle, k nimž by mělo důsledné naplňování uvedené zásady směřovat. Určíme-li si totiž přesné

funkce určité zásady, můžeme lépe zhodnotit, jak platná legislativa svými instituty tuto zásadu naplňuje a rovněž lépe zhodnotit, kdy může být v případě střetu s jinou ústavou zaručenou zásadou zatlačena do pozadí či naopak preferována oproti jiným zásadám, v daném případě plnící méně důležitý zájem.

Každý den při sledování sdělovacích prostředků informujících o průběhu či výsledku soudního jednání v té či oné kauze v drtivé většině případů narážím na zcela neinformovanou a zavádějící prezentaci jednotlivých úkonů trestního řízení. Výsledkem zpravodajství a publicistiky médií je velmi často zcela zkreslený obraz diváka, posluchače či čtenáře o stavu konkrétních trestních řízení, justice a spravedlnosti v České republice vůbec. Těžko prokazatelným, avšak podle mého názoru zjevným důsledkem tohoto stavu je prakticky nulová kriminálně preventivní funkce zveřejňování informací o trestním řízení.

Ve své práci jsem se snažil nalézt příčiny daného stavu v platném právu, praxi orgánů činných v trestním řízení a pochopitelně též v médiích. Vždyť kdyby došlo k narovnání v předchozích větách popsaného neutěšeného stavu, nejen že by se zvýšilo právní povědomí občanů České republiky, ale dle vší logiky by osvěta při informování o již spáchaných trestných činech měla najít svůj odraz v odstrašení potenciálních kriminálních následovníků.

V kapitole o zahraniční právní úpravě zásady veřejnosti jsem se snažil upřít pohled na praxi justice pramenící v kvalitních legislativních počinech a institutech justičních či novinářských, které spolu s judikaturou dotvářejí právní rámec pro informování o jednáních před soudem. Daná pasáž není vyčerpávajícím přehledem veškeré normotvorby a rozhodnutí soudů v definované oblasti, ale souborem zajímavých norem a rozhodnutí, jež by mohly při kvalitní úvaze nad legislativou de lege ferenda pomoci najít optimální řešení. Stejně jako zahraniční legislativa, tak Doporučení Rady Evropy či judikatura

Evropského soudu pro lidská práva mohou přinést řadu podnětných idejí.

Závěrem jsem se pokusil z historických zkušeností, současné praxe a právní úpravy ve vyspělých demokraciích vyvodit některé závěry a navrhnout řešení de lege ferenda.

2. Historie literatury o tématu

K pochopení zásady veřejnosti, která tvoří pilíř trestního procesu v demokratickém právním státu, je třeba uznat její funkci a zejména stěžejní význam. V této práci se budu snažit rozvíjet nepřekonané myšlenky autorů, vědců i soudců v oboru trestního práva procesního z české minulosti. Vzhledem k tomu, že některá z děl těchto autorů jsou již velmi obtížně dostupná, dovoluji si níže prezentovat některé z nejzdařilejších pasáží, které, ač desítky let staré, zůstávají stále tím nejlepším, co bylo k pochopení zásady veřejnosti v trestním procesu napsáno. Další odstavce by pak měly tvořit výčet děl, jež se zásadou veřejnosti, popř. navazujícími instituty nejobsáhleji zabývala.

Za otce české trestněprávní vědy může být právem považován prof. J.U.Dr. František Storch (13. 9. 1850 – 21. 2. 1924). Podle mého názoru není v celé historii české právní literatury přiléhavěji vysvětlena zásada veřejnosti než v jeho níže citované učebnici rakouského trestního procesu.

Storch se v roce 1875 po studiu na právnické fakultě Univerzity Karlovy stal doktorem práv.[1] Zajímal se o trestní právo, v roce 1878 se habilitoval v oboru trestního práva a trestního řízení, toto začal rovněž přednášet. Po šesti letech byl jmenován mimořádným profesorem, ve svých čtyřiceti letech pak řádným. V letech 1904 - 1905 byl rektorem Karlovy univerzity. K jeho významným pracem, vedle níže citované učebnice trestního práva procesního, patří např. Vyručení obviněného z vazby vyšetřovací. Kromě trestního práva se zabýval též právem tiskovým.

Prof. Storch ve své učebnici o zásadě veřejnosti píše: „Ve vlastním smyslu rozumíme však veřejností možnosť, aby řízení trestnímu přítomny byly osoby v něm nesúčastněné (obecenstvo).

---

[1] Srov. SKŘEJPKOVÁ, P. – SOUKUP, L. *Antologie české právní vědy*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. s. 173

Řízení, ve kterém možnosť tato se připouští, spočívá na zásadě veřejnosti (Grundsatz der Öffentlichkeit); jinak jest jednání tajné (zásada tajnosti, Grundsatz der Heimlichkeit). Veřejnosť v tomto smyslu není nezbytným požadavkem řízení trestního; avšak výhody s ní spojené jsou tak značné, způsobilosť její, přispěti alespoň jakousi měrou k objevení pravdy materielné, tak nepopíratelná, že přijetí této zásady samo sebou se zamlouvá. Soudci trestnímu veřejnosť jest výstrahou, aby nevedl sobě stranně, aby nikde nevykročoval z mezí zákonem sobě vystčených; jemu pak, státnímu zástupci i obhájci jest ona mocnou vzpruhou, pobádající je, aby horlivě a svědomitě plnili své povinnosti; svědkové spatřují v ní nejúčinnější kontrolu, která jim důrazně zabraňuje uchýliti se od pravdy; obžalovanému konečně jest veřejnosť ne poslední zárukou jeho ochrany, zárukou, že nebude s ním nakládáno jinak než zákon dopouští. Ale příznivé účinky veřejnosti sahají i dále za obor samého řízení trestního. Jestliže konání práva děje se přede tváří obecenstva, jestliže tedy poskytuje se každému příležitosti, aby vlastníma očima přesvědčil se, že o nejdůležitějších statcích jeho spoluobčanů rozhoduje se jen podle práva a spravedlnosti: tu zajisté zařízení takové více než cokoli jiného jest i způsobilé, aby důvěra obecná v řádné konání spravedlnosti vzrůstala a se upevňovala, tím pak aby také vzmáhala se žádoucí ochota obecenstva, podporovati organy státní v jich úkolu, pokud se týče vypátrání zločincův a objevení skutečné viny. Že takovýmto způsobem nejlépe budí se obecný interess pro činnosť soudnictví trestního, jakož i smysl a cit pro právo a spravedlnost, netřeba zvláště vykládati.“ [1]

Nejvýraznějším popisem účelu, resp. cíle zásady veřejnosti v judikatuře Nejvyššího soudu Československé republiky v době tzv. první republiky bylo rozhodnutí nejvyššího soudu č. 1729/1924 ze dne 19. září 1924. Kdo byl autorem níže citovaných myšlenek, nelze bez pohledu do archivu nejvyššího soudu zjistit, avšak myšlenky uvedené

[1] Viz STORCH, F. *Řízení trestní rakouské*. 1. díl. Praha 1887. s. 16-17.

v citovaném textu o omezenosti zásady veřejnosti v mezích sledovaného účelu zákona lze bez dalšího použít i pro účely moderní právní vědy: „Veřejnost líčení neznamená neobmezenou přístupnost líčení; neboť zákon sám, stanově určitá omezení, aniž by tím po jeho rozumu dotčena byla veřejnost, dává tím zřejmě najevo, že pojem veřejnosti po rozumu zákona se nikterak nekryje s pojmem neobmezené, - libovolné – přístupnosti k líčení. Jest tedy pojem veřejnosti vymeziti jinak a to s hlediska účelu veřejnosti líčení a za předpokladu, že zákonem je vyloučeno, co přesahuje účel jím sledovaný, tím více pak, co je tomu účelu protivno neb dokonce, na čem by se rozbila proveditelnost zásady veřejnosti. Účelem zákona je veřejná kontrolovatelnost konání spravedlnosti, souzení na bílém dni, nikterak v temnu tajnosti soudního řízení. Podává se tudíž pojem veřejnosti jako protiklad tajnosti a je jen otázkou praktikability, do jaké míry zjednán býti může obecenstvu přístup k líčení za šetření neporušitelného postulátu nepřípustnosti vlivů nepříznivě působících na zákonný postup řízení a na činitele na něm súčastněné.“ [1]

Tento a další z řady judikátů Nejvyššího soudu Československé republiky z období tzv. první republiky jsou dodnes prakticky nepřekonanými definicemi některých funkcí, ale i mezí zásady veřejnosti. Obsah těch nejzajímavějších jsem se pokusil shrnout v následující kapitole práce o historii legislativy v daném tématu, avšak je třeba říci, že přiléhavě volené výrazy, metafory a skladba vět by rozhodně stála za jejich republikaci, aby z nich mohla širší vědecká obec čerpat. Bohužel ani jeden z těchto judikátů se doposud neobjevil v moderních elektronických databázích legislativy a dalších právních dokumentů.

---

[1] Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník šestý (od čísla 1429 do čís.1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924.* Praha: Právnické vydavatelství, 1925. s. 549

Odborná literatura trestního práva procesního se v období let 1948 - 1989 tématem zásad trestního procesu a tedy i zásady veřejnosti a dalšími podobnými tématy příliš nezabývala. V tomto období byl větší důraz než na transparentnost procesu skrze jeho dostupnost a veřejnost kladen na výchovnou funkci této zásady. Výchova občanů pak měla být dle dobové nauky realizována i ve spolupráci se zájmovými sdruženími občanů a dle dostupných návodů a instrukcí ministerstev zastřešujících resort justice byla doporučována co největší účast občanů, ať pracujících či dětí, při jednáních s obžalovanými určité sociální skupiny. [1]

Po změně politického a společenského systému v roce 1989 byla v odborné literatuře věnována mnohem větší pozornost zásadám trestního řízení včetně zásady veřejnosti. Nejedná se o literaturu pouze trestněprávní, ale rovněž z ústavního práva, neboť v tomto oboru práva jsou zakotveny kořeny právní regulace v této oblasti.

Nejobsáhlejším pojednáním na zvolené téma této práce ve vztahu k Úmluvě a zejména její interpretaci nejen Evropským soudem pro lidská práva je publikace Bohumila Repíka.[2] Myšlenky této publikace pak určitým způsobem rozvíjí a obohacuje Václav Průcha ve své disertační práci.[3]

Velký průnik materie zvoleného tématu této práce má učebnice J. Herczega Meze svobody projevu.[4] V této práci jsou prakticky vyčerpávajícím způsobem zmapovány limity informování nejširší veřejnosti nejen o trestních případech.

---

[1] Srov. RŮŽEK, A., et al. *Trestní právo procesní*. Praha: Karolinum, 1997.

[2] Srov. REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo.* Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6.

[3] Srov. PRŮCHA, V. *Právo na spravedlivý trestní proces.* Praha, 2008. Disertační práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Školitel Jan Musil. s. 141 – 147.

[4] HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004.

Není náhodou, že autor dané publikace byl i vedoucím nejméně dvou zdařilých diplomových prací na téma Trestní řízení, veřejnost a média. Za velmi zdařilou považuji práci Zuzany Jarolímové.[1] Za velký přínos dané práce považuji mimořádně pečlivé zmapování historie a současnosti judikatury, resp. precedentní legislativy v USA v oblasti přístupu médií k jednáním před trestními porotami a pořizování obrazových a zvukových záznamů a přenosů z těchto jednání.

Neodmyslitelnou součástí demokratické společnosti je diskuse nad aktuálními otázkami souvisejícími s pozitivním právem, jeho interpretací a hledání východisek de lege ferenda. Článků v odborném periodickém tisku, které souvisejí se zvoleným tématem práce, je více, avšak lze vyzdvihnout přínosnou diskusi na stránkách Bulletinu advokacie v letech 1996 a 1997[2], v níž tři autoři hledali odpověď na otázky související se sdělováním názorů médií před vynesením pravomocného rozhodnutí na to, jak by měl soud v trestní věci rozhodnout. Na rozdíl od diskuse na stránkách odborných časopisů nelze označit za nijak bohatou judikaturu Ústavního soudu ČR, natož pak soudů obecných.[3] Justice k tématu této práce bohužel nepřinesla prakticky žádná stanoviska, kterými by svou autoritou ozřejmila, které názory a výklady mj. prezentované tiskem považuje za ústavně konformní a které nikoliv.

---

[1] Srov. např. JAROLÍMOVÁ, Z. *Trestní řízení, veřejnost a média.* Praha, 2007. Diplomová práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Vedoucí diplomové práce Jiří Herczeg. s 51 - 69

[2] Srov. VANTUCH, P. Informace o obviněném ve sdělovacích prostředcích a presumpce neviny. *Bulletin advokacie, 1996,* č. 5, VANTUCH, P. Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci? *Bulletin advokacie,* 1996, č. 9, SLÁDEČEK, V. Ještě k otázce komentářů tisku o trestních věcech. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 3, KOUDELKA, Z. Novinářská svoboda a trestní řízení. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 3.

[3] Jedním z mála judikátů k tématu zásady veřejnosti a jejího výkladu je nález Ústavního soudu ČR II ÚS 2672/07.

3. Vývoj legislativní úpravy zásady veřejnosti

3.1 Veřejnost v trestním procesu od počátku české státnosti do 16. stol.

Při samotném vzniku české státnosti na přelomu 9. a 10. stol. neexistovaly jakékoli normativní akty zabývající se procesem zjišťování pravdy, a tedy výkonu spravedlnosti. Právo mezi lidmi se tehdy řídilo obyčeji. I po uzákonění některých pravidel procesu, a to zejména mezi nejvýše postavenou vrstvou obyvatel, tj. mezi širší panovníkovou rodinou a šlechtou, měl proces výhradně soukromoprávní charakter, pachatele musel stíhat poškozený, v případě jeho smrti pozůstalý. V důsledku toho se proces nijak nelišil v návaznosti na předmět řízení (trestní či majetkové spory).

V nejstarších dobách, kdy se proces s obviněnou osobou nedělil na jednotlivá procesní stadia, měla zcela stěžejní roli veřejnost, tedy shromáždění příslušné komunity (rodu, obce či účastníků kupř. trhu). Před zúčastněnými, kteří zároveň mohli být i očitými svědky projednávané události, byly prováděny jednotlivé úkony procesu, zejména přednesení obžaloby poškozeným či nejbližším pozůstalým po něm, následně byly prováděny důkazy (viz dále) a vybranými účastníky shromáždění též vynášen verdikt. Případný trest pak byl velmi často vykonáván buď před shromážděnou veřejností či přímo některými nebo všemi jejími účastníky. Trestem byla i u z dnešního hlediska trestných činů nepatrné společenské nebezpečnosti smrt. Výkon trestu smrti pak byl zpravidla vykonáván, jak již bylo shora uvedeno, celou shromážděnou veřejností, vhodným způsobem zapojení velké řady účastníků bylo kupř. kamenování. O tom nacházíme zmínku již v čl. 7 ve Statutech Konrádových z dvacátých let 13. stol.[1]

---

[1] Srov. VANĚČEK, V., et al. *Prameny k dějinám státu a práva v Československu.* Část I. Do husitského revolučního hnutí. Praha: SPN, 1966. s. 42. Čl. 7 Statut Konrádových

V raném středověku rovněž neexistovala nějaká organizace výkonu veřejné moci, proto byla přenechána drtivá většina úkonů spojených se zajištěním důkazů i osoby obviněného přímo poškozenému či jeho nejbližším. V řadě případů však obyčeje či zákonné normy zakotvovaly povinnost pomáhat poškozenému všem obyvatelům. Odrazem toho je pravidlo, že na zvolání určitého rozkazu byli všichni okolostojící povinni zakročit a stíhat podezřelou osobu. Dalším odrazem povinností veřejnosti při realizaci spravedlnosti byl zákaz podporovat (ukrývat, živit či jinak hmotně zabezpečovat) psance, tedy osobu, která sice nebyla formalizovaným způsobem odsouzena, avšak byla přistižena při páchání nějakého deliktu. Logickým vývodem z povinnosti nepodporovat takovouto osobu bylo i široké informování o její totožnosti a spáchaném skutku.

Role soudců byla v nastíněném časovém období prvních století české státnosti značně oslabena celou filozofií zjevování pravdy Božím zásahem. Soudci či spíše jacísi organizátoři provádění takového důkazu měli umožnit provedení ordálu a na základě výsledku, který byl odrazem zásahu Boha, pak oznámit verdikt. O průběhu ordálu a tedy o rozhodnutí sporu Bohem mohla být veřejnost zpravena bezprostředně.

O skutečnosti, že soud v raném středověku nebyl otázkou nějaké „kabinetní" (zcela uzavřené) justice, existuje doklad v ustanovení čl. 29 Statut Konrádových. V cit. ust. se výslovně přikazuje, aby se soud konal v přítomnosti určitých vybraných osob, v případě soudu bez přítomnosti vladaře za přítomnosti kastelána nebo urozených, v případě soudu, při němž rozhodoval vladař, za přítomnosti hradních družinníků.[1]

---

zní: „Žádný sok ať nikoho neobviňuje, leč by škoda byla známa s bezpečným svědectvím sousedů; a bude-li sok usvědčen, nechť je kamenován za svědectví obecného tržiště."

[1] Srov. VANĚČEK, V., et al. *Prameny k dějinám státu a práva v Československu.* Část I. Do husitského revolučního hnutí. Praha: SPN, 1966. s. 46

Viktorin Kornel ze Všehrd (asi 1460 – 1521) ve svých knihách devaterých, tak jak je cituje pozdější literatura[1], uvádí, že se nikomu nemá bránit v účasti při projednávání jakékoli věci a že se má jednání konat otevřeně a nikoli uzavřeně. Toto platilo jak pro soudy šlechtické (u zemského soudu), tak pro soudy s měšťany u příslušných soudů městských. O řízení před zemským soudem se dochovaly i některé normativní akty, které nepřímo potvrzovaly pozdější slova Všehrda. Podle Ordo judicii terrae (Řádu práva zemského) z konce 14. stol. se dozvídáme, že samotnému jednání mohla přihlížet řada dalších šlechticů. Strany sporu spolu se soudcem (často panovníkem) věc projednávaly v jedné části soudní síně, na sporu přímo nezaangažovaní šlechtici pak byli přítomni za jakousi zábranou, tzv. šraňkami, a teprve v případě povolání ke svědectví přes tyto šraňky přešli a po velmi složité formální proceduře se projednávání sporu aktivně účastnili (Ust. čl. 12 – 15 Řádu práva zemského).

Za zakladatele středověké trestněprávní teorie je považován sv. Tomáš Akvinský, podstatou jehož učení o zločinu a trestu bylo odstrašení veřejnosti před pácháním trestné činnosti.[2] Neodmyslitelnou součástí generální prevence je dostatečné zviditelnění výkonu samotného trestu, jehož hlavním základem bylo vzbuzení hrůzy. Za účelem dosažení co největšího odstrašení byly tresty z dnešního hlediska nepřiměřeně kruté. Jejich výkon byl z pochopitelných důvodů veřejný a zpravidla též vykonávaný na místech či při událostech navštěvovaných co největším počtem lidí. Kromě neobyčejné tvrdosti se tresty vyznačovaly také určitou symboličností, která měla potenciálním pachatelům stejného zločinu jasně ukázat paralelu mezi skutkem a trestem. Zřejmě nejzdařilejším příkladem symboliky trestu je čtvrcení těla popraveného za spáchání zrady. I lidem s nepříliš vyvinutým

---

[1] Viz STORCH, F. *Řízení trestní rakouské*. 1. díl. Praha 1887. s. 71

[2] Viz MALÝ, K. *České právo v minulosti.* Praha: Orac 1995. ISBN 80-85903-01-6. s. 114

právním cítěním skrze tuto paralelu docházela společenská nebezpečnost zrady jako rozpolcenosti osobnosti.

3.2 Potlačení zásady veřejnosti v 17. – 19. stol.

V období po Bílé hoře doznalo české právo řady změn, které se pochopitelně dotkly i soudního řízení, a to jak trestního, tak civilního (které se ostatně až do druhé poloviny 18. stol. po formální stránce téměř nelišilo od trestního procesu). Prvním právním dílem, které vycházelo z nových zásad trestního procesu, byla Práva městská Království českého. Tento kodex, který kromě procesních pravidel zakotvil i ustanovení veřejného práva o správě měst, jeho financích apod., též ustanovení o soukromoprávních vztazích z oblasti práva občanského, obchodního a rodinného, nabyl platnosti již r. 1579, avšak všeobecné platnosti pro měšťany v Čechách a na Moravě nabyl až o 100 let později. Zásady trestního procesu pro šlechtu byly pak určeny Obnoveným zřízením zemským z roku 1627. Oběma normami byla zásada obžalovací nahrazena zásadou inkviziční, což fakticky znamenalo, že k započetí trestního stíhání postačovala kupř. pouhá domněnka. Celý proces vedl v oboru práva vzdělaný soudce, který byl zároveň jakýmsi vyšetřovatelem i žalobcem. Dále se v trestním procesu uplatňovala zásada písemnosti, soudci tedy sami obžalovaného či svědky obvykle nevyslýchali, při rozhodování se opírali toliko o písemné záznamy z výslechu. Proces se tak stal tajným, neveřejným.

V roce 1707 byl vydán trestní zákoník Josefa I. (Constitutio criminalis Josephina), který mj. sjednotil postup řízení u všech soudů v zemích České Koruny. Zásady inkvizičního procesu byly zakotveny i v něm, řízení před soudy bylo rovněž písemné a tajné. Změny v úpravě trestního řízení přinesl v roce 1768 trestní zákoník Marie Terezie (Constitutio Criminalis Thereziana), který zavedl formální důkazní teorii,

přičemž hlavním důkazním prostředkem se stala tortura, v procesu se též uplatňovala zásada presumpce viny. Trestní řízení bylo písemné a tajné. Thereziana však na rozdíl od předešlých trestněprocesních norem ustanovila ze zásady tajnosti dvě výjimky. První výjimka platila pro situaci, že by soud dal k připuštění určitého okruhu veřejnosti komornímu prokurátoru příkaz, druhá výjimka se uplatňovala v případě, kdy k přístupu k projednávané věci měly určité osoby na určitých místech privilegia. Obecný soudní řád z roku 1788 však tyto výjimky obsažené v trestním zákoníku Marie Terezie zrušil.

Úprava trestního procesu jako procesu inkvizičního přetrvávala také v trestním zákoníku z roku 1803, jenž platil až do r. 1850.

3.3 Legislativní úprava mezi léty 1850 a 1939

Neúnosnost starého feudálního procesu ovládaného inkviziční zásadou přiměla měšťanstvo v roce 1848 k vydání požadavků na změnu zásad, jimiž byl tehdejší trestní i civilní proces ovládán. První požadavek na zavedení veřejného procesu se objevil na shromáždění pražského lidu svolaného z iniciativy tajného politického klubu Repeal 11. března 1848 do Svatováclavských lázní na Novém Městě pražském. [1] Definitivní verzi petice, která byla následně předána císaři a která rovněž obsahovala požadavek ústního a veřejného procesu, dotvořil pražský advokát Dr. Adolf Maria Pinkas.[2] Petice byla schválena Svatováclavským výborem 14. března 1848. Po dalších politických událostech roku 1848 a 1849 vyústila tato snaha ve vydání nového procesního řádu dne 17. ledna 1850, platného na většině území rakouské monarchie, tedy i na

---

[1] Viz BUCHVALDEK, M., et al. *Československé dějiny v datech.* Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. s. 269

[2] Viz ROUBÍK, F. *Český rok 1848.* Praha: Ladislav Kuncíř, 1948. s. 84

území českých zemí. Tento zákon kromě jiných moderních zásad soudního procesu (zásada obžalovací, volného hodnocení důkazů či ústnosti) zakotvil též zásadu veřejnosti.

S nástupem bachovského absolutismu se však dosavadní právní úprava začala měnit zpět k původně zavedeným zásadám. Návrat započal již po dvou letech nejvyšším kabinetním listem z 31. 12. 1851, jímž byl kupř. u soudů vyšší instance zaveden písemný, tedy tajný proces. Zákonem ze dne 29. července 1853, jímž byl zaveden zcela nový trestní řád platný po celém mocnářství kromě Vojenské Hranice, se veškeré výdobytky reformního zákona z roku 1850 zrušily a trestní proces se zpět navrátil ke klasickým zásadám inkvizičního procesu. Výjimkou z návratu ke starým zásadám bylo ponechání zásady ústnosti a ve velmi omezené formě též zásady veřejnosti při závěrečném přelíčení. Se shora uvedenou výjimkou a v řízení před soudy vyšší instance zcela byl proces ovládán zásadou písemnosti a tajnosti až do vydání zákona č. 144/1867 ř. z. (Základní zákon státní, daný dne 21. prosince 1867, o moci soudcovské). Ten v čl. 10 uvádí, že „Přelíčení před soudem rozeznávajícím jest ústní a veřejné u věcech práva civilního i trestního."

Dne 27. 5. 1852 byl schválen zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Účinnosti tento kodex nabyl 1. září 1852, a to na celém území Čech, Moravy a Slezska. Vzhledem k legislativní technice nebyly novely daného zákona doplňovány přímo do zákona, avšak novely definovaly nové skutkové podstaty bez doplnění do původní normy a existoval tedy velký prostor pro výklad vztahu mezi skutkovými podstatami zakotvenými v původním zákoníku a jeho novelách.

Ustanovení § 309 zák. č. 117/1852 ř. z. stanovovalo skutkovou podstatu přestupku Protizákonné ohlašování. Ta spočívala v jednání pachatele, který buď uveřejňuje hlasování soudců nebo zprávy z jednání soudů nebo veřejných úřadů, pokud je oznamování takových věcí zákonem zakázáno, nebo který nějaké ohlášení, o němž věděl,

nebo z dostatečných důvodů měl za pravděpodobné, že je zcela nebo zčásti nepravé, falešně jako výnos veřejného úřadu roztrušuje nebo dále rozšiřuje. Cit. ust. tedy zakotvuje dvě skutkové podstaty, jednak jednání pachatele, který uveřejňuje určité informace od soudu či úřadu, což lze spáchat pouze při splnění explicitního zákonného zákazu, a jednak jednání pachatele, který vědomě rozšiřuje falešné informace a vydává je za výnos veřejného úřadu. Důležitým pojmovým znakem první skutkové podstaty je spáchání „uveřejněním." Tím se rozumí nejen vytištění, nýbrž i každý jiný způsob sdělování veřejnosti (např. zástupu, shromáždění apod.).[1] Následující ustanovení zákona, § 310 uvádí, že spáchá-li pachatel čin uvedený v § 309 tiskem, jedná se o přečin.

V roce 1863 byly přijaty dvě normy úzce související s tiskovým právem. Zákon č. 7/1863 ř. z., o řízení trestním u věcech tiskových stanovoval působnost soudů ve věcech deliktů spáchaných prostřednictvím tisku. Zákon č. 8/1863 ř. z. pak novelizoval zákon č. 117/1852 ř. z. ve věcech konkrétních deliktů spáchaných prostřednictvím tisku.

Článek VII. novely trestního zákoníku stanovoval skutkovou podstatu přečinu, který bychom mohli nazvat vyzrazením obsahu obžaloby a důkazního prostředku. Dispozici bychom mohli přeložit do moderní češtiny asi takto: „Kdo by obžalobu k trestnímu přelíčení nebo spis obžalovací tiskem ve známost uvedl dříve, než byla obžaloba u soudu přednesena, nebo kdo by listinné důkazy, výslechy obviněných, svědků a znalců, které tvořily obsah obžalovacího spisu, tiskem uveřejnil dříve, než se skončí vyšetřování a než se tyto důkazy provedou v hlavním přelíčení." Sankcí pak byla pokuta ve výši od 50 do 500 zlatých. Jak je ze skutkových podstat přestupku dle § 309, resp. přečinu dle § 310 zák. č. 117/1852 ř. z. a přečinu dle čl. VII. zák. č. 8/1863 ř. z.

---

[1] Viz MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934. s. 230

zřejmé, je přečin dle čl. VII zák. č. 8/1863 ř. z. speciálním případem první skutkové podstaty uvedené v § 309 zák. č. 117/1852 ř. z., spáchané prostřednictvím tisku ve smyslu § 310. Specialita spočívá ve zveřejnění prostřednictvím tisku pouze určité skupiny informací v rámci pouze soudního řízení a nikoliv řízení před jiným úřadem. Čl. VII zák. č. 8/1863 ř. z. sám již také neodkazuje na jinou právní normu, která by zakazovala informovat o jednání u soudu, avšak definicí skutkové podstaty trestného činu sděluje, že toto jednání je protiprávní.

Druhá skutková podstata přečinu v oblasti sdělování informací o soudu byla zakotvena v čl. VIII. Tu bychom mohli pojmenovat jako komentování váhy důkazů, předjímání rozhodnutí soudu a překrucování výsledku procesu. Tohoto přečinu se dopustil ten, kdo by během trvajícího trestního řízení v tisku rozebíral váhu důkazů, kdo by pronášel domněnky o tom, jak řízení dopadne, nebo kdo by překrucoval konec a výsledek procesu, a to takovým způsobem, že by to mohlo na veřejné mínění mít účinek předcházející výrok soudu. Trestem za spáchání tohoto přečinu mělo být vězení v trvání od 1 do 3 měsíců. Podle právní literatury[1] byl tento přečin poměrně často předmětem trestních řízení, a proto se k němu vázalo hned několik judikátů. Tato judikatura citovaná v literatuře se rovněž podrobně zabývá hlubší teorií definice pojmu delikt spáchaný obsahem tiskopisu a v návaznosti na to tím, zda má být v rozhodování např. o deliktu dle čl VII zák. č. 8/1863 ř. z. svěřeno porotním soudům či nikoliv.

Od počátku šedesátých let 19. stol. byl zpracováván návrh nového kodexu trestního práva procesního. Jeho tvůrcem byl profesor Julius Glaser, který již v roce 1861 jako profesor vídeňské univerzity předložil ministru spravedlnosti „pamětní spis"[2], v němž určil základní teze nového zákona a řadu těchto myšlenek rozpracoval do osnovy

---

[1] Srov. MIŘIČKA, A. *Delikty tiskové ve vědě, zákonodárství a judikatuře.* Praha: Bursík & Kohout, 1908. s. 99

[2] Srov. STORCH, F. *Řízení trestní rakouské*. 1. díl. Praha 1887. s. 98

normy. Návrh nového zákona byl dne 4. června 1872 přijat poslaneckou sněmovnou, 20. února 1873 pak s některými změnami sněmovnou panskou. Trestní řád byl vyhlášen jako zákon č. 119/1873 ř. z. Nejen v deklarovaných zásadách se zákon vracel o 23 let zpět, k zákonu z r. 1850, jehož byl víceméně přepracovanou a zdokonalenou verzí.

Moderní principy trestního procesu se stejně jako v platné právní úpravě uplatňovaly v největší míře v řízení před soudem. Zásadou tajnosti se řídí zejména řízení přípravné a obžalovací. Procesním stranám bylo ale dovoleno, aby byly přítomny při některých procesních úkonech, zásadně však nikoli při výslechu svědků.[1] Konkrétním zakotvením zásady veřejnosti v trestním řízení byl § 228, který uvádí, že hlavní přelíčení je veřejné. Pro případ, že by byla tato zásada porušena, výslovně v tomtéž ustanovení označuje zákon takový úkon za neplatný. Dále uvedené ustanovení stanovuje okruh osob, jimž nemůže být bráněno v možnosti se jednání před soudem účastnit. Těmito osobami jsou osoby dospělé a neozbrojené, pokud daná osoba není povinna zbraň nosit. Z přednesení rozsudku nemohla být veřejnost vyloučena. Veřejnost však mohla být dle § 231 vyloučena za dále stanovených podmínek, a to z některé části přelíčení, nebo hlavního přelíčení jako celku. Veřejnost mohla být dle § 229 vyloučena, a to ze dvou důvodů – zachování „mravopočestnosti nebo veřejného pořádku." Zákon opět přesně stanovuje formu rozhodnutí o vyloučení veřejnosti, veřejnost mohla být vyloučena na základě písemného a odůvodněného rozhodnutí. Rozhodnutí mohlo být vydáno na návrh jedné ze stran či bez něho. O návrhu jedné ze stran či podnětu některého ze soudců pak bylo rozhodováno v tajném zasedání. Proti vydanému nálezu nebylo možné podat žádný opravný prostředek. Po vyhlášení rozhodnutí museli všichni „nezúčastnění" opustit jednací síň. Ustanovení § 230 následně výslovně zmiňuje okruh osob, jimž nemohlo být v účasti při jednání bráněno. Jedná se o tyto osoby: „ti, jimž činem trestným v právích bylo

---

[1] Viz MIŘIČKA, A. *Trestní právo procesní.* Praha: Všehrd, 1932. s. 12

ublíženo, soudcové skutečně zřízení, konceptní úředlníci státního zastupitelství a z ministerium práv, ani ti, kdož jsou v seznamenání obhájců zapsáni." a dále tři důvěrníci obžalovaného, žalobce nebo soukromého účastníka, požádají-li o to. Nastíněné principy možností vyloučení veřejnosti apod. se vztahují na řízení před sborovými soudy prvního stupně a před soudy okresními i porotními.[1]

K ustanovením trestního řádu (§ 228 - § 231) bylo v odborné literatuře citováno několik judikátů.[2] Hned v prvním rozhodnutí nejvyššího soudu týkajícím se zásady veřejnosti, rozhodnutí č. 1041/1922[3], dal NS jasně najevo, že ústavou i zákonem konstatované pravidlo a jemu odpovídající právo veřejnosti na veřejné vyhlášení rozsudku je natolik závažné, že jeho porušení zakládá zmatečnost procesu. Před Okresním soudem v Uherském Hradišti na podzim roku 1921 se konalo hlavní přelíčení, jeho předmětem byl bagatelní přestupek. Soud po provedeném důkazním řízení do protokolu zaznamenal, že „se vzhledem k důležitosti případu vyhražuje rozsudek písemnému vyhotovení." Poté již rozsudek nebyl vyhlášen, ale bylo stranám doručeno jeho písemné vyhotovení. Proti takovémuto „rozsudku" podalo státní zastupitelství odvolání, kterému krajský soud vyhověl a přikázal věc k projednání jinému soudu. Teprve na podkladě zmateční stížnosti generální prokuratury se věc dostala k NS. Ten uznal argumenty obsažené ve stížnosti a konstatoval, že proti nevyhlášenému rozhodnutí nelze podat odvolání, ale že takovéto pochybení zakládá zmatečnost a na takovýto „rozsudek" se hledí jako na neexistující.

---

[1] Viz PRUŠÁK, J. *Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Všehrd, 1921. s. 128

[2] Srov. KALLAB, J. – HERMRITT, V. *Trestní řád československý a předpisy jej doplňující: platné v Čechách a v zemi Moravsko-slezské*. Praha: Československý kompas, 1931. s. 273-274

[3] Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího sudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník čtvrtý obsahující rozhodnutí z roku 1922.* Praha: Právnické vydavatelství, 1923. s. 563-564

V rozhodnutí nejvyššího soudu č. 1729/1924[1] se soud vypořádal s otázkou přeplňování jednací síně. Zástupce odsouzených totiž ve své zmateční stížnosti mj. namítal, že hlavního přelíčení se nemohl zúčastnit kdokoliv. Nejvyšší soud tuto námitku zamítl a v odůvodnění vysvětluje, že předmětná věc se při projednávání před zemským soudem těšila takové popularitě (k přelíčení bylo vydáno 65 lístků, posluchačů v porotní síni bylo třikrát tolik), že bylo nutné vydat usnesení, které by neomezený příliv obecenstva nějakým způsobem reguloval. NS ve svém rozhodnutí vysvětlil, že zásada veřejnosti neznamená neomezenou přístupnost líčení, neboť sám zákon stanovuje určité mantinely přístupnosti k soudnímu jednání. Jestliže je totiž podle logiky věci neproveditelné, aby se jednání zúčastnilo neomezené množství posluchačů, je třeba sledovat účel dané zásady, totiž veřejnou kontrolovatelnost výkonu spravedlnosti („souzení na bílém dni, nikterak v temnu tajnosti soudního řízení"), a je třeba tedy učinit taková opatření, kterými by se zabránilo proveditelnosti dosažení samotného účelu zásady.

Nálezem, který jasně stanovil případy možností obrany proti vyloučení veřejnosti při hlavním přelíčení, je rozhodnutí nejvyššího soudu č. 2100/1925[2]. V daném případě byl projednáván trestný čin, skutek, který spočíval v nabádání vojáka k tomu, aby nenastoupil vojenskou službu. Při hlavním přelíčení byla vyloučena veřejnost z důvodu ohrožení veřejného pořádku. Odsouzený ve své zmateční stížnosti proti takovému usnesení brojil s poukazem na skutečnost, že k vyloučení veřejnosti nebyl důvod a toto podrobně zdůvodnil. Nejvyšší soud cit. rozhodnutím stížnost zamítl a vysvětlil, že zmateční stížností

---

[1] Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník šestý (od čísla 1429 do čís.1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924.* Praha: Právnické vydavatelství, 1925. s. 549-550

[2] Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník sedmý (od čísla 1843 do čís. 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925.* Praha: Právnické vydavatelství, 1926. s. 489-491

lze napadnout pouze případ, kdy byla veřejnost vyloučena z důvodu, jenž není v zákoně uveden. Toto rozhodnutí velmi výrazně zúžilo prostor obrany proti rozhodnutí soudu, sice formálně dobře opřené o zákonná ustanovení, avšak důvod uvedený ve formálně správném rozhodnutí nebyl naplněn. Na rozhodnutí č. 2100/1925 obsahově navazovalo rozhodnutí č. 1960/1925[1]. V něm nejvyšší soud projednal zmateční stížnost, v níž stěžovatel brojí proti postupu zemského soudu. Při odročeném hlavním přelíčení totiž nebyla veřejnost vyloučena v tajném zasedání senátu a za dodržení dalších předpokladů § 229 věty druhé zák. č. 119/1873 ř. z. Soud totiž dle protokolu vyloučil veřejnost usnesením bez přerušení jednání. NS sděluje, že takovýto postup sice je v rozporu se zákonem, avšak nezakládá důvod zmateční stížnosti.

Na podkladě zmateční stížnosti obžalovaného, který se ohrazoval proti skutečnosti, že vyhlášení rozsudku v jeho věci nebylo učiněno veřejně, neboť po jednání s vyloučením veřejnosti nebylo usnesením vyhlášení rozsudku prohlášeno za veřejné, se touto věcí zabýval nejvyšší soud. Ve svém rozhodnutí č. 2471/1926[2] však konstatoval, že rozsudek je vyhlášen vždy veřejně bez ohledu na skutečnost, zda o tom bylo vydáno usnesení či nikoliv.

K velmi podobným závěrům jako v rozhodnutí NS 2100/1925 dochází nejvyšší soud též v rozhodnutí č. 2883/1927[3]. Soud rovněž došel k závěru, že zmateční stížnost by byla oprávněná jen tehdy, kdyby k vyloučení veřejnosti došlo buď bez formálního usnesení soudu, nebo z důvodu neodpovídajícího ustanovení § 229 zák. č. 119/1873 ř. z.

---

[1] Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník sedmý (od čísla 1843 do čís. 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925.* Praha: Právnické vydavatelství, 1926. s. 214-217

[2] Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník osmý (od čísla 2228 do čís. 2610) obsahující rozhodnutí z roku 1926.* Praha: Právnické vydavatelství, 1927. s. 497-498

[3] Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky československé. Ročník IX, rok 1927.* Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa, 1928. s. 600-602

Judikát je však zajímavý argumentací obhajoby, která zmateční stížnost podala. V předmětném trestním řízení se jednalo o skutek spočívající v rozšiřování satirické básně, která hanobila některé politické orgány. Obhájce svou stížnost opíral o teorii, že pakliže byla báseň stejně odcitována v rámci rozsudku, který je stejně veřejný, nebyl důvod k vyloučení veřejnosti i na zbytek řízení, kdy se neprojednávalo nic jiného, než předmětná báseň. NS se, podle mého názoru, s tímto argumentem nijak důkladně nevypořádal a stížnost zamítl s poukazem na to, že důvod k vyloučení veřejnosti existoval, a proto není zmateční stížnost oprávněná.

Judikátem, jehož závěry jsou citovány i v moderních odůvodněních rozhodnutí Ústavního soudu ČR[1], je rozhodnutí NS 4336/1931.[2] Toto rozhodnutí se stalo stěžejním vyjádřením smyslu ustanovení trestního řádu o přístupnosti k soudnímu projednávání věci, která fakticky realizují zásadu veřejnosti soudního jednání.

Na podkladě stížnosti tří odsouzených ze závažných násilných a majetkových zločinů se nejvyšší soud zabýval veřejností jednání před porotním soudem v Brně. Toto jednání se jak dle stížností, tak i dle pozdějšího vyjádření předsedajícího soudce těšilo velké pozornosti občanů. Dle stížností se pak do jednací síně nemohly dostavit některé konkrétní osoby, známí obžalovaných. Nutno však podotknout, že se jednalo o osoby ze stejného, tj. kriminálního sociálního prostředí, jako obžalovaní. Před soudní budovou i před jednací místností byly uskutečňovány kontroly policistů, kteří vyžadovali předložení úředního průkazu zachovalosti. V návaznosti na předchozí kriminální minulost daných osob pak tyto nebyly vpuštěny do soudní budovy, resp. do jednací síně.

---

[1] Srov. nález Ústavního soudu ČR II. ÚS 2672/07.

[2] Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních XIII.* Praha, 1932. s. 568 - 570

Nejvyšší soud pak konstatuje, že zásada veřejnosti nespočívá v právu účastnit se soudního jednání určité konkrétní osoby, ale spočívá v tom, že je do jednací síně umožněn přístup určitého množství osob z obecenstva. Skutečnost, že nebyli vpuštěni přátelé obžalovaných pak nejvyšší soud nepovažuje za porušení zásady veřejnosti, ale za logický důsledek toho, z jakého prostředí obžalovaní vycházejí a zákaz vstupu daným osobám jako oprávněný výkon práva předsedajícího soudce odepřít přístup k hlavnímu přelíčení osobám, které byly opětovně trestány pro zločin proti bezpečnosti života, mravnosti nebo majetku, a osobám nezletilým a ozbrojeným.

Zajímavostí, která vyplývá z textu judikátu, je to, že se projednávání v dané kauze, ale i v dalších zjevně často zúčastňovala početná skupina frekventantů četnické školy.

Trestní řád důvody vyloučení veřejnosti uvedené v § 229 rozšiřuje v § 456. Veřejnost mohla být podle tohoto ustanovení vyloučena rovněž v řízení před okresním soudem, a to tehdy, projednávala-li se žaloba soukromého žalobce a obě strany to jednomyslně navrhly. Ustanovení § 231 o tom, že rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně, není tímto ustanovením nijak dotčen.

Neopomenutelnou stránkou trestního procesu dle zákona č. 119/1873 ř. z., v určité míře i před účinností tohoto zákona a zejména dle novelizací tohoto zákona, byl podíl laického prvku na rozhodování soudu, zejména v tzv. porotních soudech.[1] V nich bylo přenecháno rozhodování v těch nejzásadnějších věcech vybraným občanům bez právního vzdělání a skrze tento institut mohla mít veřejnost větší pocit spoluzodpovědnosti při výkonu spravedlnosti.

Ještě před 1. světovou válkou, v roce 1912, byl do právního řádu Rakousko-Uherska přijat zákon č. 131/1912 ř. z., o vojenském trestním řádu (dále jen voj. tr. ř.) . Ustanovení § 256 a § 257 voj. tr. ř. se přibližně obsahově shodovala s ustanoveními o vyloučení veřejnosti

---

[1] Srov. MIŘIČKA, A. *Trestní řízení*. Praha: Všehrd, 1925. s. 10

v zákoně č. 119/1873 ř. z. Voj. tr. ř. však nově stanovuje, že předseda může pro nedostatek místa vyloučit osoby později se dostavivší, a že soukromému žalobci a poškozenému, jakož i jejich zákonným zástupcům a jejich zmocněncům musí být přístup k hlavnímu přelíčení vždy dovolen. Specifickými důvody vyloučení veřejnosti dle voj. tr. ř. byly kromě důvodů uvedených v § 229 tr. řádu ještě bezpečnost státu a vojenských služebních zájmů (§ 258 odst. 1 voj. tr. ř.). Veřejnost mohla být dle § 258 odst. 2 vyloučena také na návrh poškozeného nebo soukromého žalobce, kdyby v řízení pro křivé obvinění, vydírání nebo pro urážku na cti byla připuštěním veřejnosti přelíčení zmařena ochrana cti a pověsti poškozeného nebo soukromého žalobce. Specifikem vojenského soudního řízení byl také okruh osob, které nemohou být i při vyloučení veřejnosti vyloučeny - velitelé vojskového tělesa, oddílu a setniny žalovaného a přednosta služebního místa, jemuž žalovaný náleží, důstojníci justiční služby v činné službě. Zákon nad rámec obecného trestního řádu detailně stanovuje způsob výběru důvěrníků, je-li řízení vedeno proti více obžalovaným a možnost vyloučení i důvěrníků v případě projednávání mimořádně citlivých vojenských záležitostí.

Voj. tr. ř. kromě procesních ustanovení obsahoval skutkové podstaty dvou přestupků souvisejících s informacemi z trestního řízení. Prvního přestupku (§ 263 odst. 2 voj. tr. ř.) se dopustil ten, kdo neoprávněným sdělením porušil povinnost uloženou vojenským soudem osobám přítomným při hlavním přelíčení, jehož veřejnost byla vyloučena pro ohrožení státní bezpečnosti nebo zájmů vojenské služby, nevyzrazovat skutečnosti, o nichž se v přelíčení dovědí. Druhého přestupku (§ 264 voj. tr. ř.) se dopustil ten, kdo uveřejní bez úředního svolení trestní oznámení, obžalovací spis nebo jiný úřední spis vojenského trestního řízení zcela nebo zčásti, dříve než byly předvedeny

ve veřejném líčení.[1] Po vzniku Československé republiky 28. října 1918 a přijetí recepční normy, zák. č. 11/1918 Sb. z. a n., byl do československého právního řádu s některými výjimkami recipován celý právní řád rakousko-uherské monarchie a tedy i shora uvedené předpisy práva trestního hmotného, procesního a tiskového.

Dne 13. listopadu 1918 byl Národním výborem československým přijat zák. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě. Tento ústavní zákon výslovně zásady trestního řízení nezakotvuje, pouze v § 13 zmiňuje, že rozsudky se vyhlašují jménem republiky.

Zákonodárný sbor Československé republiky, Revoluční národní shromáždění konstituované na základě prozatímní ústavy přijal 29. února 1920 zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. Ústavní listina dělená do 6 hlav se zásadami řízení před soudem zabývá v hlavě IV. nazvané Moc soudcovská. V této části ústavní listina stanovuje nejen základní pilíře organizace soudnictví, základní zásady jmenování soudců, trestní hmotněprávní zásady, ale i základní zásady moderního civilního a trestního procesu. Ustanovení § 101 uvádí, že řízení před soudy je ústní a veřejné. Toto ustanovení rovněž zakotvilo pravidlo, že pouze zákon stanoví důvody vyloučení veřejnosti. O vyhlašování rozsudku je pak stanoveno, že se vyhlašuje jménem republiky a veřejně.

Nejvýznamnější novou trestněprávní normou vydanou v Československé republice ve dvacátých letech minulého století byl zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. z. a n. Vyplňoval mezeru v právním řádu, který postrádal ustanovení o ochraně československého státu a jeho ústavních představitelů. Zákon byl projednáván po atentátu na ministra financí Aloise Rašína, v únoru a březnu 1923.[2] Schválen byl

---

[1] Viz MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934. s. 230

[2] Srov. MALÝ, K., et al. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-045-X. s. 338

19. března 1923 a nabyl účinnosti 1. května 1923. V § 16 tento zákon definoval skutkové podstaty přestupků, které svým spácháním napomáhaly propagaci vybraných trestných činů a jejich pachatelů. Pozoruhodný byl zejm. § 16 odst. 3, který významně omezil svobodu tisku při informování o trestním řízení. Pachatelem přestupku dle cit. ust. byl ten „kdo do jednoho roku po spáchání zločinu uvedeného v § 7 (některé útoky na život ústavních činitelů) nebo 8 (tělesné poškození ústavních činitelů) v tiskopise nebo rozšířením spise uveřejní, veřejně předvádí, vystavuje nebo rozšiřuje obraz pachatelův." Přestupkem ovšem nebylo, pokud se tento čin stal za účelem vědeckým nebo na žádost úřadu k účelům trestního řízení. Přestupek se trestal peněžitým trestem od 50 Kč do 10 000 Kč nebo vězením od 3 dnů do 1 měsíce.
Dne 29. 4. 1924 nabyl účinnosti zák. 73/1924 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení trestních řádů o tom, kdo má právo býti posluchačem veřejného hlavního líčení. Tento zákon novelizoval ustanovení § 228 trestního řádu z roku 1873, změnil totiž okruh osob, které jsou považovány za veřejnost a nelze je tedy bez rozhodnutí dle § 229 z hlavního přelíčení vyloučit. Výčet osob, jimž může být odepřen přístup k hlavnímu líčení, byl rozšířen o osoby, které byly opětovně trestány pro zločin proti bezpečnosti života, mravnosti nebo majetku. Oproti staré úpravě nemohla být bez zákonem stanoveného postupu jako veřejnost vyloučena nezletilá osoba, která se účastní jednání z důvodu svého studia na vysoké škole. Velmi podobným způsobem zasáhl zák. 73/1924 Sb. z. a n. i do znění § 257 a § 258 zákona č. 131/1912 ř. z.

S účinností od 1. října 1931 byl přijat zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., ze dne 11. března 1931, o trestním soudnictví nad mládeží. Tento zákon v § 60 zavedl skutkovou podstatu přečinu Neoprávněné uveřejňování. Toho se dopustí ten, kdo uveřejní zprávu o trestném činu spáchaném osobou mladistvou nebo zprávu z trestního řízení proti mladistvému provinilci, uvede jeho jméno nebo jiné okolnosti, z nichž lze usuzovat na jeho osobu, nebo kdo uveřejní podobiznu mladistvého provinilce. Takto podaná definice skutkové podstaty zakládá dva možné

výklady. Na jedné straně výklad, podle něhož se přečinu dopustí ten, kdo naplní jednu ze tří hypotéz (1. uveřejní zprávu o trestném činu spáchaném osobou mladistvou, 2. uveřejní zprávu z trestního řízení proti mladistvému provinilci, 3. uvede jméno mladistvého provinilce nebo jiné okolnosti, z nichž lze usuzovat na jeho osobu, nebo kdo uveřejní podobiznu mladistvého provinilce) a na druhé straně ten, kdo „uveřejní zprávu o trestném činu spáchaném osobou mladistvou nebo zprávu z trestního řízení proti mladistvému provinilci," tím, že 1. uvede jeho jméno, nebo 2. uvede jiné okolnosti, z nichž lze usuzovat na jeho osobu, nebo 3. uveřejní podobiznu mladistvého provinilce. Odborná literatura[1] se s použitím logického výkladu přiklání k druhé možnosti výkladu. Osobou mladistvou se podle § 2 odst. 1 rozuměl ten, kdo v době spáchaného činu dovršil čtrnáctý, ale nedovršil osmnáctý rok svého věku. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží se stejně jako jiné, shora citované normy nezabývá jednotlivými možnostmi zveřejnění daných identifikátorů mladistvého delikventa, bylo proto možné daný přečin spáchat uveřejněním identifikátoru v tisku či na nějakém shromáždění více osob či kdekoliv jinde.

Dne 23. 6. 1924 nabyl účinnosti zákon č. 124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhání a urážek na cti. Kromě úpravy postupů v oblasti uvedené v názvu zákona, zákon rovněž zakotvil skutkové podstaty přestupků a přečinů redaktorů periodických tisků, které mohly být spáchány i při informování o průběhu trestních řízení. Daný zákon ve znění dle vyhlášky č. 145/1933 Sb. z. a n. zakotvuje skutkovou podstatu přestupku porušení mlčenlivosti uložené kmetu o obsahu tajného líčení, porady a hlasování soudu povolaného k trestnímu řízení. Ke spáchání tohoto přestupku není třeba uveřejnění

---

[1] Srov. MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934. s. 230 - 231

prostřednictvím periodického tisku, ale i jiné vyzrazení, kterým se dané informace dávají ve známost.

Kmetem se dle § 28 zák. č. 124/1924 Sb. z. a n. rozuměl soudce z lidu. Zavedení tohoto institutu znamenalo další posílení laického elementu v rozhodování soudů. Kmeti však na rozdíl od členů poroty v porotních soudech tvořili pouze menšinu rozhodovacího sboru. Bez zajímavosti není ani skutečnost, že tento institut se stal terčem kritiky právních odborníků[1], kteří proti tomuto modelu namítali snadnou ovlivnitelnost profesionálními soudci a časté stranické nebo stavovské předsudky.

Poslední normou období první republiky, která se týká zásady veřejnosti v trestním řízení, je zákon č. 108/1933 Sb. z. a n., o ochraně cti. V úvodních ustanoveních tento zákon zakotvuje skutkové podstaty trestných činů urážky, pomluvy a utrhání na cti. U těchto trestných činů, stejně jako u dále uvedeného, byla stanovena jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby spáchání prostřednictvím tiskopisu. Za nejzajímavější z katalogu protiprávních jednání, uvedených v tomto zákoně, považuji definici přestupku, popř. přečinu, pokud byl takový čin spáchán prostřednictvím tiskopisu, Výčitka trestního stíhání nebo trestu. Toho se dopustil ten, kdo někomu v úmyslu, aby ho tím pohaněl, před třetí osobou vyčte, že se proti němu konalo trestní řízení, ačkoliv v něm nebyl uznán vinným, nebo že byl odsouzen, ačkoliv trest byl již vykonán, prominut, promlčen nebo podmíněně odložen a odsouzený svým chováním nezavdal příčiny k takové výčitce. Za uvedený přečin (výčitka učiněná tiskopisem) pak pachateli hrozil trest vězení od tří dnů do tří měsíců nebo peněžitý trest od 50 Kč do 5.000 Kč.

Zákon č. 108/1933 Sb. z. a n. kromě shora uvedených hmotněprávních ustanovení také nepřímo novelizoval ustanovení § 228 a násl. zák. č. 119/1873 ř. z., jímž se uvádí trestní řád. V § 32 totiž

---

[1] Srov. SOLNAŘ, V. *Doporučuje se změniti ustanovení platného práva o ochraně cti, jmenovitě proti útokům v tisku, a jakým způsobem?* Bratislava, 1930. s. 15 - 16

nově stanovil možnost vyloučení veřejnosti z hlavního líčení konaného pro trestné činy proti cti také tehdy, souhlasí-li s návrhem na vyloučení veřejnosti všechny strany.[1]

3.4 Zneužití zásady veřejnosti v totalitních režimech

Prezentace rozhodování justičních orgánů, ať se jednalo o samozvané vykonavatele moci okupantů v době 2. světové války či skutečně zákonem legitimizované soudy v době po nástupu komunistů k moci na přelomu 40. a 50. let, patřila k nejdůležitějším nástrojům odrazení politických nepřátel či členů nejrůznějších odbojových skupin od jejich činnosti či zastrašení obyvatelstva určité „třídy". Stálo by jistě za zvláštní komparační studii srovnání obou totalitních režimů v této oblasti. Stručně však lze konstatovat, že nacistické potírání protiokupačních tendencí se dělo na podkladě kombinace říšského právního systému, protektorátního právního řádu, německého vojenského práva a ve většině případů rovněž zcela mimoprávního systému založeného na mstě a exemplárním teroru a teprve výsledky tohoto vražedného systému byly předkládány obyvatelstvu k jeho zastrašení. V této souvislosti lze zmínit rozhlasem a tiskovinami rozšiřované seznamy popravených obyvatel Protektorátu Čechy a Morava při heydrichiádě. Nastupující komunistický režim, jehož praktikám při informování veřejnosti o politických procesech se budu na dalších řádcích věnovat, se vydal cestou zcela odlišnou. Pochopitelně, že prvek odstrašení při prezentaci nepřiměřeně krutých trestů zde byl bohatě zastoupen, avšak k tomuto faktoru přibyl rovněž prvek důsledné manipulace většiny obyvatel, či alespoň cílové skupiny některé kampaně.

---

[1] Viz MIŘIČKA, A. *Trestní právo procesní.* Praha: Všehrd, 1932. s. 12

Již od převzetí moci komunistickým režimem v roce 1948 byla publicitě politických procesů věnována velká pozornost. Tisk byl cenzurován, neexistovala svoboda slova. Zprávy o probíhajících procesech tak měly evokovat v neinformované veřejnosti vlnu nenávisti k těm, kteří právě seděli na lavici obžalovaných v případě politických procesů téměř vždy naprosto nevinně. Rozhodujícím měřítkem byla politická potřeba. Někdy se publicita omezila jen na kraj či okres. Jindy zase byla podřízena účelům právě platné celostátní politiky. Zprávy o politických procesech měly buď podpořit nějakou kampaň (proticírkevní, proti kulakům…), anebo měla absence takových zpráv podporovat ve veřejnosti iluzi spořádaných, stabilizovaných poměrů.[1]

Příkladem hovořícím za všechny největší politické procesy, s výborně organizovanou mašinérií naháněčů do jednací síně, je případ s národní socialistkou Miladou Horákovou. Většina takových "monstrprocesů" byla zajímavá i z hlediska provedení zásady veřejnosti. Za procesu s Miladou Horákovou prošly auditoriem 4000 diváků.[2] Termín „diváci" je skutečně na místě, neboť scénář této tragédie z pera komunistické moci byl předem pečlivě sepsán. Do soudní síně dnešního Vrchního soudu v Praze byly v souladu s podrobným ústředním plánem nahnány skupiny dělníků, mládeže či žen. Pro novináře byly denně tištěny brožury s oficiálním stanoviskem k procesu.[3] Oficiální stanovisko znělo: Justice hodlá umožnit účast velkému počtu diváků.[4] Účel takovéhoto počtu přítomných byl ovšem právě opačný, než utvoření představy o všech „zločinech" Milady Horákové. Časté střídání osob ve veřejnosti totiž právě každému znemožňovalo učinit si celkový obraz z jednání.

---

[1] Viz HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. s.222

[2] Srov. HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. s.224

[3] Viz MLYNÁŘ, Z. *Mráz přichází z Kremlu.* Praha: Mladá fronta, 1990. s.47

[4] Viz HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. s. 224

3.5 Legislativní vývoj a praxe od roku 1948 do roku 1961

Dne 9. května 1948 byl po komunistickém převratu z února toho roku schválen ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. Tato ústava schválená sice již v době, kdy komunistická strana svou filozofií ovládala tvorbu legislativy, však spočívala na v zásadě demokratických právních principech. Co se týče zakotvení zásady veřejnosti, do ústavního práva nic nového nepřinesla a víceméně převzala ustanovení § 101 ústavní listiny z roku 1920. Ustanovení § 144 ústavy proklamuje, že řízení před soudy je zásadně ústní a veřejné, veřejnost může být při líčení vyloučena jen v případech stanovených zákonem a rozsudky v trestních věcech se vyhlašují vždy veřejně.

Dne 1. srpna 1950 nabyl účinnosti zák. č. 87/1950 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád). Trestní řád stejně jako ústava z roku 1948 nepřinesl žádnou legislativní změnu v úpravě veřejnosti trestního procesu. V § 143 trestní řád uvádí, že hlavní líčení je veřejné. Veřejnost mohla být vyloučena na celé hlavní líčení či jeho část, a to z důvodu, bylo-li by veřejným projednáním ohroženo státní, hospodářské nebo služební tajemství anebo klidný průběh jednání nebo mravnost. Rozhodnutí o vyloučení veřejnosti muselo být provedeno usnesením, které se ústně vyhlašovalo. Po dobu, kdy byla veřejnost z hlavního líčení vyloučena, mohl soud připustit přítomnost některých osob. Nad rámec těchto blíže nespecifikovaných osob, měl obžalovaný právo na přítomnost dvou svých důvěrníků. V případě, že bylo obžalovaných více než 3, muselo dojít k dohodě o důvěrnících, neboť jejich počet nesměl přesáhnout 6. Důvěrníci mohli být libovolné osoby, pouze v případě vyloučení veřejnosti z důvodu ohrožení státního, hospodářského nebo služebního tajemství, mohl soud či prokurátor jednotlivé důvěrníky odmítnout. I přes možnosti veškerých omezení veřejnosti při hlavním líčení, musel být rozsudek vyhlášen vždy veřejně.

Zák. 87/1950 Sb. byl s účinností od 1. 1. 1957 nahrazen novým trestním řádem, zák. č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní

řád). Zajímavostí bylo, že předchozí trestní řád z roku 1950 nebyl derogován jako celek, avšak byla zrušena všechna jeho ustanovení s výjimkou 4 ustanovení. Jako první trestněprocesní norma začal tento zákon vymezovat již na samém úvodu základní zásady, jimiž měly být orgány činné v trestním řízení při provádění trestního řízení vázány. Ustanovení § 2 odst. 11 mezi ostatní zásady zahrnul i princip, že při hlavním a odvolacím líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech v tomto zákoně výslovně stanovených. Konkrétními ustanoveními, na která shora cit. ustanovení odkazuje, jsou ustanovení § 214 – 216. Ta kromě obecných proklamací o veřejnosti celého procesu a zejm. veřejnosti vyhlášení rozsudku drobně pozměnila ustanovení předchozího trestního řádu (důvěrníky již nemohl vetovat prokurátor) a přinesla některé změny. Do jednací síně k veřejnému procesu mohl být odepřen přístup nezletilým, osobám ozbrojeným, pokud nejsou povinny nosit zbraň, osobám, které se dostavily ve stavu vzbuzujícím pohoršení a dalším osobám, pokud by se přeplňovala jednací síň. Ve speciálních ustanoveních o trestním řízení proti mladistvým, konkrétně v § 316 odst. 3 písm. b) zákon přinesl novou možnost vyloučení veřejnosti, a to, pokud by to bylo na prospěch mladistvého.

3.6 Změny legislativní úpravy od roku 1960 do současnosti

Dne 11. července 1960 nabyl účinnosti ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. Ačkoli byla tato ústava ve vztahu k právům člověka a občana nejméně ohleduplná, zásadu veřejnosti stejně jako předchozí ústavy zakotvovala. V čl. 103 odst. 2 uvádí, že jednání před soudem jsou zásadně veřejná, a že výjimky stanovuje pouze zákon, čl. 103 odst. 4 pak přikazuje všechny rozsudky vyhlašovat vždy veřejně.

Dne 1. 1. 1962 nabyl účinnosti zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád). Až na terminologické změny, které byly poplatné době rozvinutého socialismu, nepřinesl nový trestní řád v oblasti přístupu veřejnosti k soudnímu projednávání věci a k informacím o trestním řízení žádné významnější změny. V § 2 odst. 10 byla kromě shora citované zásady uvedené v § 2 odst. 11 zák. č. 64/1956 Sb. poprvé pozitivně definována zásada veřejnosti tak, jak ji, až na pojem socialistické legislativy „pracující", znají kodexy trestního práva procesního i ve vyspělých západoevropských demokraciích: „Trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se pracující mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat…" Úprava přístupu do jednací síně při hlavním líčení a analog. k veřejnému zasedání byla s nepatrnými rozdíly převzata ze staršího trestního řádu. Nový trestní řád nepřinesl nic nového ani v oblasti možnosti vyloučení veřejnosti, bylo-li by to ve prospěch mladistvého obžalovaného (§ 297 odst. 3). Trestní řád z roku 1961 však významně rozvinul jednotlivé instrumenty spolupráce se společenskými organizacemi. Zásada, že orgány činné v trestním řízení spolupracují se společenskými organizacemi, byla zakotvena v § 2 odst. 7 a v §3 – 6. V oblasti veřejnosti jednání před soudem pak zásady tam uvedené došly vyústění v § 199 odst. 2, který říká, že ve vhodných případech soud provádí hlavní líčení přímo v místě, kde byl trestný čin spáchán, anebo na pracovišti, popřípadě v bydlišti obžalovaného. V tom případě o konání hlavního líčení vyrozumí společenskou organizaci, jež může účast pracujících zajistit.

Trestní řád v ustanoveních týkajících se zásady veřejnosti a zásady spolupráce se společenskými organizacemi dále doplňoval zák. č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců. V § 9 tento zákon zopakoval zásadu uvedenou v § 2 odst. 10 trestního řádu, v § 34 pak rozvedl možnosti, kde by bylo prospěšné pořádat hlavní líčení mimo soudní budovu. Zákon výslovně doporučuje nařídit jednání do prostor určitého závodu, kde se trestný čin stal, či do vojenské budovy, kde se

mělo konat jednání s obžalovaným z vojenského trestného činu v rámci výkonu vojenského soudnictví.

Celá koncepce zásady veřejnosti a zásady spolupráce se společenskými organizacemi byla doplňována velmi širokou aktivitou nejrůznějších školních institucí či organizací pracujících např. v továrnách apod. Do jednacích síní soudů byly organizovány hromadné návštěvy. Velmi často s mimořádnou citlivostí byly vybírány případy, které měly příslušné vrstvy či sociální skupiny odradit od páchání konkrétní trestné činnosti (kupř. pracovníci továrny byli v rámci pracovní doby účastníky procesu se svými kolegy obžalovanými ze skutků odnášení nářadí a materiálu z továrny kvalifikovanými jako rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví). V této době nebyla podle odborné literatury[1] spatřována v zásadě veřejnosti jen funkce kontrolní či osvětová, ale i funkce zvyšování odpovědnosti soudců za jejich práci a funkce upevňování svazku soudu s pracujícími.

Novela provedená zák. č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád, změnila terminologii ve shora citovaných ustanoveních § 2 a § 199. Pojem „pracující" byl nahrazen termínem „občan" a „společenská organizace" termínem „zájmové sdružení občanů".

S účinností od 1. ledna 1992 došlo zákonem č. 558/1991 Sb., kterým se mění a doplňují trestní řád a zákon o ochraně státního tajemství, k průlomu do tehdejšího stavu, kdy orgány činné v trestním řízení informovaly veřejnost o stavu trestního řízení zcela nahodile a pouze ve „společenském" zájmu. Tato novela do trestního řádu vsunula § 8a. Na základě něho byly orgány činné v trestním řízení konečně povinny informovat veřejnost o své činnosti. Mezí informování o trestním řízení mělo být pouze ohrožení objasňování skutečností důležitých pro posouzení věci, sdělování informací o zúčastněných osobách na trestním řízení, které nemají nic společného s daným

---

[1] Viz RŮŽEK, A., et al. *Československé trestní řízení.* Praha: Panorama, 1982. s. 49

případem a sdělování informací, které by porušovaly zásadu presumpce neviny uvedenou v § 2 odst. 2.

K dalším změnám v ustanoveních trestního řádu, která rozvíjejí zásadu veřejnosti, došlo zákonem č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. Tato norma přímo novelizovala § 200. Důvod vyloučení veřejnosti „ ohrožení státního, hospodářského nebo služebního tajemství," byl nahrazen možností vyloučení veřejnosti z důvodu „jestliže by veřejné projednání věci ohrozilo tajemství chráněné zvláštním zákonem." Od účinnosti této novely mohla být veřejnost dále vyloučena z důvodu bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědků. Nešťastným následkem této novely zůstalo ustanovení § 201 odst. 3, které stále používalo touto novelou zrušený pojem „státního, hospodářského nebo služebního tajemství." Tato legislativní nepozornost byla napravena až zákonem č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů.

Kromě trestního řádu označil řízení před soudem za ústní a veřejné rovněž zák. č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, který nabyl účinnosti 1. 9. 1991. Tento zákon přinesl regulaci do pořizování obrazových a zvukových přenosů a záznamů ze soudní síně. V § 8 odst. 3 přenechal do rozhodovací pravomoci předsedy senátu, zda v jednací síni povolí pořizování obrazového a zvukového přenosu či obrazového záznamu. Výkladem opaku bylo možné dovodit, že zvukový záznam mohl být pořizován bez povolení předsedy senátu a natáčení zvukového záznamu tak nebylo možné ani předsedou senátu zakázat. Zák. č. 239/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. ledna 1996 do zákona o soudech a soudcích vsunul § 8a, který zakazoval přístup ozbrojených osob k soudnímu jednání. Nepřímé novelizace se tak dočkala ustanovení § 199 – 201 trestního řádu.

Ustanovení § 8 zák. č. 335/1991 Sb. doznalo změny nabytím účinnosti zák. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). V § 6 tohoto zákona se sice shodně uvádí, že obrazové a zvukové přenosy i obrazové záznamy mohou být činěny jen s předchozím souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce, avšak zvukové záznamy se od účinnosti tohoto zákona, tj. od 1. 4. 2002, mohou činit jen s předchozím vědomím předsedy senátu či samosoudce, jenž jejich provádění pak může vyloučit, zasahovaly-li by do důstojnosti nebo nerušeného průběhu jednání.

Ke dni vzniku samostatné České republiky, 1. 1. 1993, nabyl účinnosti ústavní zákon č. 1/1993, Sb., Ústava České republiky. Ústava věrná ústavněprávním zvyklostem Československé republiky zakotvila zásadu veřejnosti. Čl. 96 odst. 2 stanovuje, že jednání před soudem je veřejné, z čehož existují výjimky na základě právních předpisů síly zákona a rozsudek je vždy veřejný. Ačkoliv Ústava ve svém čl. 112 označila Listinu základních práv a svobod, dříve vyhlášenou pod č. 23/1991 Sb., ústavní zákon, kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, jako součást ústavního pořádku České republiky, ve Sbírce zákonů byla znovu republikována usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. Listina základních práv a svobod zásadu uvedenou v čl. 96 odst. 2 formuluje jako právo každého člověka. Každý má podle čl. 38 odst. 2 listiny právo, aby jeho věc byla soudem projednána veřejně. Veřejnost pak může být vyloučena jen na základě zákona. Dle čl. 41 odst. 1 acontr. jsou ustanovení čl. 38 přímo aplikovatelná bez prováděcího zákona.

Dle čl. 10 Ústavy ve znění ústavního zákona č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, jsou na nejvyšším stupni

hierarchie právních předpisů České republiky mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána. Smlouvami, které se týkají předmětu této práce, jsou Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb. byla v českém právním řádu publikována Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8 sjednaná v roce 1950. O zásadě veřejnosti a možnostech vyloučení veřejnosti a tisku z projednání věci před soudem pojednává čl. 6 o právu na spravedlivý proces.

Vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, byl publikován Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. O právu na spravedlivý a veřejný proces a o možnostech znepřístupnění soudního jednání v trestní věci hovoří čl. 14.

Dne 25. června 2003 byl schválen zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), účinnosti pak tento předpis nabyl 1. 1. 2004. Zákon, který je speciální normou k obecným zákonným předpisům v oblasti jak trestního práva hmotného, tak trestního práva procesního, zaplnil mezeru v právním řádu České republiky tím, že jasně vymezil specifika řízení s dětmi mladšími 15 let a mladistvými. Nabytím účinnosti této normy se vymezil postup stíhání dětských a mladistvých delikventů a stanovila široká škála opatření, jež je možné těmto osobám ze strany soudu ukládat.

3.7 Novelizace trestního řádu zákonem č. 52/2009 Sb.

Dne 27. 2. 2008 předložila vláda Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Tento původní vládní návrh se stal ve sněmovně tiskem 443. [1]

Ústavněprávní výbor sněmovny, kterému byl návrh zákona přikázán k projednání, předloženému materiálu přidal své připomínky. Ty pak byly, jako tisk číslo 443/1 plénem sněmovny projednány. Znění návrhu zákona, tak, jak jej ve třetím čtení schválila sněmovna na své 39. schůzi dne 31. října 2008, obsahoval připomínky ústavněprávního výboru. Senát Parlamentu České republiky rozhodl o tom, že se bude návrhem zákona zabývat a v Ústavou stanovené lhůtě věc projednal a 12. prosince 2008 vrátil návrh zákona sněmovně s připomínkami. O návrhu zákona vráceném senátem sněmovna hlasovala 5. února 2009 na 48. schůzi. Sněmovna setrvala na původním návrhu zákona. Dne 16. února 2009 zákon podepsal prezident republiky. Ve Sbírce zákonů pak zákon vyšel pod číslem 52/2009 Sb. a nabyl účinnosti dne 1. dubna 2009.

Původní vládní návrh zák. č. 52/2009 Sb. si klade za cíl chránit oběti trestného činu proti sekundární viktimizaci, tj. zakročit proti difamujícím účinkům sdělování informací o vybraných trestných činech. Vybranými trestnými činy jsou podle důvodové zprávy takové trestné činy, jejichž objektem jsou nejzávažnější porušování osobnostních práv člověka, jako jsou život či zdraví. Zvláštní pozornost by pak měla být

---

[1] Viz Parlament České republiky Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk č. 443/0 [online]. [citováno 2. května 2009].
URL:<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=443&CT1=0#prilohy>

věnována osobnosti dětí. Důvodová zpráva uvádí[1], že zákon je v souladu s ústavním pořádkem ČR a mezinárodními smlouvami o lidských právech, z nichž zejména jmenuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, směrnici Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů, Evropskou úmluvu o odškodňování obětí násilných trestných činů ze dne 24. 11. 1983, Mezinárodní úmluvu o potlačování financování terorismu ze dne 9. prosince 1999 - článek 8 týkající se odškodnění obětí či Úmluvu o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989. Zákon pak podle svých tvůrců zejména plní požadavky tzv. Bangkokské deklarace přijaté na XI. kongresu Organizace spojených národů o prevenci kriminality a trestní justici nebo rámcového rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení. Pozoruhodnou zmínkou je odvolání se důvodové zprávy na zásadu 8 Doporučení č. 13 o šíření informací prostřednictvím sdělovacích prostředků ve vztahu k trestnímu řízení, které bylo přijato Výborem ministrů Rady Evropy dne 10. července 2003.

Novela trestního řádu učiněná zák. č. 52/2009 Sb. přináší v zásadě tři okruhy změn. První změnou je výrazné zredukování okruhu poskytovaných informací. Druhým zásahem do poskytování informací o trestním řízení je nově zavedený § 8b tr. řádu, který reguluje poskytování informací o trestním řízení sdělovacími prostředky. Třetí změnou je pak zakotvení § 8c do tr. řádu. Toto ustanovení, které vzešlo z iniciativy ústavněprávního výboru poslanecké sněmovny, zakazuje zveřejňování obsahu odposlechu před jeho provedením u hlavního líčení.

Novelizované ustanovení § 8a tr. řádu předně rozšiřuje zákaz zveřejňovaných informací z trestního řízení. K stávajícím důvodům

---

[1] Viz Parlament České republiky Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk č. 443/0 [online]. [citováno 2. května 2009].
URL:<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=443&CT1=0#prilohy>

přibývá zákaz zveřejňování totožnosti osoby, proti které se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka. Druhou novinkou tohoto ustanovení je možnost výhrady státního zástupce při poskytování informací sdělovacím prostředkům. Státní zástupce, vysloví-li ve smyslu § 8a odst. 3 tuto výhradu, je jediným oprávněným k poskytování informací z přípravného řízení a policejní orgán jakoukoli informaci může poskytnout pouze s předchozím souhlasem státního zástupce.

Nově zavedené ustanovení § 8b zakazuje osobám, které informace z přípravného řízení pro účely uvedené v zákoně získaly, je dále předávat. Dále je zakázáno zveřejňovat jakékoliv informace umožňující zjištění totožnosti poškozeného, který je mladší 18 let, či na němž byl spáchán některý ze zákonem vyjmenovaných trestných činů. Zakázáno je rovněž zveřejňování jakýchkoliv obrazových snímků, obrazových nebo zvukových záznamů a jiných informací z hlavního líčení či veřejného zasedání, které by vedly k odhalení totožnosti takových poškozených. Pravomocný rozsudek nesmí být v médiích zveřejněn s uvedením jména a bydliště takových poškozených a předseda senátu má možnost, co se zveřejňování rozsudku týče, přijmout i další opatření nezbytná k ochraně poškozených. Zákaz zveřejňování informací neplatí pouze v případě, je-li jejich zveřejnění potřebné při pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení, či dá-li k tomu poškozený nebo jeho zákonný zástupce předchozí písemný souhlas.

Zákon rovněž nově zavádí § 8c, jenž specifikuje další informace, které nelze jakkoliv zveřejňovat. Takovými informacemi jsou informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebo informace z něj získané, údaje o telekomunikačním provozu zjištěné na základě příkazu, nebo informace získané sledováním osob a věcí, umožňují-li zjištění totožnosti osoby, které se informace týkají. Jedinou výjimkou, kdy tyto informace lze zveřejnit, je případ, že tyto již byly provedeny jako důkaz před soudem.

Kromě shora uvedené novely tr. řádu, zák. č. 52/2009 Sb. novelizoval rovněž zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů. V tomto zákoně novelizoval ustanovení § 178, kde pozměnil skutkovou podstatu trestného činu Nedovoleného nakládání s osobními údaji v tom smyslu, že skutková podstata od účinnosti dané novely zahrnuje i jednání, které zakazuje ustanovení § 8a až § 8c trestního řádu. Novela dále mění zák. č. 200/1990 Sb., o přestupcích, a to tím, že z tohoto zákona vypouští § 26, který stanovoval skutkovou podstatu přestupku, který spočíval ve zveřejňování údajů o mladistvých v rámci trestního řízení s mladistvými. Na místo zrušeného přestupku v zák. č. 200/1990 Sb. novela zavádí skutkovou podstatu dvou deliktů do zák. č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Takto nově založené správní delikty novela umístila do § 44a a § 45a uvedeného zákona.

4. Vymezení a funkce zásady veřejnosti

4.1 Vymezení zásady veřejnosti

Ve starší literatuře[1] se rozeznávaly dva stupně veřejnosti trestního procesu, jednak veřejnost stran a jednak veřejnost obecná. V užším smyslu byla za veřejnost procesu považována veřejnost stran, tj. právo procesních stran zúčastnit se projednávání své věci nebo alespoň o provádění určitého úkonu být zpraveni. Za obecnou veřejnost procesu pak cit. autor považuje stav, kdy ve vymezených stadiích trestního řízení může být připuštěn laický prvek, tj. obecenstvo. Jiní autoři[2] ještě dále dělí obecnou veřejnost procesu na veřejnost ve vlastním smyslu a veřejnost nepřímou. Veřejností ve vlastním smyslu se rozumí, že soudnímu jednání může být přítomen prakticky každý člověk. Veřejností nepřímou pak jsou zástupci veřejnosti v nejširším slova smyslu.

Tato práce, bude-li v dalším textu bez dalšího hovořit o veřejnosti procesu či veřejnosti trestního řízení, bude jí rozumět veřejnost obecně bez ohledu na shora popsané dělení.

Domnívám se, že nelze zásadu veřejnosti zužovat jen tak, jak je pozitivně právně definována v čl. 2 odst. 10 tr. řádu a jak je o ní pojednáno v kapitole 5. Veřejností procesu nerozumím pouze právo určité osoby zúčastnit se provádění určitého úkonu trestního řízení. Podle mého názoru je proces veřejný, jsou-li veřejnosti zpřístupněny materiály o všech úkonech trestního řízení, možnost přímo či nepřímo (prostřednictvím sdělovacích prostředků či jiné instituce) sledovat provádění všech důkazů trestního řízení a přímo či nepřímo sledovat stanovisko orgánů státu, který vznáší obvinění a obhajobu obviněného

---

[1] Viz MIŘIČKA, A. *Trestní právo procesní.* Praha: Všehrd, 1932. s. 11

[2] Srov. např. PRUŠÁK, J. *Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Všehrd, 1921.

v celém průběhu trestního řízení. Příklon k zásadě tajnosti řízení jako opaku zásady veřejnosti považuji za odůvodnitelný toliko v případě, že by zveřejňování materiálů či veřejné provádění určitého úkonu bylo na překážku odhalení trestného činu či byl-li by nepřiměřeně dotčen zájem osoby na trestním řízení nezúčastněné či jiný, zákonem taxativně vymezený zájem.

Jak plyne z předchozího odstavce, nelze zásadu veřejnosti zužovat jen na jakési pasivní právo širokého okruhu osob sledovat průběh určitého jednání. Můžeme proto poněkud zjednodušeně naformulovat čtyři dílčí práva veřejnosti v rámci trestního procesu. Kromě zmíněné pasivní účasti při sledování jednání, jíž lze zákonným způsobem omezit, je to účast při vyhlášení rozhodnutí a s tím související právo toto meritorní rozhodnutí pochopit skrze srozumitelné odůvodnění soudce, informace nabyté při sledování soudního jednání dále šířit (jakoukoliv formou o nich informovat další osoby, včetně možnosti tyto informace šířit hromadnými sdělovacími prostředky a v neposlední řadě též přiměřeným způsobem komentovat), a vedle informací nabytých přímým sledováním jednání soudu dále úspěšně žádat o další informace z trestního řízení, jež by nenarušovaly nepřiměřeným způsobem práva konkrétních fyzických či právnických osob a nehatily další postup trestního řízení.

Za zcela zásadní považuji úvahu, jaký cíl vlastně zásada veřejnosti sleduje. Jak vyplývá z následující stati, zásada veřejnosti sleduje několik funkcí, ale tyto plní pouze dílčí cíle. Jednotlivé funkce však mají dohromady jednotné cíle. Podle systematického zařazení zakotvení zásady veřejnosti v Úmluvě je cílem zajištění spravedlivého procesu pro každého, nejen obviněného či další účastníky trestního procesu, ale i pro kteroukoliv osobu, jež je účastníkem řízení před soudem, tedy např. v otázkách občanskoprávních, správních apod. Za samotný smysl katalogu práv a svobod člověka a občana určitého státu lze pokládat nejen možnost uplatnění určitého institutu v konkrétní situaci, do níž se kdokoliv z jeho adresátů dostane, ale smyslem je

samotné vědomí každého z adresátů, že v Úmluvě obmyšlené situaci disponuje definovaným pensem práv. Podobnou definici práva na veřejné projednání své věci, jak je uvedena v čl. 6 Úmluvy, deklaruje i Listina v ustanovení čl. 38 odst. 2. Jiné postavení však má čl. 96 odst. 2 Ústavy, jenž nezařazuje veřejnost procesu mezi práva účastníka, avšak tuto zásadu zakotvuje mezi obecné principy soudnictví v České republice. Ze zařazení zásady veřejnosti v systematice Ústavy a ze skutečnosti, že adresátem práva na spravedlivý proces nemusí být pouze přímý účastník určitého procesu, lze formulovat i myšlenku, jež je rozváděna na jiném místě této práce, a to, že oprávněným z uvedené zásady, resp. nositelem práva na účast při veřejném jednání, není pouze přímý účastník konkrétního řízení, ale veřejnost reprezentovaná v určitém případě individuálně určenými jednotlivci.

4.2 Funkce zásady veřejnosti

Zcela zásadním parametrem pro interpretaci zásady veřejnosti, její aplikaci, popř. pro úvahy o jejím lepším legislativním zakotvení v konkrétních ustanoveních trestního řádu je vymezení jejích funkcí. Je až s podivem, že v soudobé i minulé právní literatuře je této zásadě věnována poměrně velká pozornost, avšak je obvykle pouze zdůrazňován její význam a její přínos vysvětlen v kontrastu s dřívější zásadou, jíž byl trestní proces vůči nezúčastněným osobám charakterizován, tj. zásadou tajnosti řízení.

V dřívější odborné literatuře[1] spatřují autoři funkci dané zásady trojí:

a) kontrolní,

b) záruky pro obžalovaného,

---

[1] Viz RŮŽEK, A., et al. *Československé trestní řízení.* Praha: Panorama, 1982. s. 49

c) výchovnou.

Ad a) K vymezení, popř. charakteristice funkce dané zásady je třeba nejprve vymezit ty negativní faktory, jež jsou schopny vychýlit rozhodování soudů od jejich objektivity. Dle ústavního zakotvení rozhodování soudů mají být soudy, resp. soudci, při svém rozhodování nestranní a nezávislí. K uvedenému lze ještě dodat, že nestrannost a nezávislost rozhodování ještě neznamená, že rozhodování je kvalitní. Nestranný a nezávislý soudce může rozhodovat nekvalitně, zejm. v momentě, kdy sám je nekvalitní, tj. má mezery ve vzdělání, rozhoduje tendenčně v závislosti na jakékoliv ideologii či prostě nesplňuje elementární parametry pro funkci soudce pramenící z jeho duševního stavu či sociální situace. Můžeme tedy závěrem konstatovat, že systém opravných prostředků apod. musí eliminovat nekvalitní rozhodování soudců pramenící z jejich osobního zájmu na věci či osobních charakteristik soudce, které nejsou s to zabezpečit kvalitní rozhodování. Existuje řada důvodů, proč mohou v určitém případě selhat i opravné prostředky. Kromě jiného k těmto případům patří obdobná osobní zainteresovanost na výsledku řízení jako u soudců prvního stupně, osobní spřízněnost soudců rozhodujících o opravném prostředku se soudcem rozhodujícím v prvním stupni atp.

Proti shora popsaným případům, kdy standardní mechanismy eliminace špatných rozhodnutí pomocí opravných prostředků selhávají, musí nastat kontrola rozhodování ze strany nejširší veřejnosti, v daném případě patrně ústy kvalitních médií. Je pak na volené reprezentaci státu a jí delegované vládní reprezentaci, v daném případě patrně ministru spravedlnosti, aby veřejnosti vysvětlil příčiny daného stavu a zjednal nápravu. Náprava pak může spočívat ve změně daného rozhodnutí formou mimořádného opravného prostředku nebo potrestání či jiné eliminaci nekvalitní osoby, která rozhodnutí vydala. Za úvahu by pak následně jistě stálo, zda nemá být změněn systém tak, aby se podobná chyba opravila běžnými mechanismy a nikoli veřejným míněním.

Ad b) Zásada veřejnosti, tj. zpřístupnění části informací z trestního řízení, popř. zpřístupnění samotného jednání soudu široké veřejnosti by mělo zaručovat obžalovanému uplatnění všech jeho práv. Domnívám se, že má tato funkce velký průnik s funkcí kontrolní. Rozdíl spatřuji pouze v tom, kdo je v konkrétním pohledu na věc tím, kdo z kontroly „profituje." Při pohledu na uvedenou zásadu z pozice funkce kontrolní má mít široká veřejnost ujištění, že se v trestním řízení postupuje dle právních předpisů a neděje-li se tak, má mít široká veřejnost zájem na tom, aby se tak činilo. Cílem pak je vědomí každého člověka, že bude-li kdykoli on obviněn z nějakého trestného činu či vznikne-li mu v trestním řízení jiný nárok, bude se postupovat v jeho případě v mezích práva a spravedlnosti. Při interpretaci funkce záruky pro obžalovaného můžeme hovořit o tom, že tím, kdo bude těžit z kontroly trestního řízení veřejností, bude sám obžalovaný.

Druhým aspektem uvedené funkce je záruka obžalovaného, že před širokou veřejností bude moci vyjádřit své stanovisko k vlastnímu trestnímu stíhání. K široké veřejnosti, např. prostřednictvím médií, se tedy nedostanou pouze stanoviska orgánů činných v trestním řízení, tj. popis skutku, jak ke spáchání trestného činu, podle obvinění, obžaloby či rozsudku došlo.

Ad c) Trest pro pachatele určitého trestného činu má dle českého právního řádu plnit více funkcí. Vedle samotného faktického zabránění pachateli v páchání dalších trestných činů či jeho výchovu skrze trest alternativní můžeme v ukládaných trestech dle teoretického učení[1] vidět i funkci působení na potenciální pachatele (ostatní členy společnosti), tedy vyjma případů trestných činů, jejichž pachateli může být pouze zúžený okruh osob (speciálních subjektů), fakticky všechny lidi. Někteří

[1] Pozitivněprávní zakotvení této funkce trestu zakotvoval v § 23 zák.č. 140/1961 Sb., který pozbyl účinnosti 31. 12. 2009. Tr. řád v § 1 odst. 1 však stále uvádí, že trestní řízení má sloužit k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti

autoři[1] také v této souvislosti rozvádějí preventivní účinky zásady veřejnosti a jako jakousi vedlejší funkci řadí k shora uvedeným rovněž zásadu preventivní.

Pouze skutek, který je odhalen, řádně vyšetřen a jeho pachatel potrestán, nemůže odradit kohokoliv, kdo zamýšlí odsouzeného následovat v jeho činnosti. Tím, co ostatní od páchání některého trestného činu odradí, je zveřejnění informace o odsouzení jiného. K tomu by ovšem bez zásady veřejnosti nemohlo docházet.

Osvětovou funkci zásady veřejnosti však netvoří toliko rozšiřování informací o tom, kdo byl za spáchání určitého trestného činu odsouzen, avšak popis jakékoliv činnosti orgánů činných v trestním řízení, která může rozšířit právní povědomí lidí o trestním právu. Skrze informace o trestním řízení si může nejširší veřejnost lépe uvědomit, že určité jednání tvoří podstatu trestného činu a v čem je spatřována zavrženíhodnost daného skutku. Rovněž nelze opominout skutečnost, že uvědomění toho, že určité jednání tvoří podstatu trestného činu a informace o tom, že pachatel tohoto trestného činu je za jeho páchání odsuzován, může pomoci potírání latentní kriminality, o níž nikdo orgány činné v trestním řízení neinformuje, neboť do té doby nevěděl o trestnosti tohoto jednání. Podle názoru autora práce pojednávající o právu na spravedlivý proces[2] je funkcí zásady veřejnosti i posilování právního vědomí veřejnosti, a tím i zvyšování stupně právní jistoty adresátů právních norem, o tom, jaké jednání je trestným činem a jaké sankce za jeho spáchání pachateli reálně hrozí.

Podle mého názoru se funkce ad a) a ad b) zčásti překrývají a naopak v daném výčtu některé funkce zásady veřejnosti absentují. Abychom eliminovali překrytí funkce ad a) a ad b), funkci záruky pro

---

[1] Srov. JELÍNEK, J., et al. *Trestní právo procesní.* Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 106

[2] Viz PRŮCHA, V. *Právo na spravedlivý trestní proces.* Praha, 2008. Disertační práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Školitel Jan Musil. s. 141.

obžalovaného bychom mohli zúžit pouze na funkci „možnosti veřejné obhajoby." Toto pojetí možnosti veřejně prezentovat svou obhajobu má smysl toliko v případě, že soud později shledá obhajobu obviněného za oprávněnou. V případě, že však soud dospěje k názoru, že obhajoba obviněného se nezakládá na reálných skutečnostech (např. pravdivých důkazech), prohlubuje toto vědomí veřejnosti o nepravdivých důkazech ve veřejnosti společenské odsouzení obžalovaného, resp. později odsouzeného, neboť právě prezentací obhajoby v kontextu se zamítavým náhledem soudu vyvstává veřejně objektivizované přesvědčení soudu o tom, že obviněný je pachatelem určitého trestného činu a navíc předkládá nepravdivá tvrzení.

Osobně se domnívám, že v předchozím odstavci poupravené definice tří funkcí však stále neodrážejí to nejzásadnější poslání zásady veřejnosti. I pokud může veřejnost trestní řízení kontrolovat (upozorňovat na špatné rozhodování, a tak se pokoušet tyto nešvary narovnávat), obviněný může veřejně prezentovat svůj alternativní náhled a informace o trestním řízení budou působit na nezúčastněné osoby, a tak zvyšovat jejich právní povědomí, není tím dle mého názoru vyčerpána ta základní podstata zásady veřejnosti. Tou se domnívám, že je transparentnost, tedy vědomí každého z nás o tom, že soudy se rozhodují na základě důkazů, které může každý z nás shlédnout bezprostředně jako člen publika v hlavním líčení či zprostředkovaně skrze reprodukci děje před soudem kvalitními sdělovacími prostředky. Každý pak tedy může zvážit sumu informací, které při hlavní fázi trestního řízení zazní a učinit si úsudek fakticky stejný jako příslušný soudce. Vědomí toho, že soudy nemohou rozhodovat na základě ničeho jiného než toho, co sami slyšíme, popř. vidíme při jednání coby prováděné důkazy, je podle mého názoru jádrem této zásady.

Někteří autoři[1] ve svých publikacích uvádějí jako samostatnou

---

[1] Srov. REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo.* Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6. s. 139.

funkci zásady veřejnosti funkci důvěry veřejnosti vůči justici. Podle mého názoru však je důvěra veřejnosti pouze jakýmsi výsledkem důsledně realizované funkce transparentnosti. Důvěra občanů vůči soudnictví a institucím realizujícím spravedlnost totiž přímo nevzniká samotnou realizací zásady veřejnosti, avšak skrze realizovanou zásadu veřejnosti vzniká důvěra veřejnosti vůči justici, a to jen v případě, že justice funguje bez problémů. Jestliže bychom předešle prezentovanou myšlenku obrátili naopak, můžeme konstatovat, že za předpokladu dobré realizace zásady veřejnosti, avšak špatného fungování soudnictví, pojme veřejnost vůči výkonu spravedlnosti ve své zemi nedůvěru.

Vzhledem k výše uvedenému budu v práci dále užívat 4 funkce zásady veřejnosti:

1. funkce transparentnosti
2. funkce kontrolní
3. funkce veřejné obhajoby
4. funkce osvětová.

4.3 Vztah zásady veřejnosti k jiným zásadám trestního řízení

Cílem zásady veřejnosti tak, jak je o tom pojednáno shora v pasáži o jejích funkcích, je zajištění transparentnosti a kontroly nejširší veřejností trestního procesu. K vytčené metě však nepostačí kvalitní činnost orgánů činných v trestním řízení při provádění jednotlivých ustanovení rozvádějících a aplikujících zásadu veřejnosti, avšak veřejnost procesu a informací z něj dotváří všechny ostatní vůdčí principy, jimiž je spravedlivý proces demokratického státu ovládán.

Můžeme konstatovat, že veřejnost procesu je jednou ze záruk dosažení základního poslání trestního řízení, tj. co nejrychlejšího a nejobsáhlejšího vyhledání dostupných důkazů a nejobjektivnějšího výsledku. Trestní řád stanovuje několik dalších základních zásad, jimiž

ukládá orgánům činným v trestním řízení, jak mají v určitých obecně vymezených situacích jednat. Zásada veřejnosti je nástrojem kontroly veřejnosti dodržování těchto zásad. Můžeme tedy konstatovat, že veřejnost procesu je kontrolním mechanismem uplatnění zásady stíhání ze zákonných důvodů dle § 2 odst. 1, zásady obžalovací dle § 2 odst. 3, zásady oficiality dle § 2 odst. 4, zásady zjištění skutkového stavu, o němž není pochyb dle § 2 odst. 5 či dalších obecných principů soudnictví, např. rozhodování pouze nestrannými a nezávislými soudci.

Zásada presumpce neviny stanovuje povinnost, aby se hledělo na obviněného před vynesením případného pravomocného rozsudku jako na nevinného. Veřejnost procesu musí zejména zajistit, aby se orgány činné v trestním řízení nastíněnou zásadou řídily, avšak veřejnost sama je povinna této zásady přinejmenším během jednání dbát. O tom, jakým způsobem se tento princip vztahuje na sdělovací prostředky informující o trestním řízení, je pojednáno na jiném místě této práce.

Na zásadu veřejnosti můžeme hledět i jako na právo obviněného, aby jeho věc byla veřejně projednávána tak, jak činí Úmluva. Přijmeme-li teorii, že veřejnost procesu je mj. právem obviněného, je zásada veřejnosti faktickým provedením práva obviněného na obhajobu. Pochopitelně takovéto pojetí nevyčerpává celé spektrum dosahu zásady veřejnosti, neboť tato slouží kromě obviněného také poškozenému a v neposlední řadě celospolečenským zájmům.

Snad nejužší vztah má zásada veřejnosti k zásadě ústnosti a zásadě bezprostřednosti soudního jednání. Nerozhodoval-li by soud pouze na základě důkazů prováděných přímo v rámci hlavního líčení či veřejného zasedání o opravném prostředku, byla by přítomnost nezúčastněných osob u jednání soudu zhola zbytečná. Stejně tak neměl-li by si možnost nezúčastněný člen obecenstva, jenž v řadě případů bude dále své dojmy reprodukovat ve sdělovacích prostředcích, učinit úsudek o věrohodnosti svědka či přesvědčivosti jiného důkazu stejně bezprostředně jako soudce či strany procesu, nebyly by naplněny

jednotlivé funkce zásady veřejnosti. Lze proto říci, že zásada ústnosti a zásada bezprostřednosti je předpokladem pro vyniknutí smyslu zásady veřejnosti.

Osvětová funkce zásady veřejnosti se může rozvinout nejlépe, je-li dalšími osobami, ať úzce či zcela nezávisle napojenými na orgány činné v trestním řízení, dobře využívána k prezentaci zajímavých informací u soudu. Jinými slovy – pouze pokud budou orgány činné v trestním řízení úzce koordinovaně a promyšleně spolupracovat se sdruženími občanů, bude osvětová funkce zásady veřejnosti dokonale naplněna. Justice se pak může stát součástí občanské společnosti v nejširším slova smyslu a nestane se v očích společnosti jen nástrojem výkonu spravedlnosti, ale i institucí, která bude přispívat k morálnímu růstu lidí, na něž ve spolupráci s dalšími osobami bude svou činností působit.

5. Platná právní úprava a praxe

5.1 Účast veřejnosti v jednotlivých stadiích trestního řízení

5.1.1 Přípravné řízení

Jak uvádějí v zásadě všechny učebnice trestního práva procesního, přípravné řízení trestní je ovládáno zásadou tajnosti. Důvodů k tomuto utajení je několik, zejména důvody taktické, ale také důvody nebezpečí difamujících účinků na obviněného, u něhož není tak vysoká pravděpodobnost, že je skutečným pachatelem trestného činu.

Nelze však přehlížet některé vlivy zásady veřejnosti i při provádění konkrétních úkonů přípravného řízení. Zákonodárce totiž přímo vybízí k platnosti těchto úkonů přibrat některé, na trestním řízení zcela nezaangažované osoby. Při zakotvování tohoto opatření do platného práva měl patrně na mysli kontrolní funkci dohledu veřejnosti. Přítomná veřejnost zde totiž nemá možnost učinit si širší představu o souvislostech probíhajícího řízení, nemůže tedy o úkonech, jichž se stala svědkem, nijak obšírněji informovat nezúčastněné osoby, ani do probíhajícího sporu zasahovat, má zde být pouze přítomna a popřípadě v budoucnu o tom jediném konkrétním úkonu, jehož se stala svědkem, podat svědectví, které by nemělo být jakýmkoliv způsobem zpochybňováno zaujatostí na výsledku daného úkonu či dokonce celého trestního řízení.

Zmínku o nutnosti přibrat nezúčastněnou osobu k určitému úkonu nacházíme kupř. v § 85 odst. 2 tr. řádu, tedy v případě vykonání domovní a osobní prohlídky.

Rovněž je třeba zmínit, že zákon ve shora uvedeném případě přímo obligatorně povinnost přizvání nezúčastněné osoby předvídá, avšak na žádném místě v tr. řádu není stanoveno, že by se nezúčastněná osoba nemohla zúčastnit jiných úkonů. Z toho můžeme dovodit, že uzná-li policejní orgán či státní zástupce, že k zajištění

transparentnosti určitého, zejm. neopakovatelného úkonu, je třeba přítomnost právě někoho, kdo není zaangažován na výsledku řízení, nic tomu nebrání. Zejména v momentě, kdy existuje předpoklad, že určití policisté budou v budoucnu podezíráni ze zmanipulování určitého důkazu, bylo by toto opatření, podle mého názoru, žádoucí, a předešlo by se tak velkému množství spekulací. Nutno podotknout, že v posledním desetiletí je možné, a často se tak děje, transparentnost určitého úkonu trestního řízení zajistit i jiným způsobem, zejména audiovizuálním záznamem.

5.1.2 Předběžné projednání obžaloby

Stadium trestního řízení, které může za splnění zákonných podmínek vyústit v meritorní rozhodnutí, např. o zastavení trestního stíhání či další zásadní formální rozhodnutí, trestní řád nazývá předběžné projednání obžaloby. Toto zasedání trestního senátu, jenž je dle rozvrhu práce příslušného soudu projednání věci příslušný, může být konáno fakultativně v případě, že to uzná předseda daného senátu za vhodné či v obligatorně zákonem stanovených případech. Toto zasedání senátu může být konáno buď v neveřejném zasedání či ve veřejném zasedání.

Trestní řád nedává předsedovi senátu žádné vodítko k určení, zda umožnit účast veřejnosti při předběžném projednání obžaloby nařízením k tomuto projednání veřejného zasedání. Absenci tohoto ustanovení lze podle mého názoru považovat za nedostatek platné legislativy. Logickým důsledkem toho je skutečnost, že soudy prakticky veřejná zasedání v dané situaci nenařizují a nejsou tak povinny ve smyslu § 236 tr. řádu acontr. vyhlašovat svá rozhodnutí veřejně. Skutečností je to, že v neveřejném zasedání, předběžném projednání obžaloby, lze ve smyslu § 186 písm. c) tr. řádu projednávat i tak

zásadní okolnosti, jako jsou okolnosti odůvodňující zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 nebo jeho přerušení podle § 173 odst. 1 písm. a) až d), anebo okolnosti odůvodňující podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307.

5.1.3 Prezentace trestních příkazů

Skutečnost, že všechny rozsudky jsou vyhlašovány vždy veřejně, je ústřední a zcela zásadní princip zmiňovaný všemi prameny práva v dané oblasti. Nemalá část trestních stíhání určité osoby však končí nabytím právní moci trestního příkazu coby rozhodnutí, které rozsudek v trestním řízení nahrazuje. V praxi složité a v řadě případů fakticky nemožné ovšem je, se o skutečnosti, že byl někdo za spáchání určitého trestného činu potrestán, vůbec dozvědět, natož pak zjistit obsah či se dokonce přímo s konkrétním trestním příkazem seznámit. Patrně není žádným překvapením, že trest uložený trestním příkazem je v řadě případů podstatně nižší, než v rozsudku, který by byl výsledkem precizního dokazování v nalézacím řízení a je tak výsledkem jakéhosi návrhu kompromisu mezi stranami sporu. Vzhledem k této podle mého názoru zřejmé avšak těžko prokazatelné skutečnosti by měla být naopak posílena kontrola ze všech stran včetně veřejnosti. Neděje se tak a naopak trestní příkaz je institutem, který má sice zefektivnit a zrychlit výkon trestní justice, avšak ve svém důsledku zcela potlačuje základní zásady moderní justice (ústnost, veřejnost a bezprostřednost) a na místo toho se vrací k zastaralým zásadám tajnosti a písemnosti.

Jak se tato práce zmiňuje ve svém závěru, prezentaci trestních příkazů a informování o vydání dosud nepravomocného trestního příkazu je třeba začít regulovat.

5.1.4 Hlavní líčení

5.1.4.1 Veřejné jednání a jeho předpoklady

Hlavní líčení je stěžejní fáze trestního řízení, kdy soud bezprostředně sleduje či dokonce sám provádí důkazy, o nichž se při svém tvrzení o vině obžalovaného opírá obžaloba, či které předkládá strana obhajoby na vyvrácení těchto tvrzení. V této etapě trestního procesu by se měly v nejširší míře projevit veškeré zásady trestního řízení uvedené v § 2 tr. řádu. Nejinak je tomu u zásady veřejnosti. Ta by měla právě nyní prokázat svou důležitost veškerými funkcemi, jež dle teorie plní. Skutečnost, že hlavní líčení je konáno zásadně veřejně uvádí § 199 odst. 1 tr. řádu.

Ustanovení § 199 odst. 2 tr. řádu ze všech funkcí, jež má zásada veřejnosti během hlavního líčení plnit, vyjímá funkci preventivní, resp. podle rozdělení této práce funkci osvětovou. Dle uvedeného ustanovení má soud zajistit, aby občanům byla poskytnuta v nejširší míře příležitost sledovat projednávání věci soudem a aby se co nejúčinněji projevilo výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost ve smyslu jejího aktivního zapojení do úsilí trestnou činnost zamezovat a jí předcházet. Opatření, jichž by měl předseda senátu v průběhu hlavního líčení dbát, je celá řada. Soud v případě účasti veřejnosti by měl věci uvádět do širšího kontextu věcí. Typickým příkladem, kde existují obrovské rezervy, je při protokolaci provádění důkazů pouhé odvolání na čísla listů a ustanovení zákona. Kdyby na místo protokolace, že dle § 213 se čte listinný důkaz na určitém čísle listu spisu, soud jednou větou shrnul obsah onoho listinného důkazu (např. stručně popsal fotografii zobrazující důležitou okolnost z obžalobou popsaného skutku), mohl by si přihlížející učinit představu, jaký význam tato listina má. Na počátku každého odročeného hlavního líčení má předseda senátu dle § 219 odst. 3 tr. řádu sdělit podstatný obsah dosavadního jednání. V drtivé většině případů se předseda senátu omezí právě na protokolaci ve

stylu: „Předseda senátu ve smyslu § 219 odst. 3 tr. řádu sdělil podstatný obsah dosavadního jednání." Přihlížející, který u předešlých jednání přítomen nebyl a chce si pouze učinit představu o tom, jak justice hledá a nalézá spravedlnost, nemůže zjistit, jak nové důkazy korespondují s dříve prováděnými a jeho představa je tak značně omezená.

Kromě obecného působení na veřejnost skrze celou řadu drobných opatření by měl soud ve vhodných případech dle zásady o spolupráci se zájmovými sdruženími občanů konat hlavní líčení na vhodném místě odlišném od soudní budovy. Osobně jsem se během šesti let práce soudního zpravodaje nejen s naplněním tohoto zákonného ustanovení nesetkal, ale, s výjimkou vyprávění kolegů z dob před rokem 1989, ani o ničem takovém neslyšel. Považuji to za zcela zásadní nedostatek naplňování osvětové a preventivní funkce hlavního líčení.

Rozšířená praxe, která však nemá v zákoně žádnou explicitní oporu, je konání hlavního líčení ve věznicích. Tato hlavní líčení jsou konána v případě, že obžalovaný je „nebezpečná" osoba ve výkonu trestu odnětí svobody či osoba, jež se v minulosti dopustila nějakého ozbrojeného úniku z výkonu vazby či trestu odnětí svobody. Vězeňská zařízení většinou disponují vhodnou místností pro konání soudního jednání, avšak obvykle s minimální možností účasti veřejnosti. Do věznice je obvykle prakticky nemožné se bez předchozích administrativních úkonů dostat a realizace práv veřejnosti je značně omezená.

Veřejnost hlavního líčení neznamená pouze právo samotné přítomnosti v lavicích jednací síně soudu, ale také široký okruh práv souvisejících s reprodukcí dějů zachycených v paměti nebo poznámkách přihlížejících či, za zákonem stanovených předpokladů, zachycených na nosičích dat.

Soud by měl zásadně vytvářet takové podmínky, aby veřejnost měla možnost hlavní líčení sledovat v co nejširší míře, co nejkvalitněji a

v důstojných podmínkách. S tím souvisí zejména technické zabezpečení jednání. V § 17 odst. 2 vyhlášky č. 37/1992 Sb., ministerstva spravedlnosti České republiky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (dále jen „jednací řád") se uvádí, že jestliže soud zachytí zvýšený zájem veřejnosti o určité jednání, je povinen nařídit toto jednání do prostorově odpovídající jednací síně. Nezřídka se totiž stává, že soudce, aby předešel návštěvě novinářů vůbec či ji alespoň velmi výrazně omezil, nařídí jednání do jednací síně s kupříkladu třemi židlemi a ty pak zaplní příbuzní obžalovaného či dokonce pracovník soudu. Dalším častým nešvarem je odmítnutí veřejnosti z důvodu bezpečnosti jednání. Vyskytne-li se totiž hlavní líčení s více obžalovanými a je-li popisem skutku kupříkladu série loupežných přepadení v rámci organizované skupiny, je na místě zvýšená přítomnost příslušníků ozbrojených sborů v místě konání hlavního líčení. Ti pak obvykle obsadí jednací síň téměř do posledního místa a znemožní tak účast veřejnosti. Jak je uvedeno na jiném místě této práce, takováto praxe fakticky zakládá porušení zásady veřejnosti a je jen škoda, že nikdo, pokud je mi známo, nevyčerpal ty z mála prostředků, které náš právní řád dává k ochraně práv člověka, který by chtěl plnit funkce veřejnosti v rámci trestního řízení, jako např. stížnost na konkrétního soudce k předsedovi soudu.

Další otázkou je důstojnost toho, kdo se jednání jako nezúčastněná osoba zúčastnit chce. Je-li v jednací síni málo místa, stává se možnost přihlížet jednání předmětem buď nejrůznějšího handlování s místy mezi novináři či dokonce justičními pracovníky nebo po zvolání, že je možné vejít do jednací síně, předmětem pošťuchování, přetlačování apod. Právo účastnit se jednání je pak poníženo na nechutný boj o místo a ničím nepřipomíná výkon Ústavou zaručeného práva, jímž v přiměřené míře všichni disponujeme, ale je obrazem naprosto nedůstojné přetlačované před zraky často vesele věc komentujících soudců.

Zákon k předejití těchto strkanic dává vedle povinnosti obstarání přiměřeně velké jednací síně několik dalších nástrojů, jako např.

vydávání vstupenek apod. Kdyby proto existovala u soudu osoba, která by zjistila skutečný počet přítomných osob, porovnala s počtem míst v jednací síni, zvolila zástupce veřejnoprávních médií, kteří by, podle mého názoru, měli mít přednost a zbývající místa obsadila dle transparentního klíče, jako např. losem, situace by byla podstatně důstojnější. Soud by rovněž měl zajistit poučení přítomných příslušníků justiční stráže a Policie ČR o povinnosti se chovat přiměřeně zdvořile k veřejnosti. Často velmi primitivní vystupování těchto příslušníků ozbrojených sborů neochuzené o nadávky, tykání všem, pohrůžky násilím apod. kulturu jednání, v němž je rozhodováno o nejzásadnějších právech lidí, převádí někam, kam rozhodně nepatří.

5.1.4.2 Vyloučení veřejnosti a konkrétních osob z hlavního líčení

Ve výjimečných případech, jejichž důvody zákon taxativně uvádí, může být veřejnost z jednání pro část hlavního líčení či pro hlavní líčení jako celek vyloučena. Při vyloučení veřejnosti z jakéhokoli jednání je ovšem třeba zvažovat nejen hledisko zákonnosti, ale i hledisko proporcionality. „Proporcionalitou jako druhou z podmínek pro uplatnění výjimky z principu veřejnosti řízení je pak nutno rozumět vzájemný vztah (proporci) mezi celospolečenským zájmem na uplatnění některé ze zákonem předpokládaných výjimek, a to vzhledem k okolnostem projednávaného případu, a na straně druhé celospolečenským zájmem na zachování principu veřejnosti řízení.“[1]

Soud by měl nejprve veřejnost do jednací síně vpustit, následně se otázat na názor stran procesu a po zvážení všech předložených

---

[1] Viz PRŮCHA, V. *Právo na spravedlivý trestní proces.* Praha, 2008. Disertační práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Školitel Jan Musil. s. 142

argumentů a zejména po zvážení, zda v konkrétním případě je důležitější ochrana zájmu, který zakládá důvod vyloučení veřejnosti dle § 200 odst. 1 či samotný zájem na veřejném projednání věci, rozhodnout. Tímto rozhodnutím je usnesení, na základě něhož soud z jednání veřejnost vylučuje. Toto usnesení by mělo uvést přesný důvod předvídaný v § 200 odst. 1 stejně jako rozsah úkonů, na něž se vyloučení veřejnosti vztahuje. Soud může v konkrétním případě vyloučit veřejnost i přes záporný postoj všech stran procesu. Slyšením stran se dle § 200 odst. 3 tr. řádu totiž rozumí sdělení názoru vybraných účastníků řízení a nikoli stanovisko, bez něhož soud ono usnesení vydat nemůže. Pochopitelně nic nebrání iniciativě kupříkladu obhájce obžalovaného navrhovat vydání usnesení o vyloučení veřejnosti. Teprve po vydání usnesení, které přítomné osoby z řad veřejnosti vyslechnout, může být veřejnost z jednací síně vykázána. V návaznosti na tyto úkony pak je povinností soudu dle § 17 odst. 1 jednacího řádu oznámit takové rozhodnutí zřetelně na dveřích jednací síně zároveň se zákazem vstupu nepovolaným osobám.

V praxi není velmi často dodržován zákonný požadavek na veřejně vyhlášené usnesení. Shromáždění lidé jsou velmi často na nemožnost se jednání účastnit upozorňováni zapisovatelkami, které nejsou s to vůbec popsat důvod vyloučení veřejnosti. Někdy je před jednací síň „postaven" člen ozbrojeného sboru, který bez jakéhokoliv verbálního projevu vstupu do jednací síně brání. Jindy soud na dveře jednací síně vylepí list papíru s upozorněním, že je jednání konáno neveřejně. Tyto praktiky jsou vedle porušení dané zásady také velkou škodou justice, neboť i důvodné vyloučení veřejnosti bez veřejného zdůvodnění se stává předmětem nejrůznějších spekulací o korupci soudu.

Osobně zcela nechápu zákonem předvídanou a v drtivé většině případů praktikovanou možnost vyloučení veřejnosti na celé hlavní líčení. Veřejnost by podle mého názoru měla být vylučována právě jen na ty úkony, při nichž je projednávána okolnost vyžadující vyloučení

veřejnosti (výslech ohroženého svědka, projednávání zákonem chráněné informace apod.). Soud by se měl snažit zbývající části hlavního líčení veřejnosti zpřístupnit i za cenu, že kdyby se kupříkladu výslech znalce, který se původně veřejnosti nevhodného tématu týkat neměl, přesto utajované skutečnosti dotkl, veřejnost bude znovu vyloučena.

Trestní řád v § 200 odst. 1 uvádí taxativní výčet důvodů vyloučení veřejnosti z hlavního líčení. Jsou jimi:

1. ohrožení utajovaných skutečností chráněných zvláštním zákonem
2. ohrožení mravnosti
3. ohrožení nerušeného průběhu jednání
4. ohrožení bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědků.

Ad 1 Při projednávání případů, v rámci nichž je dle obžaloby nezbytné projednávat zákonem přesně vymezený okruh utajovaných skutečností, je třeba zajistit, aby se nemohla široká veřejnost s těmito informacemi seznámit. Předseda senátu by podle mého názoru měl nejprve zkusit veškerá opatření vedoucí k tomu, aby dané informace byly z projednávání vyloučeny, popř. aby nenesly statut utajovaných skutečností.

Je třeba uvést, že zejména v tomto případě by měl být kladen velký důraz na to, aby veřejnost byla vyloučena pouze na tu část hlavního líčení, v rámci níž budou prováděny důkazy tvořící podstatu či součást utajovaných skutečností. V praxi se totiž setkáváme s tím, že i když je v rámci spisu jen nepatrný detail předmětem utajení, je veřejnost vyloučena na celé hlavní líčení. Jako neformální odůvodnění tohoto opatření je pak uváděno, že předseda senátu nikdy nemůže předpokládat, kdy na danou informaci přijde během jednání řeč. Na toto stanovisko lze kontrovat tím, že soudce může strany poučit o tom, že zamýšlejí-li kupříkladu klást svědkům otázky související s utajovanou skutečností, jsou povinni předsedu senátu na to upozornit a ten pak

může učinit přiměřená opatření včetně rozhodnutí o vyloučení veřejnosti.

Ad 2 Ochranou mravnosti se dle logiky věci nerozumí ochrana konkrétní osoby, která kupříkladu zveřejňuje detaily nemravného jednání, ale obecný zájem na tom, aby veřejnost nebyla skrze zveřejňování těchto informací pohoršována. Zájem na tom, aby nebyla snížena důstojnost a vážnost svědka (kupř. oběti určitého trestného činu skrze zveřejňování páchání určitého skutku na něm), by měl být zajištěn přiměřenými opatřeními ke skrytí jeho identity, popř. aplikace ustanovení zákona ad 4.

Co však může činit obsah informací, které by v dnešní době byly s to ohrozit mravnost či znechutit veřejnost natolik, že by měla být před nimi chráněna, je značně diskutabilní. Narážíme na obrovskou relativitu toho, co se podle různých lidí může jevit jako nemravné. Pojmeme-li samotný předmět trestního stíhání, tj. popis skutku, v němž je spatřován trestný čin, tedy porušení zákona, jenž má být minimum morálky, je každé takové obžalobou tvrzené jednání amorální. Za vcelku nesporné lze považovat projednávání kupříkladu záležitostí spojených s trestnými činy násilí (ať sexuálního či nikoli) páchanými na dětech či sexuální praktiky, o nichž se běžně pro jejich nechutnost ve sdělovacích prostředcích neinformuje.

Ad 3 Za nerušené jednání je třeba patrně pokládat jednání, v němž existuje předpoklad, že ani jiné, zákonem předpokládané prostředky k potření rušivých vlivů nemají patřičný efekt a jednání je těmito okolnostmi paralyzováno a nelze v něm pokračovat. Předseda senátu při zjednávání klidu v jednací síni má možnost přítomné napomínat, hrozit uložením pořádkových pokut, pořádkové pokuty ukládat či osobu rušící průběh jednání popř. jeho chod činící nedůstojným z jednací síně vykázat. Pokud by osoba, kterou předseda senátu z jednání vykáže, tohoto neuposlechla, může ji nechat z jednání vyvést.

I v praxi české justice se čas od času lze setkat s případem, v rámci něhož je obviněn ze spáchání nějakého trestného činu člen nějaké kupříkladu sekty či jiné přísně ohraničené komunity a do jednací síně jako příslušníci veřejnosti přicházejí její členové. Na tyto osoby neplatí prakticky žádná pořádková opatření, neboť jsou přesvědčeny o nevině obviněného a zproštění obžaloby se pak domáhají zcela nezákonným způsobem. Předseda senátu, aby zajistil jednání bez neustálých pokřiků apod., měl by vyloučit danou sociální skupinu. V praxi si však lze jen těžko představit rozhodnutí, že z jednací síně mají odejít nějak odění lidé, příslušníci nějaké rasy či náboženského vyznání. Proto lze v tomto konkrétním případě pochopit vyloučení celé veřejnosti. Nejsem i přes uvedené přesvědčen o tom, že by bylo potřeba uvedený důvod vyloučení veřejnosti v zákoně samostatně uvádět. Na přítomnou i nepřítomnou veřejnost je uvalena jakási kolektivní vina za jednoho jednotlivce či skupinu jednotlivců, kteří jednání svým chováním narušují. Podle mého názoru by v takovém případě bylo vhodnější proti těmto osobám zakročit některým či některými ze shora popsaných prostředků.

Ad 4 Co se rozumí bezpečností či jiným důležitým zájmem svědků česká legislativa neřeší. Ochrana bezpečnosti je nepochybně vedená obavou o porušení fyzické nedotknutelnosti svědka, za jiný důležitý zájem svědka lze pak považovat zájem na ochraně jeho majetkových či morálních hodnot. Naproti tomu zákon za důvod vyloučení veřejnosti neuvádí ochranu bezpečnosti či jiných hodnot svědkových blízkých osob. Přitom tuto možnost si lze velmi lehce představit a relativně často k ní dochází. Svědek je dle našeho příkladu ve výkonu trestu odnětí svobody za jiný než soudem projednávaný trestný čin a je bez majetkových hodnot. Změny jeho výpovědi by však šlo dosáhnout jeho vydíráním skrze jeho děti.

S účinností od 1. července 2001 se do právního řádu České republiky dostal zák. č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č.

99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon dává orgánům činným v trestním řízení celou řadu možností, jak ochránit zájmy nejen svědků, ale i dalších osob, pro něž tento zákon používá souhrnný pojem ohrožená osoba. Vedle režimu dle uvedeného zákona se ještě před účinností této normy rozšířilo velké množství možností ochrany svědků při hlavním líčení, které se někdy přímo opírají o ustanovení § 55 odst. 2 tr. řádu, ale většinou nikoli. Patří mezi ně výslech svědka se smyšleným jménem, přičemž skutečné jméno je uvedeno mimo spis, výslech svědka v oděvu, který znemožňuje jeho poznání, výslech svědka z jiné místnosti soudu přes komunikační přístroje, někdy dokonce znemožňující identifikaci hlasu apod. Tyto možnosti spolu s možnostmi danými uvedeným zákonem na ochranu svědků (např. dle § 3 odst. 1 písm. c) možnost skrytí totožnosti ohrožené osoby) dávají soudu podle mého názoru dostatečnou škálu opatření k ochraně svědků, aby nebylo nutné vylučovat veřejnost z jednání.

I přes skutečnost, že byla veřejnost vyloučena, je možné dle § 201 odst. 2 tr. řádu některým nezúčastněným osobám z důležitých důvodů přístup k hlavnímu líčení povolit, na žádost obžalovaných pak soud s níže uvedenými výjimkami povolit přítomnost jejich důvěrníků musí. Zákonodárce měl přitom zjevně na mysli kontrolní funkci zásady veřejnosti, neboť ostatní shora vymezené funkce, tj. funkce transparentnosti, osvěty a možnosti veřejné obhajoby se nemožností účasti kohokoliv významně redukují.

Z dikce § 201 odst. 2 lze dovodit, že kromě osob, které k jednání „přizve" obžalovaný, může být hlavnímu líčení přítomna ještě další osoba. Zákon neklade žádné speciální podmínky s výjimkou toho, aby přítomnost této osoby byla zapříčiněna důležitými důvody. Těmito důvody může být zcela zjevně právě ochrana transparentnosti jednání, tj. možnost, aby kromě stran samotných, resp. dalších osob, jako např. důvěrníků, byla jednání přítomna osoba zcela nezávislá, nestranná a pokud možno se těšící vážnosti a důvěryhodnosti, která by pak mohla

s vážností svojí osobnosti informovat o tom, zda nedošlo k nějakému nátlaku, korupci či jiné nepravosti během řízení. Tato osoba není s výjimkou ochrany utajovaných skutečností zavázána mlčenlivostí ohledně situací, jíž se stala svědkem. Nic proto nebrání, aby předseda senátu vybral za přítomnou osobu při vyloučení veřejnosti nějakého novináře, s nímž má dobré zkušenosti, a který by mohl seriózně o jednání informovat, aniž by zveřejnil informace, které tvořily příčinu vyloučení veřejnosti.

Pokud je obžalovaných více, má právo zvolit si důvěrníky každý z nich. Jestliže by se však v jednací síni mělo vyskytovat více než šest důvěrníků a obžalovaní se mezi sebou o jejich výběru nedohodnou, provede jejich výběr sám soud. Byla-li veřejnost vyloučena kvůli ohrožení utajovaných informací či bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědků, mohou být důvěrníky jen takové osoby, proti nimž soud nic nenamítá. Rovněž v případě vyloučení veřejnosti pro ohrožení utajovaných skutečností upozorní předseda senátu přítomné na to, že nesmějí nepovolaným osobám takové skutečnosti vyzrazovat a připomene možnost trestního stíhání za porušení tohoto zákazu. Předseda senátu v takovém případě může také osobám v jednací síni zakázat, aby si během hlavního líčení dělaly písemné poznámky.

I v případě, že hlavní líčení nebylo prohlášeno za neveřejné, má předseda senátu oprávnění učinit tři restriktivní opatření, fakticky vedoucí k odepření přístupu některým osobám. V první řadě jako zjevně mírnější opatření než vyloučení veřejnosti z důvodu ohrožování mravnosti je zamezení přístupu nezletilým osobám. Zákonodárce tak dbá na to, aby některé informace, které by mohly skutečně poškodit psychiku dětí, se k těmto osobám nedostávaly přinejmenším bezprostředním vnímáním. Do této skupiny informací by vedle mravnost ohrožujících skutečností mohly patřit situace, v rámci nichž jsou před soudem projednávány případy, jež by osoby, u nichž nebyl doposud zcela završen mentální vývoj, mohly chtít napodobovat. Jedná se o trestné činy, jejichž nebezpečnost či společenská škodlivost nemusí být

nějak vysoká, a proto by nedospělé osoby nemusely tuto škodlivost plně vnímat a nepovažovaly by za zavrženíhodné tyto záležitosti napodobovat.

Druhým speciálním případem znemožnění přístupu vybrané skupině osob je možnost odepřít přístup těm, u nichž je obava, že by mohli rušit důstojný průběh hlavního líčení. Dané ustanovení § 201 odst. 1 tr. řádu dává předsedovi senátu poměrně volný prostor k výkladu tohoto ustanovení, neboť za důvod odepření vstupu k jednání je nějaký dojem či obava. Vstup může být tak odepřen nejen jednotlivci či skupině osob, které již k takovému opatření svým předešlým chováním zavdaly příčinu, osobám, jež zjevně příslušejí k určité sociální skupině, u níž lze předpokládat narušování důstojného průběhu jednání, ale i jednotlivcům, svým samotným vzezřením, oděvem nebo jinými mentálními či fyzickými znaky zjevně narušujícím důstojnost.

Dostaví-li se na místo konání hlavního líčení větší počet osob, než je míst v konkrétní jednací síni, je oprávněn předseda senátu učinit vhodná opatření proti jejímu přeplňování. V praxi se tato pravomoc soudce omezuje jen na možnost vykázat z jednací síně osoby, na něž nezbylo místo k sezení. Podzákonné normy však dávají soudům celou řadu možností, jak zajistit transparentní účast různých skupin lidí v jednací síni. O těchto možnostech v souvislosti s funkcí tiskového mluvčího je pojednáno v kapitole 9.2. Důsledkem těchto opatření je jako v předešlých případech faktické znemožnění některým transparentně vybraným osobám vstoupit v libovolnou dobu do jednací síně.

Na rozdíl od vyloučení veřejnosti jako celku není zákonem dána žádná povinnost předsedovi senátu toto rozhodnutí nijak formalizovat. Nemusí proto žádat ani o vyjádření stran procesu, ani věc usnesením veřejně vyhlašovat. Z ustanovení § 55 odst. 1 písm. d) tr. řádu však plyne, že protokol o jednání má věrně zachycovat podstatné události jednání, za což rozhodně je třeba omezení veřejného projednávání pokládat, a proto je nezbytné tuto věc zanést do protokolu o jednání.

5.1.4.3 Práva a povinnosti osob z veřejnosti

Za zcela stěžejní v rozsahu práv osob z veřejnosti považuji moment, od kdy mají nezúčastnění diváci, kteří veřejnost tvoří, právo sledovat děj v jednací síni. Dle § 11 jednacího řádu má zapisovatel vyvolat před jednací síní, že přítomní mohou vstoupit do jednací síně. Jednací řád přímo zapovídá, aby před započetím jednání byl v jednací síni přítomen někdo jiný kromě soudců a zapisovatele. Nutno podotknout, že všeobecně rozšířeným nešvarem je praxe, kdy před započetím jednání je do jednací síně vpuštěn státní zástupce, obhájce a někdy rovněž obžalovaný, popř. poškozený, následně v jednací síni probíhá jakési jednání, které není monitorováno ani nahrávacím zařízením ani veřejností, poté je veřejnost se zjevným despektem vpuštěna a je zahájeno hlavní líčení. Tím, že je jednáno bez účasti veřejnosti a kdokoliv se může pouze dohadovat o tom, co bylo předmětem tohoto setkání stran, je potlačována kontrolní funkce zásady veřejnosti. Analogická situace jako před zahájením hlavního líčení nastává před zahájením přerušeného či odročeného hlavního líčení a zejména po poradě senátu před vynesením rozsudku. Při této příležitosti předseda senátu obeznamuje některé či všechny účastníky s tím, jaký rozsudek záhy vyhlásí. Někteří autoři[1] ve vpouštění vybraných účastníků do jednací síně před druhými spatřují porušování zásady rovnosti stran. V řadě jiných případů jsem se setkal se situací, kdy byli do jednací síně vpuštěni pouze konkrétně vyvolaní účastníci řízení a veřejnost byla odmítnuta s nejrůznějším odůvodněním jako např.: „To ještě není pro vás zajímavé," apod. Svého práva se pak přítomní novináři a další osoby domáhají až na podkladě intervence u předsedy soudu a dalších osob, jež přicházejí předsedovi senátu

---

[1] Viz např. BALZER, J. – PAVLÍK, P. *Předpisy o soudech a o organizaci prací spojených s výkonem soudnictví.* Poznámkové vydání. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-131-6. s. 27

„domluvit" a ten pak značně neochotně přítomnost veřejnosti připustí. O důstojnosti takového jednání tak, jak předvídá jednací řád, nemůže být ani řeči.

Osoby zúčastněné na jednání coby veřejnost musejí během jednání dodržovat řadu pravidel, které určují zejména podzákonné předpisy, a to jednací řád a instrukce č. 505/2001-Org., kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy (dále jen vnitřní a kancelářský řád). Předně musí být osoby vstupující do jednací síně řádně a důstojně oděny. Jednací řád přímo uvádí požadavek, aby muži s výjimkou členů ozbrojených sborů, kterým takovou povinnost dává jejich výstrojní předpis, vstupovali do jednací síně s nepokrytou hlavou. Co se rozumí důstojným oděním veřejnosti, neřeší ani uvedené podzákonné normy, ale ze zkušenosti je mi známo, že mezi dodržované zvyklosti patří to, aby přítomní měli dlouhé nohavice a aby byla horní část těla přiměřeně zakryta. Vnitřní a kancelářský řád výslovně uvádí, jaké součásti oděvu mohou u zaměstnanců soudu působit rušivě. Kromě shora uvedeného klade ustanovení § 38 této normy důraz na úpravu vlasů a vousů.

Za stěžejní povinnost osob z veřejnosti při sledování hlavního líčení patří zdržet se jakéhokoliv rušení jednání. Rušením se z logiky věci rozumí jakákoliv činnost, která by mohla zmařit důstojnost jednání nebo být s to jakýmkoliv způsobem omezit účastníky v soustředění. Vedle na jiném místě uvedených projevů souhlasu či nesouhlasu s projevy stran či prováděnými důkazy jsou zapovězeny jakékoliv jiné hlasitější projevy či zvuky. Pochopitelně je možno tolerovat občasné šeptání. Akusticky rušivé zvuky nemusejí vyluzovat jen samotné přítomné osoby, ale rovněž technika, jíž tito lidé disponují, jako např. mobilní telefon, nahrávací přístroje, notebooky apod. K dalším typickým rušícím faktorům patří šustění nejrůznějších poznámkových bloků, knížek či dalších tiskovin; četba periodického tisku či knížky pak jasně ukazuje, že divák nemá jakýkoliv zájem jednání sledovat, čímž znevažuje důstojnost jednání. Rušení pak nemusí znamenat pouze

vyluzování jakéhokoliv zvuku, ale i znervózňování přítomných vlastním pohybem po jednací síni či změnami světelných podmínek. Světlo může být vydáváno nejen přístroji audiovizuální techniky, ale i nejrůznějšími úmyslně produkovanými světelnými odrazy. Byl jsem rovněž svědkem situace, kdy kdosi z žáků přítomné třídy základní školy blikal na stůl před soudcem laserovým ukazovátkem. V tomto případě bylo velmi obtížné zjistit, kdo je strůjcem tohoto důstojnost jednání narušujícího „žertu." Rovněž jsem byl v minulosti svědkem jednání, v rámci něhož byl projednáván případ násilného trestného činu mezi bezdomovci. Příslušníci dané komunity se pak shromáždili v jednací síni a vlivem linoucího se zápachu nebylo možné v místnosti pracovat. Pouze na okraj je třeba zmínit, že dle ust. § 13 odst. 8 jednacího řádu je v jednací síni zakázáno kouřit a požívat nápoje a cokoliv konzumovat. Konzumací jídel se pak zcela jistě rozumí i žvýkání.

Ust. § 6 odst. 3 ZSS stanovuje, že uskutečňovat obrazové nebo zvukové přenosy a pořizovat obrazové záznamy v průběhu soudního jednání lze jen s předchozím souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce. Pořizování zvukových záznamů pak nepodléhá schválení předsedy senátu, nicméně je třeba je činit s jeho vědomím. Dané ustanovení se však neopírá či neodkazuje na jinou právní normu, která by uvedené termíny jako přenos a záznam definovala. Obvyklou praxí bývá, že před započetím jednání kontaktuje někdo z kameramanů či fotografů předsedu senátu s dotazem, zda filmování či fotografování v jednací síni povolí. Rozhodnutí předsedy senátu bývá někdy činěno formou neformálního oznámení, často skrze zapisovatele či protokolujícího úředníka, který jeho obsah sdělí před jednací síní, někdy formou usnesení. Jak již bylo shora uvedeno, rozhodování o obrazových přenosech a záznamech a zvukových přenosech je odvislé pouze od vůle předsedy senátu, který se však velmi často dotazuje na názor přítomných účastníků. Možnost pořízení těchto mediálních výstupů je také nezřídka omezena jen na určitou část, např. čtení obžaloby, závěrečné řeči, poslední slovo obžalovaného, vyhlášení a odůvodnění

rozsudku. Zvukový záznam, tj. nahrávání zvuku v jednací síni nelze zakázat, nesmí však být činěno tajně a nesmí rušit samotné jednání. Domnívám se, že za současného stavu techniky je prakticky vyloučené, aby jednání rušilo nahrávání svou samotnou technickou podstatou, avšak je možné považovat za rušení, pokud by někdo, kdo zvuk na technický nosič snímá, přecházel po jednací síni. Předsedové senátu často nic nenamítají ani proti tomu, aby byl přístroj na snímání zvuku umístěn přímo na jeho stole.

Jednací řád ukládá, aby byli viditelně označeni jménem věc projednávající soudci, což umožní při citování těchto osob jejich identifikaci bez nedůstojného komolení jména. Je škoda, že ve většině případů nejsou veřejnosti představeni jménem státní zástupci. Přestože se jedná o osoby veřejně činné, v řadě případů i na výslovný dotaz odmítají své jméno sdělit a dochází pak k nevhodnému dohadování, že veřejnost má právo znát jejich identitu apod. Jednací řád rovněž v § 13 stanovuje povinnost všech osob hovořit se soudem ve stoje. Lidé z veřejnosti, jichž se velmi často předseda senátu táže, za jakým účelem se k jednání dostavili, nejsou z této povinnosti vyňati. Dle následujícího ustanovení jednacího řádu jsou pak povinni soudce oslovovat „pane předsedo, popř. „slečno" či „paní předsedkyně." Samozřejmostí je i to, že veřejnost stejně jako další osoby povstávají při vyhlašování výroku rozsudku. Hypotetickou povinností osob z veřejnosti je rovněž povinnost povstat při příchodu a odchodu soudního senátu. Tato povinnost však platí pouze pro jednací síně, z nichž je samostatný vchod do poradní síně, což u nalézacích soudů v české justici není obvyklé.

Výslovně zakázáno (§ 13 odst. 6 jednacího řádu) je projevování souhlasu či nesouhlasu s průběhem jednání, výpovědí osob, s vyhlášenými rozhodnutími aj. Osobně jsem se často setkával se vcelku soudy tolerovanými projevy nesouhlasu s usvědčujícími výpověďmi svědků v případě, že jednací síň byla naplněna početnými příbuznými některých obžalovaných ze specifických sociálních skupin. Soudci

v těchto situacích podle mého názoru zcela nedůsledně toto narušování nepotírali. Vedle narušování důstojnosti jednání byla patrná určitá forma nátlaku na tyto svědky. Setkal jsem se rovněž s vyjadřováním souhlasu s vyhlášeným odsuzujícím rozsudkem v případě odsouzení několika politiků komunistického režimu ze strany shromážděných disidentů. Rovněž jejich potlesk a pochvalné výkřiky na adresu soudu zůstávaly bez napomenutí apod.

Trestní řád ve svých úvodních ustanoveních taxativně vyjmenovává účastníky řízení, kterým v souvislosti se základem celého řízení, tj. v souvislosti s rozhodováním o vině, nevině, uloženém trestu, náhradě škody a dalších souvisejících záležitostech vznikají určitá práva, např. k věci se v určitém rozsahu a v určitém údobí řízení vyjadřovat. Toto oprávnění žádné ustanovení trestního řádu nedává veřejnosti. Přesto, že práva osob z veřejnosti jsou omezena pouze na okruh práv vztahující se ke sledování věci – věc očitě sledovat, činit si poznámky či v zákonem stanoveném rozsahu pořizovat zvukové a obrazové záznamy a přenosy, stávají se situace, kdy je osobám z veřejnosti dán předsedou senátu prostor k vyjadřování. I přesto, že tyto osoby mají v rámci veřejnosti určité specifické postavení (důvěrník či jiná nezávislá osoba v případě vyloučení veřejnosti) a nemá-li tato osoba zároveň statut účastníka řízení (např. poškozený, osoba blízká či zúčastněná osoba), nemá podle mého názoru předseda senátu jakékoliv oprávnění tuto osobu k vyjádření vyzývat. Osobně jsem se s touto praktikou několikrát setkal[1] a i přes to, že tato situace překročila stav praeter legem a lze ji spíše označit za protiprávní, nikdo ze stran řízení proti tomu nevystoupil.

---

[1] Při hlavním líčení ve věci vedené Městský soudem v Praze pod sp. zn. 10 T 45 / 93 byl v jednací síni přítomen zástupce občanského sdružení, zabývajícího se „dohledem" nad justicí, jehož obžalovaná označila za svého důvěrníka pro případ vyloučení veřejnosti. Tato osoba při provádění důkazů velmi často pozvedala ruku, hlásila se o slovo a předsedou senátu jí skutečně bylo slovo udíleno, jindy bez vyzvání předsedy senátu jeho postup zcela bez jakékoliv sankce hlasitě kritizovala.

5.1.4.4 Sankcionování osob z veřejnosti

V předchozí stati byla nastíněna pravidla chování osob, které se zúčastňují hlavního líčení jako veřejnost. Za porušení těchto pravidel zvlášť hrubým způsobem hrozí viníkovi celá řada sankcí. Ty je pak možné ukládat v návaznosti na tom, zda viník zastává nějakou specifickou funkci, zda je ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody apod. Mezi tyto sankce patří zejména udělení pořádkové pokuty, kázeňské potrestání, kárné potrestání, trestní stíhání pro trestný čin pohrdání soudem. Vedle toho může soud narušitele, jak již bylo shora uvedeno, vykázat z jednací síně.

Toho, kdo ruší jednání nebo kdo se k soudu nebo státnímu zástupci chová urážlivě, může dle § 66 odst. 1 tr. řádu předseda senátu potrestat udělením pořádkové pokuty. Podle tohoto ustanovení může předseda senátu potrestat finanční sankcí pouze, byla-li již tato osoba předtím napomenuta, nelze proto udělit pořádkovou pokutu za první provinění, byť by bylo sebeurážlivější. Nejčastěji bývá osobám z veřejnosti udělována pokuta při vykřikování nejrůznějších poznámek či při rušení jednání zvuky mobilních telefonů. Výše pořádkové pokuty nesmí přesáhnout 50 tisíc Kč, dolní hranice pak stanovena není. V praxi bývá při shora popsaných situacích ukládána pokuta okolo tisíce korun. O udělení této pokuty rozhoduje předseda senátu usnesením.

Opravným prostředkem je zde stížnost, která má odkladný účinek. Jakmile usnesení, jímž byla uložena pořádková pokuta, nabude právní moci, vyzve dle § 361 tr. řádu předseda senátu, který pokutu uložil, osobu, jíž byla uložena, aby pokutu zaplatila do patnácti dnů, a upozorní ji, že jinak bude zaplacení vymáháno. Zaplacená pořádková pokuta připadá státu. Uložení daného finančního postihu nezbavuje předsedu senátu možnosti provinivší se osobu z veřejnosti vykázat z jednací síně.

Vybraným osobám, příslušníkům ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru v činné službě, a osobám ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody[1], byť jsou jednání účastny coby veřejnost, nelze uložit pořádkovou pokutu. Předseda senátu tyto osoby předá v případě příslušníků ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru příslušnému veliteli nebo náčelníku ke kázeňskému potrestání, v případě osob ve vazbě nebo ve výkonu trestu příslušnému řediteli věznice k uložení pořádkového opatření nebo ke kázeňskému potrestání. O výsledku je příslušný velitel, náčelník nebo ředitel povinen předsedu senátu vyrozumět. Zákon rovněž pamatuje na případy, kdy se provinění, za které lze udělit pořádkovou pokutu, dopustí obhájce či státní zástupce, avšak tyto osoby z logiky věci nemohou být při hlavním líčení zúčastněny coby veřejnost.

Příslušníci určité profese či stavovské organizace, u nichž se předpokládá určitá osobní kultura, důstojnost a další vlastnosti neslučitelné s narušováním jednání před soudem, mohou být, v případě, že se o dané události, za níž jim byla pořádková pokuta uložena, dozví instituce, jíž je sankcionovaný členem, nad rámec uložené pořádkové pokuty potrestáni další sankcí.

Za nejzávažnější protiprávní jednání osob z veřejnosti, které se jednání zúčastnily a nejednají tak, jak jim zákon a podzákonné předpisy ukládají, může soud uložit trest odnětí svobody za trestný čin pohrdání soudem podle § 336 tr. zákoníku. K naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu může dojít buď v případě, že pachatel opakovaně závažným způsobem ruší jednání soudu, nebo se opakovaně při takovém jednání k soudu chová urážlivě nebo soud znevažuje. Jak z této skutkové podstaty vyplývá, objektem tohoto trestného činu je

[1] V praxi se lze setkat s případem, kdy policisté, kteří byli v rámci své funkce jakýmkoliv způsobem účastni přípravného řízení, jsou přítomni v jednací síni při projednávání hlavního líčení. V minulosti bylo podle mých informací často zvykem, že byli odsouzení posíláni k účasti na hlavních líčeních konaných ve věznici, aby se z projednávaného případu poučili.

důstojnost a nerušenost jednání před soudem a důstojnost a autorita nezávislého soudu. Základním znakem je opětovnost daného činu, z kontextu proto můžeme dovodit předchozí napomenutí soudu či kupříkladu justiční stráže, teprve recidivní jednání proto lze kvalifikovat jako trestný čin. K naplnění trestného činu dle § 336 písm. a) je třeba, aby jednání pachatele bylo s to rušit hlavní líčení zvlášť závažným způsobem. Komentář k trestnímu zákonu[1] za takové jednání považuje např. výkřiky, hlučné projevy nevole apod. V minulosti jsem se setkal s několika případy, kdy přítomní zcela zjevně skutkovou podstatu trestného činu pohrdání soudem dle tehdy platného trestního zákona[2] naplnili, a to přímo před zraky státního zástupce a tím nejhrubším způsobem, avšak žádný z přítomných orgánů činných v trestním řízení neučinil potřebné kroky k tomu, aby byly zahájeny prvotní úkony trestního řízení, a tak bylo možné zcela beztrestně před zraky přítomných novinářů pokřikovat na předsedkyni senátu nejhrubší nadávky, plivat apod.

5.1.5 Prezentace rozsudku ústního i písemného

Zřejmě nejjednoznačnějším pravidlem souvisejícím s veřejností soudního jednání je Ústavou, mezinárodními smlouvami o lidských právech i zákonnými ustanoveními zakotvené pravidlo, že rozsudek je vyhlašován vždy veřejně. Jak vyplývá z následující stati, i v takto zcela jednoznačně formulovaných ustanoveních se však v soudní praxi vyskytuje řada nejasností a nejednotné praxe. Zcela zvláštní oblastí, jež

---

[1] Viz ŠÁMAL, P. – PÚRY, F. – RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 1582 s. ISBN 80-7179-624-7. s. 943

[2] § 336 zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, byl prakticky beze změny převzat z § 169b zák. č. 140/1961 Sb. ve znění účinném před jeho derogací.

zasluhuje samostatný rozbor, je zveřejňování již vyhotoveného písemného rozsudku soudci.

Vyhlášení rozsudku se skládá hned z několika částí, a to vedle formálních náležitostí, také z přednesu jeho výroku a ze stručného ústního odůvodnění. Ustanovení § 128 tr. řádu pak k těmto náležitostem dále řadí poučení o možnostech podání opravných prostředků. Od skutečnosti, že vyhlášení výrokové části a odůvodnění rozsudku je jedním úkonem a nikoli více oddělitelnými úkony, lze dovodit i to, že odůvodnění rozsudku, které po přednesu výrokové části následuje, je rovněž obligatorně veřejnou částí jednání soudu. V této věci jsem se setkal s řadou, podle mého názoru ústavní pořádek porušujícími nešvary. Jednalo se vždy o situaci, kdy byla po celou dobu hlavního líčení vyloučena veřejnost. Následně byla na vyhlášení rozsudku veřejnost do jednací síně vpuštěna, avšak z úst předsedy senátu zazněl veřejně pouze výrok rozsudku a od přednesu jeho odůvodnění bylo upuštěno s poukazem na to, že to již podléhá důvodu vyloučení veřejnosti. Druhou modelovou situací byla prezentovaná myšlenka předsedy senátu, že účastníci řízení se o důvodech, které vedly k vyhlášení daného rozhodnutí, dozví v písemném odůvodnění a veřejnosti se dané informace stejně netýkají. Je pouze na předsedovi senátu, aby do písemného stručného odůvodnění nezahrnoval fakta, která tvoří důvod vyloučení veřejnosti (podrobná specifikace utajovaných skutečností, osobnostní charakteristiku poškozeného – svědka apod.) a na druhou stranu aby byl s to přesvědčivě vysvětlit, že provedené důkazy tvoří logický celek vedoucí k přesvědčení, že se trestný čin stal tak, jak tvrdí obžaloba či návrh na potrestání, anebo naopak. Pouze na okraj lze připomenout, že stěžejní fakta – nezaměnitelný popis skutku je již obsahem samotného výroku a jeho zopakování může jen stěží situaci zhoršit.

Druhou častou chybou je prezentace stručného ústního odůvodnění ve stylu, že vše podstatné zaznělo ve výroku rozsudku, soud k takovému rozhodnutí dospěl po zvážení všech dostupných

důkazů a podrobnosti budou obsaženy v jeho písemném vyhotovení. Takovéto odůvodnění nesplňuje základní zákonné požadavky na jeho obsah a může být předmětem oprávněné kritiky příslušného soudce, neboť vyhlášení rozsudku nesplňovalo zákonné náležitosti.

Pozoruhodnou problematikou je otázka, zda lze soudem zveřejnit písemný rozsudek, resp. jeho část, či postoupit veřejnosti, např. novinářům jeho kopii. Na počátku úvah nad touto otázkou je třeba uvést, že písemný rozsudek je určitou listinou (rozhodnutím), avšak rovněž to, že rozsudek mimo situaci, kdy je vyhlašován, doručován a je sám předmětem některých specifických úkonů, je listinou, která je součástí spisu. Výčet okruhu osob, byť nikoliv taxativní, jež jsou oprávněny nahlížet do spisu, ať „automaticky" či se speciálním svolením předsedy senátu, je uveden v § 65 odst. 1 tr. řádu. Z osob přímo v cit. ust. neuvedených je autory komentáře k trestnímu řádu[1] uváděn další okruh nepřímo na řízení zaangažovaných osob, např. majitel zajištěných peněz na účtu u banky. Ani tento demonstrativní výčet z odborné literatury však není konečný, např. v několika případech z poslední doby bylo předsedou senátu povoleno nahlídnout do spisu trestní věci úzce související s podanou arbitrážní žalobou proti České republice zaměstnanci Ministerstva financí ČR, který je zmocněn k činění úkonů souvisejících s přípravou důkazního materiálu ve věci této arbitráže. Dále je pak v návaznosti na ust. § 65 odst. 1 věta poslední třeba zrekapitulovat, jakými právy veřejnost v trestním řízení disponuje. Jsou jimi právo žádat o informace a v určeném rozsahu je obdržet, řízení ve stadiu hlavního líčení či veřejného zasedání, v němž je rozhodováno o opravných prostředcích v určeném rozsahu a s určitými výjimkami sledovat, činit si poznámky atd., a některá dílčí práva mimo tyto dva základní okruhy. Pochopitelně je zde skupina dalších práv na tyto navazující, např. poskytnuté či vysledované informace zveřejňovat

---

[1] Viz ŠÁMAL, P., et al. *Trestní řád.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-043-0. s. 445.

apod. Jiných práv žádná osoba zcela na řízení nezávislá nemá. Z tohoto pak můžeme dovodit, že osoba z veřejnosti bez jakéhokoliv vztahu k věci nemá právo do spisu ani jeho části nahlížet. Proto nemá ani předseda senátu právo těmto osobám zapůjčovat některé dokumenty, jako např. rozsudek. Specifická situace však nastane v momentě, kdy je na novináře, který informoval o hlavním líčení, podána občanskoprávní žaloba na ochranu osobnosti ze strany některého z účastníků řízení s poukazem na to, že novinář výrazně zkreslil některý výrok v hlavním líčení či nějakou pasáž z odůvodnění rozsudku. V takovém případě by nahlédnutí novináře do spisu bylo zcela zjevně zapotřebí k uplatnění jeho práv v řízení občanskoprávním.

Druhým ustanovením, které s nastíněnou problematikou úzce souvisí, je ust. § 8a tr. řádu specifikující nároky veřejnosti a zvláště pak sdělovacích prostředků na informace o trestním řízení. Vyložíme-li toto ustanovení bez souvislosti s § 65 tr. řádu, mohli bychom dojít k nesprávnému závěru, že orgán činný v trestním řízení za určitých okolností může osobě na trestním řízení nezúčastněné písemný rozsudek, resp. jeho kopii, coby nosič požadované informace, poskytnout.

V předchozích dvou odstavcích byla vykládána dvě ustanovení tr. řádu bez jejich vzájemné souvislosti. Komplexním výkladem však je třeba dojít k závěru, že písemný rozsudek, který tvoří část spisu, není možné osobám neuvedeným v § 65 odst. 1 či osobám tímto ustanovením nezamýšleným poskytnout jako listinu. Obsah výroku rozsudku však poskytnout ve smyslu § 8a tr. řádu možné je.

Poněkud nešťastně formulované je ustanovení § 65 odst. 3 tr. řádu, jež hovoří o právu nahlížet do spisu osobám, které měly právo být přítomny určitému úkonu. O toto ustanovení se opírala žádost novinářů v minulosti o nahlížení do spisu s poukazem na skutečnost, že jako osoby z veřejnosti měly právo se hlavního líčení zúčastnit. Daná argumentace se ovšem nezakládá na dokonalém pochopení práva jakéhokoliv člověka být přítomen hlavnímu líčení. Jak uvádí tato práce

v pasáži o evropské judikatuře, Evropský soud pro lidská práva opakovaně judikoval, že na účast při jednání soudu vzniká právo veřejnosti reprezentované určitými transparentně vybranými zástupci a nikoliv konkrétní osobě. Z tohoto důvodu je třeba uvést, že novinář, stejně jako jakákoliv osoba nemá nárok na přítomnost v jednací síni, v důsledku čehož nestanovuje náležitosti ustanovené v § 65 odst. 3 tr. řádu.

V několika případech v minulosti se stalo, že přímo předseda senátu poskytl „třetí" osobě vydaný rozsudek. Ve všech případech se jednalo o rozsudek v řízení občanskoprávním. Dikce ustanovení § 44 OSŘ a § 65 tr. řádu o možnostech nahlížení do spisu je velmi podobná, v obou případech zákon stanovuje okruh osob, jimž předseda senátu nahlížení do spisu musí povolit. Rozdíl mezi uvedenými ustanoveními je v tom, že zatímco ustanovení § 44 odst. 2 OSŘ stanovuje, komu je předseda senátu povinen nahlížení do spisu povolit a nestanovuje, komu nikoliv, tak § 65 odst. 1 tr. řádu stanovuje, že předseda senátu nemůže povolit nahlížení do spisu nikomu jinému, než vymezeným osobám. Z popsaného rozdílu mezi ustanoveními obou kodexů je zřejmé, že zveřejňování rozsudku v občanskoprávním řízení je zákonem povolené a v řízení trestním jednáním protiprávním.

V řadě případů jsem se setkal se situací, kdy jeden z účastníků trestního řízení poskytl některý z dokumentů ze spisu novinářům. Toto jednání není trestním řádem ani jiným zákonem nijak přímo regulováno. Domnívám se, že obžalovaný může takto činit bez rozdílu toho, zda takovým jednáním porušuje předpis jiného právního odvětví, v daném případě předpisy o ochraně osobních údajů, neboť, jak vyplývá z obecných zásad, že obžalovaný či obviněný má právo se hájit způsobem, který uzná za vhodný, je toto právo nadřazeno právu jiného na ochranu soukromí. Jiná situace však podle mého názoru nastává, když nějaký dokument, v němž jsou obsaženy některé zásadní informace o jiných, jako např. v obžalobě či rozsudku, zveřejní jiný účastník, než obviněný, jako např. poškozený. V takovém případě je

velmi sporné, zda poškozeným vznesený nárok a jeho prosazování stojí nad soukromím jiného, který takto zveřejňuje.

5.1.6 Řízení před soudem 2. stupně (řádné opravné prostředky)

K projednání odvolání proti rozsudku 1. stupně může nařídit předseda senátu soudu 2. stupně buď neveřejné zasedání nebo veřejné zasedání. Neveřejné zasedání je jednání, v rámci něhož nemůže být rozhodnuto meritorně a při kterém je z důkazů prováděno pouze čtení protokolu od soudu 1. stupně. Fakticky zde ze zásadních rozhodnutí nemůže být rozhodnuto o ničem jiném, než o vrácení věci zpět k soudu 1. stupně.

Neveřejného zasedání se mohou zúčastnit toliko členové senátu soudu 2. stupně a zapisovatel. Toto stadium, resp. toto jednání je tedy ovládáno zásadou tajnosti. Rozhodnutí vzešlé z neveřejného zasedání může mít formu pouze usnesení, neboť je ustanovením § 242 tr. řádu dán okruh osob, které mohou být neveřejnému zasedání přítomny, mezi nimiž není veřejnost, a vyhlášení rozsudku by tak bylo v rozporu mj. s čl. 96 odst. 2 Ústavy. Rozhodnutí, k němuž odvolací senát v rámci neveřejného zasedání dospěl, se dle § 244 tr. řádu vyhlašuje. Neznamená to však, že by takové usnesení bylo vyhlašováno veřejně, neboť, jak shora uvedeno, je dán okruh osob, které se mohou jednání zúčastnit. Veřejnost se tedy bezprostředně po jednání o výsledku projednaného odvolání nedozví. Soudci a tiskoví mluvčí zpravidla odmítají o obsahu vyhlášeného rozhodnutí veřejnost informovat s poukazem na skutečnost, že dané usnesení dosud nebylo doručeno účastníkům a je proto nevhodné, aby se o výsledku jednání soudu dozvídali z tisku.

V případě, že předseda senátu soudu 2. stupně nenašel při studiu spisu zjevný důvod pro vrácení věci k soudu 1. stupně a neprojednal tedy odvolací senát věc v neveřejném zasedání, nařídí předseda senátu veřejné zasedání. Dle § 238 tr. řádu se veřejné zasedání, v němž je rozhodováno o odvolání v otázkách jeho veřejnosti, možnostech vyloučení veřejnosti a dalších institutů s tím spojených, řídí ustanoveními tr. řádu o hlavním líčení.

Důvody pro vyloučení veřejnosti uvedené v § 200 spolu s § 238 tr. řádu dávají předsedovi senátu možnost vyloučit veřejnost z projednávání odvolání některé ze stran proti rozsudku soudu 1. stupně ze čtyř taxativně uvedených důvodů, o nichž je šířeji pojednáno v kapitole o hlavním líčení. Lze však dovodit, že např. důvod vyloučení veřejnosti – ohrožení bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědků – je důvodem aplikovatelným zejména v nalézacím řízení. Odvolací soud sice může provádět důkaz výslechem svědka, avšak jedná se o vcelku vzácnou a nepříliš užívanou situaci. S touto výjimkou se odvolací soud při svých úvahách nejen po oprávněnosti názorů odvolatele opírá o výslech svědka učiněný soudem 1. stupně či policejním orgánem či státním zástupcem. Osobně se proto domnívám, že ustanovení o vyloučení veřejnosti z daného důvodu je v případě veřejného zasedání před soudem 2. stupně v zásadě neaplikovatelné, neboť předseda senátu by měl učinit již dříve jiná přiměřená opatření ke skrytí totožnosti ohroženého svědka a jeho podoba by se bez jeho výslechu neměla stát veřejně známou a tudíž by neměl být ohrožen zájem, za jehož účelem bylo dané ustanovení do zákona vneseno.

Výsledkem veřejného zasedání může být několik meritorních rozhodnutí, která dle své podstaty mohou mít formu rozsudku či usnesení. Zatímco rozsudek, jak již plyne z ústavních předpisů, je obligatorně vyhlašován veřejně, usnesení obecně vyhlašováno veřejně být nemusí. V případě vyhlašování jakéhokoliv rozhodnutí ve veřejném zasedání je však odvolací soud vázán ustanovením § 236 tr. řádu, na jehož podkladě je povinen vyhlašovat jakékoliv rozhodnutí, a tedy i to

mající formu usnesení, veřejně, a to bez ohledu na to, zda byla na část či celé veřejné zasedání veřejnost vyloučena.

5.1.7 Řízení o mimořádných opravných prostředcích

5.1.7.1 Řízení o dovolání

Relativně novým mimořádným opravným prostředkem proti meritornímu rozhodnutí soudu, který do právního řádu ČR s účinností od 1. 1. 2002 přinesla novela trestního řádu, zák. č. 265/2001 Sb., je dovolání. Tohoto opravného prostředku může dle § 265d využít nejvyšší státní zástupce či obviněný.

Proces rozhodování o podaném dovolání počíná u soudu 1. stupně, který po doručení dovolání ve smyslu § 265h odst. 2 tr. řádu obešle protistranu mj. s dotazem, zda bude souhlasit s tím, aby nejvyšší soud o dovolání rozhodl v neveřejném zasedání. Nejvyšší soud ČR, jemuž je spis s dovoláním a vyjádřením protistrany postoupen, podané dovolání kvůli vážným nedostatkům odmítne. Odmítnutí dovolání se zpravidla děje v neveřejném zasedání, avšak, jak je z dikce §265r odst. 1 zřejmé, když zákon užil slova „může", nic nebrání ani tomu, aby předseda senátu nejvyššího soudu nařídil veřejné zasedání.

Dovolání Nejvyšší soud ČR projedná ve veřejném zasedání. Možnosti vyloučení veřejnosti upravuje § 200 a 201 za použití § 238 tr. řádu. Domnívám se, že vzhledem k povaze daného opravného prostředku, je vydání rozhodnutí o vyloučení veřejnosti z veřejného zasedání prakticky vyloučené, neboť důvody vyloučení veřejnosti jako ochrana svědků (Nejvyšší soud provádí jejich výslech, stejně jako další důkazy, jen vzácně), ochrana mravnosti či možnost narušení důstojného průběhu jednání jsou fakticky neaplikovatelné. Stále přetrvávajícím

důvodem vyloučení veřejnosti i v tomto stadiu trestního řízení je ochrana utajovaných skutečností. V případě, že jak státní zástupce, tak obviněný s tím souhlasí, může Nejvyšší soud projednat dovolání v neveřejném zasedání, tímto postupem však znemožňují strany účast u jednání nejen veřejnosti, ale zejména sobě.

Poměrně kuriózní situace nastane, jestliže dovolací soud po souhlasu stran projedná dovolání v neveřejném zasedání, v tomto zruší původní napadené rozhodnutí a následně jsou dány předpoklady pro vydání nového rozhodnutí ve smyslu 265m odst. 1. V takovém případě může být po neveřejném zasedání vyhlášen rozsudek, který je dle Ústavy veřejný, avšak o jeho vyhlášení není nikdo zpraven, tudíž je fakticky neveřejný. Zákon rovněž na žádném místě neukládá povinnost vydání tohoto rozsudku předem avizovat.

5.1.7.2 Řízení o stížnosti pro porušení zákona

Mimořádným opravným prostředkem, který může podat toliko ministr spravedlnosti, je stížnost pro porušení zákona. Stížnost, jíž se, stejně jako v případě dovolání, zabývá Nejvyšší soud, může ministr spravedlnosti podat jak ve prospěch, tak v neprospěch obviněného.

V případě, že Nejvyšší soud shledá v podané stížnosti vady, které brání jejímu projednání, pak stížnost ve smyslu § 268 odst. 1 tr. řádu zamítne. Může tak učinit v neveřejném zasedání i ve veřejném zasedání. Stížnost pro porušení zákona nejvyšší soud projednává zásadně ve veřejném zasedání. Možnost z tohoto jednání veřejnost vyloučit je stejně jako v jiných veřejných zasedáních daná s použitím § 238 tr. řádu ustanoveními o hlavním líčení.

5.1.7.3 Řízení o návrhu na povolení obnovy

Trojici mimořádných opravných prostředků, které zná trestní právo procesní, uzavírá trestní řád návrhem na obnovu řízení. Tento opravný prostředek lze podat proti meritorním rozhodnutím soudu či státního zástupce. Na rozdíl od dovolání lze tedy napadnout i ta meritorní rozhodnutí, která neprošla přezkumem soudu 2. stupně a v několika případech soudu vůbec. Mezi taková rozhodnutí patří mj. trestní příkaz. Jestliže se proto navrhovatel domnívá, že se v mezidobí od vydání tohoto pravomocného rozhodnutí objevily skutečnosti svědčící o tom, že dané rozhodnutí spočívá na neúplných důkazech a dokazování lze doplnit o nový relevantní důkaz, může podat tento opravný prostředek. Jestliže pak soud neshledá důvod pro zamítnutí návrhu ze zákonem vypočtených důvodů, nařídí veřejné zasedání k projednání tohoto návrhu. Není-li pak shledán důvod pro vyloučení veřejnosti dle § 200 s použitím § 238, je to vůbec první jednání, v rámci něhož může veřejnost sledovat a hlouběji poznat okolnosti, na nichž spočívá odsouzení určité osoby za některý z trestných činů. Tímto řízením je tak prolomena tajnost a písemnost trestního řízení, které skončilo vydáním mj. trestního příkazu.

Soud, který je dle § 281 příslušný k projednání návrhu na obnovu řízení, nařizuje k projednání tohoto návrhu zásadně veřejné zasedání. Výjimkou je postup podle § 283 písm. a) až c), popř. v zákonem stanoveném případě dle § 283 písm. d), kdy může soud daný návrh zamítnout v neveřejném zasedání. Soud, který o návrhu na obnovu řízení rozhoduje ve veřejném zasedání, není nijak vázán dřívějším rozhodnutím v hlavním líčení o vyloučení veřejnosti, proto se může stát, že může vyloučit veřejnost z veřejného zasedání i v případě, že při konání hlavního líčení veřejnost nevyloučil, a naopak.

5.1.8 Řízení o ústavní stížnosti

V případě, že Ústavní soud v rámci řízení o ústavní stížnosti nařídí ústní jednání, je vázán ustanovením § 45 zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu ve znění pozdějších předpisů. Toto ustanovení zakotvuje zásadu, že ústní jednání před Ústavním soudem je veřejné. Veřejnost lze vyloučit pouze, vyžadují-li to důležité zájmy státu nebo účastníků řízení nebo mravnost.

Zákon o Ústavním soudu se při definici důvodů vyloučení veřejnosti zcela zjevně vydává jinou terminologickou cestou, než trestní řád, OSŘ či Úmluva. Vzhledem k tomu, že se v řízení o ústavní stížnosti velmi často projednávají záležitosti bezprostředně navazující na trestní řízení, je nezbytné určit rozdílné možnosti vyloučení veřejnosti. Jediným nesporným a zcela shodně definovaným případem je možnost vyloučení veřejnosti z důvodu ohrožení mravnosti. V důležitém zájmu státu je bezesporu ochrana utajovaných skutečností, jež definuje zvláštní zákon. Pojem účastníka řízení v řízení před Ústavním soudem pak definuje § 28 a další zákona o Ústavním soudu. Jak plyne z těchto ustanovení, účastníky řízení nejsou svědci vyslechnutí v již proběhlém hlavním líčení či veřejném zasedání, v rámci něhož bylo rozhodnuto o opravných prostředcích. Možnost vyloučení veřejnosti z důvodu bezpečnosti nebo ochrany svědků předvídané § 200 odst. 1 tr. řádu proto nenachází oporu v zákoně o Ústavním soudu. V řízení o ústavní stížnosti proto mohou být za přítomnosti veřejnosti vyřčeny i informace, které se staly příčinou vyloučení veřejnosti v řízení před obecnými soudy. V řízení před Ústavním soudem pak nemůže být veřejnost vyloučena ani z důvodu obavy z narušení průběhu jednání. Jak o této věci hovoří na jiném místě tato práce, toto lehce zneužitelné ustanovení by podle zákonodárce zákona pozdějšího mělo být nahrazeno jinými přiměřenými preventivními opatřeními a veřejnost by neměla být vylučována na základě ať reálných či iracionálních či dokonce zcela smyšlených obav.

5.2 Právo na informace o trestním řízení

Ust. § 8a odst. 1 tr. řádu ve znění po novelizaci zákonem č. 52/2009 Sb. řeší několik zásad souvisejících s poskytováním informací o trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení podle tohoto ustanovení při poskytování informací o své činnosti „dbají na to, aby neohrozily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, nezveřejnily o osobách zúčastněných na trestním řízení údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností." Mají povinnost dbát přitom na zásadu presumpce neviny. Vedle i na jiných místech zákona proklamované zásady presumpce neviny se dále zákon zmiňuje o tom, že orgány činné v trestním řízení nesmí poskytnout informace, které by ohrozily objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení a zveřejnily o osobách zúčastněných na trestním řízení údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností.

Požadavek, aby osoby poskytující informaci veřejnosti neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen, není, podle mého názoru, parametr, který by nějakým způsobem zužoval okruh informací, plynoucích k veřejnosti. Domnívám se, že je to pouze požadavek na formu sdělování dané informace. Vzhledem k tomu, že zákon pouze opakuje povinnost představitelů moci výkonné a soudní k tomu, že před vynesením odsuzujícího rozsudku, jenž nenabyl právní moci, nemohou obviněného označovat za pachatele trestného činu, z něhož byl obviněn, je toto ustanovení zcela nadbytečné a domnívám se, že by mělo spíše tvořit obsah nejrůznějších školení tiskových mluvčí řady orgánů činných v trestním řízení, než stěžejní limit pro informování veřejnosti o činnosti státního aparátu.

Zásada, že nelze poskytovat informace, jež by mohly ztížit další postup vyšetřování, je zcela standardním a logickým principem, který jasně vyjadřuje, že účelem trestního řízení je v co nejkratší době

objasnit okolnosti spáchání trestného činu a potrestat případného pachatele. Právo na informaci veřejnosti o průběhu trestního řízení je pak sekundárním zájmem a zákonodárce dává jasně najevo, který zájem stojí v popředí. Druhou kontroverzí mezi ústavně zaručenými zásadami řeší § 8a tr. řádu a opětně ve prospěch druhé zásady, než práva na informace, a to ve prospěch zásady ochrany soukromí. Zbytečně sdělovat informace, které v konkrétním případě nemají nic společného s probíhajícím trestním řízením, tedy určité souvislosti trestního případu s jinými, či obecně známými skutečnosti či zveřejňování zajímavostí nepatří pochopitelně k činnostem státních orgánů a je tedy zcela na místě tento zákaz zakotvit. Pochopitelně je pouze na invenci novináře či jakékoliv jiné osoby, aby tyto informace, jež tvoří souvislosti a zajímavosti, jimiž lze reportáž z trestního stíhání oživit, dohledal a zveřejnil. Pokud pak nepůjde za meze zákonné ochrany osobnosti či slušnosti, nemůže být nijak sankcionován, ať ze strany státní moci či stavovských orgánů.

Čtvrtou limitující zásadu zákon stanovuje pouze pro přípravné řízení. Je jí zákaz uvádění totožnosti vybraných účastníků trestního řízení, mj. obviněného. Zákonodárce měl patrně na mysli skutečnosti, že v této fázi trestního řízení je pravděpodobnost, že obviněný bude v budoucnu pravomocně odsouzen za spáchání určitého trestného činu, nižší a není proto spravedlivé, aby se totožnost obviněného zveřejňovala. Podle mého názoru však zákonodárce vychází jako v jiných oblastech české legislativy ze současného stavu informování o trestním řízení v tuzemských sdělovacích prostředcích. Fakt, že kdokoliv, jemuž je sděleno obvinění z určitého skutku, v němž policejní orgán spatřuje spáchání určitého trestného činu, či proti němuž je pouze podáno trestní oznámení, je vystaven dehonestujícímu „zpravodajství", není chybou objektivního informování o takové skutečnosti, avšak chybou konkrétních novinářů a systému mediální seberegulace a prosazování morálních kodexů žurnalistiky v dané oblasti. Jestliže organizace sdružující novináře nevyvinuly prakticky

žádné úsilí k rozsáhlejší kodifikaci pravidel informování o dané problematice, ba ani k tomu, aby byla vytvořena nějaká instituce stavovského charakteru, jež by pak mohla chování svých členů regulovat vydáváním daných předpisů, měl by podle mého stát vyvinout tlak na zřízení takovéto stavovské instituce a následně na kodifikaci morálních zásad, které by zaručily, aby člověk, který je obviněn z páchání určitého činu, nebyl vláčen tiskem, jako by byl vysloven pravomocný odsuzující rozsudek.

Vzhledem k shora popsaným čtyřem zákazům informování veřejnosti o trestním řízení je možné si vytvořit rovněž pozitivní výčet toho, jaké informace mohou orgány činné v trestním řízení o probíhajícím trestním řízení poskytovat. Ve fázi přípravného řízení je to holý fakt, že se „kdesi cosi" stalo a policie, popř. státní zastupitelství v tomto skutku spatřují spáchání určitého trestného činu. Otázkou zůstává, k čemu taková informace je, lépe řečeno, jakou funkci by toto informování mělo plnit. Zejména pro účely funkce určité transparentnosti zásady veřejnosti a práva na informace v trestním řízení, o nichž se tato práce zmiňuje na jiném místě, je uvedený zákaz zcela zásadně limitující. Jestliže je totiž obviněna jakákoliv osoba z jakéhokoliv trestného činu, má být veřejnost o dané skutečnosti zpravena už jenom proto, aby mohl kdokoliv sledovat, když je trestní stíhání za podivných okolností zastaveno apod.

Limity poskytování informací ve fázi řízení před soudem jsou sice mnohem užší, ale drtivou většinu potřebných informací se může kdokoliv stejně dozvědět v rámci veřejnosti přístupného hlavního líčení a netřeba dodávat, že orgány činnými v trestním řízení jsou tak jako tak všichni na tyto informace sdělené v rámci hlavního líčení odkazováni.

Za problematické považuji to, že orgány činné v trestním řízení sice povinnost informovat veřejnost o své činnosti mají, avšak v zákoně absentuje postup či např. lhůty ke sdělování již tak úzkého pensa informací. Existuje proto nebezpečí, že nedostatek zákonného popisu postupu při sdělování informací může vést ke stavu, kdy je orgánům

činným v trestním řízení vyslovena určitá povinnost, avšak ta může být zcela bez účinného obranného mechanismu žadatele o informaci nedodržována.

Orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací podle odstavce 1 veřejným sdělovacím prostředkům; poskytnutí informací odepřou z důvodů ochrany zájmů uvedených v odstavcích 1 a 2. Vyhradí-li si v přípravném řízení státní zástupce právo poskytnout informace o určité trestní věci, může je policejní orgán poskytnout jen s jeho předchozím souhlasem.

Ustanovení § 8a tr. řádu nastiňuje další dvě problematiky. První tvoří okruh osob, které jsou aktivně legitimovány k poskytování shora vymezených informací. Druhou záležitostí je to, komu mají být popsané informace poskytovány.

Orgány činné v trestním řízení[1] poskytují veřejnosti informace o probíhajícím trestním řízení. Ovšem vyhradí-li si státní zástupce v přípravném řízení právo poskytovat informace o určité trestní věci, může je policejní orgán poskytnout médiím jen s jeho předchozím souhlasem. Toto omezení je dalším ztížením práce novináře informujícího o přípravném řízení v určité kauze. Chce-li proto novinář zjistit určitou informaci, byť, jak bylo shora uvedeno, okruh faktů, jenž by bylo možné zveřejnit, je v praxi téměř nicotný, obrátí se na příslušný policejní orgán, ten pochopitelně neví, zda ke sdělení konkrétní informace je kompetentní, a tak se obrátí na dozorujícího státního zástupce. Ten, pakliže je k zastižení, patrně informace nijak překotně rychle poskytovat nebude. Uvážíme-li jednu z hlavních funkcí daného sdělování, a to možnost alespoň teoretické kontroly, budou-li tok informací k veřejnosti „filtrovat" nejméně dvě osoby, u nichž samotných mohlo dojít k pochybení, nemůže být o jakékoliv kontrole ani řeč. Bez

[1] Dle § 12 odst. 1 tr. řádu se orgány činnými v trestním řízení rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán.

zajímavosti není to, že někteří autoři[1] volají po tom, aby informace pro veřejnost o průběhu přípravného řízení poskytoval výlučně státní zástupce. Podle citovaného autora by to bylo ku prospěchu naplnění mezí zásady veřejnosti trestního řízení, již i z toho důvodu, že by informace o trestním řízení poskytovala osoba, která vystudovala právnickou fakultu, což není výbavou všech policejních mluvčí.[2]

Zákonným ustanovením, že tok informací směřující k veřejnosti může být zprostředkován sdělovacími prostředky, dává fakticky prostor orgánům činným v trestním řízení odepřít informace žadatelům, kteří se neprokáží příslušností k médiím. Do této oblasti mohou spadat vědečtí pracovníci, studenti, nejrůzněji v nejširší míře zainteresované skupiny lidí, kteří znají obviněného a kteří z pochopitelných důvodů mají zájem zvědět, co se v jejich okolí událo, členové množství občanských sdružení majících za cíl sledování transparentnosti činnosti justice apod. Tímto dalším omezením je opět velmi zúžena možnost kontroly orgánů činných v trestním řízení v jejich činnosti a spolu s řadou shora uvedených omezení tvoří prakticky nepřekonatelnou bariéru dozoru veřejnosti v této oblasti.

Od počátku této kapitoly se práce zabývala pouze informacemi o trestním řízení, zejména trestním stíhání určité osoby. Veřejnost však podle mého názoru má právo vědět, zda a jak pravomocně odsouzený pachatel určitého trestného činu vykonal svůj trest a zkontrolovat, zda v rámci výkonu jakéhokoli trestu nebyla porušena zákonem stanovená pravidla a popř. z jakého důvodu a v jaké míře byl trest odsouzenému zkrácen či dokonce prominut. V rámci procesu výkonu všech druhů ukládaných trestů však nejsou kompetentními poskytovateli informací pouze orgány činné v trestním řízení, ale řada dalších subjektů státní

---

[1] Viz ŠABATA, K. Zásada presumpce neviny, zásada veřejnosti trestního řízení a zájem médií. *Státní zastupitelství*, 2007, č. 10/2007, s. 15.

[2] Viz ŠABATA, K. Zásada presumpce neviny, zásada veřejnosti trestního řízení a zájem médií. *Státní zastupitelství*, 2007, č. 10/2007, s. 15.

moci, územně správních celků a další veřejnoprávní korporace. S výjimkou soudů, které i po vynesení pravomocného rozsudku rozhodují o nejrůznějších procedurálních záležitostech spojených s výkonem trestů, či policejních orgánů, které v řadě případů na realizaci trestů spolupracují, nelze poskytování informací o této oblasti podřadit pod režim dle § 8a tr. řádu. Obvykle v ostatních případech narážíme na střet nejméně pěti právních norem. Předně jsou zde specializované zákonné předpisy, jež regulují činnost orgánů, jichž se předmět informace týká.[1] Dále jsou to normy, jež přesně stanovují specifika výkonu některých druhů trestů.[2] V obecné rovině proti sobě pak stojí zák. č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, zák. č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů a zák. č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

5.3 Srovnání zásady veřejnosti v trestním a v civilním procesu

Kodex občanského práva procesního, zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zjevně připouští zásadu veřejnosti za jeden z vůdčích principů, jimiž je občanský proces v České republice ovládán. Občanský soudní řád nestanovuje, stejně jako trestní řád, obecné vůdčí

---

[1] Např. zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, zák. č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).

[2] Např. zák. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

principy, jimiž je daný proces ovládán explicitně, ale teorie[1] tuto zásadu řadí do skupiny stěžejních zásad občanského práva procesního. I dle cit. zdroje nelze hovořit o zásadě veřejnosti řízení, nýbrž pouze o zásadě veřejnosti jednání. Ust. § 116 OSŘ, jež stanovuje šíři a meze zásady veřejnosti, hovoří výslovně pouze o veřejnosti jednání (myšleno jednání před soudem), a to s výjimkou jednání před notářem coby soudním komisařem v řízení o dědictví.

Jak již bylo shora řečeno, § 116 OSŘ stanovuje, že jednání je veřejné. Zároveň v témže ustanovení stanovuje výjimky z veřejnosti jednání, a to v následujících případech: kdyby veřejné projednání věci ohrozilo tajnost utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, obchodní tajemství, důležitý zájem účastníků nebo mravnost. Lze tedy z hlediska komparace s ustanoveními trestního práva procesního shrnout, že v občanském řízení shodně jako v řízení trestním lze veřejnost vyloučit v případě ohrožení utajovaných skutečností a mravnosti. Soudce v řízení občanskoprávním na rozdíl od řízení trestního nemůže vyloučit veřejnost z důvodů ohrožení nerušeného průběhu jednání nebo bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědků. Kodex občanského práva procesního naopak dává soudci možnost vyloučit veřejnost z důvodu ochrany obchodního tajemství či důležitého zájmu účastníků. OSŘ pak stanovuje velmi podobné možnosti použití alternativních institutů vyloučení veřejnosti či připuštění jednotlivých osob při vyloučení veřejnosti z jednání jako trestní řád. Zákon výslovně uvádí, že i v případě vyloučení veřejnosti může soud připustit účast některých osob. Těmito osobami pak i dle autorů komentáře k OSŘ[2] mohou být zástupci médií.

Domnívám se, že šíře možností vyloučení veřejnosti dle OSŘ je v zásadě přiměřená. Zároveň je třeba podotknout, že stejně jako

---

[1] Viz WINTEROVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 1999. s. 71.

[2] Viz DRÁPAL, L. – KRČMÁR, Z. – BUREŠ, J. *Občanský soudní řád I.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9. s. 816.

v trestním procesu by měl soudce k ochraně svědků přijmout opatření jiná, než vyloučení veřejnosti, avšak je možné vymyslet příklady, kdy může být bezpečnost svědka ohrožena stejně jako v procesu trestním. Vždyť nikdy nelze vyloučit propojenost trestního stíhání proti určité osobě a podání občanskoprávní žaloby poškozeného na obžalovaného či odsouzeného kupříkladu z důvodu uplatnění nároku na náhradu škody.

Naopak nadbytečné či příliš vágně formulované možnosti vyloučení veřejnosti z důvodu ochrany důležitého zájmu účastníků se mi jeví jako nešťastné, neboť prakticky každý občanskoprávní spor se týká těch nejzávažnějších práv určité osoby (ať fyzické či právnické) a veřejnost může být tudíž prakticky vždy vyloučena právě z tohoto důvodu. Bezprostředním důvodem může být kupříkladu nešťastná medializace a hrozící škoda při zveřejňování výslechu svědka, který vysvětluje určitou obchodní strategii, intimní vztah či další citlivé informace. Je však zároveň třeba v zásadě veřejnosti spatřovat zejména její kontrolní funkci. Ta pak podle mého názoru stojí nad zájmem účastníka řízení na nemedializaci daných informací. Případné nešťastné zveřejňování naznačených informací by pak mělo být řešeno etickým kodexem novináře apod. a nikoli utajením určitého procesu.

Za zmínku stojí i skutečnost, na níž upozorňují i někteří autoři[1], a to, že znění § 116 OSŘ, resp. tam uvedené důvody vyloučení veřejnosti v občanském procesu nejsou v souladu se zněním čl. 6 Úmluvy. Tato mezinárodní smlouva, postavená v hierarchii právních norem nad zákon, jak vysvětluje tato práce na jiném místě, uvádí ve svém čl. 6 výčet důvodů vyloučení veřejnosti, které zaručují spravedlivý proces v zemích, které se staly signatáři uvedené smlouvy. Předně je třeba zmínit, že Úmluva připouští jako důvod vyloučení veřejnosti ochranu národní bezpečnosti v demokratické společnosti. Tomuto důvodu přibližně odpovídá důvod dle OSŘ – vyloučení z důvodu ohrožení tajnosti utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem. Mezi

---

[1] Viz WINTEROVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 1999. s. 72.

oběma uvedenými důvody však existuje podstatný rozdíl, neohrožují-li projednávané utajované skutečnosti národní bezpečnost, ale jinou utajovanou skutečnost chráněnou v ČR zákonem.

Zcela nad rámec důvodů uvedených v čl. 6 Úmluvy je možnost vyloučení veřejnosti dle OSŘ v případě, že je projednáváno obchodní tajemství. V tomto případě stanovuje daný důvod utajení občanského procesu zákon ČR zcela nad rámec mezinárodní smlouvy o lidských právech. Nesoulad českého zákona s mezinárodní smlouvou o lidských právech by se pak mohl stát příčinou úspěšně vedeného sporu proti České republice u Evropského soudu pro lidská práva.

5.4 Srovnání s úpravou dle správních předpisů

Správní řízení je oblast výkonu státní správy, kde na rozdíl od trestního řízení v etapě řízení před soudem či jednání před soudem v otázkách občanskoprávních převládl zájem na ochraně soukromých zájmů účastníků řízení, tak, jak je předvídá čl. 10 odst. 2 Listiny, před zájmem na veřejné kontrole konkrétního správního řízení. Správní řízení je tak z principu ovládáno zásadami písemnosti a tajnosti. Starší literatura citovaná i v moderních pracích[1] však cituje prof. Hoetzela, jednoho z nejvýznamnějších českých právníků období první republiky, který považuje zásadu veřejnosti za výjimečně aplikovatelnou.

Tajnost konkrétního řízení před správním úřadem však nemá v demokratickém právním řádu znamenat to, že činnost správních úřadů má být před veřejností utajena, naopak, činnost či lépe řečeno hospodaření a výsledky státních orgánů a orgánů územní samosprávy mají být dle čl. 17. odst. 5 Listiny veřejnosti známy. Cit. ustanovení

---

[1] Srov. HENDRYCH, D., et al. *Správní právo: Obecná část*. 4. změněné a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-470-8. s. 213

Listiny pak podrobně rozvádí zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím ve znění pozdějších předpisů. V tomto jsou státní úřady ovládány zásadou publicity.

Správní rozhodnutí vydaná ve správním řízení podléhají přezkumu buď podle části páté OSŘ či dle zák. č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů. Úprava zásady veřejnosti dle SŘS se v zásadě nijak neliší od úpravy dle OSŘ. V rámci dokazování dle obou zákonů je k důkazu čten i správní spis a je proto zveřejněn i průběh správního řízení ovládaného zásadou tajnosti.

5.5 Možnosti obrany proti porušování zásady veřejnosti orgány činnými v trestním řízení

5.5.1 Obrana formou podání stížnosti na soudce

Ustanovení § 164 a násl. zák. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, stanovuje postup při vyřizování stížností proti soudním osobám. Obracet se na orgány státní správy soudů se stížnostmi je možné pouze, jen jde-li o průtahy v řízení nebo o nevhodné chování soudních osob anebo narušování důstojnosti řízení před soudem. Zákon výslovně stanovuje, že stížnosti nemohou směřovat proti postupu soudu ve výkonu jeho nezávislé rozhodovací činnosti. Okruh osob, které mohou učinit daný úkon, není tímto ani jiným právním předpisem nijak omezen, proto lze dovodit, že jí může být jakákoliv fyzická nebo právnická osoba, která byla postižena protiprávním nebo amorálním jednáním či liknavostí soudu, která se stala jeho přímým svědkem nebo ta, jež se o tomto jednání pouze dozvěděla.

Zákon rovněž stanovuje, že je možné stížnost podat ústně i písemně, že je podání posuzováno podle svého obsahu a nehledí se na jeho formu a kam je možné tuto stížnost podat. V případě nevhodného chování soudních osob vůči veřejnosti bude místně příslušný pro její řešení předseda soudu, jehož soudcem, funkcionářem či zaměstnancem je osoba, proti níž stížnost směřuje (§169, 170 písm a) a 171 ZSS). I v případě, že byla stížnost předána k nepříslušnému orgánu státní správy soudu, musí být daná stížnost postoupena k příslušnému orgánu státní správy soudu.

V praxi se setkáváme s dvěma okruhy pochybení soudců při nezákonném vyloučení veřejnosti. V prvním případě se jedná o situaci, kdy soudce veřejnost vyloučí z jiného, než zákonného důvodu, důvod nesdělí či je zákonem stanovený důvod k vyloučení veřejnosti nevhodně aplikován, avšak je postupováno formálně správně, tj., že jsou dodrženy příslušná ustanovení tr. řádu o procesu vyloučení veřejnosti. Druhou situací je vyloučení veřejnosti, resp. její faktické nepřipuštění k jednání bez řádných procesních náležitostí.

Pro posouzení aplikovatelnosti shora citovaných ustanovení ZSS o stížnostech je jednodušší druhý z uvedených případů, tj. neformalizované zamezení přístupu veřejnosti k soudnímu jednání. V daném případě se domnívám, že je možné stížnost na předsedu senátu, který zvolil daný protiprávní postup, úspěšně podat. Tím, že soudce fakticky znemožní přístup veřejnosti k jednání, což v praxi znamená, že se jednání koná v kanceláři soudce, ke dveřím je postaven člen justiční stráže, který fyzicky brání ve vstupu do jednací síně či při vstupu osoby z veřejnosti do jednací síně je soudcem tato osoba vykázána s poznámkou typu: „Tady nemáte co dělat," dochází k narušování důstojnosti jednání, které pramení z nevhodného chování soudce. Jak vyplývá z případu popsaného v poznámce[1], jsou tyto

[1] K učinění představy o vymahatelnosti zásady veřejnosti i u soudu 2. instance níže popisuji případ, v němž jsem se snažil sám dosáhnout nápravy protizákonného

postupu soudu. Pro co nejlepší ilustraci celý průběh popisuji. Ve věci vedené Městským soudem v Praze pod sp. zn. 10 T 45 / 93 bylo dne 6. 10. 2003 konáno hlavní líčení. Před započetím hlavního líčení předseda senátu konstatoval závěry znaleckého posudku z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie, v němž znalec soudu doporučuje konat hlavní líčení s obžalovanou s vyloučením veřejnosti, pouze za přítomnosti rodinných příslušníků obžalované, a to pokud možno mimo prostory soudní budovy na Karlově náměstí. Po vypnutí nahrávacího zařízení se soudce dotázal přítomných, zda budou chtít bojkotovat hlavní líčení svou přítomností či nikoli. Všichni přítomní odpověděli, že se hlavního líčení chtějí účastnit. Předseda senátu dále přítomné upozornil: „Tak já nevím, mně sem paní obžalovaná nepřijde, jestli tady budete, tak asi nepřijde. Zakázat psát komentáře vám nemůžu, ale jestli se budete účastnit, zmaříte tím hlavní líčení." Poté soudce pročítal ustanovení § 200 odst. 1 tr. řádu a pro vyloučení veřejnosti zřejmě podmínky neshledal, neboť pouze sdělil: „Snad jen nerušený průběh, ale to taky ne." Poté se přítomných otázal, proč chtějí hlavní líčení bojkotovat, na což mu nikdo z přítomných neodpověděl. Nakonec státní zástupce Městského státního zastupitelství v Praze navrhl: „Co kdyby tady zůstal jen jeden z novinářů, aby nikdo z nás nemohl být obviňován z něčeho, co se nestalo." Soudce se pak státního zástupce otázal, kdo by to měl být a státní zástupce odpověděl: „Například z ČTK." Když předseda senátu opětně nechal zapnout nahrávací zařízení, zvolal, že v jednací síni zůstane pouze zástupce ČTK. Člen justiční stráže pak ostatní vyzval, aby opustili jednací síň. Před odchodem jsem upozornil předsedu senátu, že takové „rozhodnutí" je v rozporu se zákonem, na což on namítl, že „toto je mimořádná situace." V reakci na porušení zásady veřejnosti jsem téhož dne podal stížnost a předal k rukám předsedy soudu Městského soudu v Praze. Ve své stížnosti jsem vylíčil průběh nezákonného vyloučení z jednací síně a požadoval vedle prošetření případu rovněž přiložení stížnostního spisu ke spisu v předmětné trestní věci. Městským soudem v Praze byla stížnost zaevidovaná pod sp. zn. Spr. 4788/2003. Dne 23. 10. 2003 bylo místopředsedou příslušného soudu zpracováno vyjádření ke stížnosti. V tomto vyjádření se konstatuje, že je stížnost zcela důvodná, neboť postupem předsedy senátu došlo k narušení důstojnosti řízení. V odůvodnění relativně obsáhlého vyjádření se dále konstatuje, že byla věc důkladně s předsedou senátu prodiskutována, postup mu byl vytčen a závěrem je přiložena omluva zpracovatele odpovědi za soud. Na samotném závěru odpovědi se konstatuje, že nebyl shledán důvod pro založení stížnostního spisu do trestního spisu, neboť vše je obsaženo v protokole.

stížnosti sice předsedou soudu vyřešeny tím, že je dáno stěžovateli za pravdu, avšak výsledek tohoto stížnostního řízení není přiložen k spisovému materiálu u projednávané věci. Nenamítne-li jedna z procesních stran kupříkladu v rámci odvolacího řízení porušení zásady veřejnosti, k němuž došlo během hlavního líčení, odvolací soud nemá na základě čeho shledat, že na předchozím řízení váznou právní vady.
Zřejmě opačná situace možnosti úspěšného postupu proti soudci, který vyloučil veřejnost ze zákonných důvodů apod., je ta situace, kdy tak soudce rozhodl po zákonem předvídaném postupu. V daném případě nedošlo k žádnému pochybení předvídaném v § 164 odst. 1 ZSS a naopak v rozhodování o důvodech vyloučení veřejnosti přicházíme do sféry nezávislého rozhodování soudce, proti němuž dle ustanovení § 164 odst. 2 ZSS stížností úspěšně brojit nelze.

5.5.2 Ústavní stížnost

Před samotným pojednáním o možnostech domáhání se skrze podání ústavní stížnosti nápravy ústavními předpisy zaručeného principu veřejnosti přístupného jednání před obecnými soudy je třeba shrnout některé teoretické poznatky z jiných částí této práce. Jak uvádí čl. 96 odst. 2 Ústavy, jednání před soudy je veřejné. Veřejnost dle teoretických poznatků právní vědy plní při realizaci zásady, jež jí umožňuje pasivní sledování jednání před soudem, mj. funkci kontrolní, tj. možnost sledovat jednání soudu, činit si úsudek neodvislý nejen od názoru soudu, ale i jednotlivých účastníků soudního jednání, a tyto poznatky dále rozvíjet, např. jejich výsledky zveřejňovat. Dikci čl. 96 odst. 2 Ústavy bychom neměli chápat jako nějaký v praxi nevymahatelný postulát, přičemž oprávnění z něho plynoucí jsou pak fakticky zúžena Listinou a Úmluvou na okruh přímých účastníků. Ústavou proklamovaný princip, pakliže nemá být chápán za v praxi

neaplikovatelný atribut právního státu, by teoreticky bylo možné proto obrátit i tak, že veřejnost obecně má právo se s určitými výjimkami danými pouze zákonem zúčastnit jednání před soudem.

V dané souvislosti je třeba uvést hypotetický příklad, který by měl poukázat na situaci, která by měla ozřejmit veřejný zájem na důsledném dodržování zásady veřejnosti v trestním procesu. Nedomnívám se, že by činnost české justice byla prosta korupčních vlivů. Připusťme proto situaci, kdy jsou obviněný, státní zástupce a soudce domluvení na určitém výsledku hlavního líčení. S výjimkou soudu a těchto dvou účastníků nemůže v konkrétní situaci nikdo do věci zasahovat, podávat opravné prostředky, ani si na výsledek řízení stěžovat. Jediným, kdo může nezúčastněně jednání přihlížet, je veřejnost. Tato je však v návaznosti na korupční dohodu soudem vyloučena, přičemž není dán žádný důvod k jejímu vyloučení. Soud následně vydá rozhodnutí, jehož vyhlášení se veřejnost opět nemůže zúčastnit, proti rozsudku se žádná ze stran neodvolá, neboť všechny strany jsou s výsledkem spokojeny, tím se pochopitelně zamezí odvolacímu soudu ve zkoumání nejen meritorního rozhodnutí ve věci, ale i nezákonného postupu při vyloučení veřejnosti. Reprezentanti veřejnosti, kteří nebyli k jednání připuštěni, podávají stížnost na postup soudce k rukám předsedy soudu. Následně je stížnost vyřízena s jakýmkoliv výsledkem, např. i tím, že byla skutečně shledána stížnost oprávněnou, došlo totiž i podle tvrzení předsedy soudu k nevhodnému chování soudce a nezákonnému postupu při nepřipuštění veřejnosti k vyhlášení rozsudku, závěrem je pak připojena omluva soudu.

Dle ust. § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, je fyzická osoba oprávněna podat ústavní stížnost, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. V modelovém případě popsaném v předchozím odstavci fyzická osoba tvrdí, že bylo porušeno její základní právo nebo svoboda

v důsledku opatření soudu. Povinnost před podáním ústavní stížnosti Ústavnímu soudu ČR vyčerpat veškeré řádné a vybrané mimořádné opravné prostředky není možné v daném případě splnit, neboť stěžovatel není adresátem žádného rozhodnutí. Ústavní stížnost je proto potřeba podat do 60 dnů od opatření soudu, jímž byl stěžovatel jako veřejnost vyloučen z jednání.

Navrhovatel v řízení o ústavní stížnosti musí být ve smyslu § 28 odst. 4 a § 29 ZÚS zastoupen, a to toliko advokátem. Účastníky tohoto řízení budou v daném případě dle § 76 odst. 1 stěžovatel a soud, který vydal napadené rozhodnutí. Vedlejšími účastníky pak budou dle § 76 odst. 2 ZÚS účastníci původního řízení před obecným soudem. Ustanovení § 34 stanovuje obecné náležitosti podání ústavnímu soudu. Zásadní náležitostí dle cit. ustanovení je vylíčení skutkového děje, který podle názoru stěžovatele tvoří souvislosti vydání napadeného rozhodnutí obecného soudu, a toto rozhodnutí. Za důkaz bude nepochybně nutné označit spis, zejm. protokol o hlavním líčení a nejlépe zvukový záznam z tohoto jednání.

Další zásadní náležitostí ústavní stížnosti je vyjádření toho, čeho se stěžovatel v daném řízení domáhá. Ústavní soud má ve smyslu § 82 ZÚS s odkazem na čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy možnost zrušit napadené rozhodnutí, tj. usnesení či neformalizované opatření, na základě něhož byla veřejnost nezákonně z hlavního líčení vyloučena. Dále je třeba se domáhat vyjádření toho, že bylo v daném případě porušeno ust. čl 96. odst. 2 Ústavy, a že právo na účast na veřejném projednání věci bylo porušeno příslušným obecným soudem tím, že byla z nezákonných důvodů, popř. i nezákonným postupem veřejnost vyloučena.

Vzhledem k tomu, že Ústavní soud v této věci doposud žádné stanovisko nezaujal, nelze předjímat toto rozhodnutí. Lze však dovodit, že shora nastíněná konstrukce ústavní stížnosti nebude úspěšná, a to zejména s přihlédnutím k následující argumentaci.

Ústavní stížnost podle § 72 odst. 1 písm. a) ZÚS je prostředek sloužící k ochraně subjektivních základních práv a svobod, tj. těch, jejichž nositelem je konkrétní fyzická či právnická osoba. Osoba musí být účastníkem řízení nebo se jí musí rozhodnutí, opatření nebo jiný zásah orgánu veřejné moci bezprostředně týkat. Jako subjektivní základní právo je ústavním předpisem zakotveno toliko „právo, aby jeho věc byla projednána veřejně" (čl. 38 odst. 2 Listiny). Ústavní stížnost pro porušení tohoto základního práva by mohl podat toliko dotčený účastník řízení („jeho věc"), nikoliv třetí osoby. I tento účastník by ovšem musel prokázat, že bezvýsledně vyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně práva (to vyplývá z principu subsidiarity ústavní stížnosti) a navíc by muselo být dovozováno, že porušení veřejnosti v konkrétním případě znamenalo porušení spravedlivého procesu a mohlo by event. vést k nezákonnému rozhodnutí. Zásada veřejnosti, zakotvená v článku 96 odst. 2 Ústavy, je objektivní ústavní zásadou fungování soudů, cestou ústavní stížnosti se jí však dovolávat nelze.
„Třetí osoby", např. novináři nejsou k podání ústavní stížnosti aktivně legitimováni, jejich ústavní stížnost by byla pravděpodobně odmítnuta podle § 43 odst. 1 písm. c) ZÚS. Shora nastíněný postup domáhání se ochrany zájmu veřejnosti na veřejném projednání věci tak, jak nařizuje § 96 odst. 2 Ústavy i s pravděpodobným výsledkem odmítnutí této ústavní stížnosti by však byl podle mého názoru velmi přínosný, neboť by bylo zřejmé, že zde absentují účinné mechanismy ochrany Ústavou zaručeného principu fungování justice v právním státu.

6. Informování médií o trestních řízeních

6.1 Význam sdělování informací o trestním řízení

O významu, který má pro dosažení účelu trestu i sociálně preventivní působení trestního procesu, informování o trestním stíhání určitých osob či informování o určitých druzích kriminality a dalších souvisejících otázkách, svědčí řada zmínek v odborné literatuře. Zatímco učebnice trestního práva hmotného ve svých obecných částech pojednávajících o účelu trestu vyzdvihují informování o udělených trestech z hlediska generální prevence, učebnice kriminologie a dalších navazujících oborů pojednávají o preventivním, výchovném a osvětovém významu informací, jež plynou skrze sdělovací prostředky k adresátům právních norem.

Ačkoli zejména skrze informace plynoucí k veřejnosti ze strany sdělovacích prostředků jsou naplňovány níže uvedené funkce informování a tím se realizuje jeden ze samotných důvodů existence justice, stát nijak významně nepřispívá ke kvalitě tohoto informování a tím situaci nezlepšuje. V současné době proto sdělovací prostředky plní s některými výjimkami pouze úlohu své diváky či čtenáře pobavit, popř. jim dodat jakýsi pocit zadostiučinění či satisfakce při zprávě o odsouzení nějakého pachatele. Kdyby ovšem stát nepřebernou škálou možností tento optimu na hony vzdálený stav systematicky zlepšoval, mohly by být níže popsané funkce informování podstatně lépe naplňovány a tím nepochybně zabráněno v páchání určitého zlomku protiprávních jednání, vzrostla by důvěra občanů v justici a spravedlnost vůbec a v neposlední řadě by se zlepšilo právní povědomí občanů a zároveň tolik potřebná právní jistota.

Význam či lépe řečeno funkci informování o trestních řízeních v nejširším slova smyslu (mám tedy na mysli i zpravodajství o určitých nových kriminálních fenoménech, srovnávání uložených trestů a kritiku určité praxe orgánů činných v trestním řízení apod.) spatřuji trojí:

a) prevence kriminálních jevů

b) osvěta veřejnosti

c) prostředek ke spolupráci orgánů činných v trestním řízení s veřejností.

Fakticky nedosažitelným cílem činnosti orgánů činných v trestním řízení je zabránění potenciálním pachatelům v páchání jakékoli trestné činnosti. Jedním z prostředků přiblížení se k tomuto cíli je jejich odstrašení skrze prezentaci odsuzujících rozsudků dopadených pachatelů a uložených trestů těmto pachatelům. V teorii[1] se hovoří o generální prevenci jako jednom z účelů ukládaných trestů. V současné době platný trestní zákoník[2] sice tuto funkci trestu nezná, avšak lze konstatovat, že i kdyby přímým účelem trestu nebylo působení na potenciální pachatele, tak důsledně ukládané tresty pachatelům protiprávního jednání musí vždy sociálněpreventivně působit.

Další neopomenutelnou skutečností, kterou je třeba v souvislosti s prevencí kriminality zmínit, je latentnost některých druhů kriminality a v nejrůznějších důvodech pramenící neochota poškozených a dalších svědků těchto protiprávních jednání dané případy oznamovat orgánům činným v trestním řízení. Jednou z možností je i skutečnost, že poškození žijí v přesvědčení, že tuto trestnou činnost nelze pachatelům prokázat a z toho důvodu je zcela neúčelné věc oznamovat. Sledování zpráv v tisku, že určitá osoba byla dopadena zákonným způsobem, jakými prostředky byla usvědčena a jaký jí byl uložen trest, může přimět tyto oběti k vystoupení proti kriminální činnosti na nich páchané a přispět tak k potírání této latentní a o to nebezpečnější kriminality.

---

[1] Viz NOVOTNÝ, O., et al. *Trestní právo hmotné: I. Obecná část*. 3. přepracované vydání. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8. s. 198.

[2] Zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v ustanovení § 23 odst. 1 uváděl: „Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti."

Jedním z cílů dobře fungujícího právního státu je zajištění právní jistoty svých občanů. K tomuto stavu má pochopitelně přispívat předně přehledná legislativa, jednotný výkon rozhodovací pravomoci nezávislé justice, ale i porozumění občanů této jurisdikční pravomoci veřejné moci. Tato osvěta veřejnosti pochopitelně není ve většině případů činěna formou prezentace rozhodnutí jejich doslovného znění (např. sbírky a databáze judikátů na internetu), ale drtivé většině adresátů právních norem musí být výklad rozhodnutí soudů jako aplikace těchto norem zprostředkována skrze sdělovací prostředky a transformována do všeobecně srozumitelnější podoby. Výsledkem pak v daném případě může být vědomí, jaké jednání je protiprávní, v čem spočívá jeho zavrženíhodnost, jaké sankce mohou být pachateli uloženy, popř. že může být trest uložen pachateli mírnější v návaznosti na jeho chování po spáchání tohoto deliktu, např. odstraněním škodlivého následku.

Nezřídka se stává, že v návaznosti na prezentované zpravodajství o určitém trestním případu se orgánům činným v trestním řízení přihlásí osoby dosud nevyslechnuté coby svědci předmětného skutku tvořícího podstatu trestného jednání. Nemusí jít jen o přímé svědky určitého jednání, ale i o poškozené jiného útoku pokračujícího trestného činu či o nositele informace, která může coby zdánlivě periferní konsekvence přispět k vyjasnění motivu apod. daného trestného činu. Je podle mého názoru velkou škodou, že orgány činné v trestním řízení s malými výjimkami více nespolupracují se sdělovacími prostředky na odhalování širších souvislostí protiprávních jednání.

6.2 Omezení informování o trestním řízení

Svoboda tisku, kterou v našem ústavním pořádku zaručují ustanovení čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny, může být na základě ustanovení čl. 17 odst. 4 Listiny omezena, jde-li o opatření v demokratické společnosti

nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. Omezení může být učiněno toliko zákonem. Z nejvýznamnějších norem můžeme jmenovat trestní řád, zákon o soudnictví ve věcech mládeže a občanský zákoník. O dvou prvně jmenovaných zákonech tato práce pojednává na jiném místě. Kromě normativních právních aktů je činnost novinářů informujících o trestním řízení rovněž fakticky omezována vlastním seberegulačním systémem, a to jak na úrovni sdružení nejrůznějších vydavatelů či novinářů, tak v rámci konkrétních redakcí určitých médií.

6.2.1 Omezení daná občanským zákoníkem

Kodex občanského práva hmotného, občanský zákoník, v ustanoveních části první hlavy druhé nazvaných ochrana osobnosti dává právní sílu zákona několika pravidlům morální povahy. Fakticky tak občanský zákoník rozvíjí článek 10 Listiny. Ten konstatuje, že každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno, že má také právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

Mezi osobnostní práva, jež občanský zákoník výslovně chrání a jež by bylo možné nevhodným zpravodajstvím poškodit, patři právo na občanskou čest a lidskou důstojnost, jakož i soukromí, jméno a projevy osobní povahy. V obecné rovině lze říci, že všechny demonstrativně uvedené znaky osobnosti lze narušit při informování o nějaké soudem projednávané kauze. V konkrétním případě však nemusí být možné narušit všechny z těchto jednotlivých složek. Předně je třeba důsledně rozlišovat mezi lidskou důstojností, tj. tím, co činí každého člověka lidskou bytostí. Důstojnost člověka proto lze narušit u kohokoliv, kdo

pozbyl v důsledku svého jednání jakékoliv vážnosti či cti před ostatními. Jiná situace však je u cti občana, tj. pozitivní charakteristiky, kterou si svým dobrým chováním, jednáním vůči ostatním lidem atd. někdo získal. Čest fyzické osoby je podle odborné literatury[1] výrazem úcty, uznání a ocenění neboli souhrnně řečeno vážností konkrétní fyzické osoby, kterou požívá pro své postoje i chování u ostatních členů společnosti, a která ovlivňuje posuzování jejího postavení a uplatňování ve společnosti. Soukromí každého člověka je soubor vlastních myšlenkových procesů, osobních vztahů, pocitů a postojů vůči jiným a např. vzájemně sdílené city, ať sympatické či antipatické povahy, jež chce každý zachovávat v tajnosti mimo vlastní bezprostřední okolí (rodinu, přátele či nějakou sociální skupinu). Soukromí se pak každý má právo vzdát jeho zveřejněním či odtajněním. Právo na soukromí zahrnuje i právo fyzické osoby vytvořit a udržovat vztahy s jinými lidskými bytostmi, zejména v citové oblasti, aby tak fyzická osoba mohla rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost.[2]

K zabezpečení ochrany shora uvedených hodnot určité osoby, resp. osobnosti, občanský zákoník vypočítává několik individuálních charakteristik příslušné osobnosti, jsou jimi jednak určité tělesné charakteristiky a jednak vůči vnějšímu světu ventilované projevy. Mezi ně ustanovení § 12 obč. zák. řadí písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy. Tyto charakteristiky nelze bez přihlédnutí k níže uvedeným výjimkám bez souhlasu osoby, jíž se tyto znaky týkají, resp. jichž je nositelem nebo autorem, popř. jejich „dědiců" ve smyslu § 15 obč. zák., pořídit ani použít.

Podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy se bez svolení fyzické osoby mohou pořídit nebo použít přiměřeným

---

[1] Viz KNAP, K., et al. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 3. přepracované a doplněné vydání k 1. 9. 1996. Praha: Linde, 1996. ISBN 80-7201-029-8. s. 106.

[2] Viz HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 65.

způsobem mj. pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Hovoříme v této souvislosti o tzv. zpravodajské licenci. Ani takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby. Vzhledem k tomu, že ve výčtu charakteristik osobnosti, jež lze bez dovolení dané osoby pořídit či použít, chybějí písemnosti osobní povahy, lze dovodit, že písemnosti splňující danou charakteristiku nelze zveřejnit v tisku či jiných masmédiích jinak než s výslovným souhlasem jeho autora.

Zjevnou nedokonalostí ustanovení § 12 odst. 3 obč. zák. je zastaralý výčet forem zpravodajství, které mohou užít zpravodajské licence, chybí zde totiž šíření zpráv prostřednictvím internetu.

Při informování o trestním řízení ze strany médií dochází nezřídka ke střetu mezi dvěma ústavními předpisy zaručenými právy, tj. právem na ochranu osobnostních hodnot dle čl. 10 Listiny a svobodou projevu dle čl. 17 Listiny. Tento často se v praxi vyskytující konflikt je dokumentován i v § 12 obč. zák., v němž jsou dvě zmínky, které možnost užití, tedy i zveřejnění charakteristik osobnosti ze strany médií relativizují. Mám na mysli zmínku o přiměřenosti nakládání a oprávněných zájmů fyzické osoby. Ústavní soud ČR ve svém rozhodnutí[1] konstatoval, že rozhodování o tom, zda se v konkrétní situaci nevychýlila tenká hranice mezi dovoleným výkonem činnosti novináře na straně jedné a ochranou osobnostních charakteristik (v daném případě podoby člověka) na straně druhé, přísluší hodnotit pouze obecným soudům, neboť ústavní soud není oprávněn měnit rozhodnutí obecných soudů spočívající ve volném hodnocení předložených důkazů.

V rámci prezentace mediálního zpravodajství o určitém trestním řízení, reportáže z jednání soudu či investigativního materiálu souvisejícího s nějakým trestním případem jsou médii prezentovány charakteristiky osobnosti uvedené v § 12 obč. zák., ať již jde o

---

[1] Viz nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 154/97

charakteristiky (fotografické snímky, zvukové záznamy projevů či jiné charakteristiky) zachycené přímo v soudní síni, či v souvislosti s daným případem prezentované charakteristiky pořízené při jiné příležitosti. Zatímco v prvním případě je oprávněnost či neoprávněnost pořízení a tedy i zveřejnění určitého záznamu či přenosu dána příslušnými ustanoveními zákona o soudech a soudcích, který je v daném případě předpisem speciálním vůči občanskému zákoníku, v případě druhém je nutné aplikovat přímo pravidla daná § 12 odst. 3 obč. zák.

Jak již bylo shora uvedeno, zásadní podmínkou pro oprávněnost zveřejnění určité charakteristiky osobnosti pořízené mimo jednací síň soudu v souvislosti s projednáváním daného případu je přiměřenost tohoto zveřejnění. Daná charakteristika, pokud není přímo zveřejněna v souvislosti s projednáváním případu osoby, kterou znázorňuje, popř., která je autorem určitého výroku, musí být zveřejněna v souvislosti s něčím velmi podobným. Za zjevnou nepřiměřenost zveřejněné charakteristiky můžeme považovat kupříkladu fotografii určité osoby stíhané za bagatelní delikt spočívající v nedbalostním porušení nějakého předpisu, a to v souvislosti s reportáží o závažném napojení organizovaného zločinu na politickou reprezentaci. V popsaném případu je fotografický snímek zcela nepřiměřeně a účelově použit a zachycenou osobu, ač nikoli zcela bezúhonnou, požívající určité vážnosti ve společnosti, na jejích osobnostních právech poškozuje. Pochopitelně je na místě občanskoprávní ochrana i v případě, že je u zprávy o trestné činnosti nějaké osoby či obecně uvedena podobizna bezúhonné osoby. Touto ilustrační fotografií či jiným zobrazením určité ztotožnitelné osoby vzniká oprávněný dojem u diváka či čtenáře, že je daná osoba nějakým způsobem zapojená do páchání předmětné protiprávní činnosti. K tomuto závěru došel i soud v případu vedeném před Krajským soudem v Praze pod sp. zn. 21 C 82/95.[1]

---

[1] Ve věci vedené před Krajským soudem v Praze pod sp. zn 21 C 82/95 byl posuzován případ, kdy se žalobce (soudce Městského soudu v Praze) domáhal přiznání náhrady

Ust. § 12 odst. 3 věta druhá limituje mj. zpravodajskou licenci na případy, kdy užití charakteristiky určité osoby není v rozporu s jejími oprávněnými zájmy. Výklad daného pojmu, který tvoří zásadní omezení použití podobizny i odsouzeného delikventa, nezachycuje ani aktuální současná judikatura, ani dostupná literatura. Je třeba proto tento pojem vykládat z hlediska jeho jazykového významu. Zákaz výjimky užití zpravodajské licence nelze vidět v jakémkoliv zájmu dané osobnosti. Konec konců patrně žádný ze zločinců, o nichž je sdělovacími prostředky informováno, nemá zájem na zveřejňování své podoby. V uvedeném případu je ovšem třeba zkoumat, zda zájem na nezveřejnění charakteristiky osobnosti je oprávněný, jinak řečeno, zda ten, jenž je nositelem určité charakteristiky, disponuje nějakým právem, které by užití charakteristiky zapovídalo. Domnívám se, že právo na ochranu soukromí odsouzeného pachatele trestného činu nemůže naplňovat danou podmínku. Jiná situace však může být v případě oprávněného zájmu osob, které se v určitém trestním případě vyskytují v pozici svědka, poškozeného či jiné pozici, která zároveň nepramení ve výkonu určité funkce či povolání (policista, státní zástupce, soudce či znalec).

---

nemajetkové újmy za zveřejnění své fotografie v týdeníku Reflex. Fotografie zobrazující přesnou podobiznu žalobce byla zveřejněna bez jeho souhlasu pod článkem s názvem „Opilý násilník brutálně umlátil svou milenku". K uveřejnění fotografie došlo podle rozsudku v cit. věci v takové grafické úpravě, že při běžném čtení článku, v němž byla fotografie umístěna, musel mít čtenář dojem, že nadpis a text patří k fotografii žalobce. Žalované společnosti (vydavateli týdeníku, v němž byla fotografie uveřejněna) bylo pak uloženo, aby žalobci zaplatila na náhradě nemajetkové újmy částku ve výši 100 000 Kč.

6.2.2 Omezení daná novinářskými kodexy

Morálních kodexů novinářů (ať publikujících v tištěných, rozhlasových či televizních médiích) bychom na území České republiky nenalezli mnoho. I těch několik, které bychom nalezli, se nepyšní jakoukoli precizností vypracovaných pravidel morálnosti publikování nejrůznějších zpráv, reportáží nebo komentářů, ale omezují se na až absurdně obecné proklamace. Největší nevýhodou souboru pravidel, které budou v následujících řádcích popsány, je však vedle jejich obecnosti jejich nezávaznost. Porušiteli těch několika, v konkrétní situaci aplikovatelných pravidel, proto nehrozí žádné odsouzení, sankce, ale ani nezávazné konstatování, že publikovaný text je v rozporu s tím či jiným kodexem. Tato nevymahatelnost pravidel pramení z právního postavení vydavatele dané morální normy. Syndikát novinářů ČR stejně jako Unie vydavatelů denního tisku jsou zájmovými sdruženími občanů a nemají žádné pravomoci k regulaci chování svých dobrovolných členů. Tím se liší od veřejných korporací stavovského typu jako např. Česká advokátní komora či Česká lékařská komora. Tyto komory mohou v rámci kárného řízení svým členům za porušení stavovských předpisů ukládat účinné sankce včetně možnosti ukončení členství a tím ztráty oprávnění k výkonu příslušné profese.

Vedle morálních norem institucí překračujících hranice jednoho média existují prakticky ve všech redakcích sdělovacích prostředků určitá pravidla informování svých diváků, posluchačů či čtenářů ve vybraných situacích. Soubory těchto pravidel však nejsou mnohdy zveřejňovány. Mezi nejpropracovanější a pro oblast informování, jíž se zabývá tato práce, je nejzajímavější Etický kodex České televize.[1]

---

[1] Srov. Etický kodex ČT. [online]. [citováno 4. ledna 2010]. URL:<http://www.ceskatelevize.cz/ct/kodex/obr/kodex.pdf>.

6.2.2.1 Etický kodex novináře

Etický kodex novináře[1] přijala valná hromada Syndikátu novinářů ČR 18. 6. 1998. Aktualizován byl na návrh Komise pro etiku při Syndikátu novinářů dne 25. 11. 1999. Vztahuje se na všechny členy Syndikátu novinářů, ostatní novináře Syndikát vyzval k jeho dobrovolnému dodržování.

Níže je uvedeno několik zásad, jimiž jsou novináři, kteří jsou členy Syndikátu novinářů, při informování mj. o trestním řízení dle cit. kodexu, vázáni. K nim jsem pak přidal několik příkladů z minulosti a pokusil se tak o jakýsi exkurz do praxe.

Dle bodu 3. a) nic neomlouvá nepřesnost nebo neprověření informace, každá uveřejněná informace, která se ukáže jako nepřesná, musí být neprodleně opravena. Hned na této první vyňaté zásadě je zřejmé, o jak teoretický a v praxi neaplikovaný text se jedná. Prakticky v každé zpravodajské stati, reportáži či publicistickém textu se vyskytují ne jedna, avšak hned celá řada nepřesností v informování o stavu trestního stíhání a o ději, který tvoří samotný předmět popisu skutku či okolností, za nichž došlo k událostem, jež jsou předmětem trestního stíhání. Zásada pak vůbec nepředpokládá jakoukoli iniciativu dotčené osoby k upřesnění zkreslené informace. Kodexem zakotvená zásada předpokládá, že novinář sám, resp. redakce média, v němž byla tato zkreslená informace prezentována, po zjištění nepřesnosti ihned věc uvede na pravou míru. Stává se jen velmi zřídka, a to téměř vždy na návrh dotčené (nepřesností postižené) osoby, že by redakce zveřejnila upřesňující informaci či opravu.

Bod 3. b) uvádí, že jestliže si zdroj informací přeje zůstat utajen, novinář je povinen zachovávat profesionální tajemství, i kdyby mu z toho měly vzniknout potíže. Tento princip jinými slovy říká, že utajení

---

[1] Srov. Syndikát novinářů ČR. Etický kodex novináře. [online] [citováno 9. ledna 2010]. URL:<http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>.

zdroje určité, jinými pravidly pečlivě ověřené informace, je stavěno nad osobní či kariérní zájem novináře. Jedná se o zcela vzácnou situaci, kdy chování novináře, jež, jak plyne z dále uvedeného příkladu, může mít za následek trestní stíhání novináře, je zároveň morální zásadou žurnalisty. Tím, že je jednání příslušníka určité profese chováním contra legem, staví se do paradoxního světla teoretická poučka, že právo je minimum morálky a trestní postih je nejzazší možností postihu za nedodržení práva.

V praxi se vyskytl případ, že dva novináři českého celostátního deníku sdělili informaci, která ukazovala na skutečnost, že určitý materiál, tvořící předmět daného investigativního textu, naplňuje skutkovou podstatu trestného činu pomluvy dle § 206 tr. zák. účinného v té době. Tím, že daní novináři odmítli orgánům činným v trestním řízení sdělit svůj zdroj, dopustili se dle obsahu sděleného obvinění trestného činu nadržování dle § 166 tr. zák. Žádný rozsudek v této věci však soud nevynesl, neboť trestní stíhání novinářů bylo na základě abolice prezidenta republiky zastaveno.

Bod 3. c) uvádí, že novinář má respektovat soukromí osob, zejména dětí a osob, které nejsou schopny pochopit následky svých výpovědí. Ochranou soukromí všech osob se v praxi soudního zpravodajství apod. rozumí zejména povinnost nezveřejňovat informace o dané osobě, které bezprostředně nesouvisí s předmětem trestního stíhání, popř. v investigativní žurnalistice s vylíčením širších souvislostí, situací a dějů, jež, podle názoru novináře, jsou protiprávní.

Nedomnívám se, že by měl kodex na mysli zákaz sdělování jakýchkoliv informací ze soukromého života jakékoliv osoby, ale zapovídá zveřejnění jen takových informací, které nemohou nijak přiblížit danou situaci a jsou pouze určitým zpestřením dané statě.

Zvláštní pozornost má pak novinář při stylizaci svého mediálního výstupu věnovat ochraně soukromí osob, které svým věkem nedosahují takové mentální úrovně, aby chápaly dosah všeho, co učinily, či svými slovy (kupř. při svědecké výpovědi) způsobují. Stejně tak tomu je u

osob s výraznějším deficitem intelektuálních schopností či osob trvale nebo přechodně postižených určitou duševní poruchou či chorobou.

Novinář má podle bodu 3. d) dodržovat přísně zásadu presumpce neviny. Podle stejného ustanovení pak nesmí identifikovat příbuzné obětí nebo delikventů bez jejich jasného svolení. Pojem presumpce neviny, k jejímuž dodržování kodex novináře vybízí, však tato morální norma nijak blíže nespecifikuje či nedefinuje. Daná zásada, ač ji vedle zákonných předpisů zakotvuje či lépe řečeno zdůrazňuje morální kodex, je velmi často porušována. Náplní tohoto principu by neměl být jen zákaz užívání pojmů jako pachatel či v daném případě synonymních pojmů jako vrah, zloděj, poberta, lupič nebo pejorativní označení obviněného jako šejdíř, vykuk či podnikavec. Zásada je však mnohem širší. S použitím dalších zásad o vyváženosti zpravodajství apod. je třeba v dané zprávě či jiném mediálním výstupu věnovat nejméně stejný rozsah tvrzení strany obviněné jako žalující a dalších osob. Často by se ve zpravodajství slušelo objasnit duševní rozpoložení obviněného či jiné osoby, a to bez bulvarizace, neboť prosté vylíčení děje zakládajícího náplň popisu skutku není vyčerpávající. Pokud by nebyly dodrženy nejšířeji chápané principy zásad vyváženosti zpravodajství a presumpce neviny, může se stát, že v návaznosti na vynesení pravomocného verdiktu o tom, že skutek se stal tak, jak tvrdí obžaloba a tak, jak obviněný přiznává, avšak v době spáchání daného činu měl obviněný zcela vymizelé ovládací a rozpoznávací schopnosti, bude médii ventilovaná informace zcela neobjektivní.

Druhá zásada uvedená v bodu 3. d) kodexu je fakticky zdůraznění ochrany soukromí uvedené již dříve v konkrétním případě u ochrany poškozených a obviněných. Osobně jsem se nikdy před účinností zák. č. 52/2009 Sb. nesetkal s tím, aby novinář žádal příbuzné obviněného či poškozeného o souhlas se zveřejněném jejich identity. Novinář zde navíc naráží na pomezí jiných zásad, které ho nabádají k úplnosti informace. Vezmeme-li v potaz prostou skutečnost, že velká část trestných činů je spáchána mezi příbuznými, v přítomnosti

příbuzných apod., nemůže být zpráva o takovéto situaci úplná. Fakt, že svědek, který popisuje událost, je kupříkladu dítě obviněného, je pro názor čtenáře o věrohodnosti takového svědectví prostě stěžejní. Danou zásadu je proto potřeba vykládat tak, že identitu příbuzných obviněných a poškozených nelze uvádět bez jejich svolení v případě, že tyto osoby nejsou jinak „propojené" s trestním řízením a o jejich existenci by se čtenář či divák daného média jinak nedozvěděl.

Dle bodu 3. f) nesmí novinář kromě nesporných důvodů veřejného zájmu svou činností dostat dotčené osoby do nesnází nebo osobní tísně. Tento princip je v podstatě pouze zdůvodněním zásad o ochraně soukromí nezúčastněných osob na trestním stíhání a vymezením míry mediálního tlaku na kohokoliv. Za veřejný zájem se nesporně může považovat zájem na zveřejňování informací vedoucích k závěru, že určitá osoba je, ať přímo či nepřímo zapletena do aktivit, v nichž by bylo možné spatřovat trestnou činnost. Zveřejňováním takových informací by osobě, o níž je informováno, mohly skutečně nastat nesnáze v podobě prošetřování předmětného jednání ze strany orgánů činných v trestním řízení, avšak zájem na dopadení pachatelů trestné činnosti v dané situaci převyšuje zájem na ochranu soukromí osob, u nichž je důvodné podezření z této činnosti.

6.3 Možnosti obrany osoby, o níž bylo informováno v rozporu s omezeními a postih novináře

6.3.1 Instituty tiskového práva k eliminaci nepřesných informací

Zák. č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

ve znění pozdějších předpisů v ustanoveních § 10 – 15, resp. zák. č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů v ustanoveních § 35 – 40, předvídá situaci, že vydavatel periodického tisku zveřejní informaci obsahující nepřesnosti nebo nepravdivé údaje a situaci, kdy vydavatel periodického tisku informuje o průběhu trestního řízení s určitou osobou a nezveřejní jeho výsledek. Za účelem nápravy těchto dvou případů slouží dva instituty, a to odpověď a dodatečné sdělení.

Podle § 10 odst. 1 tiskového zákona (resp. § 35 odst. 1 ZPRTV) se fyzická osoba může domáhat uveřejnění odpovědi, bylo-li v periodickém tisku uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí této osoby. Požadovat uveřejnění odpovědi podle téhož ustanovení může rovněž právnická osoba, pokud se skutkové tvrzení dotýká jejího jména nebo dobré pověsti. Odpověď musí dle § 10 odst. 2 tiskového zákona (resp. § 35 odst. 2 ZPRTV) obsahovat pouze skutkové tvrzení, kterým se napadené tvrzení uvádí na pravou míru nebo neúplné či jinak pravdu zkreslující tvrzení se doplňuje nebo zpřesňuje. Odpověď musí být přiměřená rozsahu napadeného sdělení. Vydavatel je povinen žádosti dotčené osoby vyhovět a odpověď uveřejnit. Výjimky z této povinnosti obě normy stanovují, jedná se např. o případ odpovědi, jejíž zveřejnění by neslo znaky skutkové podstaty některého z trestných činů.

Institutem, který může použít osoba, o níž je informováno v souvislosti s trestním řízením vedeném proti ní (též v souvislosti s řízením ve věcech přestupků nebo s řízením ve věcech správních deliktů), je dodatečné sdělení. Pokud podle sdělení uveřejněného v periodickém tisku lze tuto osobu ztotožnit, a řízení vedené proti ní nebylo v době vydání takového sdělení ukončeno pravomocným rozhodnutím, má tato osoba dle § 11 odst. 1 tiskového zákona (resp. § 36 odst. 1 ZPRTV) právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení jako dodatečného sdělení. V případě trestního stíhání určité osoby proto je oprávněnou osobou k žádosti o

vydání dodatečného sdělení toliko tato osoba, nikoli např. osoba blízká či jiný účastník neodvislý od procesního postavení obviněného. Oprávněný pak v tomto případě není ani právnická osoba, jejíž zaměstnanec byl kupříkladu zproštěn obžaloby ze spáchání trestného činu vůči klientovi této společnosti a dobrá pověst této právnické osoby tak byla reálně očištěna. Vydavatel je povinen na žádost dotčené osoby informaci o pravomocném rozhodnutí jako dodatečné sdělení uveřejnit.

Žádost o uveřejnění odpovědi či dodatečného sdělení se dle ust. § 12 tiskového zákona (resp. § 37 ZPRTV) podává písemně, její součástí musí být návrh znění odpovědi nebo dodatečného sdělení. Vydavateli musí být žádost o odpověď doručena nejpozději do 30 dnů ode dne uveřejnění napadeného sdělení, v případě dodatečného sdělení musí být žádost o něj doručena vydavateli do 30 dnů od právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení, jehož se dodatečné sdělení dotýká, ukončeno. Vydavatel je pak dle § 13 tiskového zákona (resp. § 38 ZPRTV) povinen do 8 dnů od doručení žádosti dodatečné sdělení nebo odpověď uveřejnit. Pokud vydavatel odpověď nebo dodatečné sdělení neuveřejní, nebo nedodrží-li tiskovým zákonem stanovené podmínky pro uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení, rozhodne, dle § 14 tiskového zákona (resp. § 39 ZPRTV), o této jeho povinnosti na návrh osoby, která o uveřejnění žádala, soud. Návrh však musí být soudu podán do 15 dnů po uplynutí lhůty pro uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení.

6.3.2 Občanskoprávní obrana

V obecné rovině zná občanské právo trojí možnost obrany poškozeného proti škůdci. Jsou jimi svépomoc, ochrana poskytovaná orgánem státní správy a ochrana soudní. První dvě jmenované možnosti jsou při občanskoprávní ochraně osobnosti jednotlivce, o němž bylo

nepravdivě, nepřesně nebo za hranicemi povolených limitů informováno v souvislosti s určitým trestním řízením, jako těžko uplatnitelné, proto se bude tato práce v této pasáži věnovat pouze řízením v otázkách občanskoprávních před soudem.

Proti jednání jiného, kdo porušuje občanským zákoníkem zaručená práva vážící se k integritě osobnosti, je možné brojit podáním návrhů k místně a věcně příslušnému soudu, jež se obecně souhrnně označují jako žaloby na ochranu osobnosti. Těmito návrhy se ve smyslu § 13 občanského zákoníku lze domáhat třech různých a na sobě nikoli bezprostředně závislých rozhodnutí. V první řadě je možné požadovat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti poškozené osoby (žaloba negatorní). Dále se poškozený může domáhat toho, aby byly odstraněny následky těchto zásahů (žaloba odstraňovací). Je rovněž možné, aby se fyzická osoba, jejíž právo na ochranu osobnosti bylo porušeno, domáhala přiměřeného zadostiučinění (žaloba satisfakční).

Žalobu negatorní lze v praxi užít v situaci, kdy dochází k opětovnému porušování osobnostních práv osoby, o níž je kupříkladu periodicky informováno v souvislosti s nějakou kauzou či např. jako modelový příklad určité trestné činnosti. V současné době je relativně běžnou záležitostí, že sleduje-li televizní divák zpravodajství o určitém novém kriminálním fenoménu, který je podle názoru reportéra postihován nízkou trestní sazbou, popř. v souvislosti s nějakým fenoménem je uvažováno o nových opatřeních k jeho potírání, sleduje zároveň ilustrační záběry z minulosti k danému fenoménu, a to formou obrazového zpodobnění nějakého obžalovaného u soudu či tabulky případů. Vzhledem k tomu, že se stejné ilustrační záběry či tabulka se jmény obviněných, ne vždy pravomocně odsouzených, periodicky opakuje při dalších a dalších podobných zprávách, je možné v daném případě považovat za možné, aby se soudním rozhodnutím jmenovaný, popř. zobrazovaný domohl upuštění od těchto v konkrétním případě neoprávněných zásahů. V této souvislosti je možné příslušným

rozhodnutím dosáhnout nejen zákazu dalších podobných útoků na osobnost poškozeného, ale i donutit příslušného vydavatele či autora k stažení škodlivého mediálního výstupu z internetu či dalšího prodeje.

Odstraňovací žaloba je v případech sdělení nepravdivé informace o obžalovaném či jiném účastníkovi trestního řízení aplikovatelná zejména v momentě, kdy by se dotčená osoba domáhala vydání zprávy, v rámci níž by předchozí zpráva byla uvedena na pravou míru, a její žádosti o odpověď či dodatečné sdělení by nebylo vyhověno. V takovém případě je možné uložení povinnosti zveřejnění informace, jež by předchozí škodlivé jednání napravila, považovat za opatření, které by bylo s to škodlivý následek alespoň zčásti odstranit. Speciální právní úpravu k úpravě dle obč. zák. uvádí právní předpisy mediálního práva, o nichž je pojednáno v předchozí kapitole. Žalobu proti nezveřejněné odpovědi či dodatečnému sdělení je možné podat k soudu v patnáctidenní prekluzivní lhůtě od zákonem předvídané rozhodné skutečnosti. V tomto případě není možné po uplynutí dané lhůty podat žalobu, jíž by se žalobce domáhal plnění v podobě zveřejnění odpovědi či dodatečného sdělení, ani dle § 13 obč. zák. Okruh situací i aktivně legitimovaných k podání žaloby dle § 13 obč. zák. je však mnohem širší a zveřejnění odpovědi či dodatečného sdělení je pouze úzkou výsečí informací, jež svým zveřejněním může částečně odstranit negativní následek mylné informace.

V momentě, kdy se nepodaří zásah do osobnostních práv určité osoby odstranit zavčasu, ani jeho následek dostatečně eliminovat, je na místě přistoupit k podání satisfakční žaloby. Plnění, jež může být satisfakční žalobou požadováno, má dvě formy. Jednak povahu morálního zadostiučinění a jednak formu peněžité náhrady nemajetkové újmy. Morálním zadostiučiněním se v praxi rozumí zejména omluva v podobě zveřejnění v několika médiích, a to podle toho, kupř. v jakém nákladu tiskovin byla uveřejněna původní, osobnost poškozeného narušující informace.

Za splnění podmínek ust. § 13 odst. 2 obč. zák., tj. byla-li ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, může soud žalovanému uložit povinnost uhradit náhradu nemajetkové újmy v penězích. Rozmezí peněžité sankce, jež by měla z velké části kompenzovat vzniklou újmu postiženého, není žádným předpisem dáno a odvisí pouze od běžné praxe soudů. V praxi se tato částka pohybuje v desítkách tisíc, vzácně pak nad 100 tisíc korun. V této souvislosti si dovolím poznámku, že v případech, kdy byla ve sporu úspěšná osoba, jejíž jméno či podoba byly mylně či jinak neoprávněně dány ve sdělovacích prostředcích do souvislostí s trestnou činností, soudy tuto skutečnost ne vždy vyhodnotily jako nejzávažnější zásah do osobnostních práv dané osoby, jejíž vážnost tím byla fakticky trvale poškozena[1], a že přiznaná kompenzace v peněžní podobě tuto skutečnost zjevně nereflektovala.

Vedle shora popsaných žalob na ochranu osobnosti se lze rovněž formou občanskoprávní žaloby domáhat nahrazení škody, která postiženému prokazatelně vznikla v příčinné souvislosti se zveřejněním nepravdivé informace v souvislosti s jeho osobnostními charakteristikami. Nejčastěji se patrně bude jednat o případy, kdy v souvislosti se zveřejněním nepravdivé informace došlo ke zmaření

---

[1] Autor níže citovaného článku detailně rozebírá případ osoby, obviněného a později pravomocně obžaloby zproštěného státního zaměstnance. Tento příklad může sloužit pro představu, jaké zásadní dopady pro kohokoliv, kdo byl obviněn z určitého trestného činu, mohou mít mediální výstupy neberoucí v potaz presumpci neviny. Případ, v rámci něhož byla obviněnému obžalobou kladena za vinu série trestných činů sexuální povahy, byl mediálně mimořádně sledovaný. V rámci zpravodajství byly otištěny i články s nadpisem typu „Zrůda zneužila deset vojáků" naprosto neberoucí v potaz zásadu presumpce neviny zakotvenou nejen v trestněprávních předpisech, ale i v etických kodexech novinářů. Etická komise Syndikátu novinářů později vyslovila porušení etického kodexu této instituce. V cit. článku jsou pak mj. podrobně rozvedeny následky, které daný člověk, na něhož je třeba pohlížet jako na zcela nevinného, byl nucen snášet. Srov. SEDLÁČEK, P. Vpády médií do soukromí. *Literární noviny*, 2007, 10. dubna 2007, s. 7.

určitého záměru postiženého, např. přijetí do zaměstnání, obchodního záměru atd. V souhrnu se tedy jedná o náhradu škody v podobě ušlého zisku. Podaná žaloba se bude opírat o § 420 obč. zák. o obecné odpovědnosti při porušení právní povinnosti, v daném případě ustanovení obč. zák. o ochraně osobnosti.

6.3.3 Správní postih za spáchané správní delikty

Skutkovou podstatu přestupku, který bychom mohli nazvat porušení zákazu zveřejnění osobních údajů, definuje § 44a zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Podle něho se stává pachatelem uvedeného správního deliktu ten, kdo poruší zákaz zveřejnění osobních údajů stanovený jiným právním předpisem. Za okolnost podmiňující použití přísnějšího trestu zákon považuje spáchání uvedeného jednání prostřednictvím tisku, filmu, rozhlasu, televize, veřejné počítačové sítě nebo jiným obdobně účinným způsobem. Subjektem daného protiprávního jednání může být pouze fyzická osoba.

Jak vyplývá ze shora popsané skutkové podstaty, jedná se o ustanovení, jež odkazuje na jinou právní normu, v daném případě na ustanovení § 8b a § 8c tr. řádu. Pachatelem daného přestupku tedy může být fyzická osoba, jež ztotožní, s výjimkami uvedenými v trestním řádu, u vybraných trestných činů osobu poškozeného v trestním řízení či zveřejní obsah odposlechu v určité situaci.

Zcela zjevným negativem dané skutkové podstaty je absence definice pojmu „zveřejnění". Zákon výslovně v kvalifikované skutkové podstatě uvádí zvláště účinné prostředky zveřejnění, a to včetně značně vágního pojmu „jiným obdobně účinným způsobem", avšak tyto prostředky nemohou být za použití logického výkladu „běžným" zveřejněním předpokládaným v § 44a. Správní orgány rozhodující o

tom, zda byl spáchán daný přestupek, musejí vycházet z vlastního výkladu dané normy. Za zdůraznění jistě stojí, že pachateli daného přestupku hrozí pokuta až do výše 1 milionu Kč a v případě naplnění kvalifikované skutkové podstaty přestupku dokonce 5 milionů Kč.

Zcela stejnou skutkovou podstatu jako přestupek dle § 44a má správní delikt dle § 45a ZOOÚ. Rozdíl spočívá v subjektu těchto správních deliktů, skutkovou podstatu dle § 45a může totiž naplnit pouze právnická osoba či podnikající fyzická osoba. Zákon za spáchání deliktu podle § 45a stanovuje stejnou sankci. Otázkou zůstává, zda může být za skutek spočívající v neoprávněném zveřejnění totožnosti poškozeného u vybraných trestných činů dle § 8b tr. řádu potrestán jak autor článku – novinář jako fyzická osoba dle § 44a a vydavatel periodického tisku či televizní nebo rozhlasová společnost, která uvedenou zprávu vydala či odvysílala jako právnická osoba dle § 45a současně. Vzhledem k tomu, že obě osoby naplnily skutkovou podstatu přestupku, resp. správního deliktu drobně odlišným jednáním (autor článek napsal a vydavatel nechal otisknout a distribuovat), jedná se i s přihlédnutím k ust. § 2 odst. 1 poslední věty zákona o přestupcích o dva správní delikty, a proto se domnívám, že lze udělit správní postih oběma subjektům. Další otázkou je to, zda fyzická osoba, podnikající v jiném oboru, než v oboru nakládání s informacemi či jinak podnikající na mediálním trhu, se porušením zákazu zveřejnění dopustí přestupku dle § 44a či správního deliktu dle § 45a ZOOÚ. Podle mého názoru se i přes zcela zjevně jiný obor podnikání tato fyzická osoba dopustí správního deliktu dle § 45a.

Prohlášení, které vzhledem ke své povaze nenaplňuje znaky trestného činu pomluvy podle § 184 tr. zákoníku, spočívající kupříkladu ve ventilaci či jiném zveřejnění nepravdivé informace o tom, že byl někdo odsouzen za určitý trestný čin, by mohlo naplnit skutkovou podstatu přestupku podle § 49 odst. 1 písm. a) zákona o přestupcích. Pachatel, autor těchto výroků totiž jinému ublížil na cti tím, že ho urazil. Podle mého názoru se jedná o zjevnou nedokonalost správního práva

v ČR. Autor článku o tom, že někomu byla vykradena chata, tedy že je poškozeným v případě spáchání trestného činu podle § 205 a § 178 tr. zák., spáchá přestupek podle § 44a ZOOÚ ve spojení s § 8b tr. řádu a může být potrestán pokutou až do výše 5 milionů korun. Naproti tomu autor promyšlené lži, spočívající v nepravdivém sdělení, že byl někdo potrestán za trestný čin krádeže, může být potrestán pokutou pouze do výše 1 tisíce korun.

6.3.4 Postih za spáchané trestné činy

6.3.4.1 Úvod

Krajní možností obrany dotčené osoby proti nejzávažnějšímu porušení osobnostních práv ze strany novináře je podání trestního oznámení pro některý z trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku. V souvislosti s nepříliš konkrétně vymezenými skutkovými podstatami níže uvedených trestných činů je třeba upozornit na skutečnost, že trestný čin musí též být společensky škodlivý (§ 12 odst. 2 tr. zákoníku) či dle starší právní úpravy splňovat materiální stránku trestného činu tím, že bude společensky nebezpečný.

6.3.4.2 Trestný čin Neoprávněné nakládání s osobními údaji

Trestného činu dle § 180 trestního zákoníku[1] se dopustí ten, kdo, buď, byť i z nedbalosti, neoprávněně zveřejní, sdělí, zpřístupní, jinak zpracovává nebo si přisvojí osobní údaje o jiném shromážděné v souvislosti s výkonem veřejné moci a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, jíž se osobní údaje týkají, nebo ten, kdo byť i z nedbalosti, poruší státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti tím, že neoprávněně zveřejní, sdělí nebo zpřístupní třetí osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, jíž se osobní údaje týkají.

Jak ze shora uvedeného znění dispozice trestného činu plyne, skutková podstata tr. činu dle § 180 tr. zákoníku má dvě základní skutkové podstaty. Subjektem trestného činu dle první skutkové podstaty je kdokoli, kdo měl možnost se s informacemi mj. z trestního řízení seznámit, tedy jak člověk bez prakticky jakékoliv souvislosti s trestním stíháním konkrétní osoby (nahodilý člen veřejnosti) či osoba, která se z nejrůznějších příčin cíleně s obsahem projednávané věci seznámila (student, novinář či kdokoliv jiný z odborné veřejnosti). Subjektem druhé skutkové podstaty je osoba (orgán činný v trestním řízení), které přímo právní předpis stanovuje povinnost mlčenlivosti o skutečnostech, které se v rámci svého povolání, funkce apod. dozví. Za nevyvážené je podle mého názoru třeba pokládat to, že zákon stanovuje stejnou sankci za spáchaný trestný čin jak pro osobu, která nebyla systematicky proškolována v utajování určitých skutečností, tak pro osobu, která ani neměla možnost být o dané skutečnosti poučena.

---

[1] Text § 180 tr. zákoníku byl jen s malými terminologickými změnami převzat z § 178 tr. zákona účinného od 1. 4. 2009 po novele zák. 52/2009 Sb. (tzv. náhubkovým zákonem) do 31. 12. 2009. Znění tohoto trestného činu účinného před nabytím účinnosti nového trestního kodexu obsahovalo např. na místo nynějšího termínu „výkon veřejné moci" přímo okolnost, že bylo s osobními údaji disponováno v souvislosti s trestním řízením.

6.3.4.3 Trestný čin Pomluva

Definice trestného činu pomluvy tak, jak ji uvádí § 184 tr. zákoníku[1] zní: „Kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu…" Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby dle § 184 odst. 2 je spáchání tohoto trestného činu prostřednictvím médií (tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí). Trestný čin pomluvy je přečinem, neboť, jak uvádí § 14 tr. zákoníku, horní hranice trestní sazby nepřesahuje 5 let.

Daného trestného činu se může poměrně snadno dopustit i novinář, který hrubě zkreslí v trestním řízení popisovaný skutek, jehož se podle předložených důkazů obviněný dopustil. Je pak na vyhodnocení orgánů činných v trestním řízení, zda autor článku, rozhlasového či televizního příspěvku jednal skutečně úmyslně. Významnou skutečností pro posouzení toho, zda se trestný čin stal či nikoli, je konečný výsledek trestního stíhání s osobou, o níž novinář nepravdivě informoval. Byla-li daná osoba stejně odsouzena, nebyla by naplněna objektivní stránka trestného činu, protože by nešlo o nepravdivý údaj. Kdyby však nepravdivá informace měla svůj podklad v něčem jiném, než v popisovaném skutku, lze si těžko představit, že by mohla být významným způsobem ohrožena čest dané osoby. Čin by pak

---

[1] Definice skutkových podstat trestného činu pomluvy tak, jak je dnes podává ustanovení § 184 trestního zákoníku, byla prakticky beze změny převzata z dřívější právní úpravy, z ust. § 206 tr. zákona účinného do 31. 12. 2009. Základní skutková podstata dle § 184 odst. 1 byla převzata zcela beze zbytku. K aktualizaci došlo v kvalifikované skutkové podstatě dle § 184 odst. 2 tím, že za okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby je pokládáno i jednání pachatele, který spáchá čin uvedený v odst. 1 veřejně přístupnou počítačovou sítí.

měl zanedbatelnou společenskou škodlivost, orgány činné v trestním řízení by pak trestní stíhání patrně zastavily.

V minulosti a přítomnosti se orgány činné v trestním řízení setkávaly s trestními oznámeními, v nichž oznamovatel spatřoval spáchání trestného činu ve skutku, např. článku, kde byl obžalovaný po vynesení odsuzujícího rozsudku u soudu prvního stupně označován za odsouzeného. Podle těchto trestních oznámení bylo spatřováno trestné jednání, které bylo způsobilé ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, v označování coby pravomocně odsouzeného toho, kdo doposud pravomocně odsouzen nebyl. V tomto případě se ovšem nejedná o trestný čin, neboť novinář si nebyl vědom užívání daného termínu v kontextu trestního práva procesního a skutek tedy spáchal z nedbalosti. V daném případě však autor popř. vydavatel může neúspěšně čelit občanskoprávnímu řízení.

Před závěrem učiněným názorem o vymahatelnosti nároku na náhradu nemajetkové újmy u trestného činu pomluvy je třeba zmínit několik faktů z trestního práva procesního, které by byly s to objasnit možnosti poškozeného na vymožení náhrady utrpěné nemajetkové újmy v trestním řízení. Jestliže soud či státní zástupce v přípravném řízení nevyužije některou z forem odklonu od standardního trestního řízení, musí ve smyslu § 228 tr. řádu soud ve výroku případného odsuzujícího rozsudku rozhodnout o povinnosti uhradit poškozenému způsobenou škodu. Toto rozhodnutí soudu se však ve smyslu cit. ustanovení týká pouze majetkové škody. Poškozený u trestného činu pomluvy se proto nemůže dožadovat vydání rozsudku, jímž by soud vyslovil povinnost úhrady nemajetkové újmy v penězích či povinnost se poškozenému omluvit. Situace zcela odlišná nastává, jestliže se vybrané orgány činné v trestním řízení odkloní od standardního trestního řízení a vydají některé z alternativních rozhodnutí, jako např. schválení narovnání podle § 309 tr. řádu, či rozhodnou ve smyslu § 48 tr. zákoníku o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem či o uhrazení náhrady škody v rámci podmíněného odsouzení k trestu odnětí

svobody dle § 82 odst. 2 tr. zákoníku. V těchto případech je možné, aby byla obviněnému vyslovena jiná povinnost než uhradit majetkovou škodu, např. jinak odčinit újmu vzniklou trestným činem podle § 309 odst. 1 písm. b) tr. řádu nebo veřejně se omluvit poškozenému ve smyslu ustanovení § 48 odst. 4 písm. j) tr. zákoníku.

Domnívám se, že trestněprávní ochrana úmyslného sdělování nepravdivých skutečností o jiném, např. prostřednictvím médií, je přežitá a de lege ferenda je nutno ji nahradit kvalitní občanskoprávní úpravou a praxí v oblasti občanskoprávní ochrany osobnosti. Vzhledem k tomu, že se poškozený v klasickém trestním řízení nemůže domáhat náhrady nemajetkové újmy v penězích či omluvy, má pro jeho osobu případné odsouzení obviněného pouze morální rozměr a chtěl-li by v tomto případě vyslovit povinnost odsouzeného k úhradě nemajetkové újmy či omluvě, musí se vydat cestou občanskoprávní žaloby na ochranu osobnosti. I v řízení občanskoprávním, jak je uvedeno na jiném místě této práce, lze reálně dosáhnout, podle mého názoru, zcela nedostačující peněžité satisfakce. Poslouží-li nám pak za příklad model schváleného narovnání ve smyslu § 309 tr. řádu, uhradí obviněný určitou částku poškozenému a další částku na obecně prospěšné účely. Ve srovnání s tím v návaznosti na podanou občanskoprávní žalobu na ochranu osobnosti soud stanoví povinnost žalovanému (již pravomocně odsouzenému pachateli trestného činu pomluvy) uhradit částku v řádu desítek tisíc, maximálně okolo jednoho sta tisíc korun. De lege ferenda je třeba uvažovat o modelu, kdy žalovaný, který se dopustil jednání spočívajícího v naplnění dnes definované skutkové podstaty trestného činu pomluvy dle § 184 tr. zákoníku, bude povinen uhradit žalobci (postiženému tímto jednáním) takovou satisfakci, kterou by žalovaný pociťoval jako citelnou újmu, a která by zmírnila dopad jednání žalovaného ve zlepšené finanční situaci žalobce. Tato úprava by nahradila model, kdy odsouzený za trestný čin pomluvy hradí kupříkladu peněžitý trest ve prospěch státních financí či model, kdy obviněný v případě schváleného narovnání hradí určitou částku na obecně

prospěšné účely. Naznačovaným modelem občanskoprávní odpovědnosti s citelným finančním dopadem na žalovaného, který se dopustil pro společnost škodlivého jednání naplňujícího znaky trestného činu pomluvy dle § 184 tr. zákoníku, by snad rovněž bylo lépe naplňováno ustanovení § 12 odst. 2 tr. zákoníku o subsidiaritě trestní represe.

6.3.4.4 Trestný čin Zasahování do nezávislosti soudu

Trestného činu Zasahování do nezávislosti soudu dle § 335 tr. zákoníku se dopustí ten, kdo působí na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem.

Pojmovým znakem tohoto úmyslného trestného činu, jehož objektem je nezávislost rozhodování soudů, je tedy působení na soudce vedoucí k vydání jiného rozhodnutí, než k němuž by dospěl bez jednání pachatele. Základní skutková podstata, jak ji shora cit. ust. § 335 odst. 1 uvádí, je velmi obecná a zákonodárce neuvádí žádný demonstrativní výčet konkrétních skutků. V komentáři ke staršímu trestnímu zákonu[1], z něhož byla základní skutková podstata převzata, se uvádí, že takovým jednáním by mohlo být podplácení, úplatná intervence, přemlouvání nebo výhrůžky.

Na stránkách odborných periodik[2] se již před řadou let otevřela diskuse na téma, zda může novinář před pravomocným rozhodnutím soudu v trestní věci uvádět, jak by měl soud rozhodnout či rovnou obviněného uvádět jako pachatele určitého trestného činu (např. vrah,

---

[1] Viz ŠÁMAL, P. – PÚRY, F. – RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 1582 s. ISBN 80-7179-624-7. s. 942.

[2] Srov. VANTUCH, P. Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci? *Bulletin advokacie,* 1996, č. 9.

zloděj, vlastizrádce). I přesto, že nakonec převážil ten názor[1], že prohlášení učiněná v souladu se svobodou slova a tisku nemohou ovlivnit rozhodování soudce, který je povinen dle § 2 odst. 6 tr. řádu o zásadě volného hodnocení důkazů hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu, zůstala nedoargumentovaná otázka, proč ten, kdo tiskem nabádá soudce k vynesení určitého rozsudku, není pachatelem tr. činu dle § 169a tr. zák., resp. § 335 tr. zákoníku.

Pro poznatek, že vyslovování názoru o tom, jak by měl soudce rozhodnout, není trestným činem dle § 335 tr. zákoníku, je třeba zmínit několik skutečností. První je zákonné ustanovení § 13 odst. 1 tr. zákoníku, které uvádí, že za trestný čin je považováno pouze protiprávní jednání. Listina v čl. 2 odst. 4 uvádí, že každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Třetí významnou skutečností je vztah daného trestného činu k jiným trestným činům, např. podplácení dle § 161 tr. zák.[2], resp. dle § 332 tr. zákoníku. Tyto trestné činy, jichž by se pachatel dopustil za předpokladu, že by se jich dopustil vůči pracovníkovi soudu, jsou vůči nim ve vztahu speciality. V případě, že někdo projeví své mínění, jak by mělo trestní stíhání skončit, popř. projeví negativní mínění o soudu za předpokladu, že jeho rozhodnutí se bude od stanoviska autora odlišovat, nenaplní tím ani znaky trestného činu, k němuž jsou zmíněné trestné činy ve vztahu speciality, ani nespáchá čin jinou právní normou zakázaný, proto jeho jednání není zakázané, proto je povoleným výkonem jeho občanských práv a jako takové nemůže být ani speciálním trestným činem dle § 335 tr. zákoníku.

---

[1] Viz KOUDELKA, Z. Novinářská svoboda a trestní řízení. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 3.

[2] Srov. ŠÁMAL, P. – PÚRY, F. – RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 1582 s. ISBN 80-7179-624-7. s. 943

6.4 Specifika činnosti novináře při informování o trestních kauzách

6.4.1 Rizika činnosti novináře informujícího o trestních kauzách

Každý z novinářů, kteří pravidelně informují o kauzách projednávaných soudem, o souvislostech těchto případů, nemluvě o investigativní práci ve vyhledávání trestné činnosti, jíž se orgány činné v trestním řízení nezabývají či skrytých souvislostí projednávaných případů, je prakticky nezřídka konfrontován s realitou nejrůznějších pohrůžek, vydírání či přímého násilí páchaného na něm. Úsilí iniciátorů těchto aktivit, které mnohdy naplňují skutkové podstaty závažných trestných činů, mají v zásadě jediný cíl, a to eliminovat zveřejňování informací o vlastní trestné činnosti, ať již projednávané orgány činnými v trestním řízení, či doposud z nejrůznějších důvodů neřešené. V prvním případě je cílem, aby se obsah jejich trestné činnosti nedostal do širší povědomosti společnosti a v druhém obava před trestním stíháním.

Pomineme-li skupinu novinářů, kteří zejména v bulvárním tisku neodvádějí kvalitní práci, zcela ignorují etické kodexy novinářů, právní předpisy týkající se ochrany osobnosti a morální aspekty své práce, o terminologické nepřesnosti a ignoraci presumpce neviny nemluvě, zůstává nezpochybnitelným faktem užitečnost konkrétních novinářů a sdělovacích prostředků obecně při informování o trestních případech. Společensky nenahraditelná je zejména práce velmi úzkého okruhu novinářů kvalitně zpracovávajících investigativní témata propojení politické reprezentace se zločinem, a to nezřídka tím nejzávažnějším. Právě posledně jmenovaná činnost podle mého názoru tvoří důvod, proč je vytvářen politický a legislativní tlak na ztížení práce a systematické úsilí na znevěrohodnění médií v očích veřejnosti. Důsledkem společenského nedocenění této kvalitní užitečné práce je často neuvěřitelná relativizace kriminality vůči novinářům. Za příklad

mohou sloužit běžně se opakující pohrůžky obžalovaných, jejich příbuzných a přátel vůči novinářům před jednací síní soudů, které jsou z bezprostřední blízkosti sledovány státními zástupci. Jsou-li pak tyto orgány činné v trestním řízení následně konfrontovány novináři s dotazem, proč nezasáhly, tvoří nejčastější odpověď myšlenka typu, že jde přeci o riziko novinářského povolání a fakticky relevantní odpověď na jejich práci.

Není třeba hlubokého zdůvodnění souvislosti mezi častou drobnou kriminalitou v dané oblasti navíc páchanou před zraky veřejnosti a orgánů činných v trestním řízení a skutečně tou nejzávažnější násilnou kriminalitou vůči novinářům. Za příklady mohou sloužit následující tři případy vražd novinářů informujících o závažné kriminalitě. V daných případech došlo k odhalení pachatelů. Nedošetřených smrtí žurnalistů je však v České republice více a nelze říct, že by těmto případům byla věnována pozornost úměrná mimořádné závažnosti trestné činnosti, jež je páchána za účelem upevnění moci zločinných struktur, u nichž selhaly standardní prostředky výkonu státní moci k jejich potření.

Jedním z nejstarších a přitom snad nejlépe ilustrujícím je případ vraždy příležitostného regionálního novináře Václava Dvořáka z Kostelce nad Černými lesy. Jeho vražda[1] z dubna 1992 nebyla nikdy plně objasněna, neboť všichni tři pravděpodobní pachatelé násilného usmrcení byli rovněž později zavražděni. Dalším žurnalistou, jehož smrt si objednaly špičky podnikatelských kruhů, byl novinář deníku Blesk

---

[1] Václav Dvořák byl řemeslníkem, avšak prokazatelně disponoval informacemi o trestné činnosti vysoce postavených členů českého podsvětí. Poté, co se jeho oznámeními orgány činné v trestním řízení zjevně řádně nezabývaly, začal své informace publikovat v regionálních novinách. Zároveň tyto informace předával žurnalistům z celostátních médií, mj. Pavlu Blažkovi. Prokazatelně v návaznosti na svou činnost byl Václav Dvořák 28. dubna 1992 pravděpodobně nájemným vrahem zastřelen. Pavel Blažek byl podle zdokumentovaných informací zastrašován. Poté, co verbální pohrůžky nestačily, stal se obětí násilné trestné činnosti na svých dětech.

Stanislav Čech. Podle pravomocného rozsudku[1] Městského soudu v Praze byli dva obžalovaní shledáni vinnými z návodu k trestnému činu vraždy, přičemž k jeho dokonání nedošlo.

Patrně nejznámějším případem plánované vraždy novináře je kauza bývalého generálního sekretáře ministerstva zahraničí Karla Srby, který podle pravomocného rozsudku[2] Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. června 2003, č. j. 17 T 26/2002 – 1018 objednal vraždu známé novinářky Mladé Fronty Dnes Sabiny Slonkové.

---

[1] Ve věci vedené Městským soudem v Praze pod sp. zn. 56 T 23/2000 byli pod bodem II výroku rozsudku shledáni obžalovaní Jiří Večeř a Vratislav Kutal vinnými tím, že společně připravovali usmrcení žurnalisty deníku Blesk Stanislava Čecha tím způsobem, že v přesně nezjištěné době, v roce 1993, na přesně nezjištěném místě v okrese Šumperk, si obžalovaný Kutal objednal u obžalovaného Večeře usmrcení Stanislava Čecha, který se zajímal o obchody s lehkými topnými oleji. Za tímto účelem poskytl obžalovaný Kutal obžalovanému Večeřovi zálohu ve výši nejméně 500 000 Kč a rovněž mu poskytl informace o adrese Stanislava Čecha. Večeř pak zkontaktoval svědka Leona Válku, u něhož si objednal vraždu Čecha. K dokonání činu však nedošlo, neboť Válka se ho ani dopustit nechtěl.
V odůvodnění rozsudku je pak popisována vynikající investigativní práce jmenovaného novináře, který byl schopen od nálezu falešně proklamovaných cisteren přes odebrání látek z nich, zjištění původu tras a zprostředkovatelů přepravy obsažených látek, až po zjištění majitelů firem, které dané obchody provozovaly, odhalit pravděpodobně největší síť podvodů souvisejících s obchody s LTO. Majiteli společnosti, o níž bylo v tehdy nejčtenějším deníku informováno, byly publikované články nepohodlné, a z tohoto důvodu dal příkaz svému příteli k přípravě vraždy jejich autora.

[2] Ve věci vedené Krajským soudem v Českých Budějovicích pod sp. zn. 17 T 26/2002 byl obžalovaný Karel Srba shledán vinným přípravou ve formě návodu vraždy novinářky Sabiny Slonkové.
Novinářka Sabina Slonková se svými kolegy po celou dobu vlády Miloše Zemana (1998 – 2002) svými články upozorňovala na ilegální praktiky politiků a členů této vlády. Mezi kauzy této novinářky a jejích kolegů patřily případy zámku Štiřín, Českého domu apod. Vzhledem k tomu, že se policie těmito případy v dané době nezabývala, byl jediným způsobem zveřejnění daných informací jejich prezentace ve sdělovacích prostředcích. Připravovaná vražda novinářky Sabiny Slonkové měla nejen umlčet poškozenou, ale i odradit další novináře od publikace podobných informací.

Důvodem byly její články, které upozorňovaly na trestnou činnost a další nezákonné aktivity odsouzeného a jeho přátel.

6.4.2 Legislativní ochrana práce novináře

Jak bylo nastíněno v předchozích statích této kapitoly, je práce novináře informujícího o trestních kauzách a při odkrývání trestné činnosti jiných mimořádně společensky důležitá a přináší novináři množství rizik. Právní řád České republiky však nestanovuje mnoho institutů chránících danou práci a ani trestní kodexy nezakotvují žádné skutkové podstaty deliktů, jejichž skutkovou podstatou by byl útok na svobodu slova, ani okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby v případě, kdy je spáchán určitý delikt v úmyslu tuto svobodu narušit.

Stěžejním právem novináře deklarovaným § 16 tiskového zákona je právo na ochranu zdroje a obsahu informací. Toto právo je sice prakticky jedinou výsadou (a i přesto je některými autory[1] kritizována), kterou legislativa České republiky novináři dává, avšak, jak vyplývá z následujících řádků, výklad limitů této výsady je značně problematický.

Ustanovení § 16 tiskového zákona uvádí, že fyzická nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování

---

[1] P. Vantuch se v cit. článku zamýšlí nad příliš širokými právy novináře při utajování svého zdroje. Závěrem pak de lege ferenda navrhuje několik omezení práv daných § 16 tiskového zákona „tak, aby novináři na jedné straně mohli efektivně vykonávat svoji práci a na druhé straně aby nemohli beztrestně krýt zdroj úniku informací alespoň ve dvou případech." Viz VANTUCH, P. Úniky informací o trestním řízení z vyšetřovacího spisu. Bulletin advokacie, 2007, č. 4, s. 29. Autor citované stati však zcela opomíjí skutečnost, že uvedené ustanovení tiskového zákona navazuje na značně široký okruh dokumentů mezinárodních institucí, které své členské státy k legislativnímu zakotvení novinářské ochrany zdroje vybízejí. Jedná se např. o zprávu Evropské komise z 1. 3. 1994 či Doporučení Rady Evropy R(2000)7 z 8. března 2000.

informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v periodickém tisku, má právo odepřít soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy poskytnutí informace o původu či obsahu těchto informací. Tyto osoby mají podle ustanovení § 16 odst. 2 tiskového zákona rovněž právo výše zmíněným orgánům odepřít předložení nebo vydání věcí, z nichž by mohl být zjištěn původ či obsah těchto informací. Tato oprávnění jsou fakticky ustanoveními, na něž odkazuje § 99 odst. 2 tr. řádu, jenž mj. uvádí, že svědek nesmí být vyslýchán tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn.

První zásadní otázkou je to, na jak široký okruh pracovníků konkrétního sdělovacího prostředku se uvedené oprávnění chránit zdroj svých informací vztahuje. „Vymezení okruhu osob, na které se ochrana vztahuje, je natolik široké, že v zásadě půjde nejen o redaktory zaměstnané v pracovním poměru, novináře ‚na volné noze´, další novinářské profese, ale také vydavatele, ať je fyzickou nebo právnickou osobou. Podmínkou je, aby se tato osoba podílela na získání nebo zpracování informací určených pro uveřejnění nebo uveřejněných."[1]

Právo odepřít výpověď dle cit. ustanovení neznamená, že by osoba dotčená uvedeným ustanovením nebyla povinna se dostavit k výslechu a svědčit o skutečnostech, které přímo nesouvisejí se skutečnostmi tvořícími předmět novinářského tajemství. Rovněž nelze orgánům činným v trestním řízení v rámci svědecké výpovědi bez dalšího sdělit, že svědek coby nositel oprávnění dle § 16 odst. 1 tiskového zákona odepírá výpověď z důvodu ochrany zdroje. „Novinář musí na výzvu orgánu činného v trestním řízení uvést alespoň v obecných rysech důvod, pro který odpírá výpověď, resp. uplatňuje

---

[1] Viz CHALOUPKOVÁ, H. *Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006. s. 50.

ochranu. Nemusí však uvádět takové informace, které by například znamenaly faktické vyzrazení identity zdroje."[1]

Nejproblematičtější je však situace, kdy novinář přechovává informaci, která může tvořit stěžejní okolnost vedoucí k objasnění určité trestní věci, tuto odmítá sdělit orgánu činnému v trestním řízení s poukazem na oprávnění dle § 16 odst. 1 a 2 tiskového zákona. Ust. § 16 odst. 3 tiskového zákona totiž uvádí výjimku ze shora uvedených oprávnění, a to že ochrana zdroje informace neplatí v případě, že by odepřením předání informace o zdroji, případně předání věci, bylo nadržováno pachateli trestného činu, nebo nepřekažen nebo neoznámen trestný čin, stejně jako nesplněna povinnost vyplývající v souvislosti s těmito povinnostmi v trestním řízení. Rovněž § 99 odst. 3 tr. řádu uvádí, že zákaz výslechu svědka v případě, že by svědek porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, se nevztahuje na svědeckou výpověď týkající se trestného činu, stran něhož má svědek oznamovací povinnost podle trestního zákona. Výčet trestných činů, jež je každý s výjimkou výkonu advokacie a duchovní služby povinen oznámit, podává § 368 tr. zákoníku.

Pro posouzení této složité právní situace je pochopitelně zásadní skutková podstata trestného činu nadržování dle § 366 tr. zákoníku, k jejímuž naplnění je třeba pomáhat pachateli trestného činu v úmyslu umožnit mu, aby unikl trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření nebo jejich výkonu. Z definované skutkové podstaty je zřejmé, že subjektivní stránkou uvedeného trestného činu je zavinění ve formě přímého úmyslu, a to navíc v případě, kdy je pachatel veden konkrétním motivem svého jednání, a to úmyslem umožnit pachateli vypočtených trestných činů uniknout trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření nebo jejich výkonu. V situaci, kdy novinář odmítá uvést jako svědek před soudem zdroj svých informací, a tím hatí

---

[1] Viz KUČERA, P. – PTÁČEK, M. Ochrana zdroje a obsahu informací novináře a trestní řízení. Trestní právo, 2008, č. 4/2008, s. 4.

dokazování, však plní zákonem předvídanou činnost. Odmítnutím novináře coby svědka sdělení zdroje svých informací je tento veden úmyslem ochránit svůj zdroj před kupříkladu společenským odsouzením, nebo v mnoha případech ochránit se před ztrátou svého zdroje. Tím, že je novinář při ochraně svého zdroje veden jiným úmyslem, mohl by podanou skutkovou podstatu hypoteticky naplnit pouze eventuálním úmyslem.

7. Úprava zásady veřejnosti v jiných státech

7.1 Slovensko

7.1.1 Základní prameny zásady veřejnosti a práva na informace

Již v době trvání České a Slovenské federativní republiky přijala 1. září 1992 Slovenská národní rada zák. č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky. Kromě toho, že ústava sama v široké míře

publikuje obsáhlý katalog lidských práv a občanských svobod, dle ustanovení čl. 154c odst. 1 jsou mezinárodní smlouvy o lidských právech v hierarchii právních předpisů postaveny nad zákon. Těmito smlouvami jsou stejně jako v České republice Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

Slovenská ústava se o zásadě veřejnosti zmiňuje, poněkud netradičně, na dvou místech. V hlavě druhé, oddílu sedmém – Právo na soudní a jinou právní ochranu, čl. 48 odst. 2 mj. uvádí, že každý má právo na to, aby se jeho věc projednala veřejně. Výjimky, kdy může soud veřejnost vyloučit, musí být dle téhož ustanovení stanoveny zákonem. Čl. 142 odst. 3 zařazený v hlavě sedmé, oddílu druhém - Soudy Slovenské republiky pak stanovuje, že rozsudky jsou vždy vyhlašovány jménem Slovenské republiky a veřejně.

Právo na svobodu slova a právo na informace zakotvuje čl. 26 ústavy, který vedle deklarace dalších práv a svobod říká, že každý má právo vyjadřovat svoje názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, stejně jako svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. Svobodu slova a právo vyhledávat a šířit informace je podle čl. 26 odst. 4 možné omezit zákonem, pokud jde o opatření v demokratické společnosti nezbytné na ochranu práv a svobod jiných.

Dne 24. května 2005 byl přijat nový trestní řád, zák. č. 301/2005 Z. z., trestní řád. Tento zákon nahradil do té doby na Slovensku účinný federální zákon č. 141/1961 Sb.

Proklamované zásady trestního řízení v § 2 odst. 13 a 17 se účinností nového zákona prakticky nezměnily a byly do zákona převzaty ze starší právní úpravy.

Konkrétní podmínky veřejnosti hlavního líčení a analogicky veřejného zasedání o opravných prostředcích rozvádí § 249 - § 251. I v těchto ustanoveních trestní řád vychází z předchozí, československé právní úpravy, avšak přináší několik dílčích změn. Veřejnost předně,

kromě dříve zakotvených podmínek lze vyloučit i z důvodu, že to vyžaduje jiný důležitý zájem obžalovaného či poškozeného a blízkých osob. Další novinkou je ustanovení, že pokud byla veřejnost vyloučena kvůli ochraně utajovaných skutečností nebo ohrožení tajemství chráněného zákonem, může předseda senátu přítomným zakázat nejen jako dříve, aby si činili písemné poznámky, ale také obrazové a zvukové záznamy. Zajímavým ustanovením, které, jestliže bude pečlivě vykládáno, může přinést zveřejňování důležitých informací, jež by bez tohoto ustanovení mohly být považovány za utajené, je § 251 odst. 1. trestního řádu. Podle něho, jestliže byla veřejnost vyloučena z kteréhokoli důvodu, je zakázáno z hlavního líčení zveřejňovat informace a okolnosti, pro něž byla veřejnost vyloučena. Ustanovení tedy říká, které informace nesmějí být z tajného jednání zveřejňovány. V kombinaci s níže uvedeným ustanovením § 6 o informování o trestním řízení je pak soudce nebo prokurátor jako orgán činný v trestním řízení povinen o ostatních věcech, jež nejsou ty, kvůli kterým byla veřejnost vyloučena, informovat.

Větších změn však doznalo ustanovení § 6 (dle zák. č. 141/1961 Sb. ve znění zákona č 558/1991 Sb. ustanovení § 8a) nazvané Poskytování informací o trestním řízení. Dle jeho odst. 1 mají orgány činné v trestním řízení informovat veřejnost o trestním řízení poskytováním informací sdělovacím prostředkům s tím, že přitom musejí dbát na ochranu utajovaných skutečností, obchodního, bankovního, poštovního, daňového nebo telekomunikačního tajemství. Orgány činné v trestním řízení dále musejí při informování postupovat tak, aby nezveřejnily skutečnosti, které by mohly zmařit nebo ztížit objasnění či vyšetření věci. Musejí rovněž dbát na zásadu presumpce neviny a na to, aby nezveřejňovaly chráněné osobní údaje ani skutečnosti soukromého charakteru, zejména ty, které se týkají rodinného života, bydliště nebo korespondence, a které s trestnou činností přímo nesouvisejí. Zvláště přitom dbají na zájmy nezletilých, mladistvých a poškozených, jejichž osobní údaje se nezveřejňují. Pokud

se týče informování během jednání před soudem, rozsah informací vyplývá dle § 6 odst. 3 ze zásady veřejnosti. Během soudního jednání není možné zakázat účastníkům dělat si poznámky nebo nákresy, pokud to neruší průběh jednání.

Dne 1. 1. 2001 nabyl účinnosti, vyjma některých ustanovení, zák. č. 385/2000 Z. z., o soudcích a přísedících a o změně některých zákonů. Tento zákon sice nezrušil celou právní úpravu, zák. č. 335/1991 Sb., avšak otázky obrazových a zvukových záznamů a přenosů zakotvil nově. Dle ustanovení § 34 odst. 4 rozhoduje předseda senátu o pořizování obrazových a zvukových přenosů a obrazových záznamů v jednací síni. O zvukových záznamech se tento zákon nezmiňuje, můžeme tedy vycházet ze zásady zakotvené v čl. 2 odst. 3 ústavy, že co není zákonem zakázáno, je povoleno, a proto s výjimkou, jíž je situace dle § 250 odst. 3, může každý zvukové záznamy v jednací síni pořizovat.

7.1.2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky č. 2087/2003-53

Pozoruhodným předpisem slovenského práva je Instrukce Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky ze dne 19. srpna 2003 č. 2087/2003-53 o zabezpečení komunikace soudů s veřejností a médii v resortu Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky, která nabyla

účinnosti 1. října 2003.[1] Instrukce svým obsahem i dobou vydání zjevně bezprostředně navazovala na Doporučení Rady Evropy Rec(2003)13 z července toho roku. Uchopení dané materie, tj. komunikace mezi soudy a veřejností bylo mimořádně kladně hodnoceno i mezinárodními organizacemi o lidských právech.[2]

Instrukce předně zavádí u okresních a krajských soudů institut mluvčích soudů. Mluvčím může být pouze soudce, což dle předkladatelů instrukce zajišťuje dostatečnou právní erudici poskytovaných informací. Instrukce rovněž počítá se situací, kdy předseda soudu neustanovil mluvčího, v takovém případě je povinen informace vyžádané příslušným médiem poskytovat sám, popř. v jeho nepřítomnosti jeho zástupce.

Daný předpis rozděluje dvě formy komunikace mezi mluvčím a veřejností, reaktivní a proaktivní. Podstatou reaktivní komunikace soudů je dle čl. 5 odst. 2 zejména podávání jasné, určité, srozumitelné a výstižné odpovědi na žádost o poskytnutí informace nebo vysvětlení ke skutečnostem týkajícím se organizace nebo činnosti soudu. Proaktivní komunikací se pak dle čl. 5 odst. 3 rozumí zejména vytvoření technik systematického poskytování jasné, určité a srozumitelné informace týkající se organizace nebo činnosti soudů z vlastní iniciativy. Instrumenty proaktivní komunikace se zejména rozumí organizování tiskových konferencí a neformálních besed se zástupci veřejnosti a médií.

Přílohou citované instrukce jsou Pravidla komunikace soudu s veřejností a médii. Tato pravidla, která mají být přístupná v soudních budovách a na www stránkách slovenské justice, přinášejí sumarizované informace z jednotlivých právních norem Slovenské

---

[1] Srov. INŠTRUKCIA Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky zo dňa 19. augusta 2003 č 2087/2003-53[online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://www.justice.gov.sk/UserControls/h1/h131.rtf>

[2] Srov. Youth Initiative for Human Rights. The transparency of court proceedings in comparative jurisprudence [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://www.yihr.org/uploads/reports/eng/11.pdf>

republiky týkajících se zásady veřejnosti v nejširším slova smyslu a daná pravidla rozvádějí do konkrétních situací při styku soudních orgánů s novináři i jakoukoliv další osobou, která má zájem o informace o soudech či soudem projednávaných případech. První zajímavou kapitolou je dělení a způsob poskytování informací. Pravidla odkazují v poskytování informací o soudnictví jako celku, o soudu, jeho rozvrhu práce, organizační struktuře či rozpočtových otázkách na zákon č. 211/2000 Z. z., o svobodném přístupu k informacím, v platném znění. V otázkách poskytování informací o konkrétním případu (ať trestní či občanskoprávní) pravidla stanovují okruh osob, které jsou k takovému sdělování oprávněny. Oprávněnou osobou jsou předseda soudu, místopředseda soudu, předseda příslušného senátu a mluvčí.

Podle bodu VII.2 poskytují soudy informaci o termínu konkrétního jednání komukoliv, ať už účastníkovi jednání nebo veřejnosti či médiím. Pravidla pak stanovují, že tyto informace jsou příslušní pracovníci soudu povinni sdělit, ať bylo o ně požádáno jakýmkoliv způsobem – písemně, telefonicky, e-mailem nebo osobně. Mezi informace, které jsou pověření členové soudu povinni žadateli sdělovat, dále patří odročení a jeho důvod a úkony, které soud uskutečnil nebo hodlá učinit. Pravidla naopak zakazují průběh soudního řízení v nerozhodnutých nebo pravomocně neskončených věcech komentovat, přičemž za důvod označují zpochybnění nezávislosti a nezaujatosti soudu.

Instrukce, resp. její příloha, přináší i možnost přezkumu odepření informace pracovníkem soudu. Pokud je dle ustanovení bodu I. jedním funkcionářem soudu informace odepřena, může se žadatel znovu obrátit na funkcionáře o stupeň výše. Ten není předešlým rozhodnutím svého kolegy nijak vázán, a proto danou informaci může poskytnout nezávisle na předchozím odmítnutí. Hierarchii zodpovědnosti v příslušném kraji zastřešuje mluvčí krajského soudu.

V bodu V. pravidla regulují používání technických prostředků při jednání soudu. Kromě zákazu používání mobilního telefonu jsou

mimořádně zajímavá rozvedená ustanovení zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, o němž tato práce hovoří v kapitole věnované historii a zákona č. 385/2000 Z. z., o soudcích a přísedících. Pravidla se výslovně odvolávají na Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod a její článek 10. V rámci pravidel daných uvedeným ustanovením pak pravidla považují pořizování zvukového záznamu za standardní výkon svobody projevu a práva na informace. Diktafonový záznam průběhu jednání je proto možný, předseda senátu však může vymezit místo pro nahrávání tak, aby pořizování záznamu nerušilo průběh jednání nebo neohrožovalo smysl jednání. Co se týče zvukových přenosů, obrazových záznamů a přenosů, o způsobu použití (rozmístění a počtu kamer, času na záznamy a přenosy) fotoaparátů, diktafonů a kamer rozhoduje předsedající soudce.

Poslední zajímavou kapitolou pravidel je zabezpečení odpovídající jednací síně při očekávané větší účasti novinářů a veřejnosti vůbec. V případě soudního jednání, u něhož se očekává větší zájem médií, doporučuje bod IV. pravidel zástupcům médií, aby o své zamýšlené přítomnosti včas informovali předsedu senátu nebo mluvčího soudu, a to alespoň den předem nebo před začátkem jednání. Rovněž tak by novináři měli předem ohlásit použití techniky, jako fotoaparátů, kamer či diktafonů. Předseda senátu pak ve spolupráci s vedením soudu zajistí účast médií na jednání a vytvoří podmínky pro jejich práci. Ve slovenské justici, podobně jako v české, je běžné, že každý soudce jedná ve své „vlastní" jednací síni, přičemž každá z nich není způsobilá pojmout větší množství návštěvníků ze strany veřejnosti. Při větším zájmu médií o konkrétní případ je proto předseda senátu dle bodu IV. povinen, pokud je to možné, zabezpečit změnu své obvyklé jednací místnosti za větší. Pokud kapacita jednací síně i přesto nestačí počtu zástupců médií, postupuje předseda senátu podle předem jasně stanovených pravidel, která jsou přístupná a srozumitelná. Pravidla doporučují v takovém případě použít např. losování, dohodu zástupců médií či akreditaci s časovým omezením.

7.1.3 Nález Ústavního soudu Slovenské republiky II. ÚS 28/96

Za zcela stěžejní judikát z hlediska touto prací vymezeného tématu je nutné považovat nález Ústavního soudu SR II. ÚS 28/96.[1] Ústavní soud SR se dopodrobna vyjádřil k zcela zásadním záležitostem práv člena veřejnosti při projednávání soudního případu. Dle této judikatury nezaručuje Ústava Slovenské republiky podle čl. 26 odst. 2 jen svobodu tisku nebo masmédií. Svoboda projevu a právo přijímat, vyhledávat a rozšiřovat ideje a informace se zaručuje každému jednotlivci jako jeho základní právo. Svobodou projevu se člověku umožňuje vyslovit nebo zamlčet svoje city, myšlenky a názory. Prostřednictvím práva přijímat, vyhledávat a rozšiřovat ideje a informace se každému umožňuje dozvědět se informaci a získat informaci do své dispoziční sféry a v ní informaci spravovat pro svou potřebu i potřebu jiných. Ústava SR ponechává v dispoziční sféře každého oprávněného subjektu, aby se rozhodl, jak právo přijímat, vyhledávat a rozšiřovat informace o veřejných věcech uplatní a zda přitom využije technické zařízení určené ke zhotovování obrazového, audiovizuálního nebo zvukového záznamu. Ústava SR neobsahuje zákaz rozšiřování informací o činnosti orgánů Slovenské republiky, ani o činnosti orgánů soudní moci. Každý občan má ústavní právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace získané na veřejném zasedání všech státních orgánů SR. Předseda senátu v jednání podle občanského soudního řádu není dle příslušné procesní normy oprávněný rozhodovat o tom, zda si osoby přítomné v soudní síni mohou dělat písemné poznámky, dělat stenografický záznam průběhu jednání nebo nahrávat

---

[1] Srov. Ústavní soud Slovenské republiky. Nález II. ÚS 28/96 [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://www.concourt.sk/Zbierka/1997/7_97s.pdf>

jeho průběh formou vnímatelnou sluchem. Rozhodovací pravomoc předsedy senátu je teritoriálně omezená na soudní síň, v které řídí jednání, nemůže tedy zakazovat fotografování v jiné soudní síni, ani v jiných prostorách soudu, a časově je vymezená průběhem soudního jednání. Součástí standardu, podle kterého se v SR zaručuje svoboda projevu a právo přijímat a rozšiřovat informace podle čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je také právo pořídit si zvukový záznam z průběhu veřejného projednávání před soudem.

V případě, který Ústavní soud SR ve shora citované záležitosti posuzoval, šlo o podnět k ústavnímu soudu fyzické osoby, která byla dle vlastního názoru zkrácena na svých právech rozhodnutím předsedy senátu Nejvyššího soudu SR. Jeho práva pak byla porušena vydáním rozhodnutí předsedy senátu o zákazu pořizování zápisků z jednání a zákazu pořizování zvukových záznamů z jednání. Toto rozhodnutí předseda senátu NS SR odůvodnil potřebou zajistit nerušený průběh jednání tak, jak mu to umožňují ustanovení příslušné procesní normy. Proti takovému rozhodnutí podala daná osoba stížnost k předsedovi Nejvyššího soudu SR, který ji jako nedůvodnou zamítl.

V rámci projednávání podnětu ústavní soud vyzval NS SR k vyjádření. Kromě toho, že NS SR nijak nezpochybnil tvrzení uvedená v podnětu, tj. že bylo předsedou senátu NS SR zakázáno pořizování zápisků a zvukových záznamů, odporoval k navrhovateli tvrzeným okolnostem dvě zásadní věci. Jednak podle názoru NS SR nebyla daná osoba účastníkem řízení před NS SR, a proto podle jeho názoru není aktivně legitimována k podání návrhu na zahájení řízení před ÚS SR a jednak NS SR může být účastníkem řízení před ÚS SR toliko v pozici navrhovatele v případech zákonem daných.

ÚS SR obě námitky NS SR shledal nesprávnými a kontroval níže uvedenými argumenty. Občan podle něj nemůže sice proti pravomocnému rozhodnutí soudu podat ústavní stížnost, může proti němu však podat podnět, což se v dané záležitosti skutečně stalo. Ústavní soud pak na základě podnětu v rámci své všeobecné pravomoci

zabezpečovat ochranu ústavnosti má také pravomoc přezkoumat, zda v jednání před obecnými soudy nedošlo k porušení práv a svobod, která jsou ústavou přiznaná fyzickým a právnickým osobám, pokud podnětem namítly porušení takového práva nebo svobody. V druhé věci se ÚS SR s námitkami NS SR vypořádal za použití argumentace, která by přesahovala téma určené touto prací.

ÚS SR se pak v rozhodující míře zabýval zejména meritorní věcí, tj. zda byla fyzická osoba, která podnět podala, zkrácena na svých, ústavním řádem zaručených právech na přijímání, vyhledávání a rozšiřování idejí a informací a dalších právech uvedených v ústavě, Úmluvě a Paktu. ÚS SR v odůvodnění svého shora uvedeného výroku uvádí, že rušivé vlivy při jednání stejně nelze v plné míře odstranit, jestliže pak je soudce obecného soudu vázán zákonem v procesních věcech, není vázán pouze příslušnou procesní normou, ale pojem „zákon" v ústavě je třeba chápat jako jakýkoliv zákon, a proto dává-li mu jiný zákon (v daném případě zákon č. 335/1991 Sb.) jiné instrukce, je třeba brát na zřetel i tuto normu. Jiný zákon pak stanovuje, že zvukové záznamy v jednací síni zakázat nelze, a proto bylo rozhodnutí předsedy senátu NS SR učiněno v rozporu se zákonem, a proto bylo podnětu v plné míře vyhověno.

Na závěr je třeba podotknout, že citovaný judikát, připouštějící projednání podnětu fyzické osoby, vycházel z dnes již zrušeného znění článku 130 odst. 3 slovenské ústavy (ústavní zákon č. 460/1992 Zb.). Toto ustanovení bylo od 10. 7. 2001 zrušeno ústavním zákonem č. 90/2001 Zb., takže dnes by se ani ÚS SR nemohl takovým podnětem zabývat. Je proto fakticky nemožné, že by za dnešního ústavního stavu připustil ÚS SR, aby obsahově stejná záležitost mohla být posouzena jako ústavní stížnost.

7.1.4 Zhodnocení legislativní úpravy

Legislativní úprava zásady veřejnosti a práva na informace z trestního procesu je slovenskými právními předpisy řešena podstatně lépe a moderněji než v České republice a rozhodně je možné z ní čerpat řadu inspirací pro budoucí právní úpravu v tuzemsku. Tento závěr pramení z existence mnohem lepší úpravy toho, jaká informace smí být veřejnosti poskytnuta a jaká nikoli.

Sdělovací prostředky a veřejnost vůbec mají zcela jasně stanovená a přehledně uspořádaná práva (viz kapitola 7.1.2). Je jasně stanoveno, kdo je povinen informace poskytovat, kdo nikoli, popř. kdo je povinen informace poskytovat v nepřítomnosti mluvčího. Neměl by tedy nastat případ, že kupříkladu předseda soudu neustanoví mluvčího, pokud by se tak totiž stalo, bude odpovědný za poskytování informací sám. Zvláště důležitým ustanovením instrukce je možnost proti nepodání informace podat opravný prostředek k jinému pracovníkovi soudu či dokonce k soudu vyšší instance. Zabrání se tím nejrůznějším mstám funkcionářů soudu za předchozí negativní informování o jejich činnosti a další zvůli státních zaměstnanců. Celkový význam, který Ministerstvo spravedlnosti Slovenské republiky Instrukci přikládá (vyvěšování u každého soudu, seznamování zaměstnanců soudu s jeho obsahem apod.), svědčí o tom, že danou oblast spolupráce mezi sdělovacími prostředky a soudy nebere jako „nutné zlo", avšak uvědomuje si jeho význam pro mediální obraz justice v očích veřejnosti a rovněž význam širokého informování veřejnosti o konkrétních trestních kauzách pro generální prevenci.

Za velmi zdařile zvládnutou lze považovat oblast pořizování obrazových a zvukových záznamů a přenosů, upozorňování médií na jeho pořizování při nadcházejícím jednání a důraz na neformální úlohu mluvčího při přípravě pořizování těchto přenosů a záznamů. Pakliže konkrétní mluvčí a předsedové senátu budou svou úlohu nastíněnou trestním řádem a instrukcí zvládat, pochopitelně za neodmyslitelné

spolupráce novinářů, mělo by se předejít nejrůznějším nedůstojným strkanicím při instalacích technických zařízení v jednací síni, které ve svém důsledku vedou k zákazům pořizování obrazových a zvukových přenosů en bloc. Za přetrvávající nedostatek legislativy Slovenska považuji v dnešní době absenci řádného vymezení pojmů jako zvukový záznam a zvukový přenos. Jak je o tom pojednáno v pasáži této práce o české právní úpravě, moderními technickými prostředky se stírá rozdíl mezi zvukovým záznamem a zvukovým přenosem.

Mimořádně kladný význam přikládám rovněž existenci judikatury Ústavního soudu SR, neboť zveřejnění názoru ústavního soudu, v němž jasně stanovil nemožnost zákazu některých práv člena veřejnosti, v budoucnu odradí soudce obecných soudů od podobných jednání, jimiž by zkracovali ústavními předpisy zakotvená občanská práva.

7.2 Německo

7.2.1 Ústavní základy svobody slova a tisku a zásady veřejnosti

Dne 23. května 1949 byl přijat Základní zákon Spolkové republiky Německo (základní ústavní předpis, který tvoří páteř německého ústavního systému). Po sjednocení Německé spolkové republiky a Německé demokratické republiky k 3. 10. 1990 je tento ústavní předpis účinný na celém území Spolkové republiky Německo.

Ústava ve svých úvodních ustanoveních zakotvuje základní lidská práva a některé občanské svobody. V čl. 5 odst. 1 je obsažena svoboda slova a tisku. Podle něj má každý právo svobodně projevovat a rozšiřovat svoje mínění slovem, písmem a obrazem a nerušeně se informovat z obecně přístupných pramenů. Svoboda tisku a svoboda zpravodajství rozhlasem a filmem je zaručena. Cenzura se nepřipouští. Tato práva mají podle základního zákona své meze v předpisech

obecných zákonů, v zákonných ustanoveních o ochraně mládeže a v právu na osobní čest.

Za pozoruhodné ustanovení je možné bezesporu pokládat čl. 18. Podle něho ten, kdo zneužívá svobody projevu mínění, zejména svobody tisku k boji proti svobodnému demokratickému zřízení, tohoto základního práva pozbývá. O pozbytí tohoto práva u občana, který jej zneužil, má rozhodovat Spolkový ústavní soud.

V celé německé ústavě nenajdeme výslovnou zmínku o jednotlivých zásadách trestního řízení, tudíž ani o zásadě veřejného projednání obvinění. Nelze však říci, že by zásada veřejnosti nebyla zakotvena v německém ústavním řádu vůbec. Některé ústavní normy jednotlivých států německé federace se o zásadách trestního procesu, mj. tedy o zásadě veřejnosti při projednávání trestního obvinění, zmiňují. Za příklad může posloužit čl. 90 bavorské ústavy.[1] Ten uvádí, že jednání před všemi soudy je veřejné a stanovuje dva důvody vyloučení veřejnosti (ohrožení státní bezpečnosti a ohrožení veřejné mravnosti).

7.2.2 Zákon o soudním zřízení

Veřejností soudního řízení se podrobně zabývá zákon o soudním zřízení z 9. května 1975[2]. Konkrétní ustanovení týkající se veřejnosti jsou obsažena v oddílu 14. nazvaném Veřejnost a policejní ochrana při soudním řízení.

---

[1] Srov. Verfassung des Freistaates Bayern in der Fassung der Bekanntmachung vom 15. Dezember 1998 [online]. [citováno 25. ledna 2009].
URL:<http://by.juris.de/by/gesamt/Verf_BY_1998.htm>

[2] Srov. Gerichtsverfassungsgesetz [online]. [citováno 1. dubna 2009].
URL:<http://dejure.org/gesetze/GVG>

Projednání věci nalézacím soudem včetně vyhlášení rozsudků a usnesení je dle § 169 tohoto zákona veřejné. Během jednání však není možné pořizovat jakékoliv zvukové, televizní, rozhlasové a filmové nahrávky, které by pak byly veřejně pouštěny, nebo byl jinak jejich obsah zveřejněn. Odborná literatura[1], jejíž názor se opírá mimo jiné o níže neuvedenou judikaturu, předně definuje, co se rozumí filmovými a televizními nahrávkami. Tím se rozumí pouze pohyblivé záznamy, tj. zachycující určitý děj v jednací síni. Ze zákazu jsou proto vyjmuté takové obrazové záznamy, jejichž podstatu tvoří statické záběry.

Před civilními soudy je dle § 170 neveřejné projednávání rodinných věcí, s výjimkou sporů týkajících se výživného mezi příbuznými či manžely a sporů týkajících se nároků z bezpodílového vlastnictví manželů. Uvedené výjimky však neplatí, pokud soud spolu s nimi projednává i jinou rodinnou záležitost.

Vyloučit veřejnost z jednání nebo jeho části je možné ve velmi specifickém případě, a to, je-li předmětem řízení umístění obviněného do psychiatrické léčebny či do léčebny v rámci ochranného léčení. Veřejnost může být rovněž vyloučena, pokud během jednání mají zaznít takové věci z osobního života účastníků, svědků nebo poškozených, jejichž veřejné probírání by poškodilo chráněný zájem. Podle německých autorů[2] soud tak může postupovat zejména v případě, kdy je třeba zabránit sekundární viktimizaci oběti, která má soudu sdělit nezbytné informace intimního charakteru, nejen např. charakteru sexuálního, avšak i takového, že dané informace mohou jinak poškodit osobnostní práva oběti. Pokud ovšem zájem na veřejném projednání převáží tyto okolnosti, může být veřejnost přítomna. Zákon však

---

[1] Viz BÖTTCHER, R., et al. *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz: Grosskomentar.* 25. neubearbeitete Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. ISBN 3899490398. s. 42.

[2] Viz KÖLBEL, R. Strafrechtliche Haftung für prozessbedingte sekundäre Viktimisierung. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft.* 2007, roč. 119, č. 2 , s. 334-360.

pamatuje i na případ, kdy osoba, jejíž osobní záležitosti mají před soudem zaznít, trvá na přítomnosti veřejnosti při projednávání daných záležitostí. V takovém případě soud veřejnost vyloučit nesmí.

Soud může dle § 172 vyloučit z celého jednání nebo z jeho části veřejnost z důvodu ohrožení státní bezpečnosti, kvůli zajištění pořádku nebo mravnosti. Dále je to možné v případě ohrožení života, zdraví nebo svobody svědka nebo jiné osoby. Pokud je zřejmé, že se před soudem bude probírat obchodní, podnikové, patentové nebo daňové tajemství, jehož vyzrazení veřejnosti by mohlo poškodit chráněný zájem nějaké fyzické či právnické osoby, je rovněž možné veřejnost vyloučit. To samé platí, pokud má u soudu zaznít soukromé tajemství, za jehož neoprávněné zveřejnění hrozí svědkovi nebo znalci trest. Veřejnost je také možné z jednání vyloučit, pokud bude soud vyslýchat osobu mladší 16 let.

Vyhlášení rozsudku je dle § 173 v jakémkoliv případě veřejné, veřejnost lze vyloučit v některých případech z vyhlášení odůvodnění rozsudku nebo jeho části, a to zvláštním usnesením.

Zvláštní pozornost pak zákon o soudním zřízení věnuje jednání soudu o tom, zda bude po čas řízení veřejnost vyloučena či nikoliv. Jednání o vyloučení veřejnosti je neveřejné, pokud někdo z účastníků přímo nenavrhne veřejnost takového jednání nebo to soud nepovažuje za vhodné. Pouze usnesení, kterým se veřejnost vylučuje, musí být vyhlášeno veřejně. Může být vyhlášeno i neveřejně, a to v případě, že panuje obava, že by veřejné vyhlášení mělo za následek podstatné porušení pořádku jednání. Ve většině případů vyloučení veřejnosti je třeba v odůvodnění usnesení uvést, co je důvodem vyloučení veřejnosti. Jestliže byla veřejnost vyloučena z důvodu ohrožení státní bezpečnosti, nesmějí média dle § 174 odst. 2 informovat ani o obsahu úředních listin z takového jednání. V tomto a několika dalších případech může soud také uložit osobám, které jsou i přes vyloučení veřejnosti jednání přítomny, povinnost mlčenlivosti o skutečnostech, které během jednání zazní, nebo o nichž se dozvědí z listin týkajících se případu. Usnesení o

tom se zaznamenává do protokolu a je proti němu možný opravný prostředek. Ten však nemá odkladný účinek.

I pokud nebyla veřejnost vyloučena, je dle § 175 odst. 1 možné některým osobám vstup do jednací síně odepřít. Jedná se o osoby nedospělé nebo takové, které nějakým způsobem neodpovídají představám o důstojnosti soudu – například vzezřením, chováním apod. Naopak i k jednání, z něhož byla veřejnost vyloučena, je možné některým osobám přístup povolit, v trestních věcech to musí být vždy poškozený. Přítomnost úředníků soudní správy rovněž neveřejnosti jednání neodporuje.

Péče o zachovávání a zjednávání pořádku v jednací síni je v kompetenci předsedy senátu. K tomu mu zákon dává celou řadu opatření. Zákon v § 177 stanoví, že pokud strany, obvinění, svědci, znalci nebo na jednání nijak nezúčastněné osoby (prostá veřejnost) neuposlechnou nějaké nařízení k zachování pořádku, mohou být z jednací síně vyvedeny či dokonce odvedeny do pořádkové vazby. Zadrženy pak mohou být po určitou dobu, která však nesmí přesáhnout 24 hodin. O takových opatřeních rozhoduje soud. V případě, že však nařízení odmítá uposlechnout na jednání nezúčastněná osoba, rozhoduje o sankci vůči ní sám předseda senátu. Pokud se některá ze stran, obviněný, svědek, znalec nebo na jednání nezúčastněná osoba proviní nějakou nepřístojností, může mu být uložena pořádková pokuta nebo pořádková vazba. Pořádková pokuta v takovém případě může činit maximálně 1000 euro, pořádková vazba může trvat nejdéle 1 týden. V případě, že soud ukládá pořádkovou pokutu, určuje zároveň rozsah náhradní pořádkové vazby pro případ, že pořádkovou pokutu nebude možné na delikventovi vymoci. O stanovení pořádkové vazby a pořádkové pokuty rozhoduje soud, pouze pokud se nepřístojností v jednání proviní nezúčastněná osoba, rozhoduje o jejím potrestání předseda senátu. Pořádková pokuta nebo vazba se také v případě, že je viník za ten samý čin odsouzen opakovaně, započítává k novému trestu. Výkon soudem uložených pořádkových trestů nařizuje předseda senátu

bezprostředně. Proti rozhodnutí o uložení pořádkové vazby či pokuty může být podána stížnost, a to do týdne od jeho vyhlášení. Stížnost ovšem nemá odkladný účinek a rozhoduje o ní vrchní zemský soud. Zákon výslovně stanovuje, že usnesení soudu o nařízení pořádkové pokuty, pořádkové vazby či vyvedení na jednání nezúčastněných osob z jednací síně, je nezbytné zaznamenat do protokolu z jednání.

Pakliže nějaká osoba během jednání spáchá přímo u soudu nějaký trestný čin, zjistí soud jeho skutkovou podstatu, sepíše o tom protokol a ten posléze předá věcně příslušnému orgánu k vyřízení. Pachatele, považuje-li to soud za vhodné, na místě nechá zadržet.

7.2.3 Trestní řád

Kodex trestního práva procesního nazvaný trestní řád byl přijat 1. února 1877. Níže prezentované informace o obsahu této normy vycházejí ze znění vyhlášky ze 7. dubna 1987 a poslední novely z 31. října 2008.[1]

Trestní řád upravuje možnosti obrany účastníka řízení proti rozhodnutí soudu, které spočívá na porušení zákona (§ 337 odst. 1 tr. řádu). Za porušení zákona se považuje, pokud určitá právní norma, která měla být použita, nebyla použita nebo byla použita nesprávně. Nejčastějším opravným prostředkem proti shora uvedenému rozhodnutí je návrh na revizi. Návrh na revizi se kromě stížnosti a odvolání řadí mezi řádné opravné prostředky. O takovémto opravném prostředku rozhoduje soud nadřízený, ve vybraných případech dokonce soud o dvě instance vyšší.

---

[1] Srov. Strafprozessordnung [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://dejure.org/gesetze/StPO>

Dle § 338 odst. 6 je důvodem revize skutečnost, že byl rozsudek vynesen při ústním jednání, při němž byly porušeny předpisy o veřejnosti řízení.

7.2.4 Zákon o soudnictví nad mládeží

Německý právní řád má zvláštní právní úpravu soudního řízení s mládeží. Obsahuje ji zákon ze dne 4. srpna 1953 o soudnictví nad mládeží (Jugendgerichtsgesetz)[1]. Dle tohoto procesního předpisu probíhá řízení nejen se samotnými mladistvými obžalovanými, ale i trestní stíhání osob dospělých, jsou-li s nimi spoluobžalovaní mladiství.

Ustanovení § 48 odst. 1 výslovně stanovuje, že hlavní líčení v procesu se samotným mladistvým či samotnými mladistvými je zcela zásadně neveřejné, což se vztahuje nejen na průběh hlavního líčení, ale i na vyhlášení rozhodnutí. I přes neveřejnost hlavního líčení v daném případě musí být kromě účastníků umožněn přístup také poškozenému, jeho zákonnému zástupci, a v určitém případě také pomocníkovi a poručníkovi. Ze zvláštních důvodů může předsedající povolit přístup k hlavnímu líčení rovněž dalším osobám.

Je-li spolu s mladistvými obžalována osoba zletilá, koná se hlavní líčení veřejně. I z takového hlavního líčení však může být veřejnost vyloučena, bylo-li by veřejné projednání věci překážkou úspěšné výchovy mladistvého. O tom, zda může být v případě společného řízení s mladistvým i zletilým učiněna neveřejná i ta část hlavního líčení, v rámci níž je vyhlášeno rozhodnutí, zákon nic neuvádí. Systematickým výkladem a skutečností, že zákon o soudnictví nad mládeží je speciální

---

[1] Srov. Jugendgerichtsgesetz [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://dejure.org/gesetze/JGG>

normou k zákonu o soudním zřízení, lze dovodit, že v takovém případě veřejnost z vyhlášení rozhodnutí vyloučit nelze.

7.2.5 Judikatura

Německá judikatura se předně zabývá samotným smyslem zásady veřejnosti. Dle rozhodnutí Spolkového soudního dvora NStZ 1983 213, které je také citováno v odborné literatuře[1], princip veřejnosti nedává občanovi nárok na přítomnost při nějakém jím vybraném hlavním líčení, spíše spočívá v tom, že u hlavního líčení může být veřejnost zastoupena obecně. K zásadě veřejnosti proto nepatří skutečnost, že každý z publika má povědomí o tom, kdy a kde se jednání koná. Stačí pouze, aby každý zájemce měl možnost se o konání jednání bez zvláštních obtíží dozvědět.

Jedním z judikátů, který vymezuje pojem porušení veřejnosti řízení, je rozhodnutí Spolkového soudního dvora z 9. září 2003 č. BGH 4 StR 173/03.[2] V posuzovaném případě bylo vedeno trestní stíhání obžalovaného z Arménie, který se dle obžaloby dopustil násilného jednání vůči svému krajanovi a nedovoleného držení zbraně. Proti odsuzujícímu rozsudku podal obžalovaný revizi, v níž namítal porušování zásady veřejnosti při soudním projednávání své věci. To podle jeho názoru spočívalo v následujícím jednání předsedajícího soudce. Ten totiž na samém počátku hlavního líčení, ještě před výpovědí obžalovaného, uvedl, že se mají ze soudní síně vzdálit všichni Arméni,

---

[1] Srov. BÖTTCHER, R., et al. *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz: Grosskomentar.* 25. neubearbeitete Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. ISBN 3899490398. s. 31

[2] Viz Bundesgerichtshof. Beschluss 4 StR 173/03 vom 9. September 2003 (LG Schwerin) [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL: <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/03/4-173-03.pdf>

neboť tito mohou být předvoláni jako svědci. Zatímco státní zástupce proti takovému postupu nic nenamítal, obhájce obžalovaného žádal, aby rozhodnutí (neformální pokyn) předsedajícího soudce bylo učiněno formálním usnesením. Předsedající soudce pak skutečně vydal usnesení, které přikazovalo opustit jednací místnost. V odůvodnění usnesení se soud opíral o výpověď poškozeného, jenž v přípravném řízení uvedl, že na místě činu (v herně) byli všichni Arméni ze Schwerinu. Vzhledem k tomu, že se pak nepodařilo všechny přítomné Armény na místě činu v přípravném řízení ztotožnit, učinil soud přechodné opatření k zabránění přítomnosti jakýchkoliv potenciálních svědků v místnosti konání hlavního líčení. Následně opustila jednací místnost skupina šesti až osmi osob, které podle vzhledu připomínaly Armény. Teprve po sedmi dnech, kdy bylo skončeno provádění důkazů a kdy se hlavní líčení přesouvalo do fáze přednesu závěrečných řečí, bylo soudem zrušeno uvedené usnesení o vyloučení arménské veřejnosti. V revizi bylo podle Spolkového soudního dvora správně namítáno porušení zásady veřejnosti, soud druhého stupně v judikátu uvádí, že nalézací soud bez dostatečného důvodu vyloučil část veřejnosti a tím porušil zásadu veřejnosti.

Ve výroku rozhodnutí pak Spolkový soudní dvůr uvádí: „Zásada veřejnosti je porušená nejen v případě, kdy je veřejnost jako celek vyloučená bez zákonného důvodu, avšak už tehdy, když je z jednací místnosti nezákonným způsobem vyloučen jednotlivec." Z § 58 odst. 1 trestního řádu vyvodil Spolkový soudní dvůr zásadu, že je přípustné vyzvat k opuštění zasedací místnosti ty osoby, u nichž je možné, že by mohly být v budoucnu volány k podání svědecké výpovědi. Při rozhodování o této otázce má příslušný předsedající, stejně jako soud rozhodující o opravném prostředku proti jeho rozhodnutí volné uvážení. To je překročeno pouze tehdy, když vyloučení posluchače spočívá na věcně nesprávné úvaze.

Spolkový soudní dvůr 30. března 2004 projednal revizi obžalovaného, jehož Zemský soud v Halle odsoudil k trestu doživotí za

vraždu, pokus zabití a další trestné činy. Kromě námitek obsažených v revizi obžalovaného, jimž spolkový soud v rozhodnutí, které tvoří judikát č. 4 StR 42/04[1], vyhověl, se nejvyšší soud SRN zabýval jednáním soudních činitelů u soudu 1. stupně, které byly podle názoru obžalovaného v rozporu s ustanoveními o zásadě veřejnosti. Jednání, proti němuž se obžalovaný v revizi ohrazoval, spočívalo v tom, že před počátkem 19. dne projednávání daného případu dala předsedkyně senátu příkaz pracovníkům soudu, aby na dveře jednací místnosti vyvěsili ceduli s upozorněním: „Žádný přístup během jednání – vstup pouze v přestávkách." Podle jejího dodatečného vyjádření zavdalo příčinu k tomuto rozhodnutí chování přítomných osob z řad veřejnosti. Ty i dle záznamu v protokolu opakovaně rušily průběh jednání častým vstupem a odchodem z jednací síně.

Spolkový soud revizi v rozsahu týkajícím se shora uvedené námitky proti porušení zásady veřejnosti v průběhu jednání zamítl. Odkazoval se v této souvislosti na několik předchozích svých rozhodnutí, v nichž srovnává význam jednotlivých zásad, či lépe řečeno zájmů v průběhu jednání. Podle autora judikátu stojí na stejné úrovni se zásadou veřejnosti zájem společnosti na nerušeném a klidném průběhu jednání. K dosažení tohoto je pak možné učinit přiměřená opatření, která ve své podstatě zásadu veřejnosti regulují. Soud jako jinou možnost, jež by byla přípustná, ač by ještě více omezovala přítomné osoby z veřejnosti, je uzamčení dveří jednací síně v průběhu vyhlášení rozsudku tak, aby se v takovéto stěžejní chvíli zabránilo jakémukoliv rušivému vlivu.

O tom, jaký význam je v německém právním řádu kladen na striktní zásadu veřejného projednání věci v soudním řízení, svědčí

---

[1] Viz Bundesgerichtshof. Beschluss 4 StR 42/04 vom 30. März 2004 [online]. [citováno 4. června 2009]. URL:<http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=29023&pos=0&anz=1>

rozhodnutí Správního soudního dvora v Kasselu 12 UE 152/94[1]. Uvedený soud jako soud rozhodující o námitce ve správním řízení (je zcela lhostejné, že se jednalo o jiný právní obor, neboť, jak je shora uvedeno, zásada veřejnosti je zakotvena v zákoně o soudním zřízení, který se vztahuje na soudní řízení v jakémkoliv právním oboru) vyhověl opravnému prostředku žalobce a konstatoval, že nemůže-li kdokoliv vstoupit do soudní budovy v době projednávání jakéhokoliv sporu, jedná se o porušení zásady veřejnosti.

Námitka žalobce spočívala na jeho tvrzení, že když v pátek odpoledne opouštěl jednání, byly zamčené dveře u hlavního vchodu soudní budovy. Svědectví k potvrzení tohoto faktu podává i jiná osoba, jež soudní budovu opouštěla ve 12.55 a dožadovala se odemknutí dveří. Při řízení, v němž bylo rozhodováno o námitce, bylo rovněž zjištěno, že ve 13 hodin končí pracovní doba u tohoto soudu, proto bylo logické, že některý z pracovníků soudu komukoliv zamezil ve vstupu do soudní budovy.

Soud rozhodující o námitce opravnému prostředku žalobce vyhověl a konstatoval, že porušení zásady veřejnosti nemusí být učiněno rozhodnutím soudce, ani skutečností, o níž by soudce vůbec věděl, ale je-li z objektivních důvodů zamezeno ve vstupu jakékoliv osobě k projednávané věci, jedná se o porušení dané zásady.

7.2.6 Zhodnocení legislativní úpravy

Postavení zásady veřejnosti v právním řádu Německé spolkové republiky svědčí o tom, že daný právní řád funguje po desítky let

---

[1]Viz Verwaltungsgerichtshof Kassel. Entscheidung 12 UE 152/94 [online]. [citováno 5. června 2009].URL:<http://web1.justiz.hessen.de/migration/rechtsp.nsf/0/96fd26e9752f43aec1256e4a003d10c6?OpenDocument>

v demokratickém právním systému. Řada ustanovení, zejména trestního řádu, přímo počítá s možností, že zásada veřejnosti zakotvená v zákoně o soudním zřízení bude porušena. Ustanovení trestního řádu o možnosti revize pak ve světle praxe není jen teoretickou veličinou, avšak skutečně velmi často aplikovaným právem.

Za zdařilé lze považovat vůbec zakotvení uvedené zásady v zákoně, který reguluje řízení před soudy obecně a vztahuje se tedy bez rozdílu na řízení trestní, občanskoprávní či např. správní. Nemůže se tedy stát, tak jak jsme toho v ČR svědky, po nabytí účinnosti novely trestního řádu učiněné zák. č. 52/2009 Sb., že veřejnost, resp. sdělovací prostředky mají zcela diametrálně odlišné postavení při informování z trestního a občanského procesu, ačkoli okolnosti projednávání případů v obou procesech mohou být velmi podobné.

Přesto, že se německý trestní proces opírá o klasické kontinentální zásady trestního procesu, mj. tedy o zásadu materiální pravdy, zásadu oficiality a zásadu vyhledávací a v neposlední řadě též zásadu bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti, praxe, jak vyplývá z níže citovaného odborného textu, je diametrálně odlišná. Vzhledem k velmi vysoké přetíženosti německé trestní justice „vznikl úplně samostatný typ trestního řízení – dohadovací řízení, neupravené trestním řádem ani jinými právními předpisy (v německé literatuře není shoda o tom, zda jde o postup praeter legem nebo dokonce contra legem)."[1] V rámci tohoto speciálního druhu řízení dochází v jiných prostorách než v jednací síni k hledání kompromisu mezi stanovisky obžaloby a obhajoby. Výsledkem má pak být dohoda, jíž pak respektuje i soudní rozhodnutí. V rámci tohoto specifického jednání pochopitelně není přítomna veřejnost a dle ustálených zvyklostí ani obžalovaný.

Zvláštní pozornost zasluhuje nemožnost pořizování obrazových přenosů z jednací síně, a tedy faktické vyloučení přímých přenosů

---

[1] Viz MUSIL, J. Dohody o vině a trestu (Absprachen) v Německu. *Právník*, 2008, č. 3/2008, s. 219.

z jakéhokoli jednání před obecnými soudy. Domnívám se, že by tato možnost v určitých případech přípustná být měla.

Za největší pozitivum německého právního řádu a v něm zakotvené, resp. aplikované zásady veřejnosti, považuji mimořádně bohatou judikaturu soudů. Důvodem je nesporně jak shora uvedené zakotvení důvodu podání revize při domnělém či skutečném porušení dané zásady, tak i tradiční pochopení významu zásady veřejnosti v předchozí judikatuře. Jak je uvedeno shora v samostatné kapitole o judikatuře, soudy rozhodující o opravných prostředcích považují i situace, které přístup obecenstva do jednací síně omezují zcela symbolicky a které jsou v české justiční praxi naprosto běžné, za porušení zásady veřejnosti. „Sankcí" je pak opakování řízení před soudem 1. stupně. Pochopitelným důsledkem takovéto praxe je skutečnost, že soudy neberou tuto zásadu jako cosi zcela okrajového, ale jako zásadu postavenou na roveň jiným principům, na nichž stojí spravedlivý proces. Za neopomenutelné a ve srovnání s ČR velmi časté je možné považovat i fakt, že se účastníci řízení sami domáhají veřejného projednávání své věci a v případě provinění proti němu sami podávají opravné prostředky.

Ruku v ruce s rozsáhlou judikaturou ve vymezeném tématu jde rozsáhlost odborné literatury, která se snaží judikaturu třídit, rozvíjet a v neposlední řadě také s touto polemizovat. Za nejlepší příklad může sloužit dílo soudce zemského vrchního soudu v Saarbrückenu, dr. Gerharda Knerra.[1] V dané publikaci se snaží shromáždit veškeré názory a pohledy na problematiku zveřejňování totožnosti zúčastněných osob při publikování soudních rozhodnutí samotnými soudy. V SRN se

---

[1] Srov. KNERR, G. Die Namensnennung bei der Publikation gerichtlicher Entscheidungen [online]. [citováno 5. června 2009]. URL:<http://www.jurpc.de/aufsatz/20040073.htm>. Srov. též KNERR, G. *Die Veröffentlichung von Namen in gerichtlichen Entscheidungen*. Marburg: Elwert, 2004. ISBN 3-7708-1255-7.

zveřejňuje převážná část soudních rozhodnutí bez jmen obsažených v originálních rozhodnutích. Výjimkou z tohoto je ovšem zveřejňování jmen známých osobností. V Německu panující názor vychází podle Knerra z toho, že jména uváděná v soudních rozhodnutích mají být skrývána. Soudní praxe a literatura na toto nahlíží bez zvláštního zdůvodnění jako na samozřejmost s poukazem na osobnostní práva a ochranu osobních údajů. Právě zákonné předpisy o ochraně osobních údajů jsou jediné normy, které danou oblast explicitně regulují.

Jestliže pak v Německu existují takto obsáhlá díla na relativně okrajové dílčí téma, aplikace zásady veřejnosti v trestním řízení, ukazuje to na vyspělost právního systému v této zemi. Zajímavostí je rovněž to, že uvedené téma neváhal autor publikovat i na internetu tak, aby bylo možné z něj v nejširší míře čerpat a odvolávat se na něj v nejrůznějších sporech týkajících se uvedené oblasti.

7.4 Spojené státy americké

7.4.1 Ústavní základy veřejnosti soudního jednání a informování o něm

Právní řád Spojených států amerických je ve výkonu trestní spravedlnosti založen na úplně jiných, dá se říci v některých oblastech na opačných pravidlech. Oproti právnímu řádu České republiky je nejmarkantnější odlišností fakt, že o vině a nevině obviněného může rozhodovat porota. Porota je vždy tvořena lidmi, u nichž není předpoklad jakéhokoliv vzdělání, natož pak vzdělání v oboru práva. Od této skutečnosti je odvíjen systém dokazování před porotními soudy, často založený na dojmech a emocích.

V otázce svobody slova (projevu) a svobody tisku jsou Spojené státy americké zjevně nejliberálnější zemí na světě. Na podkladě prvního dodatku Ústavy Spojených států, který tyto svobody zakotvil, je povoleno zcela bez omezení prezentovat své názory na vinu či nevinu určitého člověka jakoukoliv formou, a to i tak, že není zřejmé, že se jedná o názor reportéra.

Stanovisko, jež vedlo bezmála až k absolutní nedotknutelnosti novinářů, vyslovil Nejvyšší soud ve dvou případech[1], po nichž už téměř není možné žalovat novináře a média vůbec za urážku na cti i přes to, že nepravdivé informace skutečně poškodily něčí pověst. Daná stanoviska nejvyššího soudu mají základ v uvedeném dodatku č. 1 Ústavy USA. Skutečnost, že autoři mediálního výstupu označují někoho před vynesením rozhodnutí soudu za pachatele určitého trestného skutku, zločince, zloděje či vraha, je považována za výkon svobody tisku a na tento názor má daný novinář právo i přes dodatečné rozhodnutí soudu v opačném smyslu.

Druhou normou, jež zcela zásadním způsobem dotváří právní rámec pro informování o trestním řízení, je šestý dodatek Ústavy Spojených států pojednávající o právu na spravedlivý proces.

Spravedlivým procesem se zejména rozumí právo obviněného na nezaujatou a nestrannou porotu. Porotci si podle výkladu tohoto ustanovení nesmějí učinit na věc názor před samotným projednáváním věci, ani v průběhu zasedání porotního soudu na základě jiných zdrojů informací než těch, které byly před jejich zraky prováděny. K zabezpečení toho pak kromě poučování ze strany profesionálního soudce, který jednání řídí, a dotazů stran směřovaným vůči porotcům, jejichž účelem je zjištění, zda si již před prvním zasedáním neučinili předběžné závěry o vině či nevině obviněného, či zda nemají k věci nějaký vztah vylučující nestrannost a nezávislost, slouží zejména dva

---

[1] Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci New York Times v. Sullivan, sp. zn. 376 U.S. 254 (1964) a ve věci Gertz v. Robert Welch, Inc., sp. zn. 418 U.S.323 (1974)

instituty – přeložení projednávání do jiného města a institut sekvestrace.

Přeložení projednávání věci do jiného města, pochopitelně stejného státu (právní řády jednotlivých států USA se velmi podstatně liší), má za účel vybrání porotců z prostředí, kde není běžný člověk zasažen lokálními médii města, ve kterém se stal skutek, v němž státní návladní spatřuje trestný čin. Tato opatření jsou sice stále užívána, avšak jejich efekt je postupně stírán rozšířením velkoplošných zpravodajských (televizních a rozhlasových) stanic a zejména s rozvojem internetu.

Předsedající soudce může k zabezpečení nemožnosti přísunu informací k členům poroty u případů, u nichž existuje předpoklad mediálního zájmu, nařídit sekvestraci porotců. Sekvestrace členů poroty může mít dvě podoby.[1] Podle první dnes již prakticky neužívané jsou porotci pouze izolováni od informací z vnějšího světa, avšak mohou spolu hovořit. Podle užívanějšího modelu jsou porotci izolováni nejen od vnějšího světa (hovorů s okolím apod.), čtení periodického tisku, sledování televize a rozhlasu je cenzurováno pověřenými soudními pracovníky a soudci mezi sebou až do okamžiku porady poroty nesmějí hovořit. V této souvislosti je třeba zdůraznit velmi výrazné omezení porotců v jejich osobním či občanském životě. Nemám na mysli případy, jejichž projednávání je otázkou jednoho či několika málo dnů, ale situace, kdy se projednávání určitého případu protáhne na řadu měsíců, po níž nemají soudci nijak umožněný styk s rodinou, pracovním kolektivem atp. Např. v zřejmě nejznámějším mediálním případu O. J. Simpsona[2] trvala sekvestrace porotců a jejich náhradníků bezmála 9

---

[1] Viz BERGMANN, P. - BERMAN-BARRETT, S. J. *The Criminal Law Handbook: Know Your Rights, Survive the System.* Berkeley: NOLO, 2002. s. 21/26

[2] Srov. Famous American Trials. The O. J. Simpson Trial 1995. [online]. [citováno 17. dubna 2010]
URL:<http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/FTRIALS/Simpson/simpson.htm>

měsíců. Někteří autoři[1] v této souvislosti upozorňují na zkušenosti amerických právních vědců, podle nichž u případů, kdy je možné očekávat déletrvající sekvestraci porotců, pozorují zásadní problém se složením poroty. Do poroty se v takovýchto případech nehlásí lidé v produktivním věku či s kvalitním pracovním zařazením, ale lidé z různého důvodu nezaměstnaní a těšící se na dobrodružství. Naopak dané podmínky vyžadují mimořádně odolnou psychiku dlouhou dobu ze sociálních vztahů vytržených porotců. Výsledkem pak může být podle citovaného autora nespravedlivý verdikt.

Pro problematiku informování médií o soudních procesech a trestním řízení vůbec je nejdůležitější pochopení vztahu mezi dvěma shora uvedenými normami, tj. dodatkem č. 1 a dodatkem č. 6 Ústavy USA. Jde o to, zda ničím neomezená svoboda tisku i za předpokladu zachování nezávislosti poroty mj. skrze shora uvedená opatření, nemůže ovlivnit průběh jednání a tím i právo na spravedlivý proces. Jedním z mála soudců[2], který se zabýval konfliktem mezi právy zakotvenými v prvním a šestém dodatku, byl soudce Felix Frankfurter, který proslul vyzvednutím práva na spravedlivý proces nad právem na svobodu tisku. V případu z roku 1941[3], v němž šlo o to, že novináři záměrně uveřejnili článek s úmyslem ovlivnit rozhodnutí soudu, se ovšem Nejvyšší soud vyslovil ve prospěch novin s poukazem na svobodu tisku zakotvenou prvním dodatkem. Soudce Frankfurter zde hlasoval proti s poukazem na to, že svoboda projevu může sotva svým významem přemoci záruku nestranných soudů. Stát podle něj může přijmout odpovídající opatření pro to, aby obhajoba obviněného nebyla

---

[1] Viz NEUBAUER, D. W. *America´s Courts and the Criminal Justice System.* Belmont: Thomson, 2008. s. 313

[2] Viz JAROLÍMOVÁ, Z. *Trestní řízení, veřejnost a média.* Praha, 2007. Diplomová práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Vedoucí diplomové práce Jiří Herczeg. s. 65

[3] Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Bridges v. stát Kalifornie, sp. zn. 314 U.S. 252 (1941).

médii překrucována a aby soud mohl řádně vykonávat svoje povinnosti, neboť soudy jsou základními institucemi pro obhajobu Listiny práv. Později v podobném případu[1] se ovšem přiklonil k většinovému názoru, že bez svobody tisku nemůže být svobodná společnost, a že nezávislé soudnictví nemůže mít přednost před svobodou tisku, stejně jako nemůže být svoboda tisku upřednostňována před nezávislým soudem. Právě svobodný tisk a jeho kontrolní funkce nad soudnictvím je podle něj prostředek, jak zajistit soudcům nezávislost. Dalším případem, kde byl patrný konflikt mezi prvním a šestým dodatkem, bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu USA z roku 1961[2], jímž bylo obviněnému přiznáno právo na nový proces kvůli publicitě během vyšetřovací fáze. Soudci, včetně Frankfurtera, se zde shodli na tom, že spravedlivý výkon trestního soudnictví nemusí být podřízen svobodě tisku. Problémem střetu těchto dvou práv se Nejvyšší soud USA zabýval rovněž v případu Craig v. Harney[3], v němž jeden ze soudců uvedl, že právo občanů na svobodu tisku je sice velmi důležité, nicméně neméně důležité je právo na spravedlivý proces a jeho klidný průběh, oproštěný od vnějších rušivých vlivů a nátlaku. Podle něj zde vydavatel tisku porušil svou činností právo člověka na klidný a nestranný proces. Právy dle prvního a šestého dodatku a jejich konfliktem se v několika případech zabývaly i odvolací soudy, přičemž minimálně dva z nich uznaly, že právo na spravedlivý proces před nestrannou a nezaujatou porotou má přednost před právem na svobodu tisku.[4] Průlomovým rozhodnutím v případu

---

[1] Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Pennekamp v. stát Florida, sp. zn. 328 U.S. 331 (1946)

[2] Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Irwin v. Dowd, sp. zn. 366 U.S. 717 (1961)

[3] Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Craig v. Harney, sp. zn. 331 U.S. 367 (1947) - nesouhlasné stanovisko soudce Jacksona

[4] Např. ve věci Globe Newspaper Co., sp. zn. 729 F. 2d 47, 53 (1st Cir. 1984)

New York Times Co. v. U. S.[1], kde byla naopak upřednostněno právo na svobodu tisku, byla novinářům přiznána svoboda uveřejňovat i utajované vládní dokumenty. V něm byla vládě upřena možnost zabránit deníku New York Times otisknout utajovanou studii o vývoji politiky týkající se války ve Vietnamu.

7.4.2 Historie pořizování obrazových a zvukových záznamů a přenosů – mediální soudy

Přílišná publicita a zvýšený zájem novinářů, zvláště u některých mediálně proslavených amerických procesů, vedla v prvních dekádách 20. stol. ve Spojených státech amerických k tomu, že se zvláště odborná veřejnost začala znepokojovat nad tím, jak média neblaze ovlivňují vedení procesu a vytvářejí atmosféru nevhodnou k výkonu spravedlnosti. V roce 1937 proto Sdružení amerických advokátních komor (ABA – American Bar Association) vydalo Cannons of Judicia Ethics – etický kodex, který zapovídal používání fotoaparátů, kamer a mikrofonů v jednací síni.[2] V roce 1952 byly pak zakázány i kamery televizní. Tento kodex sice nebyl nikterak právně závazný, i přes to byl však dlouhou dobu dodržován. Jednou z mála a v historii USA vůbec první výjimkou, kdy soudce tento kodex porušil, byl případ vraždy z roku 1955, kdy byly ve státě Texas poprvé do soudní síně vpuštěny televizní kamery. Majitelé rozhlasových a televizních stanic se dlouhá

---

[1] Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci New York Times Co. v. U. S., sp. zn. 403 U. S. 713 (1971)

[2]Viz McELROY, D. J. – TURNER, K. D. Cameras in the Courtroom. [online]. [citováno 5. dubna 2010].
URL:<http://www.floridabar.org/DIVCOM/PI/RHandbook01.nsf/SMTGT/Cameras%20in%20the%20Courtroom>.

léta po vydání etického kodexu snažili na Sdružení amerických advokátních komor naléhat, aby svůj postoj vůči přenosové a záznamové technice přehodnotila, ovšem s jedinou shora uvedenou výjimkou bez úspěchu.

Ustálenou praxi se podařilo zástupcům mocných mediálních společností prolomit až po více než 40 letech zákazu. Až v roce 1978 na konferenci ministrů spravedlnosti jednotlivých států došlo k průlomové změně. Přenosová technika v jednacích síních sice tímto orgánem přímo povolena nebyla, avšak byla přijata rezoluce, jež dovolovala nejvyšším soudům v jednotlivých státech vydávat vlastní normy upravující přítomnost mediální techniky během soudních jednání.

Provozovatelé několika floridských televizních stanic v sedmdesátých letech minulého století také sepsali petici, v níž požadovali změnu tzv. zásady 3A v Code of Judicial Conduct. Tu pak předložili Nejvyššímu soudu státu Florida, který poté povolil zkušební program, jenž podle zvláštních pravidel umožňoval médiím televizní přenos jednoho trestního a jednoho civilního soudu. Pravidla k natáčení však vyžadovala souhlas všech stran. Mediální přenosy se pak v návaznosti na tuto podmínku ukázaly jako v praxi neproveditelné. Proto, opět na podnět médií, Nejvyšší soud státu Florida zahájil program, v rámci něhož již nebylo nutné souhlasy stran sporu získávat. Po skončení programu došlo k jeho vyhodnocení, ke kterému si soud opatřil řadu studií a zpráv, rovněž se braly v úvahu zkušenosti států, které podobná pravidla týkající se použití přenosové techniky přijaly. Nejvyšší soud státu Florida v návaznosti na tento rozsáhlý a velmi finančně náročný projekt shledal, že přítomnost audiovizuální techniky v jednací síni během procesů, pokud jsou dodržována určitá pravidla, není na újmu jednání soudu. Soud v odůvodnění svého stanoviska opřel svůj názor o několik velmi složitě formulovaných důvodů. Za zcela zásadní byla floridskými soudci označena důvěra nejširší veřejnosti k činnosti soudů na všech stupních. Účast médií během soudního jednání pak může k posílení této důvěry významně přispět. Veřejnost

podle něj prostřednictvím médií může soudům neskonale lépe porozumět a ztotožnit se s učiněnými rozhodnutími. Nejvyšší soud Floridy zapracoval své závěry do Zásady 3A Code of Judicial Conduct, jež nově zakotvila, jaká technika a jakým způsobem může být během soudního jednání použita.

Nejvyšší soud USA tento postup Nejvyššího soudu státu Florida v roce 1981 uznal a potvrdil právo médií účastnit se soudních procesů v případu Chandler v. Florida[1]. V něm dva policejní úředníci z Miami Beach právními prostředky napadli rozhodnutí o svém uvěznění s poukazem na to, že televizní kamery, připuštěné na základě výše zmíněného experimentálního programu, narušily jejich právo na nestranný a spravedlivý proces. Nejvyšší soud USA ovšem rozhodl, že Ústava nezakazuje státům povolení přístupu kamer do jednací síně, žalovaní podle něj měli prokázat skutečnou újmu, která jim byla přítomností médií způsobena. Nadále bylo ponecháno na úpravě jednotlivých států, zda a jak kamery v soudní síni povolí.

Na základě případu Chandler v. Florida změnilo Sdružení amerických advokátních komor ABA znění zásady 3A v Code of Judicial Conduct. Do ní bylo nově vloženo ustanovení, že soudce může povolit účast veškeré mediální techniky za předpokladu, že nebudou porušena práva zúčastněných na spravedlivý soud.

Drtivá většina států USA dnes již má zákony umožňující nějakou formu vysílání z probíhajícího soudního jednání. Právní úprava přítomnosti vysílací techniky v soudní síni je ovšem zcela rozptýlená. Některé státy připouštějí přenosy z jednací síně zcela bez omezení (rozhodnutí je pouze na předsedajícím soudci), jiné státy připouštějí přenosy z projednávaných případů jen v návaznosti na souhlas

---

[1] Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, sp. zn. 449 U.S. 560(1980). [online]. [citováno 11. dubna 2010].
URL:<http://www.law.cornell.edu/supct/html/historics/USSC_CR_0449_0560_ZS.html>

obviněného, výjimkou není ani přístup, podle něhož je povolen přenos mimo fázi dokazování. Za jedno z nejzajímavějších a nejinspirativnějších opatření lze rovněž považovat institut tzv. odloženého přenosu. Divákům u televizních obrazovek, popř. u internetu není záběr z jednací síně přenášen v reálném čase, ale se zpožděním několika desítek sekund. Nastane-li pak v rámci snímaného jednání nějaká, předem předsedajícím soudcem stanovená situace, např. prezentace osobních údajů svědků či osob bez hlubší souvislosti s případem, tato sekvence je vystřižena a na televizních obrazovkách nezobrazována.

Roku 1991 dokonce zahájila své vysílání televizní stanice, jejíž program byl zaměřen pouze na soudnictví a soudní případy – Court TV (dnes již neexistující). Během svého několikaletého fungování tato televizní stanice předávala divákům přenosy ze soudních síní prakticky ze všech států. Vysílání nemělo nijak bulvární charakter, byly proto přenášeny nejen známé případy zavánějící senzací, avšak i předem vybrané případy, jež měly širokou veřejnost obohatit o některé poznatky, nové přístupy či důkazní prostředky, jimiž ten či onen případ vynikal. Přenosy a vysílané záznamy z jednacích síní byly nejrůznějším způsobem doplňovány o komentáře významných právníků a diváci byli rovněž seznamováni se zákonnými konsekvencemi probíhajícího jednání a vynášeného rozhodnutí.

7.4.3 Zhodnocení svobody tisku při soudním jednání

Z pozice Evropana až neuvěřitelně liberální přístup justice a veřejných orgánů vůbec k médiím a jejich realizaci svobody tisku při informování o vybraných kauzách projednávaných porotními soudy jednotlivých států či soudy federálními nelze hodnotit odděleně od justičního systému, který spočívá na některých od kontinentálního právního systému značně odlišných zásadách. Takto nesmírně široce

koncipovaná míra svobody médií při informování o některých soudních procesech totiž jen dotváří celý systém realizace spravedlnosti, jenž, v USA spočívá prakticky pouze na rozhodování prostých lidí. Pro úplnost je nutné podotknout, že shora zmíněné informace o zásadě veřejnosti a o účasti médií v trestním řízení v USA se v plném rozsahu uplatní pouze v těch případech trestního řízení, kde proběhne soudní řízení před porotou. Těchto případů je ovšem v USA pouze menšina. Naprostá většina řízení proběhne v různých velmi zjednodušených formách, konaných před samosoudcem (někdy dokonce jen před policií nebo před žalobcem) a je meritorně uzavíráno bez soudního přelíčení např. institutem tzv. prohlášení viny (*plea of guilty*), prohlášením „nechci popírat" (*nolo contendere)* a jinými formami odklonů.

Zatímco v kontinentálním systému je přenechána zodpovědnost za vedení procesu i rozhodování o vině, nevině a případně trestu ve velké míře na kvalifikovaných profesionálních soudcích, v USA je rozhodování o procesních otázkách při průběhu procesu a meritorní rozhodování rozděleno mezi profesionální a laický prvek.

Druhým faktorem, který je třeba v souvislosti s rozdíly mezi kontinentálním právním systémem a common law zmínit, je odlišnost ve způsobu ustanovování osob do některých funkcí. Mám na mysli například ustanovování do funkce státního zástupce či v případě USA státního návladního. Zatímco z České republiky a okolních států známe zcela výhradně jmenování do funkce, v USA jsou lidé do těchto funkcí voleni. Možnost sledovat konkrétními osobami volené zástupce ať přímo v soudní síni či na televizní obrazovce nebo zprostředkovaně z komentářů v nejrůznější mediální formě je pak přímou realizací kontrolní funkce zásady veřejnosti.

První a na první pohled zcela jednoznačně pozitivní zkušeností ze studia materiálů týkajících se tématu zvoleného touto prací je mimořádný objem názorů zcela zjevně nejuznávanějších amerických právníků, které reflektují střet mezi zásadou veřejnosti a svobodou tisku na straně jedné a právem na spravedlivý proces na straně druhé. Za

pozoruhodné lze považovat vůbec samotnou vůli justičních představitelů k vymýšlení nových institutů za účelem ochránění práva na spravedlivý proces a nedotčení svobody tisku. Instituty jako sekvestrace porotců a přeložení projednávání určitého případu do jiného města svědčí právě o tom, že snahou justice nebylo upřednostnit jednu zásadu před druhou, ale najít nová a v dané době zcela neznámá opatření za účelem zachování všech Ústavou zaručených práv a svobod. Za inspirující lze rovněž považovat to, že kupříkladu zákazy pořizování technických záznamů v jednací síni, hledání oněch nových institutů či pravidla, za nichž mohou být obrazové záznamy a přenosy v jednací síni pořizovány, nebyly výsledkem legislativních pravidel, jež s odbornou veřejností ať z jedné či druhé strany nikdo neprodiskutoval, avšak právě výsledkem práce odborníků ze všech zúčastněných stran. Při studiu materiálů (vědeckých prací či precedentů) je možné získat i další zajímavý poznatek související právě s institutem precedentu, a to poznatek, že po kratší či delší době studia předmětného tématu na internetu je možné nalézt mimořádně rozsáhlou databázi případů, z nichž je možné dopodrobna nastudovat okolnosti vydání určitého rozhodnutí a obvykle velmi precizní odůvodnění názoru, který tvoří předmět rozhodnutí.

Za velmi krátké zanalyzování rozhodně stojí důsledky, které s sebou nese téměř absolutní otevřenost soudního procesu USA. Vezmeme-li za prokázaný velmi sporný fakt, že v podstatě ničím neomezená svoboda tisku při sdělování průběhu soudního procesu či dokonce jeho ničím nepřerušovaný přenos nemá vliv na realizaci práva obviněného na spravedlivý proces, lze takto široce koncipovanou realizaci zásady veřejnosti chápat jako pozitivní. V praxi některých větších televizních společností, jejichž pořady se specializují na soudní procesy, je běžné, že celý z nějakého důvodu zajímavý proces je vysílán v přímém přenosu velkému množství diváků. V době, kdy se porota odebere k závěrečné poradě před vynesením rozsudku o vině či nevině obviněného, jsou pak odborníky v daném oboru divákům shrnována veškerá fakta, divák pak svým vzděláním, dostupnosti důkazních

materiálů či kupříkladu rozhodovacích pravidel má naprosto shodné možnosti věc posoudit jako porotci. Sám tedy může zcela nezávisle zvážit spravedlivost vyneseného rozhodnutí. Neopomenutelnou výhodou filmových záznamů je jejich opakovatelnost v budoucnu, kdy se kupříkladu nějaké svědectví stane předmětem přezkumného řízení. Za zásadní argument široké otevřenosti soudního procesu vůči tisku se pak často uvádí to, že volení zástupci jsou pod permanentním dohledem svých voličů a rovněž daňoví poplatníci mohou neustále sledovat efektivitu nakládání s jejich státu odevzdanými prostředky. Za velmi diskutabilní důsledek dané otevřenosti tisku je pak zmiňován teatrální průběh procesu pramenící mj. z toho, že obhájce si svým chováním tvoří reklamu pro své potenciální klienty.

V oblasti střetu ničím neomezené svobody tisku a práva obviněného na spravedlivý proces, jehož součástí je i nijak nepředpojatá porota, narážíme na dva dosud nevyřešené problémy. První je přehlížená otázka, zda ve věku online internetového zpravodajství, zpráv přicházejících prostřednictvím SMS na mobilní telefon potenciálních porotců a mnoha dalších technických vymožeností v kombinaci s nijak vysoce nastavenými předpoklady pro výkon porotce a skutečností, že u médií v USA se cosi jako zásada presumpce neviny stalo prakticky neznámým pojmem, je vůbec možné u médii sledovaných případů sehnat ničím nepředpojaté porotce. Druhou doposud nepřekonanou mezerou v systému je situace, o níž bylo pojednáno již dříve, a to zda po dlouhou dobu sekvestrovaní porotci fakticky vytržení ze sociálních vazeb mohou vydávat kvalitní rozhodnutí.

Vše, co bylo doposud uvedeno, je otázka přísunu informací od soudu směrem k médiím. Na tuto problematiku však jen velmi volně navazuje soubor otázek souvisejících s prezentací informací zjištěných novináři u policie či soudu. V právním řádu USA je fakticky neprolomeno stanovisko, že vše, co novinář ve své tištěné televizní, rozhlasové či elektronické zprávě o určitém případu uvedl, je výkonem jeho ničím neomezitelné svobody tisku. Skutečnost, že nepravdivou informací,

popř. informací, v rámci níž je kdokoliv označen za pachatele určitého protiprávního jednání, ač byl později nezávislou porotou v této věci viny zproštěn, jsou určitá osobnostní práva poškozována, je z hlediska amerického právního systému nijak nereflektovaná a soubor institutů, ať veřejnoprávního či soukromoprávního charakteru, které známe v kontinentálním systému práva, je v USA zploštěn na zcela nedostačující minimum ochrany dotčeného. Toto specifikum právního postoje USA k často nepravdivým informacím o soudních procesech ostře kontrastuje s obecným postojem common law k otázce ochrany osobnosti, ochrany soukromí osob a občanské i trestněprávní možnosti zjednání nápravy při porušení těchto hodnot.[1]

Zatímco v oblasti přístupu legislativy, rozhodnutí soudů a zejména jurisprudence a dalších prezentovaných názorů mimo závazné právní normy, v oblasti přístupnosti informací médiím a veřejnosti vůbec americký právní systém zajímavě reaguje na značně odlišný systém justice a tato opatření nijak zjevně obviněného nepoškozují, z evropského pojetí osobnosti a útoků na její integritu je naprosto nepochopitelný přístup právního řádu USA k této věci.

---

[1] Srov. zejm. COLLINS, M. *The Law of Defamation and the Internet.* Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-928182-3. s. 327.

8 Evropská úmluva a její aplikace

8.1 Evropská úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod je zcela zásadním pilířem ústavního pořádku České republiky v oblasti zakotvení lidských práv. Tato mezinárodní smlouva je zároveň sjednocujícím prvkem v dané oblasti kodifikace lidských práv u členských států Rady Evropy. Byla podepsána v Římě 4. listopadu 1950.

Česká a Slovenská federativní republika jako právní předchůdce České republiky přistoupila k Úmluvě v roce 1992 a stala se tak vůbec prvním státem ve střední a východní Evropě, který se stal stranou Úmluvy. Prezident republiky Úmluvu ratifikoval dne 18. března 1992 v Madridu. Úmluva se tak stala součástí našeho právního řádu a ve Sbírce zákonů byla vyhlášena jako sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. Zveřejněný text obsahuje i protokoly

3, 5 a 8. V rámci ratifikačního procesu bylo dohodnuto, že Československo připojí při podpisu Úmluvy rovněž jednu výhradu, která však nijak nesouvisí s níže uvedenými ustanoveními Úmluvy.

Mezi práva jakéhokoliv člověka, který je účastníkem soudního řízení, mj. z důvodu obvinění z nějakého ze zákonem určeného výčtu trestných činů, patří skupina nezcizitelných práv, jež zaručují tzv. spravedlivý proces. Mezi tato práva Úmluva v ustanovení čl. 6 zahrnuje i právo, aby byla daná věc projednána veřejně. Veřejnost pak může být z řízení vyloučena po celou dobu jednání, v rámci něhož je o vině či nevině obviněného rozhodováno, nebo její část, a to pouze z taxativně uvedených důvodů. Mezi tyto důvody patří pouze zachování mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti. Rozsudek musí být vždy vyhlášen veřejně.

Veřejnost řízení má dvojakou funkci a podle autora[1] monografie o Úmluvě neslouží jen individuálnímu zájmu obviněného. Byly proto vysloveny pochybnosti, zda se obviněný může vzdát práva na veřejnost. V rozsudku Pauger v. Rakousko Evropský soud pro lidská práva upřesnil svou judikaturu v tom smyslu, že účastník řízení se nemůže vzdát práva na veřejné projednání své věci, není-li to v rozporu s důležitým obecným zájmem. Z čl. 6 odst. 1 tedy nevyplývá pro obviněného právo na neveřejné projednání věci a soud nemusí brát ohled na to, že obviněný se vzdal práva na veřejnost, ledaže právo na neveřejné projednání věci vyplývá z jiných ustanovení Úmluvy, zejména z čl. 8 zaručujícího právo na soukromý život.

---

[1] Viz REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo.* Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6. s. 136.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva se zásadním způsobem vyvíjela v otázce možnosti vyloučení veřejnosti z určitého jednání i mimo v Úmluvě uvedené důvody pro takové opatření. V několika rozhodnutích soud konstatuje, že k těmto mimořádným opatřením nemůže být za žádných okolností přistoupeno před soudem, před kterým je prováděno důkazní řízení. Veřejnost řízení pak však může být opuštěna v některých případech projednávání opravných prostředků, které jsou založeny na kasačním principu. Později však bylo soudem toto formální kritérium opuštěno a nahrazováno pojetím, v rámci něhož by mělo být zkoumáno, jakými otázkami se konkrétní odvolací soud zabývá. Podle cit. autora toto nově užívané kritérium vede k právní nejistotě a relativizaci zásady veřejnosti.

8.2 Doporučení Rady Evropy

8.2.1 Kontext přijetí doporučení a starší prameny

Dne 10. července 2003 přijal Výbor delegátů ministrů Rady Evropy na svém 848. zasedání doporučení o poskytování informací vztahujících se k trestnímu řízení (dále jen doporučení). Doporučení vyšlo pod číslem Rec(2003)13. Text doporučení vypracoval Řídící výbor pro média.[1] Doporučení ve svém úvodu vyjadřuje skutečnost, že v současné době je v oblasti poskytování informací o trestním řízení velký nesoulad mezi jednotlivými právy členských států Rady Evropy, dále pojmenovává výchozí práva, do nichž dané téma zasahuje a v příloze pak členským státům doporučuje do vnitrostátní legislativy implementovat 18 zásad.

---

[1] Viz Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Doporučení RE o poskytování mediálních informací ohledně trestních řízení [online]. [citováno 1. července 2009]. URL:<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?k=2372&o=23&j=33&d=14322>

Vysvětlující prohlášení, tedy jakási důvodová zpráva k doporučení, si klade za cíl najít řešení střetu zásad Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tedy práva na spravedlivý proces dle čl. 6, práva na ochranu soukromí dle čl. 8 a práva na svobodu projevu a práva na informace dle čl. 10. Kromě uvedené mezinárodní smlouvy chápe důvodová zpráva za výchozí dokumenty také rezoluci Rady Evropy Resolution (74) 26 o právu na odpověď (která členským státům doporučuje uznat právo na odpověď a opravu v případech, kde média informují nekorektně), doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a procesu (které doporučuje chránit oběti trestných činů před zveřejňováním informací, které se příliš dotýkají jejich osobního života a cti a v případě, že to vyžaduje zvláštní povaha spáchaného trestného činu či osobní situace oběti, přijmout během soudního jednání přiměřená opatření k zabránění sdělení takových informací), doporučení Rady Evropy č. R (97) 13 týkající se zastrašování svědků a práva na obhajobu (které doporučuje členským státům přijmout takovou legislativu a praktická opatření, která umožní svědkům vypovídat svobodně a bez zastrašování), a doporučení Rady Evropy č. R (97) 21 o médiích a podpoře tolerance (jež obsahuje zásady médií pro zpravodajství bez podněcování k etnické nesnášenlivosti). [1]

Autoři důvodové zprávy věnují zvláštní pozornost odůvodnění těch zásad, které se dotýkají práva na šíření informací z utajovaných zdrojů. Zcela se ztotožňují se závěry dřívějšího doporučení č. (2000) 7, které mělo interpretovat čl. 10 Úmluvy o právu na šíření informací, tj. že sdělovací prostředky mají neomezené právo šířit informaci z jakéhokoli zdroje i toho, jenž je před veřejností skrytý.

Výbor delegátů ministrů v úvodní části doporučení připomíná závazek členských států k dodržování základního práva na svobodu projevu a

[1] Viz Council of Europe. 848 Meeting, 10 July 2003 [online]. [citováno 23. června 2009]. URL:<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=42101 >

práva na informace, která jsou zakotvena v čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Média mají dle doporučení právo a povinnost informovat veřejnost, mimo jiné o věcech týkajících se veřejného života. Členským státům se rovněž mimo jiné připomíná právo na presumpci neviny, na spravedlivý proces a na ochranu soukromého a rodinného života (zakotvená v článcích 6 až 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Autoři textu rovněž zmiňují právo na sdružování novinářů a médií v profesních sdruženích, garantované čl. 11 Úmluvy, které považují za základ seberegulace v mediální sféře. Zdůrazňují se zde práva novinářů na jedné straně, pozitivní funkce informování veřejnosti v trestních kauzách, zejména odrazení od páchání trestné činnosti a osobnostní práva jednotlivců na straně druhé a nutnost jejich vyvážené aplikace při práci médií. Důvodem vytvoření doporučení je pak snaha o rozvinutí informované debaty na dané téma a podpora správné praxe při zajišťování přístupu médií k trestním řízením v Evropě.

8.2.2 Zásady doporučení

Přílohu doporučení tvoří 18 zásad pro informování státních orgánů o činnosti v oblasti trestního řízení. Níže uvádím jejich obsah.

První zásada uvádí, že veřejnost musí mít možnost seznámit se prostřednictvím médií s činností policie a soudů obecně. V návaznosti na to musejí mít média možnost popsat a komentovat fungování těchto institucí, pouze s omezeními uvedenými v dalších zásadách.

Hned následující zásada se zmiňuje o presumpci neviny, která je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces zakotveného Úmluvou. Novinář pak může komentovat trestní kauzy pouze s respektem k této zásadě.

Třetí zásada přikazuje justičním orgánům a policii sdělovat médiím pouze buď bezpečně ověřené informace anebo domněnky, avšak tyto se musejí zakládat na reálných předpokladech. K domněnkám v poskytovaných informacích se pak vrací zásada č. 10, která zejména varuje před sdělováním domněnek, které by ve svém důsledku mohlo mít za následek ovlivňování laického prvku v rozhodování soudů, tedy přísedících či poroty.

Zásada č. 4 upřesňuje poskytování informací dle předchozí zásady, a to v tom smyslu, že tyto je třeba předávat jednotlivým médiím bez diskriminace. Budou-li proto poskytnuty jednomu žadateli o ně, je nezbytné je stejným způsobem předat druhému.

Zásada č. 5 se na rozdíl od dvou předešlých zabývá případem, kdy orgán činný v trestním řízení chce sám určitou informaci veřejnosti sdělit. Mělo by se tak činit transparentním způsobem, tedy zejména prostřednictvím tiskových zpráv, tiskových konferencí, tedy bez možnosti diskriminace určitého média.

Podle následující zásady mají justiční orgány a policie u probíhajících trestních řízení, která jsou předmětem veřejného zájmu nebo která si získala zvláštní pozornost veřejnosti, informovat o jejich základních dějích, pokud to není na úkor utajení vyšetřování nebo policejních šetření, nebo pokud to nezdržuje či nepřekáží výsledku řízení. Pokud takové trestní řízení probíhá dlouhou dobu, měly by informace o něm být poskytovány pravidelně.

Zásada č. 7 výslovně zakazuje komercializaci poskytování informací orgány činnými v trestním řízení, tzn., že by při poskytování informací měly orgány činné v trestním řízení sledovat pouze účel průchodu spravedlnosti.

Dle osmé zásady má poskytování informací o podezřelých, obviněných či odsouzených, případně jiných účastnících trestního řízení, respektovat právo na ochranu soukromí zakotvené v čl. 8 Úmluvy. Zvláště je třeba dbát na ochranu tohoto práva u těch účastníků, kteří jsou nedospělí či jinak zranitelní, stejně jako u svědků a rodin

podezřelých, obviněných a odsouzených. Vždy je nutné brát zvláště v úvahu škodlivý dopad, jaký by na tyto osoby mohlo mít odhalení informací usnadňujících jejich identifikaci.

Zásada č. 9 dává právo osobám, o nichž se zmiňuje příslušná zpráva v médiích, na reakci na danou zprávu. Mělo by se tak dít formou opravy či odpovědi. Stejně tak by měl každý mít právo na opravu či odpověď ke zprávám vydaným orgány činnými v trestním řízení, aniž by tyto zprávy převzala média. Podmínkou pro povinnost zveřejnění opravy či odpovědi je skutečnost, že původní zpráva obsahuje nějakou chybu. Jak je z daného textu zřejmé, nemají instituty opravy či odpovědi sloužit ke sdělování stanoviska dotčené osoby, avšak mají opravit zveřejněnou chybu. Opravou či odpovědí pak nemá být dotčeno právo dané osoby k jinému postupu.

Dle zásady č. 11 má každý právo na právní ochranu před zaujatými zprávami a byly-li by takové zprávy zjevnou příčinou chybného rozhodování soudů na právní obranu.

Zásady 12 a 13 se zabývají povinností orgánů činných v trestním řízení připouštět média k soudnímu projednávání bez nutnosti jakékoli akreditace a povinností soudních úředníků médiím vyhradit dostatečný počet míst ke sledování jednání.

Zásada č. 14 se snaží vybalancovat práva médií a účastníků soudního jednání při možnosti povolení obrazových a zvukových přenosů a záznamů z jednání. Na jedné straně mají být obrazové a zvukové přenosy a záznamy zapovězeny pouze na základě zákona a konkrétního rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení a na straně druhé nesmí být obrazové a zvukové záznamy a přenosy povoleny, jestliže by jejich prováděním mohlo dojít k ovlivnění obětí, svědků, účastníků trestního řízení, poroty (senátu) nebo soudce.

Zásada č. 15 přikazuje podporovat práci médií a to tak, že ohlášení plánovaných jednání, vznesení obvinění a další informace, důležité pro zpravodajství o trestním řízení, by měly být příslušnými místy novinářům dány k dispozici včas a na pouhé požádání, pokud to

není neproveditelné. Novináři by dle této zásady rovněž měli mít možnost pořizovat či získávat kopie veřejně vyhlašovaných rozsudků, a to bez jakékoli diskriminace. Média by měla mít možnost šířit nebo sdělovat tyto rozsudky veřejnosti.

Zásada č. 16 stanoví, že nedá-li k tomu svědek předem svůj souhlas, neměla by být jeho totožnost odhalována. Výjimkou jsou případy, kdy je identifikace svědka ve veřejném zájmu, nebo pokud jeho svědectví již bylo poskytnuto veřejnosti. Totožnost svědků by neměla být nikdy odhalena, pokud to ohrožuje jejich životy nebo bezpečí. Zvláštní pozornost je přitom třeba věnovat ochranným programům pro svědky, zejména v případech organizovaného zločinu nebo trestných činů proti příbuzným.

V následující zásadě doporučení přesahuje rámec trestního řízení a rozvádí právo médií na vyvážené zpravodajství o proběhnutém trestním řízení. Na základě této zásady by měl být umožněn styk novináře s odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody. Tato možnost je pak limitována řádným výkonem spravedlnosti, bezpečností vězení či právy vězňů a dozorců.

Závěrečná zásada doplňující čl. 8 Úmluvy, o ochraně soukromí, se snaží regulovat zprávy médií o osobách, které již vykonaly uložený trest. Tyto osoby by neměly být ve zpravodajství ztotožnitelné, pokud k tomu samy nedají výslovný souhlas. Účelem tohoto opatření by měla být snazší možnost odsouzeného začlenit se zpět do společnosti. Uvedené neplatí, jestliže původní trestní řízení či osoba odsouzeného se stala předmětem veřejného zájmu.

8.2.3 Přístup České republiky k doporučení

Na samém závěru doporučení text doporučuje vládám členských států šířit toto doporučení včetně zásad, a to pokud možno v překladu

do jazyků jednotlivých členských států, a na zásady upozornit zejména orgány činné v trestním řízení a zpřístupnit je představitelům organizací právníků a novinářů. V tomto směru Česká republika zaostala za ostatními státy, nejen, že většina zásad, které nebyly ke dni vydání doporučení do legislativy zapracovány, se po jeho vydání do příslušných právních norem nezapracovala, ale s textem doporučení, podle mých informací, orgány činné v trestním řízení, natožpak sdružení novinářů, seznámeny nebyly.

Zcela nepochopitelný je přístup státních orgánů České republiky k doporučení ve věci samotného překladu. Oficiální překlad doporučení, pakliže vůbec vypracován byl, zpřístupněn žádným způsoben nebyl. Neoficiální překlad, který nereflektuje právní terminologii, byl zveřejněn v periodickém tisku v době jeho vydání[1] a dále byl komentován a příloha doporučení volně přeložena v jedné diplomové práci.[2] Výše uvedený text shrnující shora citované doporučení vycházel z vlastního překladu z elektronického znění[3] a obou výše uvedených neoficiálních překladů.

Ve světle nezveřejnění a nulové propagace obsahu textu doporučení je pak zcela nadbytečná zmínka o tom, že se, tak jak doporučení předpokládá, nestal daný materiál základem jakékoli společenské diskuse. Pro úplnost, jak je na příslušném místě této práce

---

[1] Viz Britské listy. Osmnáct zásad Rady Evropy: Poskytování informací o trestním řízení v médiích [online]. [citováno 2. května 2009]. URL <http://82.208.32.80/2003/11/3/art15836.html>

[2] Srov. JAROLÍMOVÁ, Z. *Trestní řízení, veřejnost a média.* Praha, 2007. Diplomová práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Vedoucí diplomové práce Jiří Herczeg.

[3] Srov. Council of Europe. Recommendation Rec(2003)13 [online]. [citováno 23. června 2009]. URL:<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=51365&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>

uvedeno, jediný odkaz na doporučení obsahuje důvodová zpráva k zák. č. 52/2009 Sb.

8.3 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Procesně pozoruhodným rozhodnutím Evropského soudu pro lidská práva je případ Stefanelli vs. San Marino (35396/97).[1] V daném případě žalobkyně Stefanelli byla soudem v San Marinu pravomocně odsouzena na 3 roky za účastenství na hospodářských trestných činech. Pro danou záležitost je třeba zrekapitulovat průběh trestního řízení. Trestní stíhání bylo zahájeno 28. února 1992. V tuto dobu nebyla v právním řádu San Marina zakotvena zásada veřejnosti. V listopadu 1992 byla sice schválena novela trestněprocesních předpisů, avšak následným zákonodárným aktem bylo rozhodnuto o tom, že na již započatá trestní řízení se nebudou trestní předpisy v novelizovaném znění vztahovat. Následně pak byl v roce 1996 vynesen prvoinstanční rozsudek. Rozsudek byl vynesen v nepřítomnosti všech účastníků včetně obžalované. Proti takovému postupu podala obžalovaná (žalobkyně) opravné prostředky, avšak v této věci soud druhého stupně neshledal žádná pochybení a věc byla projednávána opět neveřejně. Ve vyjádření strany žalované před Evropským soudem pro lidská práva stát San Marino konstatuje, že se fakticky jedná o chybu obžalované, neboť jejím procesním právem bylo, aby o veřejné projednávání své věci výslovně požádala a neučinila-li tak, soud dle platných předpisů věc projednal neveřejně.

---

[1] European Court of Human Rights. Case of Stefanelli vs. San Marino. [online]. [citováno 19. září 2009].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=66&portal=hbkm&action=html&highlight=public%20%7C%20hearing&sessionid=30096582&skin=hudoc-en >

Evropský soud shledal, že řízení před soudem v San Marinu bylo konáno v rozporu s čl. 6 § 1 Úmluvy a skutečnost, že nebyly porušeny tuzemské zákonné předpisy, je nerozhodná. Státu San Marino pak uložil uhradit žalobkyni částku ve výši 10 milionů lir jako odškodnění za porušení Úmluvy a rovněž povinnost náhrady nákladů řízení.

Případ 66941/01[1] se týkal Sergeje Borisoviče Zagorodnikova, který se narodil v roce 1967 a žije v Moskvě. Byl investorem v bance Russian Credit, která se ocitla v insolvenci. V roce 1998 a 1999 podnikl několik právních kroků k tomu, aby získal svou investici zpět. Případ vyústil ve vyrovnání mezi bankou a 188 900 jejími věřiteli, které bylo předáno obchodnímu soudu v Moskvě ke schválení. S tímto vyrovnáním nesouhlasila skupina 221 věřitelů. Mezi těmito věřiteli nechyběl ani pozdější stěžovatel k Evropskému soudu pro lidská práva Zagorodnikov. Poté, co se případ začal projednávat prvoinstančním obchodním soudem, byl omezen přístup do soudní budovy, a to z důvodu veřejného pořádku a v zájmu na projednání věci v co nejkratším čase. Stěžovatel Zagorodnikov se ve svém návrhu odvolával na článek 6 § 1 Úmluvy. Stížnost zejména brojila proti skutečnosti, že jednání nebylo veřejné, a že stěžovatel byl zkrácen na svých právech tím, že se nemohl účastnit prvoinstančního řízení.

Evropský soud pro lidská práva shledal, že v daném případě nebylo nic, co by nasvědčovalo tomu, že by soudní budova obchodního soudu v Moskvě mohla být přeplněna davy potenciálních diváků, a že by tak veřejným projednáváním dané věci mohl být ohrožen veřejný

---

[1] Srov. European Court of Human Rights. Case of Zagorodnikov vs. Russia. Application 66941/01. [online]. [citováno 12. září 2009]. URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=7&portal=hbkm&action=html&highlight=public%20%7C%20hearing&sessionid=29710110&skin=hudoc-en>. Stručně shrnuto v tiskové zprávě: European Court of Human Rights. Press Release from 7. 6. 2007. [online]. [citováno 12. září 2009]. URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=66941/01&sessionid=29710338&skin=hudoc-pr-en >

pořádek. Evropský soud pro lidská práva rovněž konstatoval, že přítomnost veřejnosti během jednání před obchodním soudem nemohla mít vliv na délku projednávání dané věci. Soud tedy na závěr shledal, že vyloučením veřejnosti došlo k porušení čl. 6 § 1 Úmluvy.

Na podkladě žaloby rakouského státního občana Riepana (č. 35115/97)[1] se v listopadu 2000 Evropský soud pro lidská práva zabýval případem, jehož podstatou bylo projednávání fakticky neveřejného trestního řízení. Žalobce Riepan byl v roce 1996 již pravomocně odsouzený delikvent, jenž v době podání žaloby vykonával trest odnětí svobody v nejpřísnějším typu věznice za trestný čin vraždy a loupeže. Nad to se mu nedlouho před předmětnou událostí podařilo z věznice uprchnout. Po přemístění do jiné věznice podle tvrzení obžaloby a svědků několika zaměstnancům vězeňské služby vyhrožoval podpálením věznice a dalšími pohrůžkami, pokud nebude přemístěn zpět do dřívější věznice.

Na podkladě obžaloby státního zastupitelství se konalo projednání daného obvinění, v němž obžaloba spatřovala trestný čin nebezpečného vyhrožování. O skutečnosti, že se toto jednání bude konat, a kde, byla kromě účastníků řízení vyrozuměna rovněž média. Za místo konání jednání však místně příslušný soud vybral uzavřenou část věznice. Podle zjištěných skutečností se jednání konalo v malé místnosti, do níž se vedle účastníků řízení stěží vešel svědek. V jednací místnosti tak nemohli z prostorových důvodů setrvat ani svědci po přednesení své výpovědi. Fakticky tak byl znemožněn přístup jakékoli

---

[1] Srov. European Court of Human Rights. Case Riepan v. Austria. [online]. [citováno 16. září. 2009].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=12&portal=hbkm&action=html&highlight=public%20%7C%20hearing&sessionid=29953208&skin=hudoc-en>
Stručně shrnuto v tiskové zprávě: European Court of Human Rights. Press Release from 14. 11. 2000. [online]. [citováno 16. září 2009].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=35115/97&sessionid=29953255&skin=hudoc-pr-en >

osobě nezainteresované přímo na dané věci, ač nebylo jednání za použití zákonných ustanovení prohlášeno za neveřejné.

Evropský soud pro lidská práva shledal žalobu oprávněnou a konstatoval, že podobným jednáním, v němž je znemožněn přístup veřejnosti, je porušeno ustanovení čl. 6 Úmluvy o požadavku na veřejné projednávání věci.

Žalobou rakouského občana Entleitnera se 1. srpna 2000 zabýval Evropský soud pro lidská práva.[1] Dospěl k názoru, že konáním neveřejného zasedání, v němž bylo rozhodnuto o právech žalobce, bylo porušeno ustanovení čl 6 § 1 Úmluvy. Neveřejným zasedáním se v daném případě rozumí neveřejnost v užším slova smyslu, tj. jednání, jehož se vedle veřejnosti nemohl zúčastnit ani žalobce jako strana daného řízení. Evropský soud pro lidská práva pak konstatuje myšlenky uvedené v Úmluvě, a to, že o žádném právu žádné osoby nemůže být rozhodováno neveřejně.

Kauza začala u správního orgánu v Salzburgu, u něhož se žalobce domáhal deklaratorního rozhodnutí, jímž by úřad potvrdil, že žalobce je oprávněn k určitým právům na stanovených pozemcích. Správní úřad prvního stupně však tomuto návrhu nevyhověl a později skončilo i projednávání jeho věci před správním orgánem druhého stupně, který věc projednal na podkladě odvolání žalobce. Už toto jednání, jak vyplývá z podané žaloby k Evropskému soudu pro lidská práva, bylo neveřejné. Proti takovému rozhodnutí podal žalobce ústavní stížnost k Ústavnímu soudnímu dvoru. Ten pak následně ústavní stížnost odmítl s poukazem na věcnou nepříslušnost a věc předal Správnímu soudnímu dvoru.

---

[1] Srov. Case of Entleitner v. Austria. European Court of Human Rights. [online]. [citováno 3. srpna 2010].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=entleitner&sessionid=57963410&skin=hudoc-en>.

Správní soudní dvůr po zhodnocení argumentace žalobce vydal v březnu roku 1995 rozhodnutí, jímž stížnost proti postupu ve správním řízení zamítl. Stěžejní skutečností však bylo, že Správní soudní dvůr k projednání věci nenařídil ústní jednání a rozhodl tak neveřejně.

V odůvodnění tohoto rozhodnutí Evropský soud pro lidská práva fakticky pouze opakuje argumentaci uvedenou v rozhodnutí Stalllinger a Kuso vs. Rakousko a na něj v podrobnostech odkazuje. [1]

---

[1]Srov. European Court of Human Rights. Case of Stallinger and Kuso vs. Austria. [online] [citováno 21. října 2009]. URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Stallinger&sessionid=32911313&skin=hudoc-en>

9. Analýza současného stavu a návrhy de lege ferenda

9.1 Legislativa v oblasti informování veřejnosti o trestním řízení a právní obrany informacemi dotčených osob

Informování sdělovacích prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení o probíhajícím trestním řízení, obviněném, dalších účastnících trestního řízení a o souvislostech jednání, v němž sdělené obvinění spatřuje znaky trestného činu, a o možnosti zveřejnění nejen takto nabytých informací ve sdělovacích prostředcích reguluje ust. § 8a až 8c tr. řádu ve znění velmi diskutabilní novely provedené zákonem č. 52/2009 Sb. O změnách, které přinesla tato novela oproti doposud platnému právnímu stavu, pojednává kapitola 3.7.

Původní vládní návrh zák. č. 52/2009 Sb. si kladl za cíl chránit oběti trestného činu proti sekundární viktimizaci, tj. zakročit proti difamujícím účinkům na poškozené sdělováním informací o vybraných trestných činech. Vybranými trestnými činy jsou podle důvodové zprávy[1] takové trestné činy, jejichž objektem je život, zdraví, důstojnost či svoboda člověka. Zvláštní pozornost má pak být věnována osobnosti dětí (poškozených).

Mou hlavní připomínkou k procesu navržení projednání a schválení této novely je skutečnost, že navrhovatel, ministerstvo spravedlnosti a autoři pozměňovacích návrhů z řad poslanců nevyvolali jakoukoli společenskou diskusi na uvedené téma. Jak vyplývá z mých, závěrem uvedených legislativních návrhů de lege ferenda, nepovažuji za šťastný samotný způsob řešení dané problematiky, tj. veřejnoprávní

---

[1] Srov. Parlament České republiky Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk č. 443/0 [online]. [citováno 2. května 2009].
URL:<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=443&CT1=0#prilohy>

(trestněprávní či správněprávní) postih autora neetického zpravodajství, na místo stavovského a občanskoprávního postihu autora, popř. vydavatele a maximálně správní postih vydavatele.

Procesněprávní aspekty

Předmětem mého zamyšlení je jako první pasáž novely, která mění trestní řád. Na následujících řádcích se proto budu snažit shrnout podstatné připomínky k novele této procesní normy. Ponechávám zcela stranou skutečnost, že proklamovanou základní ideu novely, tj. chránit oběti trestného činu proti sekundární viktimizaci, považuji za správnou a v kontextu společenského dění ve zpracovávané oblasti za naprosto legitimní.

Informování veřejnosti o trestním řízení a o projednávání soudních kauz nejen v oblasti trestní je bod, v němž se střetávají na první pohled kontradiktorní zásady ústavního pořádku ČR – právo na ochranu soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny, svoboda slova a tisku dle čl. 17 Listiny a v neposlední řadě zásada veřejnosti soudního jednání zakotvená jak v Listině, tak v Ústavě. Lze přisvědčit autorům novely, že stav sdělování informací z trestního řízení v médiích tak, jak je známe v době od počátku devadesátých let dodnes, je v řadě případů neúnosný a svoboda slova ventilovaná ústy českých médií již zatlačila daleko do pozadí právo na ochranu soukromí nejen obětí trestného činu, ale i dalších účastníků trestního řízení (svědků, ale i obviněných) před případným vynesením odsuzujícího rozsudku. V následujících řádcích se snažím zdůvodnit svůj uvedený názor, tj. že novela svůj cíl neplní a naopak necitlivě preferuje jedno Ústavou zaručené právo na úkor jiných.

Zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád) je kodexem trestního práva procesního. Jak uvádí § 1 odst. 1 věta první, která vymezuje předmět úpravy tohoto zákoníku, je jeho účelem upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly

náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Lze proto pochopit, že trestní řád vymezuje v ustanovení § 8a povinnost a meze sdělování informací veřejnosti ze strany orgánů činných v trestním řízení. Obsah nově zakotvených § 8b a § 8c, jimiž limituje svobodu tisku, již však s vymezeným účelem zákona nic společného nemá. Spadá totiž do oblasti tiskového práva a nikoli práva trestního procesního. Nešťastným, legislativně nesystematickým zařazením uvedených ustanovení zvyšuje novela legislativní chaos a proviňuje se tak proti zásadám právní jistoty.

Ustanovení § 8b novelizovaného znění trestního řádu, když vymezuje zákaz zveřejňování informací z trestního řízení, užívá pojmu poškozený. Uvedený pojem definuje § 43 tr. řádu jako osobu, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Veškeré mezinárodní smlouvy, na něž se důvodová zpráva k novele odvolává,[1] užívají výhradně pojmu „oběť trestného činu." Těmito osobami jsou pak toliko přímí poškození vymezených deliktů, řečeno jazykem trestního práva hmotného, předměty pachatelova útoku.

Užitím pojmu poškozený v cit. ustanovení požívá ochrany před zveřejňováním totožnosti fakticky neomezený počet osob, a to paradoxně nejen fyzických, ale i právnických. Vezmeme-li si za příklad situaci při hlavním líčení s obviněným z trestného činu spočívajícím v násilném skutku při rodinném shromáždění, jsou poškození, tedy osoby, jimž byla způsobena morální či jiná škoda, všichni svědci a o případu tedy není možné zpravodajským způsobem informovat.

Novela při vymezení okruhu trestných činů, v souvislosti s nimiž nelze ztotožňovat poškozené, nebere v potaz možnosti překvalifikování trestného činu při zachování stejného popisu skutku. Za nejlepší

---

[1] Srov. Parlament České republiky Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk č. 443/0 [online]. [citováno 1. července 2009]. URL:< http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=443&CT1=0>

příklady může sloužit častý kvalifikační problém mezi trestným činem loupeže podle § 176 tr. zákoníku, jehož poškozený požívá ochrany a trestný čin krádeže podle § 205 tr. zák., kde ochrany nepožívá. Ještě absurdnější situací může být prostředek při usmrcení jiné osoby u trestného činu vraždy podle § 140 či trestného činu obecného ohrožení podle § 272 tr. zákoníku. V prvním případě poškozený ztotožněn být nesmí, v druhém může.

Ustanovení § 8b odst. 2 vymezuje na první pohled logicky okruh trestných činů, v nichž poškození požívají ochrany proti zveřejňování informací o nich. Nejsem si však jist, zda je nutné chránit oběti ryze majetkových trestných činů (tr. čin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b) apod.), při jejichž páchání dochází k jednočinnému souběhu těchto trestných činů s trestným činem porušování domovní svobody dle § 178 tr. zákoníku. Vezmeme-li v potaz jednočinné souběhy trestných činů, okruh trestných jednání, o nichž nelze plnohodnotně informovat veřejnost, se rapidně zvyšuje.

Ustanovení § 8b odst. 5 tr. řádu stanovuje výjimky ze zákazu zveřejňování totožnosti poškozeného. Dle ustanovení § 8b odst. 5 písm. c) je možné zveřejnit totožnost poškozeného v případě, že poškozený dá souhlas se zveřejněním dané informace. Zejména u trestných činů dle hlavy první zvláštní části tr. zákoníku je přímý poškozený velmi často, ať v přímé či nepřímé souvislosti s trestným činem, usmrcen. Nevyřešenou otázkou novely zůstává, zda je možné brát souhlas pozůstalého jako správce osobnostní pozůstalosti za relevantní dle shora cit. ustanovení. Výkladů se nabízí celá řada. Ať bychom se přiklonili ke kterémukoli z nich, zůstává skutečností, že o tom, zda má být určitá osoba potrestána dle § 44a a § 45a zák. č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, či stíhána pro trestný čin dle § 180 tr. zákoníku či nikoli, bude rozhodovat policista či správní orgán. Policista v daném případě je stavěn před právně velmi složitý problém, na jehož řešení, jak se domnívám, v drtivé většině případů nemá patřičnou kvalifikaci.

Jak je uvedeno shora, v § 8b odst. 5 novelizovaného trestního řádu je stanoven výčet tří situací, kdy je možné ve zpravodajství ztotožnit poškozeného. Dle čl. 17 odst. 4 Listiny lze svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých. Ustanovení § 8b odst. 2 až 4 i s výjimkami dle odst. 5 není možné považovat za zákonná ustanovení slučitelná s čl. 17 odst. 4 Listiny. Novela totiž ve výčtu výjimek ze zákazu ztotožňování poškozených vůbec nepočítá s veřejným zájmem na uvedení totožnosti osoby (poškozeného), která je veřejným činitelem či jinak veřejně činná. Autoři zákona sice v četných vyjádřeních pojem veřejný zájem používali, avšak v novele tato výjimka absentuje.

Dle ustanovení § 8b odst. 4 nesmí být pravomocný rozsudek zveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích s uvedením jména, popřípadě jmen, příjmení a bydliště poškozeného uvedeného v § 8b odst. 2. Toto ustanovení stejně jako další ustanovení o zákazu zveřejňování totožnosti poškozeného fakticky znemožňují pořizování obrazových a zvukových přenosů[1] z hlavního líčení či veřejného zasedání o některém z opravných prostředků, neboť při projednávání jakékoli trestní věci je totožnost (zejména jméno) poškozeného uváděna prakticky nepřetržitě. Úplně se tak vytrácí osvětová funkce[2] zásady veřejnosti v trestním řízení, neboť přímé přenosy z jednacích síní českých soudů by takovouto funkci uvedené zásady měly realizovat. Otázkou je rovněž, zda dané ustanovení není v rozporu s ustanoveními tiskového práva[3] o právu obviněného na dodatečné sdělení výsledku trestního stíhání.

---

[1] Viz § 6 odst. 3 zák. č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

[2] Viz např. STORCH, F. *Řízení trestní rakouské*. 1. díl. Praha 1887. s. 17

[3] Viz § 11 zák. č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

V době internetového online zpravodajství a prakticky neomezených technických možností nespočívá, podle mého názoru, zásada veřejnosti jen v možnosti několika jedinců se jako obecenstvo v jednací síni zúčastnit projednávání určité záležitosti před soudem, avšak spočívá v možnosti kohokoli si učinit úsudek o projednávaných případech z nezávislého a seriózního zpravodajství. Zásada veřejnosti pak podle právní teorie[1] spočívá v záruce obviněného nejen před soudem, ale i před nejširší veřejností dokazovat svou nevinu. Stojí-li pak při hlavním líčení proti sobě tvrzení poškozeného a obviněného, může být fakticky médii reprodukováno obvinění státního zástupce spočívající na tvrzení poškozeného (bez uvedení jeho totožnosti) a fakticky není možné zveřejnit zdůvodnění opačného stanoviska obviněného, neboť tato tvrzení mohou spočívat na osobních charakteristikách poškozeného (např. trestní minulost). Při takto koncipovaných informacích z trestního stíhání se pak vedle vyváženosti zpravodajství vytrácí také specifické rysy zásady rovnosti stran.

Novela nově zakotvila § 8c tr. řádu, v němž se zakazuje bez souhlasu osoby, které se takové informace týkají, zveřejnit informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 tr. řádu nebo informace z něj získané, údaje o telekomunikačním provozu zjištěné na základě příkazu podle § 88a tr. řádu, nebo informace získané sledováním osob a věcí podle § 158d odst. 2 a 3 tr. řádu, umožňují-li zjištění totožnosti této osoby a nebyly-li použity jako důkaz v řízení před soudem. Bylo-li účelem novely ochránit soukromí odposlouchávaného, je otázkou, proč rovněž nezakazuje zveřejňování odposlechů či dalších v zákoně vymezených informací učiněných v rozporu s citovanými ustanoveními tr. řádu či na základě jiného předpisu[2]. Za vysvětlení může sloužit nešťastné umístění

---

[1] Viz např. RŮŽEK, A., et al. *Československé trestní řízení.* Praha: Panorama, 1982. s. 49

[2] Např. § 8 zák. č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě

ustanovení v trestním řádu, o němž jsem se zmínil na úvod této kritické stati.

Další má připomínka směřuje proti tomu, zda může být vystavena difamujícím účinkům osoba (poškozený) při neplacení výživného dle § 196 či při trestném činu porušování svobody sdružování a shromažďování dle § 179 tr. zákoníku. Dle mého názoru je výčet trestných činů, v souvislosti s nimiž není možné zveřejňovat totožnost poškozeného, příliš široký.

Velmi sporná je rovněž formulace novely o zákazu zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti poškozeného. Vezmeme-li v potaz fakt, že drtivá většina trestných činů je spáchána mezi osobami, které se navzájem dobře znají (příbuzní, sousedé, známí, obchodní partneři) a uvedením jména odsouzeného tedy novinář naplní zákaz zveřejnění informace umožňující zjištění totožnosti poškozeného.

Problematika trestního práva hmotného

Z materiálněprávního hlediska lze zák. č. 52/2009 Sb. označit za problematický, již jen samotný způsob prokazování viny konkrétního autora (podezřelého z trestného činu podle § 180 tr. zákoníku) bude nesmírně obtížný, ne-li zcela nemožný. Autoři novely, kteří patrně s prací v žurnalistice nemají žádné zkušenosti, vůbec nereflektují praxi v redakci určitého psaného periodika. Článek psaný na počítači prochází přes počítačovou síť do rukou prakticky neohraničeného počtu lidí, z nichž celá řada činí v odevzdaném materiálu změny. Určitá formulace článku, která bude podle popisu skutku zakládat naplnění skutkové podstaty určitého trestného činu, mohla být od napsání autorem do vydání v periodiku mnohokrát měněna řadou spolupracovníků autora. Stejná situace je u publikace fotek či záběrů z jednání u soudu, při jejichž vytváření a sestřihu před jejich vydáním spolupracuje řada osob. Nedovedu si proto v praxi představit, že by bylo možné v řadě případů individuálně určit viníka (pachatele) skutku spočívajícího ve ztotožnění,

ať jmenném, obrazovém či jiném, poškozeného v určitém trestním řízení.

Jak vyplývá ze stati této práce o občanskoprávní ochraně osobnosti v právním řádu ČR, jsou podle mého názoru velké rezervy v této oblasti. Jednou z teoretických zásad trestního práva je subsidiarita trestní represe (§ 12 odst. 2 tr. zákoníku) ve vztahu k odpovědnosti podle předpisů jiných právních oborů. Autoři novely se žádným způsobem nepokusili napravit tento tristní stav a na místo toho, v rozporu s uvedenou zásadou, rovnou přenechali řešení daného problému veřejnému právu, zejm. právu trestnímu.

Je nutné na tomto místě zmínit zásadní skutečnost, a to, jaký efekt bude mít novela pro poškozeného po spáchání trestného činu či přestupku spočívajícím v jeho ztotožnění. Jestliže v rámci správního či trestního řízení nebude správním orgánem či soudem vysloven nárok na náhradu škody, což je vzhledem ke konkrétním ustanovením trestního řádu a správního práva fakticky nemožné, nebude mít pro poškozeného, kromě pocitu zadostiučinění, prakticky žádný význam. Naopak, v možném občanskoprávním řízení, v němž se poškozený bude nároku na náhradu škody domáhat, bude jeho pozice ztížena, neboť jediným, v drtivé většině případů fakticky možným trestem pro pachatele nastíněného skutku bude trest peněžitý. Splácení peněžitého trestu dá odsouzený vždy přednost před náhradou škody poškozenému. Ve výsledku se může proto stát, že obětem trestného činu nepřinese novela nic pozitivního.

Hodnocení novelizace a návrhy de lege ferenda

Závěrem je třeba konstatovat, že vymezený cíl, zlepšit ochranu soukromí poškozených a přitom nezatlačovat do pozadí jiná Ústavou zaručená práva, novela nezvládla. Trestní řád a další předpisy, které novela mění, obsahují řadu shora uvedených nepřesností, inkriminovaná výseč veřejnosti, které se novela dotýká (zejména

novinářská obec) úpravu nepřijala a nesouhlasí s ní, proto může docházet k častému obcházení regulace. V neposlední řadě pak samotným poškozeným se ani po nabytí účinnosti novely nedostává žádných nových nástrojů při občanskoprávním procesu ochrany osobnosti a při vymáhání morální i finanční satisfakce či náhrady škody v souvislosti s poškozováním osobnostních práv oběti. Jak je shora uvedeno, novela za určitých okolností necitlivě zasahuje do práv nejen novinářů a v důsledku toho i široké veřejnosti, ale i obviněných, kteří jsou při mediální prezentaci svého stanoviska v trestním řízení oproti straně žalující a poškozeným výrazně znevýhodněni.

Shrneme-li současné nástroje ochrany osobností účastníků trestního řízení a další související problematiku, spočívá právní regulace v této oblasti na dvou pilířích. Jednak zde existuje poměrně zásadní omezení formálního toku informací ze strany orgánů činných v trestním řízení, které pochopitelně neznamená nemožnost přísunu informací z trestního řízení jako takového, avšak neprobíhá transparentně, ale veskrze pokoutně, a jednak nastavení relativně tvrdých sankcí za zveřejňování informací, jež zákon přinejmenším na hraně ústavním řádem zaručené svobody slova zveřejňovat zakazuje.

Moderní právní řád by měl podle mého názoru celou koncepci ochrany osobnosti účastníků trestního řízení v souvislosti s informováním sdělovacích prostředků o něm řešit zcela odlišnými prostředky. Předně se nedomnívám, že omezení poskytování informací ze strany orgánů činných v trestním řízení je správný krok k zajištění účinné kontroly a transparentnosti trestního řízení. Naopak si myslím, že by ke sdělovacím prostředkům měly proudit prakticky veškeré dostupné informace s výjimkou těch, které nemají s případem nic společného a tvoří pouze součást soukromí některého účastníka a těch, jež by mohly narušit další průběh vyšetřování či dokazování.

Stát reprezentovaný ústředními orgány státní správy v oblasti bezpečnosti a justice by měl vyvinout nejvyšší možný tlak na sdělovací prostředky, aby vytvořily stavovský systém vlastní správy. V rámci

těchto struktur by měl existovat závazný etický kodex člena této instituce. Pasáž etického kodexu stanovující pravidla informování o trestním řízení a s tím související problematika by nemusela vznikat tak říkajíc na zelené louce. Tato problematika, jak vyplývá z předchozí kapitoly, byla již velmi zdařile zpracována v Doporučení Rady Evropy č. Rec(2003)13, jehož obsah by mohl být prakticky bez dalšího do kodexu převzat. V rámci tohoto etického kodexu musí být vyjádřeno, jak má být o trestním řízení informováno. Součástí souhrnu pravidel musí být předně zakotvení pravidla, že v souvislosti s trestním řízením musí požívat ochrany osobnost všech účastníků trestního řízení. Jasně musí být stanoveno, že za žádných okolností nesmí být ztotožnitelná osobnost mladistvých, ať v daném řízení vystupují v jakékoliv roli, v souvislosti s vymezenými trestnými činy, musí být do detailu popsán soubor pravidel k dosažení presumpce neviny obviněného a rovněž vydefinovány pojmy jako osoba veřejně činná atd., na ochranu jejíž osobnosti nemusí být kladen takový důraz, neboť vstupem do veřejného života se sama o část svého soukromí dobrovolně připravila.

Součástí stavovské instituce zastřešující vydavatele a provozovatele sdělovacích prostředků musí být etická komise vydávající stanoviska ke konkrétním situacím a orgán této samosprávné instituce, který by byl při soustavném nedodržování etického kodexu s to porušovatele trestat, v krajním případě i odnětím licence k působení na mediálním trhu.

Za mimořádně inspirativní pro mediační řešení sporů mezi novináři informujícími o trestním řízení a vydavateli periodického tisku a provozovateli rozhlasového a televizního vysílání na straně jedné a osobou, o niž bylo, alespoň podle jejího názoru, neeticky informováno, lze považovat institut tiskového ombudsmana, který byl v roce 1969 zaveden ve Švédsku. Jak vyplývá z odborného článku o této problematice, jeho činnost „spočívá v (bezplatném) poskytování porad a pomoci především fyzickým osobám, jež se cítí poškozeny nebo dotčeny publicitou, které se jim dostalo v novinách nebo jiném

periodickém tisku. Dále pak šetří případy porušení profesionální etiky novináře, jak je blíže vymezena v ‚Etickém kodexu pro tisk, rozhlas a televizi´."[1]

Zcela zásadní proměnou by podle mého názoru měla projít i občanskoprávní ochrana osobnosti. Podle současné praxe je zcela bezúhonné osobnosti, která byla zproštěna obžaloby, a o níž bylo v souvislosti s jejím trestním stíháním informováno jako o pachateli předmětného trestného činu, přiznávána satisfakce za porušování pravidel k ochraně její osobnosti ve výši desítek tisíc, maximálně okolo jednoho sta tisíc korun. Osobně se domnívám, že při ztrátě cti a dobré pověsti v souvislosti se lživou informací ve sdělovacích prostředcích, je daná finanční kompenzace spíše symbolickým vyjádřením viny sdělovacího prostředku než skutečným odškodněním poškozeného. Tuto praxi je třeba změnit, a to nejen k zmírnění životních nesnází toho, o němž bylo hrubě nesprávně informováno, ale i za účelem potrestání majitele sdělovacího prostředku, který dopustil vydání těchto informací. Vzpomeňme v této souvislosti případ mimo oblast informování o trestním řízení, kdy celostátní deník otiskl fotografii nahé osobnosti z veřejného života. Podle odhadu publikace těchto fotografií zvýšila náklad daného čísla na více než dvojnásobek. Zvýšený náklad v prodeji i zvýšení reklamních a inzertních poplatků pak přineslo redakci několik milionů korun výnosu navíc. Českými soudy stanovované výše kompenzace za způsobenou nemajetkovou újmu pak mohou vydavatelé a provozovatelé sdělovacích prostředků s klidným svědomím ignorovat, neboť ji mnohonásobně převyšuje ekonomický profit z vydávaného vícenákladu.

---

[1] Viz SLÁDEČEK, V. Ještě k otázce komentářů tisku o trestních věcech. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 3, s. 32. Podrobněji srov. SLÁDEČEK, V. Svoboda projevu, tolerance a tisk (tiskový ombudsman ve Švédsku). Tolerance, svoboda projevu a jejich dimenze. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 1996, č. 1-2. ISBN 0323-0619.

Výsledkem uvedení v život popsaného souboru opatření by měl být stav, kdy sdělovacím prostředkům budou proudit veškeré dostupné informace. Tím se zajistí transparentnost procesu. Sdělování informací v médiích by nepodléhalo sledování státní správy, která za současného stavu v zásadě nemůže činit jiná opatření než trestního, popř. trestněprávního charakteru, ale samosprávné instituce. Ti, o nichž bylo informováno v rozporu s etickým kodexem, by cítili zadostiučinění v podobě relevantního finančního odškodnění i v podobě účinných sankcí vůči sdělovacímu prostředku, který se provinění dopustil, ze strany stavovské samosprávy. Výsledkem by pak mohlo být opuštění koncepce trestněprávních postihů fyzických osob, které zveřejnily informace z trestního řízení v rozporu se zákonnými ustanoveními.

9.2 Návrhy ke zlepšení praxe spolupráce mezi justicí a médii

Je podle mého názoru všeobecně sdíleným faktem, k jehož prezentaci není třeba hledat oporu ve vědeckých pracích či jiných odborných textech, že obraz justice, resp. její věrohodnost je v očích obyvatel České republiky na velmi nízké úrovni. Velmi úzce tato nepopularita justičních orgánů souvisí s tím, že se málokdo stará o mediální obraz daných institucí a málokdo hledá cesty, jak zlepšit spolupráci se sdělovacími prostředky, resp. jak naplnit funkci transparentnosti a osvěty zásady veřejnosti a zásadu spolupráce se zájmovými sdruženími občanů. Základem všech těchto problémů a nedostatků je absence nějaké osoby, zaměstnance soudu, který by plnil funkci tiskového mluvčího nejen coby osoby odpovídající na běžné otázky, ale i osoby, snažící se měnit zakořeněnou představu o tom, že sdělovací prostředky mají přesně opačné poslání než justice, a proto není možná jejich vzájemná spolupráce. Naopak otevřeností justice vůči novinářům a veřejnosti vůbec by se měl tiskový mluvčí snažit sbližovat

poslání justice a médií. Níže se snažím popsat svou představu o moderní spolupráci mezi justičními orgány a sdělovacími prostředky, jíž částečně čerpám z praxe v západní Evropě.

Tiskový mluvčí by podle mé představy měl pomoci v praxi uplatňovat zákonem předpokládanou zásadu veřejnosti v nejširším slova smyslu a překlenovat propast mezi strohou řečí zákonů a populárním zpravodajstvím tím, že bude informovat právně bezchybnou, avšak nejširší veřejnosti přístupnou řečí.

Za stěžejní oproti stávající obvyklé praxi považuji nutnost, aby tiskový mluvčí významnějších (krajských a vyšších) soudů nebyl z řad soudců. Zásadní odlišnost by totiž tvořila jejich lepší časová přístupnost. Funkci tiskového mluvčího by proto měl podle mého názoru na plný úvazek vykonávat někdo, kdo sice nebyl jmenován do funkce soudce, avšak má uzavřené magisterské studium v oboru práva. Častý model, kdy funkci tiskového mluvčího vykonává jeden ze soudců, justičních čekatelů či jiného zaměstnance soudu, je sice finančně méně náročný, avšak není s to účinně naplňovat níže rozvedenou představu o funkci tiskového mluvčího. Dnešní zpravodajství (mám na mysli například elektronické zpravodajské servery) často potřebuje rychlou informaci v řádu minut, což od soudce po celé hodiny sedícího v jednací síni či jinak zaneprázdněného zaměstnance soudu možné není. Naopak, jestliže by soudci ubyla každotýdenní mnohahodinová agenda spojená s informováním veřejnosti (často zodpovídání zcela bagatelních dotazů na nejtriviálnější právní otázky), mohl by se více soustředit na své zákonem předvídané povinnosti.

Druhou nevýhodou obvyklejšího modelu je to, že tiskový mluvčí - soudce velmi často musí komentovat svá rozhodnutí, čímž se dostává na hranu zákona v oblasti zásady nezávislosti a nestrannosti soudce předvídané mj. v čl. 82 Ústavy. Za nejšťastnější nepovažuji ani komentování mluvčího – soudce rozhodnutí svých kolegů v případech, jež mu mohou být v budoucnu přiděleny k rozhodnutí. V takovémto případě by zřejmě soudce mohl být označen za podjatého.

Činnost osoby ve funkci tiskového mluvčího – „nesoudce" spatřuji hned v několika oblastech (zčásti překračujících dnešní podobu).

Prakticky stejně jako dnes by podle mé představy působil tiskový mluvčí v oblasti poskytování informací médiím a veřejnosti vůbec. Věřím však, že delší čas, po který bude tiskový mluvčí – „nesoudce" novinářům k dispozici, přinese přesnější informace v médiích. Budou-li totiž novináři vědět, že je jim k dispozici prakticky po celý den právník schopný zodpovědět běžné právní otázky, budou se na něho obracet i s problémy, které by jinak mohli zveřejnit na základě svých neúplných znalostí špatně. Kupříkladu v každém třetím případě soudního zpravodajství je u nevyřešeného případu uveřejněna chybně trestní sazba, jež pachateli konkrétního trestného činu hrozí. Když pak o dva dny později soud v této konkrétní kauze vynese rozsudek, je veřejnost často pohoršena tím, že soudce vynesl nepřiměřeně mírný trest.

Práce tiskového mluvčího by podle mého názoru neměla v žádném případě končit poskytnutím informace, ale naopak tímto aktem by měla začít. Po zveřejnění v příslušném médiu by měl tiskový mluvčí informaci týkající se „svého" soudu pozorně přečíst a vyhodnotit její správnost. Pochopitelně je třeba sledovat nejen článek či reportáž, v níž tiskový mluvčí sám vystupoval, nýbrž jakékoli informace týkající se justice a příslušného soudu vůbec. Při nesprávnosti uveřejněných informací by měl zvolit některý, popř. některé z níže uvedených kroků. Níže nastíněné varianty postupu v případě nesprávné informace by měly především poučit kompetentního novináře o správnosti informace a nikoli se jej snažit veřejnoprávně trestat. V tomto případě je třeba klást velký důraz na rychlost takovéto reakce. Uvědomíme-li si, že dnes se již prakticky všechny zprávy zveřejňují v různé formě na internetu, je možno rychlou opravou část škody napravit, mj. i proto, že tuto zprávu založenou na nesprávné informaci nebudou citovat, resp. opisovat ostatní novináři.

Ihned po zveřejnění nesprávného údaje je třeba příslušného novináře zkontaktovat a na nesprávnost informace ho upozornit. Toto

upozornění by se mělo odehrávat ve skutečně neformálním duchu, aby ho novinář nechápal jako arogantní výtku. Nejčastější chyby pak mohou být s novináři prodiskutovány při nejrůznějších diskusích, školeních apod.

Informace, jež justici poškozuje a zasahuje do úseku svěřeného mluvčímu, by se měla pochopitelně primárně řešit shora uvedeným neformálním způsobem, avšak nelze-li tohoto docílit vysvětlením vzniklé situace, je zapotřebí postupovat podle § 10 tiskového zákona (resp. § 35 ZPRTV), totiž požadovat na vydavateli (resp. provozovateli vysílání) uveřejnění své odpovědi na inkriminovanou zprávu. Pochopitelně tato žádost o uveřejnění odpovědi by měla být v zákonem předvídaném znění, avšak měl by ji doprovázet jakýsi vysvětlující dopis, který by měl opět novináře, editora, vedoucího vydání a další osoby poučit o širších aspektech dané problematiky. S tím, že by soud sám svou aktivní činností žádal o tiskovou opravu, jsem se doposud nesetkal. Považuji to za zcela zásadní chybu, neboť justice je tak patrně jedinou institucí, jíž nevadí, že je o ní informováno s chybami, nepřesně či vyloženě účelově.

Stěžejní činností tiskového mluvčího pro zlepšování nepříliš dobré pověsti justice by podle mé představy měla být práce na úseku osvěty široké veřejnosti a zvláště novinářů, kteří o činnosti justice informují.
Tiskový mluvčí musí při poskytování informací v nejširším možném rozsahu zasazovat věci do širokého kontextu, v jakém ke vzniku dané situace došlo. Je třeba, aby uváděl jiné alternativy, na jaké mohl soud při rozhodování přistoupit a každému pečlivě vysvětlovat, proč soud zvolil právě tuto a ne jinou z možných variant.

Tiskový mluvčí musí být kdykoli k dispozici při vydávání rozhodnutí soudu tak, aby byl s to komukoliv vysvětlit nějakou právní situaci. Vezmeme-li v úvahu, že novinář ve zpravodajství veřejnost velmi často denně informuje o několika kauzách, je zřejmé, že se do hloubky nemůže věcí zabývat, avšak trestněprávní či občanskoprávní kauzy, o nichž informuje, jsou mnohdy nesmírně složité, a tak dochází k tomu, že novinář bez právnického vzdělání případu nerozumí. Právě

v takových situacích by měl novinář vyhledat tiskového mluvčího (u složitějších kauz s mírným časovým předstihem) a požádat ho o vysvětlení dané problematiky. Tiskový mluvčí v takovém případě též může novináři doporučit vhodnou literaturu (ať nějakou právní učebnici či konkrétní článek z odborných právních periodik) či ji dokonce rovnou zapůjčit nebo pořídit kopii (např. odborného článku). Je třeba též novináře předem upozornit na některé termíny, jejichž užívání je třeba se při informování o příslušné kauze vyvarovat. Příkladem je nevhodnost používání termínu „odsouzený" při informování o vydání rozsudku v prvním stupni, za předpokladu, že tento nenabyl právní moci.

Velmi vhodným prostorem pro osvětovou činnost nejen novinářů by se měly stát zejména internetové stránky příslušného soudu. Kromě stanovisek a komentářů k nejrůznějším problematikám by se zde mohly objevit rozličné osvětové a vysvětlující texty, kupříkladu slovníček právních pojmů směřovaný zejména k práci novináře, poučení pro novináře ohledně vstupu do jednací síně, důvodů vyloučení veřejnosti, používání techniky sdělovacích prostředků v jednací síni apod.

V pravidelných intervalech by mohl tiskový mluvčí organizovat přednášky pro novináře, zaměřené na nejčastější situace vznikající během trestního řízení, občanskoprávního řízení či přezkoumávání rozhodnutí správních orgánů ve správním soudnictví. Tyto přednášky by úzce navazovaly na přání novinářů a nebyly by jakýmsi suše teoretickým výkladem, nýbrž populárním, avšak právně pregnantním vysvětlením jednotlivých kroků justice v příslušných situacích. Tyto přednášky (vždy pokud možno nejlepších soudců daného oboru práva) by se též zveřejňovaly v písemné a podle technických, časových a finančních možností i ve zvukové či obrazové formě na internetu.

Tiskový mluvčí by byl kdykoli k dispozici jakýmkoli školám v případě zájmu o návštěvu frekventantů těchto škol u soudu. Zatímco doposud se návštěvy žáků u soudu vesměs uskutečňovaly a uskutečňují na základě osobních známostí pedagoga a pracovníka soudu,

v budoucnu by bylo možné kdykoli návštěvu domluvit s tiskovým mluvčím, který by dle požadavku pedagoga na obor práva a projednávanou problematiku navrhl konkrétní jednání a předem na přítomnost upozornil soudce. Dopad působení předem pečlivě vybraného jednání by byl ve srovnání s dnešní praxí, kdy je jediným přáním pedagogů „vzít děti k soudu", podstatně vyšší. Na frekventanty základních či středních škol by zcela určitě bylo možné působit jednáním, v rámci něhož by se projednávala trestná činnost, jíž se dopouštějí osoby stejného věku a sociální skupiny (drogová trestná činnost, drobné poškozování majetku, drobné krádeže).

Velmi častou praxí v této souvislosti je následná diskuse žáků se soudcem. Pakliže by s tím žáci souhlasili a příslušný soudce byl zaneprázdněn, mohl by veškeré dotazy žáků zodpovědět právě tiskový mluvčí. Tiskový mluvčí by pak mohl mít k dispozici řadu zajímavých materiálů, jimiž by mohl kriminálně preventivní působení jednání prohloubit či rozšířit právní povědomí „diváků".

Tiskový mluvčí by se měl také podílet na chodu trestního řízení v některých velmi specifických situacích. Následující body jsou pochopitelně pouze demonstrativní příklady, kde by jeho činnost mohla pomoci předsedovi senátu při řízení.

a) Nařídí-li předseda senátu jednání do malé jednací síně a tiskový mluvčí zaznamená zvýšený zájem o toto jednání a domnívá se, že by se jednání mohl zúčastnit větší počet diváků, měl by na toto předsedu senátu upozornit, aby ten dostál své povinnosti předvídané v § 17 odst. 2 jednacího řádu.

b) Očekává-li se velká účast veřejnosti při jednání, je předseda senátu oprávněn dle § 39 odst. 3 vnitřního a kancelářského řádu pověřit správu soudu vydáním příslušného počtu vstupenek do jednací síně. Výše zmíněná norma dokonce předvídá přítomnost vhodné osoby pro toto vydávání. Pokud se totiž v minulosti přistoupilo k tomuto opatření, stala se distribuce vstupenek předmětem nejrůznějších úplatných „handlů".

c) Jestliže předseda senátu z jakéhokoli důvodu uvedeného v § 200 tr. řádu vyloučí z jednání veřejnost, vzniká mezi „odmítnutými" diváky představa, že zřejmě justice cosi skrývá. Vystoupil-li by však jednou či dvakrát za jednací den před novináře tiskový mluvčí a sdělil prakticky cokoli, co nepodléhá utajení (např. co je předmětem obžaloby, kolik soud vyslechl svědků, na kdy bylo jednání odročeno a proč apod.), nemohl by výše popsaný dojem vzniknout. Shora popsaný dojem by rovněž byl výrazně potlačen, jestliže by tiskový mluvčí velmi důkladně přítomné seznámil s důvodem vyloučení veřejnosti tak, aby zejména novináři v kontextu s prezentovanými právními důvody, ale i morálními zásadami nejen vyloučení pochopili, avšak i akceptovali.

d) V průběhu trestního řízení by též tiskový mluvčí mohl zprostředkovávat zveřejňování nejrůznějších rozhodnutí vydaných mimo hlavní líčení, veřejné zasedání či ústní jednání, o nichž se veřejnost prakticky nemá možnost dozvědět, mj. se jedná o trestní příkazy.

e) Tiskový mluvčí by též mohl pomoci předsedovi senátu při organizaci hlavního líčení mimo soudní budovy. V mnoha vědeckých pracích je zmiňován přínos, který má konání hlavního líčení v prostorách přístupných dané sociální vrstvě obyvatelstva, avšak toto se v posledních letech až na některé naprosto výjimečné situace neděje. Mám na mysli například hlavní líčení s obžalovanými z podplácení na úřadě, kde byl podle obžaloby trestný čin spáchán.

V několika diskusích soudců i v odborných článcích si soudci postěžovali, že nemají možnost reagovat na útoky ze strany novinářů na jejich osobu, a pakliže je prezentace jejich názorů umožněna, jsou tyto názory zkreslovány či chybně interpretovány. Je třeba proto vytvořit nějaké místo, kde bude umožněno kterémukoli soudci reagovat na články či reportáže v médiích, a kde budou jeho názory otištěny v nezkreslené a úplné verzi. Jednou z možností jsou již na jiném místě zmíněné webové stránky soudu, odkud by si kdokoliv mohl článek stáhnout s podmínkou, že stať bude přetištěna v nezměněné a nezkrácené podobě. Druhou možností je prezentace názorů přes

Českou tiskovou kancelář, která je povinna otisknout názory osoby, jež byla v jejím článku zmíněna.

Jsem si zcela vědom faktu, že nikdo z pracovníků justice nemůže mít dostatek času na vhodnou prezentaci práce soudu, avšak domnívám se, že je třeba v případě dosažení jakéhokoli významného úspěchu toto vhodně mediálně prezentovat. Veřejnost se za stávajícího stavu dozvídá pouze o neúspěších či chybách v práci justice a prakticky nikdy o opaku. Je proto třeba na vhodném místě (viz výše) popisovat případy, kde konkrétní pracovníci soudu dospěli k rychlému či z nejrůznějšího úhlu pohledu neobvyklému rozhodnutí.

Oproti některým státům Evropské unie zaostává Česká republika ve spolupráci praxe, tj. justice v nejširším slova smyslu a právní teorií reprezentovanou např. vysokými školami. Celá řada soudců či advokátů sice na právnických fakultách a dalších školách vyučuje, avšak v západní Evropě je naprosto běžné, že studenti vysokých či vyšších odborných škol vypracovávají nejrůznější studie a práce založené na poznatcích získaných sledováním rozličných soudních případů. Chyba v České republice je dle mého názoru v absenci někoho, kdo by měl z řad pracovníků v justici dostatek času věnovat se studentům. V řadě případů by stačilo studenta upozornit na spisovou značku konkrétního případu a domluvit předání materiálů týkajících se tohoto případu. Naopak velmi užitečné i pro pracovníky v justici by bylo, aby tiskový mluvčí zpětně nejzdařilejší studentské práce získal pro soudní knihovnu a v době, kdy je některému ze soudců přidělen případ obdobný tomu, který byl zpracovaný v konkrétní práci, tohoto na ni upozornit.

Pro účely nejrůznějších vědeckých projektů i pro studie orgánů státní správy by tiskový mluvčí také mohl sestavit některé běžně nezpracovávané kriminologické či penologické statistiky. Mám na mysli například průměrný počet soudem vyslechnutých svědků u trestného činu loupeže v konkrétním roce u konkrétního soudu, hodnota propadlých věcí či podíl pachatelů (recidivistů) v celkovém počtu pachatelů hospodářských trestných činů. Z vlastní praxe je mi známa

skutečnost, že studenti vysokých škol prakticky nenavštěvují jednání soudů. Důvodem je faktická nemožnost, s výjimkou úzkého okruhu mediálně známých případů, dozvědět se o tom, kdy, u kterého soudu a v jaké jednací místnosti se bude konat jednání pro konkrétního studenta zajímavé. Tiskový mluvčí by proto měl aktivně prezentovat seznam jednání kupř. na vysokých školách s kontaktem na sebe. Při intenzivních konzultacích by pak bylo možné se studentem úžeji na komparativních studiích a dalších analýzách spolupracovat. Jak již bylo shora nastíněno, zpětná odezva těchto prací by mohla být užitečným vodítkem při sjednocování rozhodování v celé justici.

9.3 Ochrana osobnosti obviněného před vynesením případného odsuzujícího rozsudku

Ačkoli je trestní proces v České republice koncipován jako spor mezi obecným zájmem na potírání kriminality reprezentovaným státním zástupcem na straně jedné a obviněným, který má právo dovolenými prostředky obhajoby postupovat proti důkazům svědčícím proti němu, stojí velmi často proti sobě dvě vzájemně si odporující tvrzení, první svědka (poškozeného) a druhé obviněného. Soud pak podle obecných zásad trestního řízení nalézá spravedlnost, což v praxi znamená, že uvěří jednomu z těchto tvrzení, popř. není s to vyhodnotit, které z těchto tvrzení je pravdivé a dle zásady in dubio pro reo nezpochybní stanovisko obviněného a výpověď poškozeného označí za nedostatečně průkaznou k odsouzení obviněného.

Současná legislativa však před difamujícími účinky médii ventilovaných informací o trestním procesu chrání prakticky pouze poškozeného. Ten disponuje celou řadou v platné legislativě zakotvených oprávnění a nástrojů k ochraně vlastní osobnosti, zákazem zveřejňování identity některých poškozených atp. Ustanovení čl. 37

odst. 3 Listiny však uvádí, že všichni účastníci jsou si v řízení rovni. Tato rovnost účastníků (poškozeného, obviněného) by se podle mého názoru měla týkat i okruhu prostředků, jimiž by měla být zaručena ochrana jména těchto účastníků.

V daném případě nelze vinu za obecně nevyvážené zpravodajství a mediální výstupy vůbec svalovat jen na sdělovací prostředky. Základní nevyváženost mediálního obrazu dvou stanovisek k trestnímu obvinění spočívá již v samotném modelu trestního soudnictví v České republice, kdy na jedné straně stojí orgán veřejné moci disponující obrovskými technickými možnostmi k obstarání relevantních důkazů a na druhé straně fyzická osoba často bez prostředků, jíž ve shánění důkazů pro podporu vlastních tvrzení brání výkon nařízené vazby atd. Mediální obraz obviněného coby pachatele je pak často umocňován tím, že je k soudu přiváděn ozbrojenými složkami. Těmto faktorům determinujícím nevyváženost oprávnění jednotlivých stran nelze zabránit jinak než přidáním jiných oprávnění obviněnému. Přidání procesních oprávnění obviněnému, jako např. zásady presumpce neviny, může účinně přispět ke správnosti meritorního rozhodnutí o vině, nevině či případně uděleném trestu, avšak nezmění nic na nevyváženosti mediálního obrazu obviněného, posléze člověka pravomocně zproštěného obžaloby coby osoby, jež byla zapletena do trestního řízení atp. Zákon pak, z mého hlediska zcela nepochopitelně, nad rámec těchto, ze samotné podstaty trestního stíhání plynoucích nerovnováh, přidává další ochranné prostředky pouze poškozenému. Jistě by proto stálo za úvahu zavedení vyšší legislativní ochrany soukromí obviněného před vynesením pravomocného odsuzujícího rozsudku.

Pomineme-li skutečnost, že zde existuje jakýsi nerovnovážný stav mezi ochranou osobnosti poškozeného a obviněného v trestněprocesních předpisech, je třeba vymezit, jaké názory je oprávněn novinář zveřejňovat ve vztahu k obviněnému a zejména k jeho obvinění. Na toto téma byla zpracována, podle mého názoru,

velmi zdařilá analýza doc. Sládečka[1], který ve svém článku reaguje na starší diskusi ve stejném periodiku, jejímž obsahem byla polemika, zda je redakce oprávněna „zasahovat" před vynesením pravomocného rozsudku do nezávislosti soudu prezentací názoru, zda je určitý obviněný vinen či nevinen trestným činem, z jehož spáchání je obviněn. Autor dochází k závěru, že tyto názory jsou oprávněnou realizací čl. 10 Úmluvy a jako takové je nelze považovat za jednání, které by bylo s to naplnit skutkovou podstatu trestného činu zasahování do nezávislosti soudu.

Vzhledem k výše uvedenému je třeba narovnat nerovnovážný stav mezi možností sdělování informací o obviněném a poškozeném. Toto narovnání by nemělo znamenat zpřístupnění více informací o poškozeném, zejména ne u trestných činů, které svou podstatou narušují zvlášť citlivým způsobem osobnostní práva a u nichž by se nevhodnou medializací toto poškozování osobnostních práv umocňovalo, ani paušální krácení objemu informací, jež by bylo možné sdělovat o obviněném. Jak je již uvedeno na jiném místě této závěrečné kapitoly, cesta k pružnější ochraně osobnosti všech zúčastněných vede přes občanskoprávní ochranu jejich osobnosti. Obsah katalogu jednání, jež mohou poškozovat osobnost na trestním řízení účastné osoby, není možné vypočítat v normativním aktu vydaném státem, ale rozhodnutí soudů v návaznosti na občanskoprávní žaloby těch, o nichž bylo informováno v tisku, se musejí opírat o etický kodex zájmových organizací novinářů, resp. vydavatelů tisku a provozovatelů rozhlasových a televizních médií. Předně se v takovém kodexu musí rozlišovat mezi prezentací názorů novináře, které jsou nezadatelným právem každého člověka a které respektují objektivní a objektivně zjistitelné skutečnosti od prezentací zkreslených informací, resp.

---

[1] Srov. SLÁDEČEK, V. Ještě k otázce komentářů tisku o trestních věcech. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 3.

nepodložených tvrzení o skutkovém ději, jehož měl být obviněný strůjcem.

9.4 Ochrana osobnosti mladistvých obviněných dle zák. č. 218/2003 Sb.

Zcela specifické postavení oproti shora uvedenému má ochrana dítěte či mladistvého realizovaná zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Soubor opatření k zabránění celoživotní stigmatizace dětí a mladistvých obviněných i těch, u nichž byla pravomocným rozhodnutím soudu jejich vina prokázána, je diametrálně odlišný od těch, jež mají chránit osobnost zletilého obviněného, proto se danou problematikou tato práce zabývá ve zvláštní stati.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ve svých obecných zásadách neuvádí zásadu veřejnosti. Nejen ovšem v § 3, jenž právě základní principy na poli stíhání a trestání pachatelů provinění vymezuje, ale i na řadě dalších míst zakotvuje povinnost všech zainteresovaných institucí spolupracovat se zájmovými sdruženími občanů. Kladením důrazu na spolupráci s institucemi neodvislými od státní moci chce zákonodárce předně docílit toho, aby se nezletilý a mladistvý pachatel nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Pozoruhodným ustanovením svědčícím o dalších funkcích působení všech zainteresovaných orgánů činných v trestním řízení i kupříkladu právě zájmových sdružení občanů, je § 40. V něm se mj. uvádí, že tito účastníci mají posilovat výchovné působení řízení ve věcech mladistvých či, že tito účastníci mají trestné činnosti zamezovat a jí předcházet. Tímto ustanovením je tedy stanovena

povinnost všech zúčastněných působit osvětově na další potenciální pachatele, ať provinění či trestných činů a deliktů obecně.

Otázkou je, jak na pozadí stíhání určité osoby mohou orgány činné v trestním řízení výchovně působit na jiné osoby ze stejné sociální skupiny. Domnívám se, že autoři zákona měli na mysli působení na okolí stíhaného delikventa skrze prezentace průběhu a výsledku trestního stíhání. Pakliže je tento vývod správný, můžeme zásadu veřejnosti v nejširším slova smyslu i přesto, že není explicitně v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže zakotvena, v dané normě v přiměřené míře dovodit.

V ohnisku zájmu této práce jsou ustanovení hlavy II., dílu 7, oddílu 6 ZSM pojednávající o ochraně soukromí mladistvých a veřejnosti řízení. Uvedený oddíl řeší v zásadě několik specifických oblastí procesu. Vedle rozsahu poskytovaných informací o trestním řízení jsou to pravidla o nakládání s nimi, možnost jejich publikace, veřejnost hlavního líčení a veřejného zasedání, veřejnost rozsudku, možnost jeho publikace a výjimky z těchto pravidel, jež určuje předseda senátu.

Orgány činné v řízení s mladistvými mohou dle § 52 odst. 1 ZSM do pravomocného skončení stíhání zveřejňovat jen takové informace o řízení proti mladistvému, kterými nebude ohroženo dosažení účelu trestního řízení a které neporušují pravidla ochrany osobnosti mladistvého a ochrany osobních údajů. Je zakázáno jakýmkoliv způsobem zveřejnit informaci, v níž by bylo uvedeno jméno a příjmení mladistvého, nebo která by obsahovala informaci, s pomocí níž by bylo možné mladistvého identifikovat.[1] Podle odborného článku[1] je důvodem

---

[1] Srov. VÁLKOVÁ, H. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 4/2006, s. 98. V daném článku autorka připomíná soudem projednávaný případ mladistvého, jenž byl pravomocně shledán vinným z provinění spočívajícího v násilném brutálním usmrcení jeho učitele. V uvedeném článku je podrobně vylíčena situace, kdy žurnalistická veřejnost nepřijala tehdy nové zákonné omezení v publikování informací o případu. V novinách sice nebyly prezentovány přímé identifikační znaky obviněného

ochrany zejména dítěte, tj. osoby věku končícího 15. narozeninami, to, že v kolektivu vrstevníků dítěte, jež spáchalo čin jinak trestný, totiž hrozí riziko vzniku role určitého „neslavného hrdiny", ze kterého si ostatní budou brát příklad. Pochopitelně je možné nebezpečí tohoto sociálního jevu vztahovat i na obviněné mladistvé. Daný zákaz ovšem neplatí pro případy, kdy sdělená informace není určená pro zveřejnění, nebo když je informace užita za účelem pátrání po mladistvém. Stejně tak zákaz neplatí pro případy, kdy probační pracovník sděluje informaci třetím osobám za účelem v zákoně uvedeným. Osoby, kterým byly informace takto sděleny, je nesmějí dále nikomu předávat. Jsou také povinny tyto informace ukládat odděleně od dalších záznamů o mladistvém, kterého se týkají, a zajistit, aby k nim nikdo další neměl přístup.

Hlavního líčení se mohou kromě přímých účastníků řízení zúčastnit další osoby, coby vybraní zástupci z řad veřejnosti, a to pouze dva důvěrníci mladistvého obžalovaného, zákonní zástupci a příbuzní v přímém pokolení, manžel nebo druh, zástupce školy nebo výchovného zařízení. Veřejně může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno jen na návrh mladistvého. Publikování informací z hlavního líčení, které by vedlo k odhalení totožnosti mladistvého, je zakázáno. Speciálním ustanovením v oblasti veřejnosti jednání je § 92 odst. 2 ZSM, který uvádí, že nerozhodne-li soud pro mládež jinak, konají se jednání ve věcech uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, s vyloučením veřejnosti; účast při jednání je ovšem soud pro mládež povinen vždy umožnit úředníkům Probační a mediační služby. Zásada veřejnosti proklamovaná ústavními předpisy je tedy významným způsobem prolomena v řízení proti

---

mladistvého, avšak z řady nepřímých informací (fotografie školy apod.) bylo lze daného obžalovaného identifikovat.

[1] Viz HRUŠÁKOVÁ, M. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 6/2006, s. 172

mládeži. Zákon tak činí dle autorů[1] komentáře k trestnímu řádu s ohledem na věk a rozumovou a mravní vyspělost mladistvých ve snaze minimalizovat jejich stigmatizaci z probíhajícího řízení. K mladistvým totiž zákon o soudnictví ve věcech mládeže přistupuje jako k dosud nevyzrálým dospívajícím jedincům s vyvíjející se hodnotovou stupnicí, často psychicky labilním a snadno manipulovatelným, ovlivnitelným a zranitelným.

Rozsudek se vyhlašuje veřejně v přítomnosti mladistvého. Pravomocný rozsudek mohou sdělovací prostředky zveřejnit jen bez uvedení jména a příjmení mladistvého, při přiměřené ochraně mladistvého před nežádoucími vlivy zveřejnění rozsudku.

Ze shora popsaných pravidel zákon připouští okruh výjimek. Tyto výjimky může stanovit předseda senátu, který věc projednává. Ten pak kromě možnosti shora popsaná pravidla ještě zpřísnit může naopak rozhodnout o uveřejnění rozsudku s uvedením jména a příjmení mladistvého či dalších osobních údajů (např. bydliště obžalovaného, věk či příbuzenský vztah k jiným účastníkům). Předseda senátu je však v této věci limitován dvěma kumulativně stanovenými podmínkami, a to jednak skutečností, že se jedná o zvlášť závažné provinění, a jednak tím, že zveřejnění je nezbytné k ochraně společnosti. Zatímco první podmínka, tj. fakt, že spáchaný delikt mladistvého je považovaný za zvlášť závažné provinění, je pregnantně určitelná, neboť takový pojem zákon definuje[2], tak výklad toho, zda byla naplněna druhá podmínka, je zcela odvislý od výkladu předsedy senátu.

---

[1] Viz ŠÁMAL, P., et al. *Trestní řád.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-043-0. s. 38.

[2] Viz legislativní odkaz uvedený v § 47 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže na dnes již neúčinný § 41 odst. 2 zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, v němž jsou taxativně vymezeny zvlášť závažné trestné činy. Spojení tohoto odkazu s § 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, v němž se uvádí, že proviněním je trestný čin, jehož se dopustí mladistvý, nedává předsedovi senátu žádný manipulační prostor.

Výklad takto vágně formulované podmínky je a bude v praxi velmi obtížný. Zákon sice preferuje začlenění odsuzovaného delikventa zpět do společnosti skrze ukládání takových opatření, jimiž není narušena sociální vazba s jeho přirozeným (nekriminogenním) prostředím, avšak je třeba, a autoři zákona si toho jsou vědomi, pamatovat i na jedince, jejichž osobnost se již prakticky nezvratně patologicky vyvinula. Autoři zákona tvrdí[1], že čím později společnost na delikty dítěte nebo dospívajícího reaguje, tím větší je pravděpodobnost jejich opakování v budoucnu. Naproti tomu čím dříve jsou použita sociálně-preventivní opatření zaměřená na zlepšení nevhodného prostředí, ve kterém dítě nebo dospívající vyrůstá, nebo korekce patologického vývoje jeho osobnosti, tím se riziko jeho pozdější kriminální kariéry významně snižuje. Ovšem vzhledem k tomu, že za provinění nelze mladistvému uložit dlouho trvající tresty odnětí svobody jako za trestné činy, pro něž trestní zákoník stanovuje možnost uložení trestu výjimečného, neexistuje fakticky možnost, jak společnost chránit před recidivním pácháním velmi závažných provinění těmito nebezpečnými mladistvými pachateli. Zákonodárce proto patrně uvádí danou výjimku jako možnost společnost ochránit alespoň zveřejněním informace o tom, kdo se jakého provinění dopustil, aby bylo možné se vyvarovat situace, při níž by mohl mladistvý pachatel zopakovat spáchání tohoto provinění.

Zajímavou situací, jíž neřeší ani zákon o soudnictví nad mládeží, ani trestní řád, je případ, kdy jsou odděleně stíháni dva pachatelé (kupříkladu otec a mladistvý syn), za podíl na určitém trestném činu, potažmo provinění. Otázkou je, zda může být v případě zletilého obžalovaného (např. otce) sdělováno, že tento trestný čin spáchal se svým synem. Zákonné předpisy o hlavním líčení se zletilým takovou možnost nezakazují a předpisy o informování z hlavního líčení

---

[1] Viz VÁLKOVÁ, H. Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle? *Trestněprávní revue*, 2002, č. 5, s. 138.

s mladistvým se na trestní stíhání zletilého nevztahují. Domnívám se proto, že daná informace zveřejněna být může a jedná se tak o mezeru v právním řádu, která by měla být doplněna do ustanovení § 8a a násl. tr. řádu.

Za velmi spornou považuji shora uvedenou formulaci § 54 odst. 1 ZSM ve vztahu k dikci čl. 6 Úmluvy. V dané problematice bych rád atomizoval dva problémy. První podstatnou otázkou, na níž se snažím dát odpověď v jiné části této práce, je ta, zda povinnost v zásadě konat jednání před soudem ve věcech trestních bez vyloučení veřejnosti je právem obviněného či právem naopak kterékoliv fyzické osoby, která může být kdykoliv členem veřejnosti. Jestliže přijmeme odpověď, kterou tato práce dává, tj. že veřejné projednání trestní věci je i právem veřejnosti, vyvstává druhá otázka související se slučitelností ustanovení zákona o soudnictví nad mládeží s Úmluvou a to, zda může být činěna paušální zákonná výjimka z režimu Úmluvy, jinak řečeno, zda může být zákonem zakázáno veřejné projednávání celé určité kategorie či skupiny trestního soudnictví. Domnívám se, že jakýkoli zákon nemůže obecně de facto prohlásit určité hlavní líčení za neveřejné obecně, neboť Úmluva pouze stanovuje možnost v zájmu nezletilých veřejnost vyloučit. Pomineme-li terminologický nesoulad mezi evropskou legislativou a legislativou českou u pojmu mladistvý a nezletilý, je zřejmé, že legislativa ČR jde daleko za hranice prostoru, který jí dává mezinárodní smlouva o lidských právech, v daném případě Úmluva.

I přes shora popsané výhrady k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, zejm. jeho slučitelnosti s Úmluvou, považuji tuto normu v oblasti přístupu k problematice zveřejňování informací z řízení s mladistvými za velmi podnětně a moderně zpracovaný zákon. Ustanovení o mimořádně obtížně realizovatelném zveřejňování informací ze soudního jednání obsažené v tomto zákoně a omezení zásady veřejnosti a svobody slova jsou ospravedlnitelné samotným posláním daného zákona, a proto obvykle uváděné funkce zásady veřejnosti nemohou být v plné šíři uplatnitelné v daném řízení. Rovněž

za moderní přínos zákona o soudnictví ve věcech mládeže považuji širokou rozhodovací pravomoc předsedy senátu v dané problematice, který pak může citlivě reagovat na konkrétní okolnosti projednávaného případu. Nutno rovněž podotknout, že z obecné podstaty kriminální činnosti mladistvých nelze očekávat vyšší míru korupčních vlivů, proto uplatnění funkce transparentnosti zásady veřejnosti nepovažuji za nezbytné.

Otázkou slučitelnosti některých ustanovení zákona o soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně ust. § 53 odst. 1 a § 54 ZSM s čl. 96 odst. 2 Ústavy a čl. 17 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny se zabýval i Ústavní soud ČR.[1] Ten neshledal důvod pro zrušení cit. ustanovení zákona s odůvodněním, že „jak ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny, tak čl. 17 odst. 1 nezakládají neomezená práva na veřejné projednání věci, resp. na informace. V obou případech je ponecháno na zákonodárci, do jaké míry právo na veřejné projednávání věci či právo na informace zákonem omezí."

9.5 Právní regulace a praxe v oblasti veřejnosti jednání

Problematiku veřejnosti jednání před soudem v trestním procesu, zejména stěžejní fáze trestního řízení, tj. hlavního líčení, resp. připomínek k zákonným ustanovením a praxi českých soudů, rozděluji do tří dílčích okruhů. Předně je to záležitost striktního dodržování veřejnosti jednání, dále pak zveřejňování informací o konání soudních jednání a v neposlední řadě možnosti obrany veřejnosti při nedodržování veřejnosti jednání ze strany soudů.

Domnívám se, že zákonná regulace v oblasti veřejnosti jednání před soudem a okruhu situací, v nichž lze veřejnost z jednání vyloučit,

[1] Viz nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 28/04 ze dne 8. 11. 2005.

je s určitými výhradami uvedenými na jiném místě této práce vcelku přiměřená a rovněž je slučitelná s ustanoveními mezinárodních smluv o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána. Jak je uvedeno na jiném místě této práce, vyloučení veřejnosti musí být vedeno nejen v případech vyjmenovaných v zákonných ustanoveních, avšak musí být splněna ještě druhá podmínka, a to, že při vyloučení veřejnosti zcela zjevně převyšuje zájem sledovaný tímto vyloučením nad zájmem na veřejném projednání věci (zásada proporcionality). Domnívám se, že vzhledem k tomu, že bilancování soudů o tom, které Ústavou a zákonem zaručené právo převyšuje jiné, není příliš časté a soudci obvykle bez dlouhého rozvažování při naplnění určité formálně stanovené podmínky k tomuto opatření přistupují, bylo by de lege ferenda potřebné tuto zásadu proporcionality v zákoně explicitně zakotvit.

Veřejnost určitého jednání podle mého názoru nespočívá jen v oprávnění veřejnosti vejít do jednací síně v době konání určitého typu jednání, v jednací síni setrvat a pasivně daný proces sledovat, avšak otevřenost jednání jako opak tajnosti spočívá i v možnosti veřejnosti se o konání tohoto jednání vůbec dozvědět. V případě krajských soudů jsou vydávány určité rozpisy nařízených hlavních líčení na další období. Některé z těchto rozpisů jsou dokonce umisťovány na webové stránky soudů atd. U některých soudů, zejm. první instance, je možné, aby novináři po domluvě s místopředsedou soudu nebo podobným justičním činitelem obdrželi seznam určitých druhů jednání. Některé soudy však tuto praxi zčásti či zcela odmítají a informaci, zda, popř. na kdy bylo určité jednání nařízeno, sdělují až po písemné žádosti atd. Tuto praxi je podle mého názoru třeba sjednotit a přehled veškerých jednání u všech soudů s dostatečným časovým předstihem zveřejňovat. Zásadní problém však nastává u hlavního líčení konaného v rámci tzv. zjednodušeného řízení po zkráceném přípravném řízení, o jehož konání není fakticky možné se dozvědět a i přes absenci nějakých zjevných překážek je tedy konáno v zásadě neveřejně. Dalším faktorem je to, že

tato jednání často probíhají ve večerních hodinách v uzavřené budově soudu, a tak je jednání neveřejné v pravém slova smyslu. Za zvláštní situaci, která se zjednodušenému řízení po zkráceném přípravném řízení velmi podobá, je vyhlašování rozsudku, kde Nejvyšší soud ČR rozhoduje o dovolání po neveřejném zasedání rozsudkem. Ani v tomto případě se nelze vyhlášení rozsudku fakticky účastnit, neboť o tom, že bude vyhlášen, není nikdo, včetně účastníků, zpraven.

Připomeneme-li poznatky dřívějších statí této práce, zejm. kapitolu o možnostech obrany osoby z veřejnosti proti svévolnému či nezákonnému rozhodnutí o vyloučení veřejnosti, je zřejmé, že veřejnost, resp. osoby jí tvořící, je fakticky bezbranná proti rozhodnutí soudce či postupu, na základě něhož byla neoprávněně z jednání vyloučena. Proti tomuto nezákonnému postupu soudu jsou v zásadě přípustné 2 postupy, z nichž první (podání stížnosti na soudce) je zcela neúčinné, neboť soud může maximálně konstatovat porušení zákonných předpisů a vyslovit, že se soudce choval nevhodně, avšak takto vyřešená stížnost nic nemění v samotné podstatě porušení zákona, tj. žádná náprava není možná. Druhá z možností, tj. podání ústavní stížnosti, je mimořádně složitá, časově i finančně velmi náročná co se týče její přípravy a hlavně jejím výsledkem, jak je shora uvedeno, bude patrně její odmítnutí ze strany Ústavního soudu.

Vzhledem k tomu, že na striktním dodržování veřejnosti řízení by měl existovat veřejný zájem společnosti jako takové, je třeba de lege ferenda zakotvit v právním řádu takový postup obrany dotčených osob tvořících veřejnost proti nezákonnému rozhodnutí o jejich vyloučení z jednání, který by efektivně a zejména rychle napravil s ústavním pořádkem České republiky neslučitelný postup soudu. Takový postup by měl být zejména neodvislý od stanoviska účastníků řízení, jež v řadě případů, jak vyplývá z modelových příkladů uvedených dříve v této práci, může sledovat diametrálně odlišný zájem než transparentnost projednávané věci.

V návaznosti na shora uvedené si de lege ferenda dovoluji navrhnout zakotvení zcela nového opravného prostředku. Jediným oprávněným k jeho podání by mohl být ten, kdo tvrdí, že byla z jednání vyloučena neoprávněně veřejnost jako celek, resp. její relevantní část. Tímto opravným prostředkem by se pak zabýval odvolací soud pokud možno neprodleně a v případě shledání daného opravného prostředku oprávněným, bylo by soudu prvního stupně nařízeno opakování těch úkonů, v rámci nichž k porušení Ústavou zaručené zásady veřejnosti došlo.

9.6 Návrhy změn předpisů z dalších odvětví práva

Jak bylo uvedeno v kapitole o informování médií o trestních řízeních, ze zákazu zveřejňování osobnostních charakteristik určité osoby existuje několik výjimek. Jednou z nich je zákonná zpravodajská licence. Ta se dle ust. § 12 odst. 4 obč. zák. vztahuje na tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství.

Zjevnou nedokonalostí ustanovení § 12 odst. 3 obč. zák. je zastaralý výčet forem zpravodajství, které mohou užít zpravodajské licence. Vzhledem k tomu, že se většina médii ventilovaných informací dnes šíří prostřednictvím internetu a na něj navazující technologie a internet ve výčtu prostředků, v nichž lze zpravodajskou licenci užít, absentuje, nelze cit. ustanovení vyložit jinak, než že se zákonná licence na užití daných charakteristik určité osoby na internetové zpravodajství nevztahuje. Koneckonců nejedná se jen o samotný internet, ale i nejrůznější obdoby této sítě šířené prostřednictvím mobilních telefonů, mj. i o textové zprávy. Vzhledem k tomu, že se prostřednictvím internetu šíří zprávy o probíhajících soudních jednáních, v rámci nichž je prezentováno velké množství fotografií, zpráv ze soukromí i další citlivé osobní dokumenty a informace, jedná se o velmi závažná porušování

předpisů vztahujících se k ochraně osobnosti. Jedná se o mezeru o to závažnější, že tisk, rozhlas i televize dnes kromě šíření svých zpráv prostřednictvím papírových tiskovin a analogového a digitálního signálu prezentuje své zpravodajství téměř vždy i prostřednictvím internetu, mobilních telefonů a dalších elektronických technologií.

V souvislosti s přijetím zák. č. 52/2009 Sb., jak bylo shora uvedeno, vznikla reálná nemožnost realizovat přímé přenosy z jednání soudu, neboť není možné v přímém přenosu zajistit, aby nebyly v médiích zveřejněny některé informace, jež publikovat trestní řád po novele zakazuje. V této souvislosti se domnívám, že by bylo velmi podnětné do praxe uvést institut, o němž se tato práce zmiňuje v pasáži o legislativě a praxi obrazových a zvukových záznamů konaných ze soudních jednání v USA. Jedná se o „přenosy", které nejsou v rozhlase či televizi vysílány v reálném čase snímání v jednací síni, ale s drobným kupříkladu několikaminutovým zpožděním, v rámci něhož je možné „vymazat" určité nevhodné pasáže. Kdyby se totiž podařilo uvést tuto technickou možnost do praxe, byly by ve vybraných situacích na rozdíl od současného stavu obrazové a zvukové přenosy z jednání soudů realizovatelné. Na jedné straně by se lépe plnila osvětová funkce zásady veřejnosti a na straně druhé by byly před zveřejňováním uchráněny údaje, jež v současné době chrání před zveřejněním trestní řád a po případné rekodifikaci trestního procesu též jiné, např. etickým kodexům odporující další informace.

V souvislosti se shora uvedeným námětem na uvedení v praxi institutu obrazového a zvukového přenosu prezentovaného ve sdělovacích prostředcích s časovou prodlevou, je třeba upozornit na dnes již nepříliš vyhovující terminologii „záznam" a „přenos." Ustanovení § 6 odst. 3 ZSS sice mezi těmito způsoby snímání a zveřejňování informací soudních jednání činí velký rozdíl ústící i v možnost či nemožnost jejich realizace se svolením či bez svolení předsedy senátu, avšak technické možnosti novinářů v dnešní době tento legislativou zachycený rozdíl stírají. Zatímco pořizování kupříkladu zvukového

přenosu v reálném čase vysílaného v rozhlase může předseda senátu zakázat, tak pořízení zvukového záznamu na digitální záznamník či notebook, do jejichž paměti je ukládán zvuk z jednání v digitální podobě, může být činěn prakticky bez omezení. V druhém popsaném případu může novinář dnes již vcelku bezproblémově bezdrátově zaslat uvedený záznam v digitální podobě do redakce a ten může být během několika sekund uložen na všeobecně přístupné internetové stránky či odvysílán. Domnívám se, že by de lege ferenda nemělo být činěno rozdílu mezi záznamem a přenosem, ale měla by být zakotvena taková legislativní ochrana, která upraví možnosti zakázat prezentaci některých informací z jednání soudu bez rozdílu, zda tak bude činěno v reálném čase či s jakoukoliv časovou prodlevou.

V kapitole této práce srovnávající úpravu vyloučení veřejnosti v trestním a občanském procesu jsem upozorňoval na nesoulad ustanovení § 116 OSŘ s čl. 6 Úmluvy. Podle mého názoru jde vyloučení veřejnosti z jednání soudu ve věcech občanskoprávních z důvodu ochrany obchodního tajemství nad rámec případů vytyčených Úmluvou. Ačkoli je problematika občanskoprávního procesu již za vytyčeným okruhem témat, jimiž se tato práce zabývá, doporučuji de lege ferenda tuto problematiku uvést do stavu, kdy právní řád České republiky jako signatáře Úmluvy nebude v nesouladu s hierarchicky nadřazenou normou. Z tohoto důvodu považuji za nutné ustanovení o tom, že veřejnost lze z jednání soudu v občanskoprávním procesu z důvodu ochrany obchodního tajemství vyloučit, z občanského soudního řádu vypustit.

Seznam použitých zkratek

Listina – Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústava – zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

tr. zákoník – zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

tr. řád – zák. č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

obč. zák. – zák. č.40/1964 Sb., Občanský zákoník

OSŘ – zák. č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád

ZÚS – zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

ZSS – zák. č. 6/2002 Sb., o o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

tiskový zákon – zák. č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

ZPRTV - zák. č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů

SŘS - zák. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

ZOOÚ – zák. č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

Úmluva – sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8

Pakt – vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

voj. tr. ř. - zákon č. 131/1912 ř. z., o vojenském trestním řádu

jednací řád - vyhláška č. 37/1992 Sb., ministerstva spravedlnosti České republiky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

vnitřní a kancelářský řád - instrukce č. 505/2001-Org., kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy

ÚS SR – Ústavní soud Slovenské republiky

Seznam použité literatury

České monografie

BALZER, J. – PAVLÍK, P. *Předpisy o soudech a o organizaci prací spojených s výkonem soudnictví.* Poznámkové vydání. Praha: Linde, 1999. ISBN 80-7201-131-6.

BUCHVALDEK, M., et al. *Československé dějiny v datech.* Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986.

CÍSAŘOVÁ, D. – ČÍŽKOVÁ, J. *Občan v trestním řízení.* Praha: Panorama, 1989.

CÍSAŘOVÁ, D., et al. *Trestní právo procesní.* Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2008.

ČAPEK, J. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-64-8.

DRÁPAL, L. – KRČMÁR, Z. – BUREŠ, J. *Občanský soudní řád I.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.

FENYK, J., et al. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 – 1996*. Praha: C. H. Beck, 1997.

HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990.

HENDRYCH, D., et al. *Správní právo: Obecná část*. 4. změněné a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-470-8.

HERCZEG, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004.

HOHMANN, R. *Historie a struktura moderního trestního řízení.* Brno: Masarykova univerzita, 1993.

HRABÁNEK, J. *Doplňky ke spisu "Nové čsl. právo tiskové*". Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934.

HRABÁNEK, J. *Nové československé právo tiskové.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933.

CHALOUPKOVÁ, H. *Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006.

JELÍNEK, J., et al. *Trestní právo procesní.* Praha: Eurolex Bohemia, 2002.

JELÍNEK, J. – SOVÁK, Z. *Trestní řád.* Praha: Linde, 1994.

KALLAB, J. – HERMRITT, V. *Trestní řád československý a předpisy jej doplňující: platné v Čechách a v zemi Moravsko-slezské*. Praha: Československý kompas, 1931.

KAPLAN, K. *Nekrvavá revoluce.* Praha: Mladá fronta, 1993.

KNAP, K., et al. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 3. přepracované a doplněné vydání k 1. 9. 1996. Praha: Linde, 1996. ISBN 80-7201-029-8.

KRATOCHVÍL, A. *Žaluji: Stalinská justice v Československu.* 1. díl. Praha: Dolmen, 1990.

MALÝ, K. *České právo v minulosti.* Praha: Orac 1995. ISBN 80-85903-01-6.

MALÝ, K., et al. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde, 1997. ISBN 80-7201-045-X.

MIŘIČKA, A. *Delikty tiskové ve vědě, zákonodárství a judikatuře.* Praha: Bursík & Kohout, 1908.

MIŘIČKA, A. *Rakouské řízení trestní*. 1916.

MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934.

MIŘIČKA, A. *Trestní právo procesní.* Praha: Všehrd, 1932.

MIŘIČKA, A. *Trestní řízení.* Praha: Všehrd, 1925.

MLYNÁŘ, Z. *Mráz přichází z Kremlu.* Praha: Mladá fronta, 1990.

MUSIL, J., et al. *Kurs trestního práva.* Praha: C. H. Beck, 1999.

MUSIL, J., et al. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. Praha: Beck, 2007.

NOVOTNÝ, O., et al. *Trestní právo hmotné: I. Obecná část*. 3. přepracované vydání. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8.

PAVLÍČEK, V., et al. *Ústava a ústavní řád České republiky.* 1. díl. Praha: Linde, 1996.

PAVLÍČEK, V., et al. *Ústava a ústavní řád České republiky*. 2. díl. Praha: Linde, 1996.

POSPÍŠIL, B. – VRCHA, P. *Judikatura Ústavního soudu ČR týkající se Ústavy ČR a Listiny základních práv a svobod.* Praha: Linde, 1998.

POTOČNÝ, M. – ONDŘEJ, J. *Dokumenty mezinárodního práva II.* Praha: Karolinum, 1996.

PRUŠÁK, J. *Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Všehrd, 1921.

REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo.* Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6.

REPÍK, B. *Zjednodušení trestního řízení.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1993.

ROUBÍK, F. *Český rok 1848.* Praha: Ladislav Kuncíř, 1948.

RŮŽEK, A., et al. *Československé trestní řízení.* Praha: Panorama, 1982.

RŮŽEK, A., et al. *Trestní právo procesní*. Praha: Karolinum, 1997.

RŮŽEK, A., et al. *Trestní řád a předpisy související.* Praha: Orbis, 1953.

RŮŽEK, A., et al. *Trestní řád: Komentář.* 1. díl. 1981.

SKŘEJPKOVÁ, P. - SOUKUP, L. *Antologie české právní vědy*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. ISBN 80-7066-697-8.

SOLNAŘ, V. *Doporučuje se změniti ustanovení platného práva o ochraně cti, jmenovitě proti útokům v tisku, a jakým způsobem?* Bratislava, 1930.

SOLNAŘ, V., et al. *Československé trestní řízení: Učebnice pro právnické fakulty.* Praha: Orbis, 1963.

STORCH, F. *Pressrecht*. Praha: Sebstverlag, 1907.

STORCH, F. *Řízení trestní rakouské*. 1. díl. Praha 1887.

STORCH, F. *Řízení trestní rakouské*. 2. díl. Praha 1896.

ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému.* Praha: Codex Bohemia, 1999.

ŠÁMAL, P., et al. *Trestní řád: komentář.* Praha: C.H.Beck, 1997.

ŠÁMAL, P., et al. *Trestní řád.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-043-0.

ŠÁMAL, P., et al. *Trestní řízení před soudem prvního stupně*. Praha: C. H. Beck, 1996.

ŠÁMAL, P. – PÚRY, F. – RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 1582 s. ISBN 80-7179-624-7.

ŠTURMA, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Karolinum, 2002.

VANĚČEK, V., et al. *Prameny k dějinám státu a práva v Československu.* Část I. Do husitského revolučního hnutí. Praha: SPN, 1966.

VANĚČEK, V., et al. *Prameny k dějinám státu a práva v Československu.* Část II. Do Bílé Hory. Praha: SPN, 1966.

VANTUCH, P. Obviněný podnikatel. Praha: Orac, 2000.

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího sudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník čtvrtý obsahující rozhodnutí z roku 1922.* Praha: Právnické vydavatelství, 1923.

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník šestý (od čísla 1429 do čís.1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924.* Praha: Právnické vydavatelství, 1925.

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník sedmý (od čísla 1843 do čís. 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925.* Praha: Právnické vydavatelství, 1926.

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních: Ročník osmý (od čísla 2228 do čís. 2610) obsahující rozhodnutí z roku 1926.* Praha: Právnické vydavatelství, 1927.

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky československé. Ročník IX, rok 1927.* Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa, 1928.

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních XIII.* Praha, 1932.

VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Edice učebnic právnické fakulty Masarykovy univerzity.

WINTEROVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 1999.

ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví.* Praha: C. H. Beck, 1995.

Nizozemský trestní zákon a předpisy související. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006.

Svoboda projevu a médií v mezinárodním právu a praxi. Praha: ARTICLE 19 a Syndikát novinářů ČR, 1996.

Kvalifikační práce

JAROLÍMOVÁ, Z. *Trestní řízení, veřejnost a média.* Praha, 2007. Diplomová práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Vedoucí diplomové práce Jiří Herczeg.

LUKEŠ, J. *Trestní řízení, veřejnost a média.* Praha, 1999. Diplomová práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Vedoucí diplomové práce Antonín Růžek

LICHTENBERKOVÁ, S. *Trestní řízení, veřejnost a média*. Praha, 1998. Diplomová práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Vedoucí diplomové práce Antonín Růžek.

PRŮCHA, V. *Právo na spravedlivý trestní proces.* Praha, 2008. Disertační práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy na katedře trestního práva. Školitel Jan Musil.

Zahraniční literatura

BERGMANN, P. - BERMAN-BARRETT, S. J. *The Criminal Law Handbook: Know Your Rights, Survive the System.* Berkeley: NOLO, 2002.

BÖTTCHER, R., et al. *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz: Grosskomentar.* 25. neubearbeitete Auflage. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. ISBN 3899490398

COLLINS, M. *The Law of Defamation and the Internet.* Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-928182-3.

HATCHARD, J. – HUBER, B. – VOGLER, R. *Comparative Criminal Procedure.* London: The British Institute of International and Comparative Law, 1996.

KNERR, G. *Die Namensnennung bei der Publikation gerichtlicher Entscheidungen.* [online] http://www.jurpc.de/aufsatz/20040073.htm

KNERR, G. *Die Veröffentlichung von Namen in gerichtlichen Entscheidungen*. Marburg: Elwert, 2004. ISBN 3-7708-1255-7.

KÖLBEL, R. Strafrechtliche Haftung für prozessbedingte sekundäre Viktimisierung. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft.* 2007, roč. 119, č. 2 , s. 334-360.

MEYER-GOSSNER, L. *Strafprozessordnung: Mit GVG und Nebengesetzen.* 47. Auflage. München: C. H. Beck, 2004. ISBN 3-406-51730-7.

MILLER, M. L. – WRIGHT, R. F. *Criminal Procedures: Cases, Statutes, and Executive Materials.* New York: Aspen Publishers, 2003. ISBN 0-7355-2483-1

NEUBAUER, D. W. *America´s Courts and the Criminal Justice System.* Belmont: Thomson, 2008.

PEMBER, D. R. *Mass Media Law*. Washington: University of Washington, Brown and Benchmark Publishers, 1996.

VAN DIJK, P., et al. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights.* Haag: Kluwer Law International, 1998. ISBN 90 411 0598 0.

SVÁK, J., et al. *Rozsudky Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva.* Bratislava: EuroKodex, 2006. ISBN 80-88931-52-5.

Časopisy a sborníky

BLAHOŠ, J. Ústavní koncepce a interpretace lidských a občanských práv – srovnávací pohled. *Právník*, 1998, ročník LXXXVII, č. 7.

ČAPEK, J. Spravedlnost a soudní rozhodování. *Právník*, 1995, č. 6.

ČAPEK, J. Z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (k pojmu „svoboda projevu"). *Právní praxe*, 1995, č. 8.

ČAPEK, J. Z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (k pojmu „svoboda projevu" - dokončení). *Právní praxe*, 1995, č. 10, s. 652-679.

ERRERA, R. Evropský Soudní dvůr lidských práv a meze svobody projevu. *Evropské a mezinárodní právo*, 1996, č. 2, s. 11-17.

GÜTTLER, V. K otázce svobody projevu a informací ve smyslu článku 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. *Právní praxe*, 1996, ročník 44, č. 4.

HRUŠÁKOVÁ, M. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue*, 2006, č. 6/2006, s. 170-173.

KOUDELKA, Z. Novinářská svoboda a trestní řízení. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 3.

KUČERA, P. – PTÁČEK, M. Ochrana zdroje a obsahu informací novináře a trestní řízení. Trestní právo, 2008, č. 4/2008, s. 3-5.

LNĚNIČKA, J. Svoboda projevu a trestní řízení. *Právní praxe*, 1995, sv. 43, sešit 4.

MOTEJL, O. Zásady etického chování právníků. *Právní rozhledy*, 1999, č. 4.

MUSIL, J. Dohody o vině a trestu (Absprachen) v Německu. *Právník*, 2008, č. 3/2008, s. 217-246.

MUSIL, J. Kolizní povaha ochrany lidských práv v trestním řízení. *Trestní právo,* 2006, č. 11/2006.

MUSIL, S. – ZBORNÍK, F. Prevence kriminality a trestní právo. *Trestní právo*, 1996, č. 7-8.

PIPEK, J. Nad §2 odst. 5, věta 1. tr. řádu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 7.

REPÍK, B. Požadavky Evropské úmluvy lidských práv na trestní proces. *Bulletin advokacie, 1993,* č. 1.

REPÍK, B. Z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (o svobodě projevu). *Právní praxe*, 1993, č. 7, s. 432-38.

REPÍK, B. Základné politické práva a slobody garantované Európskym dohovorom o ludských právach a ich vztahu k trestnému právu. *Justičná revue*, 1994, č. 7-8, s. 12.

RŮZNAROVÁ, J. *Ochrana osobních dat a právní úprava v České republice.* In Svoboda projevu a tisku - s*borník vybraných příspěvků z mezinárodních konferencí konaných ve dnech 5. – 9. 9. 1994*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy Univerzity, 1995.

SEDLÁČEK, P. Vpády médií do soukromí. *Literární noviny*, 2007, 10. dubna 2007, s. 7.

SCHELLEOVÁ, I. Soudní ochrana lidských práv z pohledu občanského zákoníku. In *Svoboda projevu a tisku. Sborník příspěvků z mezinárodních konferencí konaných ve dnech 5. - 9. září 1994 Právnickou fakultou MU.* Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 85-89.

SLÁDEČEK, V. Ještě k otázce komentářů tisku o trestních věcech. *Bulletin advokacie*, 1997, č. 3.

SLÁDEČEK, V. Ombudsman, ochránce před byrokracií. *Zpravodaj ČHV*, 1995, č. 3, s. 3-10.

SLÁDEČEK, V. Ombudsman ve Spojených státech amerických. *Právník*, 1995, č. 12.

SLÁDEČEK, V. Svoboda projevu, tolerance a tisk (tiskový ombudsman ve Švédsku). Tolerance, svoboda projevu a jejich dimenze. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 1996, č. 1-2. ISBN 0323-0619.

SOTOLÁŘ, A., et al. K reformě trestního procesu a nové koncepci mediační a probační služby ČR. *Právní praxe*, 1997, ročník 45, č. 7-8.

ŠABATA, K. Zásada presumpce neviny, zásada veřejnosti trestního řízení a zájem médií. *Státní zastupitelství*, 2007, č. 10/2007, s. 12-16.

ŠÁMAL, P. K diskusi o garantování spravedlivého procesu a spravedlivého výsledku takového procesu a zjišťování pravdivého skutkového stavu věci. *Trestní právo*, 1996, č. 6.

ŠEVČÍK, V. Některé problémy ústavnosti v českých soudních řádech. *Právník,* 1995, č. 7.

TERYNGEL, J. Novela trestního řádu vyvolaná Listinou základních práv a svobod. *Právo a zákonnost*, 1992, č. 1.

TUHÁČEK, M. K poskytování informací ze strany policie. Probíhající a ukončené trestní řízení je vhodné rozlišovat. *Via Iuris*, 2004, č. 1.

VÁLKOVÁ, H. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue,* 2006, č. 4/2006, s. 97-102.

VÁLKOVÁ, H. Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle? *Trestněprávní revue*, 2002, č. 5

VANTUCH, P. Informace o obviněném ve sdělovacích prostředcích a presumpce neviny. *Bulletin advokacie, 1996,* č. 5.

VANTUCH, P. Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci? *Bulletin advokacie,* 1996, č. 9.

VANTUCH, P. Ochrana svědků a boj s organizovanou trestnou činností. *Právní rozhledy*, 1994, č. 5.

VANTUCH, P. Úniky informací o trestním řízení z vyšetřovacího spisu. Bulletin advokacie, 2007, č. 4, s. 17-30.

Z judikatury – I. K otázce formální závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu pro projednání ústavní stížnosti. II. K zásadě veřejnosti soudního řízení z hlediska možnosti účastníka pořídit si zvukový záznam z ústního jednání. *Bulletin advokacie,* 2009, č. 5, s. 32 – 34.

Ze semináře „Právo na informace a záruky jeho realizace v právním řádu", který se konal 20. listopadu 1997 v Parlamentu ČR. *Právní praxe*, 1998, č. 2.

Internet

Syndikát novinářů ČR. Etický kodex novináře. [online] [citováno 9. ledna 2010]. URL:<http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>.

Parlament České republiky Poslanecká sněmovna. Sněmovní tisk č. 443/0 [online]. [citováno 2. května 2009]. URL:<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=443&CT1=0#prilohy.

Etický kodex ČT. [online]. [citováno 4. ledna 2010]. URL:<http://www.ceskatelevize.cz/ct/kodex/obr/kodex.pdf>.

Syndikát novinářů ČR. Etický kodex novináře. [online] [citováno 9. ledna 2010]. URL:<http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>.

INŠTRUKCIA Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky zo dňa 19. augusta 2003 č 2087/2003-53[online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://www.justice.gov.sk/UserControls/h1/h131.rtf>.

Youth Initiative for Human Rights. The transparency of court proceedings in comparative jurisprudence [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://www.yihr.org/uploads/reports/eng/11.pdf>.

Ústavní soud Slovenské republiky. Nález II. ÚS 28/96 [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://www.concourt.sk/Zbierka/1997/7_97s.pdf>.

Verfassung des Freistaates Bayern in der Fassung der Bekanntmachung vom 15. Dezember 1998 [online]. [citováno 25. ledna 2009]. URL:<http://by.juris.de/by/gesamt/Verf_BY_1998.htm>.

Gerichtsverfassungsgesetz [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://dejure.org/gesetze/GVG>.

Strafprozessordnung [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://dejure.org/gesetze/StPO>.

Jugendgerichtsgesetz [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL:<http://dejure.org/gesetze/JGG>.

Bundesgerichtshof. Beschluss 4 StR 173/03 vom 9. September 2003 (LG Schwerin) [online]. [citováno 1. dubna 2009]. URL: <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/4/03/4-173-03.pdf>.

Bundesgerichtshof. Beschluss 4 StR 42/04 vom 30. März 2004 [online]. [citováno 4. června 2009]. URL:<http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=29023&pos=0&anz=1>.

Verwaltungsgerichtshof Kassel. Entscheidung 12 UE 152/94 [online]. [citováno 5. června 2009].URL:<http://web1.justiz.hessen.de/migration/rechtsp.nsf/0/96fd26e9752f43aec1256e4a003d10c6?OpenDocument>.

KNERR, G. Die Namensnennung bei der Publikation gerichtlicher Entscheidungen [online]. [citováno 5. června 2009]. URL:<http://www.jurpc.de/aufsatz/20040073.htm>.

Famous American Trials. The O. J. Simpson Trial 1995. [online]. [citováno 17. dubna 2010] URL:<http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/FTRIALS/Simpson/simpson.htm>.

McELROY, D. J. – TURNER, K. D. Cameras in the Courtroom. [online]. [citováno 5. dubna 2010]. URL:<http://www.floridabar.org/DIVCOM/PI/RHandbook01.nsf/SMTGT/Cameras%20in%20the%20Courtroom>.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, sp. zn. 449 U.S. 560(1980). [online]. [citováno 11. dubna 2010]. URL:<http://www.law.cornell.edu/supct/html/historics/USSC_CR_0449_0560_ZS.html>.

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Doporučení RE o poskytování mediálních informací ohledně trestních řízení [online]. [citováno 1. července 2009]. URL:<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?k=2372&o=23&j=33&d=14322>.

Council of Europe. 848 Meeting, 10 July 2003 [online]. [citováno 23. června 2009]. URL:<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=42101 >.

Britské listy. Osmnáct zásad Rady Evropy: Poskytování informací o trestním řízení v médiích [online]. [citováno 2. května 2009]. URL <http://82.208.32.80/2003/11/3/art15836.html>.

Council of Europe. Recommendation Rec(2003)13 [online]. [citováno 23. června 2009]. URL:<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=51365&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>.

European Court of Human Rights. Case of Stefanelli vs. San Marino. [online]. [citováno 19. září 2009].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=66&portal=hbkm&action=html&highlight=public%20%7C%20hearing&sessionid=30096582&skin=hudoc-en >.

European Court of Human Rights. Case of Zagorodnikov vs. Russia. Application 66941/01. [online]. [citováno 12. září 2009].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=7&portal=hbkm&action=html&highlight=public%20%7C%20hearing&sessionid=29710110&skin=hudoc-en>.

European Court of Human Rights. Press Release from 7. 6. 2007. [online]. [citováno 12. září 2009].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=66941/01&sessionid=29710338&skin=hudoc-pr-en >.

European Court of Human Rights. Case Riepan v. Austria. [online]. [citováno 16. září. 2009].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=12&portal=hbkm&action=html&highlight=public%20%7C%20hearing&sessionid=29953208&skin=hudoc-en>.

European Court of Human Rights. Press Release from 14. 11. 2000. [online]. [citováno 16. září 2009].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=35115/97&sessionid=29953255&skin=hudoc-pr-en >.

Case of Entleitner v. Austria. European Court of Human Rights. [online]. [citováno 3. srpna 2010].
URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=entleitner&sessionid=57963410&skin=hudoc-en>.

European Court of Human Rights. Case of Stallinger and Kuso vs. Austria. [online] [citováno 21. října 2009]. URL:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Stallinger&sessionid=32911313&skin=hudoc-en>

Obsah

1. Úvod 1
2. Historie literatury o tématu 15
3. Vývoj legislativní úpravy zásady veřejnosti 20
3.1 Veřejnost v trestním procesu od počátku české státnosti do 16. stol. 20
3.2 Potlačení zásady veřejnosti v 17. – 19. stol. 23
3.3 Legislativní úprava mezi léty 1850 a 1939 24
3.4 Zneužití zásady veřejnosti v totalitních režimech 39
3.5 Legislativní vývoj a praxe od roku 1948 do roku 1961 41
3.6 Změny legislativní úpravy od roku 1960 do současnosti 42
3.7 Novelizace trestního řádu zákonem č. 52/2009 Sb. 48
4. Vymezení a funkce zásady veřejnosti 52
4.1 Vymezení zásady veřejnosti 52
4.2 Funkce zásady veřejnosti 54
4.3 Vztah zásady veřejnosti k jiným zásadám trestního řízení 59
5. Platná právní úprava a praxe 62
5.1 Účast veřejnosti v jednotlivých stadiích trestního řízení 62
5.1.1 Přípravné řízení 62
5.1.2 Předběžné projednání obžaloby 63
5.1.3 Prezentace trestních příkazů 64
5.1.4 Hlavní líčení 65
5.1.5 Prezentace rozsudku ústního i písemného 83
5.1.6 Řízení před soudem 2. stupně (řádné opravné prostředky). 88
5.1.7 Řízení o mimořádných opravných prostředcích0 90
5.1.8 Řízení o ústavní stížnosti 93
5.2 Právo na informace o trestním řízení 94
5.3 Srovnání zásady veřejnosti v trestním a v civilním procesu 99
5.4 Srovnání s úpravou dle správních předpisů 102

5.5 Možnosti obrany proti porušování zásady veřejnosti orgány činnými v trestním řízení 103
5.5.1 Obrana formou podání stížnosti na soudce 103
5.5.2 Ústavní stížnost 106
6. Informování médií o trestních řízeních 110
6.1 Význam sdělování informací o trestním řízení 110
6.2 Omezení informování o trestním řízení 112
6.2.1 Omezení daná občanským zákoníkem 113
6.2.2 Omezení daná novinářskými kodexy 118
6.3 Možnosti obrany osoby, o níž bylo informováno v rozporu s omezeními a postih novináře 122
6.3.1 Instituty tiskového práva k eliminaci nepřesných informací 122
6.3.2 Občanskoprávní obrana 124
6.3.3 Správní postih za spáchané správní delikty 128
6.3.4 Postih za spáchané trestné činy 130
6.4 Specifika činnosti novináře při informování o trestních kauzách 137
6.4.1 Rizika činnosti novináře informujícího o trestních kauzách . 137
6.4.2 Legislativní ochrana práce novináře 140
7. Úprava zásady veřejnosti v jiných státech 143
7.1 Slovensko 143
7.1.1 Základní prameny zásady veřejnosti a práva na informace 143
7.1.2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky č. 2087/2003-53 146
7.1.3 Nález Ústavního soudu Slovenské republiky II. ÚS 28/96 .. 150
7.1.4 Zhodnocení legislativní úpravy 153
7.2 Německo 154
7.2.1 Ústavní základy svobody slova a tisku a zásady veřejnosti. 154
7.2.2 Zákon o soudním zřízení 155
7.2.3 Trestní řád 159
7.2.4 Zákon o soudnictví nad mládeží 160
7.2.5 Judikatura 161
7.2.6 Zhodnocení legislativní úpravy 164

7.4 Spojené státy americké 167
7.4.1 Ústavní základy veřejnosti soudního jednání a informování o něm 167
7.4.2 Historie pořizování obrazových a zvukových záznamů a přenosů – mediální soudy 172
7.4.3 Zhodnocení svobody tisku při soudním jednání 175
8 Evropská úmluva a její aplikace 180
8.1 Evropská úmluva 180
8.2 Doporučení Rady Evropy 182
8.2.1 Kontext přijetí doporučení a starší prameny 182
8.2.2 Zásady doporučení 184
8.2.3 Přístup České republiky k doporučení 187
8.3 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva 189
9. Analýza současného stavu a návrhy de lege ferenda 194
9.1 Legislativa v oblasti informování veřejnosti o trestním řízení a právní obrany informacemi dotčených osob 194
9.2 Návrhy ke zlepšení praxe spolupráce mezi justicí a médii 205
9.3 Ochrana osobnosti obviněného před vynesením případného odsuzujícího rozsudku 213
9.4 Ochrana osobnosti mladistvých obviněných dle zák. č. 218/2003 Sb. 216
9.5 Právní regulace a praxe v oblasti veřejnosti jednání 222
9.6 Návrhy změn předpisů z dalších odvětví práva 225
Seznam použitých zkratek 228
Seznam použité literatury 230
České monografie 230
Kvalifikační práce 234
Zahraniční literatura 234
Časopisy a sborníky 235
Internet 238
Obsah 243